חסידות · ספרי חסידות נוספים

דברי יהושע (פריידין)

רבי יהושע פריידין

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

דברי יהושע (פריידין)

רבי יהושע פריידין

מקור הטקסט: דיקטה · רישיון: CC BY-SA 4.0

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/דברי-יהושע-פריידין/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611161024 של הספרייה.

תוכן העניינים

הקדמה לספר דברי יהושע 4
פרשת בראשית 5
פרשת נח 11
פרשת לך לך 13
פרשת וירא 18
פרשת חיי שרה 23
פרשת תולדות 25
פרשת ויצא 34
פרשת וישלח 37
פרשת וישב 40
פרשת מקץ 45
ימי חנוכה 46
פרשת ויגש 47
לחנוכה 50
פרשת ויחי 54
ספר שמות 56
פרשת וארא 60
פרשת בא 62
פרשת בשלח 67
פרשת יתרו 74
פרשת משפטים 77
פרשת תרומה 78
פרשת תצוה 80
פרשת כי תשא 84
פרשת ויקהל 87
ספר ויקרא 88
פרשת צו 88
פרשת שמיני 90
פרשת תזריע 92
פרשת אחרי 92
פרשת קדושים 93
פרשת אמור 93
פרשת בהר 94
לחג השבועות 94
ספר במדבר 100
פרשת נשא 100
פרשת בהעלותך 100
פרשת שלח 103
פרשת קרח 105
פרשת חקת 107
פרשת בלק 108
פרשת פנחס 110
פרשת מטות 113
פרשת מסעי 114
ספר דברים 115
פרשת ואתחנן 120
לשבת נחמו 121
פרשת עקב 123
פרשת ראה 124
פרשת שופטים 125
פרשת כי תצא 127
פרשת נצבים 128
לר"ה שחל להיות בשבת 129
ליוה"כ 132
פרשת וזאת הברכה 132
לפורים 133
דרוש לשבת הגדול 136
לפסח 139
לר"ח אלול 144
לעשי"ת 148
לוח הטעות 150

הקדמה לספר דברי יהושע

כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל. המדרש הובא ברש"י לבית יעקב אלו הנשים לבני ישראל אלו האנשים. עוד איתא במדרש לבית יעקב יעקב אלו סנהדרין. וקשה הלא הכתוב מסיים אלה הדברים אשר תדבר ובפרט לפי מה שפרש"י לא פחות ולא יותר משמע דרק אלה הדברים ידבר משה אליהם ואיך יפריש בין המדרגות. ונראה דהנה הקדוש ברוך הוא נתן לנו תורה אחת לכל ישראל. והנה יש בינינו כמה וכמה מדרגות גבוהות ונבוהות עד אין שיעור וזאת התורה היא לכולם. לזאת כאשר רצה הקב"ה ליתן התורה הקדושה לישראל אמר הקב"ה למשה רבינו אשר אלה הדברים ידבר לא פחות ולא יותר. ועכ"ז יבינו כלם כל אחד כפי מדרגתו להראות כחה של תורה הקדושה אשר כל איש שילמוד תורה וירצה להשיג ידיעה והבנה לעבודת הבורא ישיג כפי מדרגתו והנה כמו התורה הקדושה אשר נתן לנו הקב"ה היא אשר כל איש ואיש יוכל להבין מהתורה הקדושה לתכלית עבודת הבורא ברוך הוא וברוך שמו כפי מדרגתו כמו כן התורה אשר יש לנו מאבותינו בעלי הש"ס מדרשים ואגדות גם כן על אופן זה אשר כל איש ואיש יבין פירוש בדבריהם הקדושים כל איש ואיש לפי מדרגתו כאשר עינינו רואות כמה וכמה פירושים על הש"ס מרבותינו הקדושים הגאונים רש"י ובעלי תוספות ורמב"ן ורשב"א ועוד כמה ראשונים ז"ל אשר כל אחד מהם פירש כפי פירושו וכלם דברי אלקים חיים. ולפי קוצר דעתי יש לפרש בפרק ששי למסכת אבות שנו חכמים בלשון המשנה אשר דבריהם הקדושים המה משנה. היינו שהמה כפולים ומכופלים היינו שהתפשטו לכמה ענפים כל אחד כפי מדרגתו. והנה אנחנו זכינו לדברים קדושים אשר שרשם מרבינו בעש"ט הקדוש זצללה"ה זי"ע אשר הוא רזי דרזין ועצות לעבודת הבורא ברוך הוא וברוך שמו והניח אחריו תלמידיו הקדושים. וגם הם הניחו אחריהם תלמידים קדושים ומאז זכינו לתלמידי תלמידיהם כי שרשי דברי הקדושים מהבעש"ט הקדוש התפשטו לכמה ענפים והנה דבריהם הקדושים מי ששומע דבריהם לא לבד זה הדבר ששומע אך זה הדיבור הקדוש פרה ורבה אשר מזה הדיבור נשיג הכנה ועצות לדרכי עבודת הבורא ולהבין כפי מדרגתו לפרש פירוש דברי חכמינו ז"ל במדרש ואגדות כאשר זכינו לדבריהם הקדוש בעל שם טוב זכותו יגן עלינו בספר כתר שם טוב וזה לשונו הקדוש איתא במסכת אבות הלומד מחבירו פרק אחד או הלכה אחת או אות אחד כו' שמצינו בדוד המלך עליו השלום שלא למד מאחיתופל אלא שני דברים בלבד כו' קל וחומר הלומד מחבירו פרק אחד על אחת כמה וכמה שצריך לנהוג בו כבוד. וקשה מאי קאמר שני דברים בלבד. עוד קשה הוה ליה למימר דיו לבא מן הדין להיות כנידון.

ופי' דכשאדם לומד מרב הגון התורה היא פרה ורבה אצלו כנודע וכשלומד מרשע אזי אינו פרה ורבה אלא נשאר בפשוטו כמו שלמד ממנו ולז"א מה דוד שלמד מאחיתופל שני דברים בלבד דהיה רשע ולא היה פרה ורבה רק נשאר שני דברים לבד כמו שלמד ממנו ואפילו הכי קראו רבו הלומד מחבירו דהיינו שניהם צדיקים דאז התורה פרה ורבה על אחת כמה וכמה שצריך לנהוג בו כבוד עכ"ל הקדוש. הרי מפורש אשר דיבורים הקדושים המה פרים ורבים. לזאת דברי קדשו הבעש"ט הקדוש זי"ע היה פרים ורבים בתלמידיו כתלמידי תלמידיהם הקדושים זכותם יגן עלינו. לזאת גם אנחנו אשר זכינו לשמוע דבריהם הקדושים גם אנחנו יכולין להבין ולפרש כל אחד כפי מדרגתו בדברי חכמינו ז"ל בש"ס ובמדרשים ובאגדות לזאת גם אנכי פירשתי כפי הבנתי את דברי חכמינו ז"ל. אבל חלילה וחלילה לחשוב אשר כוונתי כוונת חכמינו ז"ל לעמקים כי מי אנכי אשר אבא על עומק כוונתם ברוח קדשם רק כתבתי אשר הבנתי הוא כך בדבריהם הקדושים כי כך דבריהם הקדושים אשר כל איש יבין כפי דעתו. לזאת קראתי הספר בשם **דברי יהושע**. היינו שזה הוא רק דברי כי כך הבנתי נזכה להנות בתורה ולהבין ולהשכיל וההשכלה תהיה לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי התורה הקדושה באהבה אמס"ו.

צריך למודעה כי מחמת המעתיק הכ"י נפלו טעותים בהספר ותקנתי כל מה שהיה באפשר לכן כאשר המעיינים לא יבינו מחמת הטעות יעיינו בלוח הטעות שהדפסתי בסוף הספר.

פרשת בראשית

ברש"י אמר רבי יצחק לא היה צריך התורה להתחיל אלא מן החודש הזה לכם. ומה טעם פתח בבראשית. משום כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים. שאם יאמרו אוהע"ז לישראל ליסטים אתם הם אומרים כל הארץ של הקב"ה הוא בראה וכו'. והנה ידוע מה שכתבו הראשונים לפרש על הקושיא למה פתח בבראשית. כי לכאורה קשה מאד. כי זה הוא היסוד ועיקר לידע שהקב"ה ברא את העולם. וכתבו דענין בריאת העולם היה צריך להיות ספר בפני עצמו ולא שיהיה נכתב זה בהתורה. אך קשה לפ"ז להבין התירוץ משום שלא יאמרו האוה"ע ליסטים אתם. יקשה כי הלא אם היה ענין בריאת העולם ספר בפני עצמו גם כן היה ידוע שהקב"ה ברא את העולם. ונראה לפענ"ד לפרש ולהבין דברי ר"י דהנה איתא במדרש שהקב"ה הביט בהתורה וברא את העולם. נלפענ"ד להבין הכונה. היינו שכל מה שברא הקב"ה עניני עוה"ז היו עפ"י תורה היינו שכל עניני עוה"ז

אינם מגרעים התורה. היינו מי שמתנהג עפ"י התורה לא יגרע לו כל עניני עוה"ז באם יהיו עפ"י תורה. לזאת בריאת העולם נכתב בהתורה כי בריאת העולם הוא עפ"י תורה. וזה לפענ"ד פירוש הכתוב כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים. כי לכאורה קשה הלא נחלה הוא לשון ירושה ואם כן איך נותן הקב"ה לעמו נחלתם הרי שייך להם. ואיך נותן לנו. אכן לפי הנ"ל יש לומר דהנה ידוע דכל עניני עוה"ז הם נחלתם היינו שכל עשייתם רק להשיג עניני עוה"ז. כמו שמצינו שיעקב ועשו חלקו העולמות ועשו נטל עוה"ז. אכן ע"י שכח מעשיו היינו עניני עוה"ז הגיד לעמו. היינו שכל בריאת עניני עוה"ז הם גם כן בכח התורה הקדושה לזאת גם אנחנו ביכלתנו להיות גם לנו עניני עוה"ז אשר הוא נחלתם. כי עניני עוה"ז לא יגרע לנו שמירת התוה"ק ולזאת אם לא היה נכתב בריאת העולם בהתוה"ק היו האומות העולם אומרים לנו ליסטים אתם. היינו שיאמרו לנו יען כל עשייתכם עם ישראל רק עפ"י התורה הקדושה אשר נתן לכם הקב"ה. וא"כ איך שייך לכם עניני עוה"ז. כי יאמרו אשר ענייני עוה"ז הם התנגדות להתוה"ק. אכן עתה שכח מעשיו הגיד לעמו במה שבריאת העולם נכתב בהתורה כי גם בריאת ענייני עוה"ז היו עפ"י תורה. וא"כ ענייני עוה"ז אינם התנגדות להתוה"ק. ואם כן גם אנחנו ביכלתנו להיות לנו עוה"ז ולא יגרע לנו לשמור את התורה הקדושה:

ויכל אלהים ביום השביעי כ' רש"י רבי שמעון אומר בשר ודם שאינו יודע עתיו ורגעיו צריך להוסיף מחול על הקודש וכו'. וקשה לכאורה הלא מה שצריכין להוסיף מחול על הקודש אינו משום ספק רק אפילו יודע בבירור שעדיין הוא חול צריך ע"כ להוסיף מחול על הקודש. ובשביל זה נקרא תוספת שבת. וא"כ אין להבין מ"ש ר"ש אדם שאינו יודע עתיו ורגעיו וכו'. ונראה לפענ"ד דר"ש מפרש לנו הכונה של התוס' שבת שצריכין אנו לעשות. והוא דהנה השבת משפיע לנו בני ישראל רוח קדושה וטהרה לעבודת הבורא ב"ה. והיינו מי שרוצה לעבוד את הבורא ב"ה אזי מקבל בכל ש"ק שפע קדושה וטהרה. לזאת צריך כל איש בכל ערב שבת קודש לפשפש בכל מעשיו שעשה בששת ימי חול היינו אם עבד את הבורא כראוי. ואזי אם ימצא אשר לא עבד כראוי כי גם מעשיו הטובים לא היו כתיקונם אזי יראה שהוא ריקן מקדושה ושצריך לקבל עוד שפע קדושה. ואזי יחפוץ לבו לקבל עוד שפע קדושה וישפע לו הש"ק שפע קדושה כידוע. אם רוצה אדם לקבל קדושה אזי משפיעין לו קדושה. כי יותר ממה שהעגל רוצה לינק וכו' לזאת צריך כל איש עש"ק להוסיף מחול על הקודש. ובשעה זו שהוסיף ישליך מעליו כל טרדותיו מענייני צרכיו. ורק לעיין היכן הוא עומד בעבודת הבורא אם מעשיו רצוים. והנה ידוע שעפ"י הרוב הסיבות והמניעות מעבודת הבורא הם ע"י שינוי עתים שבאים על האדם

פעם כה פעם כה. כידוע אם אירע לאדם דבר אשר הוא ר"ל רע לו אזי עי"ז נעזב מעבדות הבורא. והנה שמעתי אומרים מפי קדוש אחד זצלה"ה על הפסוק ומבני ישששכר יודעי בינה לעתים. היינו שהבני ישששכר יודעים ליתן בינה לכל עתים שיארע להם. היינו שנתנו בינה לכל עת לעבוד את הבורא כפי העת והיינו כעת עתה רצה הבורא העולם ב"ה מהם עבודה כפי העת הזאת. לזאת עבדו את הבורא ב"ה בכל העתים שעברו עליהם. ולדעתי אפשר להבין הנוסח בברכת אהבה רבה או אהבת עולם. ותן בלבנו בינה להבין ולהשכיל לשמוע ללמוד וללמד וכו'. אשר לכאורה מה לנו להתפלל על עוד בינה. וכי אנחנו עובדים את הבורא ב"ה כפי בינתנו. הלא אף כפי בינתנו אין אנחנו עובדים. א"כ היאך אנו מתפללים על עוד בינה. אכן לפי הנ"ל אפשר הכונה. התפלה הוא שיתן לנו בינה על כל העתים הבאים עלינו להבין את העת היאך לעבוד את הבורא אז בעת הזאת. ומעתה אר"ש אדם שאינו יודע עתיו ורגעיו להבין אותם היאך לעבוד את הבורא אז. ומפני זה הוא נעזב מעבדות הבורא. צריך הוא להוסיף מחול על הקדש להתבונן אז בעת ההוספה במעשיו של עבודת הבורא בששת ימי החול איך היו. ואם היו על אופן טוב כדי שידע מה חסר לו. ושירצה לקבל שפע קדושה משבת קדש:

והנה לפי מה שהבאתי הפירוש על הפסוק ומבני ישששכר יודעי בינה לעתים. נראה דבזה יש להבין מעט בטעמא דמילתא למה נשים פטורות ממצות עשה שהזמן גרמא ובפסח ושבת חייבות גם הנשים. והנה הש"ס קידושין ילפי מדאיתקש תפילין לתלמוד תורה. והרי נשים פטורות מלימוד תורה להכי גם מתפילין פטורים. והוא דהנה המצות שהזמן גרמא והיינו דזה העת והזמן גורם למצוה זו. והנה ידוע דבני ישששכר היינו שהיו בעלי תורה לזאת ידעו ליתן בינה לכל העתים. ולזאת המצות שתלוים בהזמן רק אנשים חייבים יען המה בעלי התורה ויודעים את העתים והזמנים ליתן בהם הבינה לעשות המצות שהזמן הזה גורם. אבל נשים שאינם בלימוד התורה לזאת לא ידעו ליתן בינה אל העת לזאת פטורים ממצות שהעת והזמן גורם. ולפ"ז יש גם להבין למה במצות עשה של שבת קדש מחוייבים הנשים כמו האנשים. משום דבש"ק בא השפע קדושה לכל ישראל מן השמים לזאת נשים ואנשים המה שוים. וכן במצות עשה של פסח מחויבים הנשים כמו האנשים דהנה ידוע מש"כ הקדושים אשר גם בפסח בא שפע קדושה מה"ש לכל ישראל אשר לזאת קראה התורה את חג הפסח שבת כדכתיב ממחרת השבת. אשר בזה יש לפרש הסימנים של סדר חג הפסח. קדש ורחץ. היינו שבכל השנה צריכין אנו לנקות ולרחוץ עצמנו כדי לקבל הקדושה. ובפסח בא שפע הקדושה מעצמו ואח"כ לרחוץ.

להכי גם הנשים מחויבים בכל המצות השייכים לפסח כי הקדושה בא מאתערותא דלעילא מן השמים כמו שבת קדש:

על כן יעזוב איש את אביו ואת אמו. ונראה דהנה ידוע אשר אין האיש שלם עד שישא אשה. כאשר יש כמה מאמרים בש"ס ע"ז. וגם בהתורה הקדושה זו המצוה היא המצוה ראשונה שנכתבה בהתורה. ובודאי שזאת המצוה היא היסוד הראשון אשר רק אחר קיום מצוה זו יוכל לילך למדרגה לקיים כל התרי"ג מצות ולעבוד את הבורא ב"ה. והנה ידוע העיקר והשורש של עבדות הבורא וקיום המצות שלא לילך אחר תאות והנאת הגוף הוא החומר. כי כ"ז שהוא דבוק בתאות הגוף אי אפשר לעבוד את הבורא ולקיים המצות כראוי להם כידוע. לזאת העיקר שלא להיות דבוק בתאות החומר רק להתרחק מהם ולהגביר כח הנשמה הקדושה על החומר. והנה בודאי קודם שנשא אשה איננו שלם ולא יוכל אז כ"כ להגביר כח הנשמה על החומר רק אחר הנישואין ולזאת יאמר הכתוב על כן יעזוב איש את אביו ואת אמו. היינו כי ידוע אשר החומר של האדם הוא החלק של אב ואם. ויאמר הכתוב אשר עתה אחר הנישואין יוכל האדם לעזוב החלק של אביו ואמו ולהתרחק מהחלק הזה. שלא להיות כרוך אחר התאות של החומר:

ולדעתי בזה יש להבין מעט מה שמצינו בש"ס גודל מצות לשמח את החתן. והוא דהנה ידוע אשר השורש לעבדות הבורא שיהי' בלב שמח. כידוע אשר גם דרכו של היצה"ר להשליך אדם ממדרגתו עד שנעשה שפל ונבזה בעיניו ויאמר מי אנכי אשר אעבוד הבורא. הלא גרוע אנכי. רק אדרבה לענין עבודת הבורא ב"ה יותר טוב שיהי' לו גבהות מעט. אשר גם הוא ראוי לעבוד את הבורא. כמו ויגבה לבו בדרכי ה'. ולזאת החתן ביום חופתו. צריך אז לקבל עליו לעבוד את הבורא. כי זאת המצוה הוא היסוד לעבודת הבורא. לזאת מצוה לשמחו ולכבדו למען יהי' לו לב שמח אשר הוא ראוי לעבוד את הבורא. כי זאת הוא היסוד לעבדות הבורא. וגם יש להבין המנהג אשר נותנים להחתן דורונות הנקרא מתנה דרשה. ומנהג הזה מצינו גם בזוהר הקדוש. ולכאורה קשה מאד ע"ז המנהג כי מצינו כמה פעמים בש"ס אשר לא רצו לקחת מתנה. כי אמרו לא בעיתו דאחיה כי שונא מתנות יחיה. וגם פסקינן בש"ע ח"מ סימן דהמתנה הוא קצת חוב משום שונא מתנות יחיה. ולהכי אם זיכה לו המתנה ע"י אחר ותיכף כששמע שהמקבל אמר שאינו רוצה לקבל המתנה חזרה המתנה להנותן עיי"ש. ואם כן למה אנו נותנים מתנות להחתן ויהיה מקבל מתנות. ולהיות להיפך מן שונא מתנות יחיה. ובפרט אז ביום חופתו אשר אז צריך לרב ברכות והצלחות. אכן נראה דהנה ידוע דאם נותן מתנה לאדם חשוב אזי נחשב כאלו המקבל המתנה נתן להנותן. כמו רבי זירא אמר אתיקורי דמתיקרו בי.

וכן פסקי' בש"ע אבה"ע דאם האשה נתנה מתנה לאדם חשוב מקודשת בזה. דהרי הוא כאלו נתן לה דיש לה הנאה גדולה במה שאדם חשוב קיבל ממנה מתנה. לזאת אפשר להבין המנהג. כפי שאמרתי לעיל. אשר המצוה לשמח את החתן שיהיה נחשב בעיניו לעבוד את הבורא ב"ה. ולזאת אנו מראין להחתן במה שאנחנו נותנים לו מתנות אשר הוא נחשב בעינינו לאדם חשוב. כי אם לא היה נחשב לאדם חשוב לא היינו נותנים לו מתנות שלא יהיה מן השונא מתנות יחיה. אך יען שנחשב בעינינו לאדם חשוב. לזאת הוא הנותן לנו במה שמקבל מאתנו המתנות לזאת עיקר הכונה בזה להראות לו שהוא אדם חשוב. ובזה החשיבות יקבל ע"ע לעבוד את הבורא. כי יאמר אשר נחשב הוא וראוי לעבוד עבודת הבורא ב"ה וב"ש:

המן העץ אשר צויתיך איתא בש"ס המן מן התורה מניין שנאמר המן העץ וכו' והנה לפי הפשטות אין להבין אשר יהי' נזכר שמו של המן בהתוה"ק וגם הלשון מנין שנא' אין להבין. ונלפענ"ד לפרש דהנה רש"י פירש על וידעו כי ערומים הם מצוה א' היה בידם ונתערטלו הימנה ולכאורה קשה על ויעשו להם חגרת אם ערומים אינו כפשוטו רק מן המצוה למה עשו חגורות. וגם קשה אם ערומים היינו מן המצוה א"כ מה שאמר אדם להקב"ה ואירא כי עירם אנכי ג"כ ערום מן המצוה. א"כ מה אמר לו הקב"ה המן העץ אכלת וקשה הלא כבר אמר אדם שאכל כי אמר שהוא ערום מן המצוה ונראה לפרש על ויעשו להם חגורות והיינו קודם אכילת עץ הדעת היו כל אבריו של אדם כולם רוחניות ולא גשמיות. אך אחר האכילה נתגשמו האברים וביותר חלק התחתון והנה מצינו שבח של אליהו הנביא בעל שער בסימניו ואזור עור אזור במתניו היינו אף שהיה בעל שער עכ"ז ואזור עור אזור במתניו היינו שהיה נחלק לגמרי מחלק התחתון אשר בטבעם גשמיים וכן שמעתי אומרים על מה ששיבחו חז"ל את רבינו הקדוש שלא הניח ידו למטה מאבניטו היינו שלא היה לו שום נגיעה בהגשמיות של למטה מאבנטו לזאת כאשר ראו שנתגשמו עשו להם חגורות. ומה שאמר אדם להקב"ה ואירא כי עירם אנכי ואחבא היינו האדם היה לו כל כך לב נשבר כי חשב אשר אין לו עוד שום תקנה לבא לפני הקב"ה כי עבר על המצוה אשר צוה לו. ואמר לו הקב"ה המן העץ אשר צויתיך לבלתי אכל ממנו אכלת היינו הכי אכלת יען צויתיך שלא לאכול היינו להכעיס אותי. אז לא היה לך תקנה והשיב אדם אשר רק אכל מחמת אשר פיתה אותו האשה ונתפתה. ומעתה יש להבין הש"ס הנ"ל כי המן הוא מזרע עמלק אשר כתוב בתורה עליו מחה תמחה וגו' ע"ז אמרו בש"ס הנ"ל. אשר זאת נרמז כאן בהתורה המן העץ וגו' אשר מי

שעושה להכעיס אין לו תקנה לזאת עמלק וזרעו אשר הכעיסו את הבורא ב"ה אין להם תקנה רק למחות אותם כמו שנרמז כאן אשר אם היה עושה להכעיס לא היה לו תקנה: **היא** נתנה לי מן העץ איתא במדרש אמר ר' אבא ב"כ ואכלתי אכ"כ אלא ואוכל אכלתי ואוכל והוא לפלא אשר אדם יאמר זאת להקב"ה שיאכל עוד. ונראה להבין מעט דהנה אין לנו ידיעה מה שהיה קודם החטא אך זאת נוכל לידע את הקלקול שנתקלקל אחר החטא. קודם החטא היה הכל רוחניות ולא גשמיות ולאחר החטא נתגשם בגשמיות ונעשה בטבעו לאהוב את עצמו גם בגשמיות לזאת יען עתה אוהב את עצמו ע"כ לא יעבור עוד על צווי של הקב"ה משום יראת העונש ויקיים המצות כדי לקבל שכר. ועבודה כזו למען שלא יענש ולקבל שכר לא היה לאדם נחשב כי אין עבודה להבורא ב"ה רק עובד עבור עצמו ועבודה כזו היה נחשב לו כאכילה לטובת עצמו אבל קודם החטא היה עובד עבודת הבורא ב"ה בחשק גדול לאהבת הבורא ב"ה לזאת אמר אדם להקב"ה אכלתי (מעץ הדעת) לזאת ואוכל עוד היינו קיום מצות הבורא יהיה נחשב כאכילה. ונראה דאפשר לפרש אשר הקב"ה השיב לו על זה והוא דהנה ידוע אשר הצדיקים הגדולים אשר עבדו עבודת הבורא ב"ה וב"ש נחשבו בעיניהם אשר עוד לא התחילו כאשר הנועם אלימלך כתב על הפסוק פתחו לי שערי צדק וגו' וזה לשונו הק' דהנה עיקר מדת הצדיקים כך היא בכל מה שעובד יותר להבורא ב"ה הוא מבין יותר שאינו יכול להגיע אל תכלית העבודה כי א"ם בדבר וזה הוא עיקר הבנת הצדיק שמבין זה שאינו יכול לבוא אל התכלית הגמור והיא היא העבודה. וזהו שאמר הכתוב פתחו לי פי הצדיק אומר שיפתחו לו שערי העבודה לבא בם לעבוד הבורא לפי שסובר שלא עשה כלום עדיין ולא פעל בעבודתו כלל עדיין ומשיבין לו זה השער לה' פי' הוא עיקר העבודה לידע זה שאינו יכול לגמור בהעבודה כי הוא דבר שאין לו סוף ותכלית והבן עכ"ל. גם מי לנו גדול מרבי אבוהו כאשר הראה לו לפני הסתלקותו תליסר נהרי אפרסמון אמר אני אמרתי לריק יגעתי לתוהו והבל כליתי כחי הכי חלילה לא האמין אשר יש שכר עבודת הבורא. אנכי זכיתי לשמוע מפי צדיק וקדוש זצללה"ה בעת עמדתי לפניו לשמוע דיבוריו הקדושים אמר בפיו הקדוש בזה הלשון אז מען זאל נישט וויסען ביי זיך אז מען האט נאך גאר נישט אהן געהויבען הייבט זיך גאר נישט אהן. היינו כדברי הקדושים של נועם אלימלך הנ"ל אשר כן דרכי הצדיקים והנה יש לחקור למה יהיה בעיניהם כך. אכן יש לומר או בשביל אשר הצדיקים ידעו ביותר את גדלות הבורא ב"ה וב"ש. לזאת אין עבודתם נחשב בעיניהם לעבודה כפי ערך גדלות הבורא ב"ה וב"ש כמו שהביאו בשם רבינו סעדיה גאון אשר תלמידיו ראו אשר רבם רבינו סעדיה גאון היה לו גלגול שלג

ושאלו אותו למה והשיב להם אשר הוא עושה תשובה על אשר נגד גדלות הבורא ב"ה וב"ש עבדתי מעט עיי"ש או אולי הצדיקים דומה בעיניהם אשר יש חסרונות בעבודתם ואין עבודתם בשלימות. וזה הוא שאמר רבי אבוהו אני אמרתי לריק יגעתי היינו יגיעתו בעבודת הבורא היה לריק כי עבודתו לא היה בשלימות כראוי אך כל זה בחייהם נדמה להם אשר עבודתם אינו בשלימות אשר לזאת עבודתם אשר עבדו אינם עובדים ע"מ לקבל פרס כי לא נחשב בעיניהם עבודתם שיקבלו שכר אכן סמוך להסתלקות מזה העולם הראה הקב"ה לרבי אבוהו אשר עבודתו היה טוב מאד בשלימות והראה לו את שכרו. ואפשר לומר אשר מה שהקב"ה אמר לאדם בעצבון תאכלנה וגו' וקוץ ודרדר תצמיח לך הכונה גם על עבודתו עבודת הבורא ב"ה וב"ש וכהנ"ל וכמובן:

ואל האשה אמר הרבה ארבה עצבונך וגו' ופירשו בש"ס זה דם הנדה ואיתא בש"ס במסכת כלה עז פנים לגיהנם רבי יהושע אומר בן הנדה ויש להבין מעט והוא דהרי דאחר החטא של חוה האמינו ע"י פיתוי הנחש אמר הקב"ה לה זאת מדם הנדה אשר האשה היא טמאה אם ראתה דם נדה והוא יען הנחש הטיל בה זוהמא וזוהמת הנחש היא טומאה והדם נדה זוהמא מזוהמת הנחש אשר הטיל בה הנחש. לזאת נדה טמאה עד לאחר טבילה במקוה כשרה עפ"י תורה אחר שבעת ימי הנקיים לזאת אמרו חז"ל ברוח קדשם אשר מי שנולד חלילה ע"י בעילת נדה הוא עז פנים לגיהנם כי כמו הנחש דיבר בעזות אל אמנו חוה דברי כפירה כמו כן מי שהוא חלילה בן הנדה יש בו זוהמת הנחש לזאת הוא עז פנים. כאשר עתה ר"ל ידענו כי אשר באיזה מדינות הרחוקים אינם זהירים בשמירת מצות נדה ר"ל לזאת בניהם פערו פיהם בעזות כפירת תוה"ק:

פרשת נח

במדרש תנחומא ציין על הפסוק אלה תולדות נח. ואח"כ ציין אלה תולדות נח נח. ואמרו ע"ז יתברך שמו של ממ"ה הקב"ה שבחר בישראל ונתן לנו את התורה והאריכו שם במעלת התורה עיי"ש. ולכאורה איזה שייכות יש מאמר מעלת התורה אל זה הפסוק אלה תולדות נח. ונראה דהנה רש"י ז"ל פירש על הפסוק אלה תולדות נח נח איש צדיק עיקר תולדותיהם של צדיקים מצות ומעשים טובים. ולזאת הכונה לפי דעתי שכיון המדרש במה שציין אלה תולדות נח נח היינו כי עיקר תכלית של כל אדם לתקן את עצמו וע"י מה יוכל לתקן את עצמו ע"י התורה הקדושה. והנה איתא בש"ס כל המלמד את בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאלו ילדו הרי דע"י התורה שלומד נעשה לידה. והיינו כי מלת לידה נאמר על התכלית. כי בעת שיבוא הדבר אל תכליתו אז הוא כמו

לידה. והרי אם האדם לומד תורה הרי הוא כאלו הוליד את עצמו. וזה כונת המדרש לפרש הפסוק משכ ב' פעמים נח ע"ז ציין הפסוק אלה תולדות נח נח. והיינו שנח הוליד את עצמו. וע"ז אמר המדרש יתברך שמו של מם"ה הקב"ה שנתן לנו את התורה. כי ע"י התורה יוכל כל אדם להוליד את עצמו. כמו נח שלמד תורה כמש"כ רש"י שלמד נח תורה:

וכפרת אותה מבית ומחוץ בכפר. פירש"י בתיבתו של משה ע"י שהיו המים תשים די בחומר מבפנים וזפת מבחוץ ועוד כדי שלא יריח אותו צדיק ריח רע של זפת. אבל כאן מפני חוזק המים זפתה מבית ומחוץ. ולכאורה אין להבין למה הוצרך לתרץ השינוים שבתבות. וכי בשביל שכאן היה הצווי כך הוצרכו כולם לעשות תיבה באופן זה. ונראה דהנה לכאורה אין להבין למה הוצרכה התוה"ק לכתוב לנו היאך היתה עשויה תיבת משה לכן נראה דהנה בפ' שמות כתיב ותקרא את שמו משה כי מן המים משיתיהו והתרגום וקרת שמיה משה. ארי מן מיא שחלתיה. והנה לפי לשון התרגום אין להבין קריאת השם משה. כי לפי לשון הפסוק משיתיהו הלשון נופל על הלשון משה. אבל לפי לשון התרגום שחלתיה אין שייכות לקריאת השם משה. ונראה דהנה ידוע דהשמות של האבות הקדושים ושמות השבטים המה על מהותם וגדלותם כמש"כ ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה ולכאורה בפשטות אין להבין כ"כ במש"כ ואלה שמות היה צריך לכתוב ואלה בני ישראל. אכן בודאי הכתוב בא להודיע אותנו מי היו הבאים מצרימה. היינו את מהותם וגדלותם שהיו להם אלה השמות. ובזה יש להבין המדרש על הפסוק ואלה שמות הדא הוא דכתיב מונה מספר לכוכבים לכלם שמות יקרא. והיינו כמו שהקב"ה קורא שמות לכל כוכב. היינו שקורא שם לכל כוכב כפי מהותו כמו כן שמות השבטים היו כפי גדלותם ומהותם. והנה בודאי השם של משה היה גם כן על מהותו וגדלותו. וע"ז בא הכתוב להודיע אשר מה שזכה משה לזה השם. מן המים משיתיהו. והיינו בשביל שהיה בהמים נתקדש עוד יותר להקרא בשם משה. ומעתה לפ"ז אין הפרש בין לשון הפסוק ללשון התרגום. כי עיקר הכונה היה בקריאת שם משה בשביל שהיה בהתיבה ובמים. והנה ידוע מספרים הקדושים שגם נח נתקדש בהתיבה שיצא ממנו דור חדש ומתוקן. (כידוע מצווי של הקב"ה אופן עשיית התיבה בודאי היתה מצד קדושתה) ולזאת אם שני התיבות היו בקדושה להתקדש על ידיהן שפיר יש להקשות על השינוים למה שינה בתיבה של משה אשר היא שיתקדש לקדושת התורה מתיבה של נח. והתירוץ של רש"י נראה לפי קוצר דעתי לפרש. והוא דהנה שמעתי אומרים מאיש קדוש אחד זצלל"ה על המאמר דרך ארץ קדמה לתורה והיינו כי מצד דרך ארץ לעשות

רצון מי שמיטב עמו ושלא לעשות נגד רצונו. ומעתה על אחת כמה וכמה לעשות רצון הבורא ב"ה ית"ש ושלא לעשות חלילה נגד רצונו כי הוא הנותן לנו החיות בכל רגע ורגע ומיטיב עמנו. לזאת גם מצד ד"א צריכין אנו לקיים מצות הבורא ית"ש. והתורה שיש לנו הוא להתקדש יותר במעלות נשגבות עד אין שיעור כן שמעתי. ומעתה הנה ידוע שהדור המבול לא די שלא קיימו רצון הבורא רק הכעיסו אותו חלילה. ומעתה ע"י נח שעל ידו נברא העולם מחדש שתהיה מתוקן יותר הוצרך נח להתקדש בהתיבה שיהיה ממנו עולם חדש ומתוקן והנה דור המבול היו רעים מאד במדות רעות ובתאות ואפשר לכוון זאת בדברי רש"י בתבתו של משה ע"י שהיו המים תשים די בחומר מבפנים. ועוד כדי שלא יריח אותו צדיק ריח רע אבל כאן מפני חוזק המים זפתה מבית ומבחוץ והיינו כי ידוע מה שכתבו הראשונים דהתאוות באים מיסוד המים שבאדם. לזאת דור המבול שהיו בעלי תאות ביותר וזה כוונת רש"י מפני חוזק המים. היינו שיסוד המים היה גובר עליו ביותר לכן היה צריך להתקדש בהתיבה שלא יהיה עולם רע כזה משא"כ דור של משה לא היו עוד בעלי תאות כדור המבול היה די בחומר והיינו שהיו המים תשים שהיסוד המים לא היה כל כך בחוזק. וגם מה שכתב שלא יריח אותו צדיק ריח רע והקשו המפרשים הלא נח גם כן היה צדיק ולהנ"ל אפשר לתרץ והוא דהדור המבול היו רעים מאד והיינו ריח רע לזאת היה נח צריך לזכור בהתיבה הריח רע של דורו למען יתקדש שלא יהיה עוד ריח רע כדורו משא"כ דור של משה לא היה להם ריח רע. ולהכי היו שינוים בהתיבות:

פרשת לך לך

לך לך מארצך רש"י פירש לך להנאתך ולטובתך ולכאורה קשה דהא זה הוא אחד מעשרה נסיונות ואם שמע אברהם מפי הקב"ה שהבטיח לו שיהיה הליכתו לטובתו א"כ מה נסיון בזה ונראה על פי מאמר כל המקיים התורה מעוני סופו לקיימה מעושר והיינו דהנה ידוע דיש נסיון עוני ויש נסיון עושר וידוע דנסיון עושר הוא גדול מנסיון עוני לזאת כל המקיים תורה מעוני והיינו שעומד בנסיון עוני מזכין לו שיעלה במעלה יתירא שיעמוד בנסיון גדול היינו נסיון עושר ולזאת נסיון הראשון היה אור כשדים שהושלך לכבשן האש עבור הבורא ית"ש והיה עובד ה' מתוך יסורין ולזאת זכה לנסיון יותר גדול היינו שאמר לו השם שילך מבית אביו לטובתו ואף ששמע כן שהוא לטובתו אף עפ"כ לא היה מחשבתו בהליכתו למען ישיג הטובה רק הלך לעשות רצון הבורא וכן העיד עליו הכתוב וילך אברם כאשר דבר אליו ה' והיינו שהליכתו היה רק לקיים דיבור השם

גם ידוע דדיבור הוא קשה והיינו שהליכתו היה בזו הבחינה כאילו היה דיבר אליו דיבור קשה ומאז היה עשייתו רק לקיים רצון בוראו כמו כן אף שהיה לטובתו אבל הוא לא היה מחשבתו לזה רק לקיים רצון בוראו וזה הוא כמו נסיון עושר. ואפשר לומר בזה דרך צחות מה שהביא רש"י בך חותמין והיינו שבזה המדה נסיון עושר יהיה הגמר והקץ ויבא משיח היינו שישפיע השם לישראל עשירות ויעמידם בנסיון ובזכות זה יהיה הגמר והקץ לגלותינו:

רש"י כתב יכול בכולן חותמין בך חותמין. והנה לכאורה אין להבין מה שהקב"ה בישר לאאע"ה שלא בכולן חותמין רק בך הלא בודאי אברהם אבינו ע"ה היה יותר רוצה אשר גם בבניו חותמין. ונראה דהנה מה שאמר הקב"ה לאאע"ה שנאמר אלהי אברהם וכו' שהשלשה אבות עבדו עבדות הבורא ב"ה כל אחד בבחינה אחרת היינו אברהם מדת חסד יצחק גבורה פחד. יעקב תפארת. והנה אנחנו בניהם של השלשה אבות לזאת אמר הקב"ה יכול בכולן חותמין היינו שהחתימת הגלות יהיה רק אם יהיה בנו כל הבחינות לזאת הבטיח הקב"ה לאאע"ה בך חותמין היינו אם יהיה ביניינו מדתו מדת חסד ג"כ יהיה חתימת הגלות נזכה במהרה אמס"ו:

ואעשך לגוי גדול כתב רש"י לפי שהדרך ממעטת פו"ר. וממעטת את הממון וממעטת את השם. ולכאורה אין להבין כ"כ אשר אאע"ה יצטרך לחזק אותו עבור יראת מיעוט ממון או מיעוט השם. ונראה לפענ"ד לפרש מעט דהנה רש"י פירש על הפסוק למען ייטב לי בעבורך יתנו לי מתנות וקשה וכי אאע"ה חפץ לקבל מהם מתנות והלא שונא מתנות יחיה אכן נראה דאאע"ה חפץ לקבל מהם מתנות למען יכניס את המתנות בקדושה ולהוציאם מתחת רשות הטומאה. ובזה יש להבין הפסוק ולאברם היטב בעבורה ויהי לו צאן ובקר וחמורים וגו' ולכאורה היה לו לכתוב ויתן לו צאן ובקר אכן הכתוב בא להגיד לנו שלא היה בעצם הכונה על הנתינה רק שעיקר הכונה שהדבר האלו יהיה תחת יד אברהם אבינו ע"ה להכניסם בקדושה לזאת אמר הכתוב ויהי לו צאן ובקר וגו' היינו שכל זה הי' שייכות לו כי הכניסם בקדושה ואפשר בזה להבין המאמר צדיקים ממונם חביב עליהם יותר מגופם כי המה מעלים את ממונם תחת קדושה. ואפרש מקודם הכונה ממעטת את השם דהנה יש לדקדק על הפסוק ויראו המצרים את האשה וגו' ותקח האשה בית פרעה ולמה לא הזכיר הכתוב את שמה שרה רק בשם אשה. אכן נראה דהנה שמות האבות ואמהות הי' על מהותם וגדלותם. אכן ידוע בעת אשר האדם הוא בשפלות בשפל המצב אזי נפל ממדרגתו הגדולה ונשתנה מהותו ואזי ממילא אז אין לו השם הזה כי שמו שייך לו בעת שהוא במדרגה הגדולה לזאת בא הכתוב להגיד

אשר אמנו שרה היתה אז בשפל המצב אשר המצרים שלטו בה אשר אין שייכות לה אז את שמה ונקראת רק בשם אשה. אכן אח"כ אשר ינגע ה' את פרעה נגעים גדולים אז חזרה למדרגתה הגבוה נקראת בשמה שרה אשת אברם. והנה בעת אשר האיש מטולטל בדרך ממקום למקום אז הוא בשפל המצב וירד ממדרגתו וממהותו וממילא גם שמו אין שייך לו אז והוא כונת רש"י שהדרך ממעטת את השם היינו המדרגה הגדולה. ומעתה נחזור להנ"ל ממעטת את הממון והיינו לפי מה שכתבתי לעיל דהחשיבות אל הצדיקים את ממונם משום שמכניסם תחת הקדושה. אכן בעת שנפלו ממדרגתם הגדולה אזי גם ממונם אינם חביב עליהם אז כי המה אז שפלים בעיניהם אשר אין בכחם להכניס את ממונם במעלת קדושה. וע"י הדרך שהוא מטולטל נעשה שפל ואזי ממעטת להצדיק חביבות הממון משום שאין יכול אז להכניסם אל הקדושה וע"ז הבטיח לו הקב"ה שלא יפול ממדרגתו ויהיה עוד במדרגה יותר גדולה אשר יחפוץ עוד יותר להכניס ממון תחת הקדושה כאשר אמר ייטב לי בעבורך וכפירוש רש"י יתנו לי מתנות. ועל מיעוט השם הבטיח לו הקב"ה ואגדלה שמך היינו שיהיה עוד יותר במדרגות גדולות:

אמרי נא אחותי את. עיין בספר צידה לדרך שכתב כל המפרשים נתחבטו האיך היה רשאי אברהם להכשילה באיסור א"א. ותירץ דמה שאמר אברהם לשרה שתאמר אחותי את ושתאמר ג"כ שהיא אשת איש ובעלה הלך למדינת הים ועל ידי זה יתנו לו מתנות שיבקש את בעלה אולי יתן גט או יתודע לו שמת נמצא שלא הכשיל אותה עי"ש וכן כתב השפתי חכמים. וקשה לכאורה לי מאד על דבריהם דאם כדבריהם מה זה שאמר פרעה לאברהם מה זאת עשית לי למה לא הגדת לי כי אשתך היא למה אמרת אחותי היא ואקח אותה לי לאשה ומשמע מדברי פרעה דאם היה אומר שהיא אשתו לא לקחה משום איסור אשת איש והלא אמירתם אחותי גם כן היה שהיא א"א ואעפ"כ לקחה. אך אפשר לומר על צד הדוחק אשר פרעה אמר כפי מהותו אשר היה קל לעבור עבירה. אבל לעשות דבר אשר גם אפי' אנשים רשעים יאמרו שהוא עול גדול לעשות כזאת. דבר כזה לא היה עושה. לזאת אמר פרעה אם הגדת לי שהיא אשתך בודאי לא הייתי עושה עול כזה ליקח את אשתך ממך להיותה לי לאשה כי מה יאמרו הבריות אם אעשה עולה גדולה כזו. אכן כשאמרת אחותי היא ואף שהיא אשת איש הלא בעלה אינו בכאן א"כ היא רק איסור א"א. על זה לא חששתי ולקחתי אותה לאשה. כן אפשר לומר. אכן קשה מאד לפי דעתי דמה יאמרו בפרשת וירא באבימלך אשר גם שם אמרו אחותי היא ואח"כ אמר אבימלך אל אלקים הגוי גם צדיק תהרוג הלא הוא אמר לי אחותי והיא וגו' בתם לבבי ובנקיון כפי עשיתי זאת ואלקים השיב לו גם אנכי ידעתי כי בתם לבבך עשית זאת ולפי דבריהם

צריך לומר גם כאן שאמרו שהיא אשת איש ועכ"ז לקח אותה א"כ אין כאן צדיק ולא תם לבבי ולא נקיון כפי. וצ"ע מאד דבריהם וקשה מאד שיהיה נעלם מהם כל זה ואולי אפשר דהנה איתא במ' כתובות (דף ק"ב) דאם אשה אמרה אשת איש אני וחזרה ואמרה פנויה אני נאמנת כשאמרה אמתלא ומעשה נמי באשה אחת גדולה בנוי וקפצו עליה בני אדם לקדשה ואמרה אשת איש אני לימים עמדה וקידשה את עצמה אמרו חכמים מה ראית לעשות כן אמרה להם בתחלה שבאו אלי אנשים שאינם מהוגנים אמרתי מקודשת אני עכשיו שבאו אלי מהוגנים עמדתי וקדשתי את עצמי הרי דע"י אמתלא נאמנת לחזור מדבריה הראשונים לומר שהיא פנויה לזאת אפשר דאף שידע אבימלך מזה שאמרה שהיא א"א עכ"ז לקחה לביתה כי אמר שמא היא פנויה ומה שאמרה שהיא אשת איש כדי שלא יקפצו עליה אנשים שאינם מהוגנים אבל עכשיו שהוא רוצה לישא אותה תאמר האמת שהיא פנויה. ומצד הדין תהיה נאמנת לחזור מדבריה הראשונים ועל אופן זה הוא עדיין צדיק ולפ"ז אפשר לומר כן גם על פרעה. אכן אפשר לומר ולתרץ דבריהם כאן. אמנם עדיין קשה מאד לפי דעתי על דבריהם בפ' תולדות שאמר אבימלך מה זאת עשית לנו כמעט שכב אחד העם את אשתך. ולפי דבריהם גם שם ביצחק שאמר אחותי היא בודאי ג"כ אמר שהיא א"א דאם לא כן האיך הכשיל יצחק את רבקה כקושיתם כאן על אברהם א"כ האיך אמר אבימלך כמעט שכב אחד העם הלא היא באיסור אשת איש ואיך שכב אחד העם עם א"א. והנה הא אפשר לומר שכך אמר יען לא אמרת שהיא אשתך רק שהיא אשת איש אולי היה נמצא איש אשר לא ישגיח על איסור אשת איש ויקח אותה לאשה אבל אם היה אומר שהיא אשתו לא היה יכול שום איש ליקח אותה לאשה כי כלם היו מוחים בו שלא לעשות עול גדול כזאת לגזול אשה מבעלה. אכן רש"י פירש שם על אחד העם המיוחד בעם זה המלך א"כ האיך אמר אבימלך זאת על עצמו שלא היה חושש לאיסור א"א ולומר על אבימלך כמו שאמרת על פרעה קשה לומר כן אשר אבימלך נחשב לרשע ועוד מהיכי תיתי יאמר כן שלא היה חושש לאיסור א"א כי בשלמא פרעה הלא כבר לקח את שרה ואפשר דלפירוש רש"י אחד העם הוא המלך היינו שאם תתן אמתלא היה שוכב עמה ועדיין צ"ע:

הרימותי ידי וגו' אם מחוט ועד שרוך נעל. ודרשו חז"ל שבשביל זה זכינו למצות חליצה. ונראה בדרך צחות דהנה אמרתי לרמז במה שאמרו בש"ס להזהיר שיקח מנעלים לרגלו והוא דהנה ידוע דמדות הגרועות אשר בטבע האדם היינו לאכילה ושתיה ועוד שארי ענינים המה נקראים בבחינת רגל ובזה שמעתי מה שאמרו על רבינו הקדוש שלא הניח ידו למטה מאבנטו והיינו כי האברים שלמטה מאבנט משמשים רק לענין צורך הגוף

אבל האברים שלמעלה מהאבנט היינו הראש והלב המה משמשים לצרכי שמים היינו לתורה ולעבודה (ולזאת בשעת תפלה מצוה לחגור באבנט והיינו שאז צריכין להיות מופרש ומובדל מעניני עוה"ז) ואמרו על רבינו הקדוש שבענין צרכי הגוף לעניני עוה"ז לא הניח ידו למטה מאבנטו היינו שלא היה לו עסק בהם כמו שהעיד על עצמו שלא נהנה מעוה"ז אכן המדות הגרועות ועוד ענינים המה הכרחים לאדם להשתמש בהם ע"ז אמרו חז"ל שבמדות האלו ישתמש בהם כמו חפן יקר אשר מונח תחת המנעול ואין משתמש בהחפץ רק לעת הצורך על צד ההכרח כמו כן מדות הבהמיות אשר בטבע:

ויאמר ה' אלקים במה אדע כי אירשנה ויאמר אליו קחה לי עגלה משולשת עד והנה אימה חשכה גדולה נופלת עליו ויאמר לאברם ידוע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה. והנה איתא במדרש דנרמז בהפסוק והנה אימה חשכה וגו' ארבע מלכיות עיין שם. ויש להבין למה נכתב המאוחר קודם. כי מתחלה היה הגלות מצרים ואחר כך היה הגלות של ארבע מלכיות. ונראה דיש להבין למה עכשיו כשאמר אברהם אבינו ע"ה במה אדע כי אירשנה גילה לו הקב"ה אלו הגליות. לכן נראה דהנה גם לעיל כתיב וירא ה' אל אברם ויאמר לזרעך אתננה את הארץ הזאת ולא שאל אאע"ה במה אדע. ולמה עכשיו שאל במה אדע. ונראה דהנה לעיל אמר הקב"ה אתן את הארץ היינו לשון מתנה וכאן אמר לו הקב"ה לתת לך את הארץ לרשתה. והנה ידוע החילוק וההפרש שבין ירושה למתנה כי במתנה צריך המקבל מתנה לעשות קנין שיקנה לו המתנה אבל ירושה אין צריך היורש לשום קנין כי ממילא הוא שלו כי היורש יש לו שייכות על הירושה אשר היא שלו בלי שום פעולה לזאת כאשר שמע עכשיו מהקב"ה את הארץ לרשתה היינו שארץ ישראל הקדושה יהיה לנו בתורת ירושה והיינו כי יש לנו שייכות אל ארץ ישראל אשר ממילא תהיה שלנו ואאע"ה היה יודע גודל הקדושה של ארץ ישראל לזאת שאל אאע"ה במה אדע כי אירשנה ואפשר לפרש במה אדע (היינו במה אהיה אהוב כמו כי ידעתיו למען אשר יצוה וגו') כי אירשנה אשר יהיה לנו שייכות אל א"י מצד עצמינו ע"ז השיב לו הקב"ה אשר אנחנו נהיה בהשעבוד ארבע מלכיות ונסבול יסורים וצרות רבות ועל כל זה אנחנו מתחזקים בכל מיני חיזוק שלא לעזוב חלילה עבודת הבורא ב"ה ועל ידינו מתקדש שם שמים אשר אף שעברו עלינו כמה יסורים וצרות אנחנו חזקים בעבודת הבורא והרי מעשינו כמו בנים טובים אשר אוהבים את אביהם למאד ומסרו את נפשם בשביל כבוד אביהם ומעתה ע"י מעשינו והתחזקות בעבודת הבורא ונתקדש שם שמים על ידינו יש לנו שייכות אל ארץ הקדושה אשר עיני ה' דורש אותה כי אנחנו בנים להמקום ב"ה. אך אולי יחשוב אאע"ה מהיכן

יהיה לנו זה הכח והתחזקות אל עבודת הבורא ע"ז גילה לו הקב"ה ידוע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם והוא גלות מצרים אשר ידוע הגלות מצרים צירף אותנו ככור הברזל עד שבאנו למדרגה זו להיות חזק בעבודת הבורא ולהתחזק נגד הקמים עלינו ושלא לעזוב חלילה את עבודת הבורא ב"ה:

ובזה נבין מה שלכאורה קשה למה לא התפלל אאע"ה מהקב"ה כאשר שמע מהקב"ה הגליות של בניו. על סדום התפלל ועל בניו לא התפלל גם איתא במדרש שהקב"ה אמר לו אשר הוא לא יהיה בגלות. וקשה וכי זאת היא נחמה לאאע"ה שהוא לא יהיה בגלות רק בניו אכן יען שמע אאע"ה התכלית הגדול שיהיה לבניו ע"י הגלות היה לו לשמחה ואמר לו הקב"ה אשר הוא לא יהיה בגלות כי הוא אינו צריך לגליות. ובזה נבין בטוב המאמר בהגדה ברוך שומר הבטחתו לישראל ברוך הוא שהקב"ה חשב את הקץ לעשות כמה שאמר לאאע"ה ויאמר ידוע תדע כי גר יהיה וכו'. והנה לכאורה אין להבין מה משמיענו בזה המאמר כי רק הביא מה שכתוב בתורה הפסוק ויאמר לאברם וכו', אכן לפי הנ"ל שפיר יש להבין כי לעיל הביא הפסוק ויאמר יהושע כה אמר ה' אלקי ישראל וגו' עד ואתן לעשו את הר שעיר לרשת אותו ויעקב ובניו ירדו מצרימה. ולכאורה מה הוא השבח ששיבח הקב"ה אותנו אשר לעשו נתן לו ירושתו הר שעיר ואנחנו ירדנו מצרימה להיות בגליות לזאת בא בעל הגדה לפרש אשר הגלות מצרים היה לנו לטובה גדולה ולתכלית גדול כי יען אשר הקב"ה רצה לרשת אותנו א"י הקדושה וגם ליתן לנו התוה"ק לזאת הוצרכנו להיות מקודם בגלות לבא להתכלית הטוב והגדול וע"ז אמר ברוך שומר הבטחתו שהבטיח לנו הגלות ברוך הוא היינו כי בעת שהיינו בגלות מצרים היה נראה לפי עינינו הסתרת פנים. ע"ז אמר גם על הגלות ברוך השם יתברך שהקב"ה חשב לעשות את הקץ והיינו מה שהיינו בגלות הוא רק שהקב"ה חשב רק לעשות את הקץ הטוב והתכלית שיהיה לנו ע"י הגלות וע"ז אמר כמה שאמר לאאע"ה ידוע תדע כי גר וגו' והיינו שהביא ראיה יען שהקב"ה אמר זאת לאאע"ה בודאי לא היה לצער אותו רק לבשרו בבשורה טובה אשר יביא את זרעו לתכלית גדול וטוב וגם מדלא התפלל אברהם אע"ה ע"ז לבטל וגם מדהבטיח לו אשר הוא לא יהיה בגלות מוכח מכל זה דהיא רק בשורה טובה וכהנ"ל:

פרשת וירא

באלוני ממרא. ופרש"י הוא שנתן לו עצה על המילה. במדרש איתא שהלך ליטול עצה מענר אשכול וממרא. אשכול אמר לו איש זקן אתה ותחלש כחך מהמילה. וענר אמר לו

יש לך הרבה שונאים ויבואו עליך אחר המילה. וממרא אמר לו בדבר הזה אתה מבקש עצה הלא הוא שעשה לך כמה נסים וכו'. והנה לכאורה הדבר תמיה אאע"ה יתיעץ אם לעשות מצות הש"י. ובעלי בריתו יתיעצו לו שלא לעשות. ונראה דהנה זה היה מצוה ראשונה שזכה אאע"ה והיה רוצה לעשות מצוה זו בכח גדול. וע"ז בא ליטול עצה מבעלי בריתו באיזה כח יעשה המצוה. והשיבו לו השני אנשי בריתו שדבר גדול עושה במצוה זו שהוא מוסר א"ע לסכנה שעל ידי המילה יחלש כחו או שיבואו עליו שונאים. ואם כן הרבה כח עושה במצוה זו. וממרא אמר לו עצה עמוקה יותר מהם. שאמר לו הוא הקב"ה הרבה טובות ונסים עשה עמך. אם כן אתה צריך לעבוד אותו עבודות קשות שבקשות וזו היא עלה עמוקה לעבודת הבורא למען לא יתגאה ע"ז בעשייתה. וזאת העצה היתה על קניית מדת הענוה. לפיכך זכה להיות נגלה הקב"ה בחלקו של ממרא. ואפשר לכוון זאת במה שאמר הכתוב והוא ישב פתח האהל. דהנה בודאי אאע"ה עשה כפי עצת ממרא. והיה שפל בעיניו אף אחר עשיית מצות המילה. והנה ידוע מש"כ בספר נועם אלימלך על הפסוק פתחו לי שערי צדק וגו' והוא שהצדיקים סברו בדעתם אשר עוד לא התחילו לעבוד את הבורא ב"ה. ועל זה מבקשים תמיד פתחו לי שערי צדק וגו' והתשובה זה השער לה' צדיקים יבואו בו. והיינו זה בעצמו הוא השער לה' אשר צדיקים הולכים בה. היינו שיבקשו תמיד שיפתחו להם השער וזה מרמז הכתוב כאן שאאע"ה אף אחר קיום מצות מילה. על כל זה היה נדמה בעיניו כאלו הוא יושב פתח האהל ולא נכנס בה:

ויאמר ה' אם נא. עיין בפרש"י ד"א והוא אומר להקב"ה להמתין עד שיכניס האורחים. ומזה יליף הש"ס במסכת שבת גדולה הכנסת אורחים יותר מקבלת פני השכינה עי"ש. ונראה לפרש למה הוצרך שיהיה יותר מקבלת פני השכינה דהנה מצינו דר"ז אם היו מזמינים אותו היה הולך ואמר כי אתיקורי דמתיקרי בי. הרי דאם אדם גדול במעלה אוכל אצל איש פחות ממנו. יש לו כבוד מהאדם גדול. והנה ידוע דהצדיקים הגדולים המה שפלים בעיניהם עד שכל איש חשבו במעלה יותר גדולה מהם. וא"כ הצדיקים הגדולים לא יוכלו לקיים מצות ה"א כי לדעתם כל איש במעלה גדולה יותר מהם. א"כ יהיה להם כבוד אם יאכל אדם אצלם והרי הם בורחים מהכבוד. לכן בודאי בעת אשר יזדמן להם אורחים מוכרחים הצדיקים לחשוב אז. אשר לא יהיה להם כבוד עי"ז. כי גם המה במעלה כמו האורח. והנה ידוע דגילוי שכינה היא רק את דכא ושפל רוח וא"כ אם הצדיקים יהיו נחשבים אז בעיניהם ג"כ במעלה לא יהיה להם גילוי שכינה. ואם כן לא יוכלו לקיים מצות ה"א. וע"ז אמרו דגדולה הכנסת אורחים יותר מקבלת פני השכינה:

עוד אפשר לפרש דהנה לפי הפי' שאאע"ה אמר להקב"ה להמתין עד שיכניס האורחים וכן איתא במסכת שבת לכאורה אין להבין איך שייך זאת בהקב"ה הלא מלא כל הארץ כבודו ואף כשילך להכניס האורחים ג"כ יהיה הקב"ה עמו. לכן נראה כוונה אחרת בזה. דהנה בודאי בשעה וירא אליו ה' היה אז אאע"ה בדביקות גדול בעבודת הש"י. וכאשר ראה את האורחים וירץ לקראתם והיה עוסק להכין המאכלים עבור האורחים. ואז לא היה יכול להיות בדבקות הגדול להבורא ב"ה. כי היה צריך לעסוק בדבר ההכנה להאורחים. ובודאי היה בדעת אאע"ה אשר כשיפנה מהעסק עבור האורחים יחזור לדביקתו לעבודת הבורא ב"ה וב"ש. וע"ז ביקש מהקב"ה שלא יעבור מאתו הדביקות. ולפ"ז אפשר לומר הכונה על המאמר גדולה הכנסת אורחים יותר מקבלת פני השכינה. דהנה עיקר מצות הכנסת אורחים היא לקרב את האורח בדברים טובים ולדבר עמו. כי ליתן לו אכילה ושתיה זה הוא בכלל מצות צדקה. והנה אם המכניס האורח לומד תורה או עוסק בעבודת הבורא ב"ה והאורח לאו בר הכי הוא לדבר עמו דברי תורה. אזי מוכרח להפסיק מתורה ומדביקות עבדות הבורא אשר זאת היא קבלת פני השכינה ולדבר עם האורח דברים אחרים. ועל זה אמרו שיעשה כן כי גדולה הכנסת אורחים יותר וכו'. וכן אמרתי בזה דרך צחות מה שאנו אומרים במוצש"ק אחר ויתן לך המימרא אר"י במקום גדולתו שם ענותנותו. ולכאורה מה שייכות זה המאמר אחר ויתן לך. ולהנ"ל אפשר לומר הכונה. דהנה ידוע דבשבת קודש הקדושת שבת גורם להיות כל איש ביום ש"ק דבוק בעבודת הבורא ב"ה וב"ש. כמאמר חכז"ל הקב"ה אמר לשבת כנסת ישראל יהיה בן זוגך. היינו שהש"ק משפיע לכל איש ישראל קדושה ודביקות אל הבורא ב"ה. והנה במוצש"ק כל איש הולך לעסוק בעניני הגשמיים הן מו"מ או מלאכה עבור צרכי פרנסה. ולזאת אנו אומרים הפסוקים של ברכה והצלחה. אשר הקב"ה ישלח לנו ברכה והצלחה במעשי ידינו. והנה בעת אשר אנחנו עוסקים בצרכי הפרנסה אזי לא נוכל להיות בדביקות הבורא ב"ה. רק כל איש ישראל מתנתם עצמו אשר בש"ק אשר יבוא יחזור לדביקות הבורא. והוא כמו דאיתא בש"ס הנ"ל מדת הקב"ה אינו כמדת בו"ד. מדת בו"ד אין הקטן יכול לומר לגדול המתן. ומדת הקב"ה אאע"ה אמר להקב"ה המתן. והנה לכאורה עכ"ז אין להבין האיך אמר אאע"ה להקב"ה המתן. אך בודאי אאע"ה הכיר ענותנותו של הקב"ה עד שהיה יכול לומר המתן. וע"ז הכונה אנו אומרים במוצש"ק במקום גדולתו שם ענותנותו. והיינו שמבקשים מהקב"ה יען אנחנו עוזבים את הדביקות שהיה לנו ביום ש"ק. רק שאנחנו מצפים על ש"ק הבא שנחזור לדביקות הבורא ב"ה. והוא כדרך המתן עד שבת הבא. לזאת אנו מבקשים ואומרים במקום גדולתו שם ענותנותו. היינו

שהכרנו גדולת הבורא ב"ה וב"ש. ואין לנו לילך מדביקתו. אף דנגד בו"ד אין ד"א לומר לגדול המתן. אך במקום גדולתו שם ענותנותו שנוכל לומר המתן כמו אאע"ה:

עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה. הנה לכאורה העקדה שעקד אאע"ה לשחוט את יצחק בנו נראה שהוא מאהבת השם ב"ה וב"ש היינו שעזב אהבת בנו מפני אהבת השם ב"ה. ונראה דהנה שמעתי אומרים מפי קדושים זצלל"ה זי"ע לפרש את דברי רש"י על הפסוק את בנך את יחידך אשר אהבת את יצחק כדי ליתן לו שכר על כל דיבור ודיבור והיינו מה שאמר הקב"ה לאאע"ה את בנך ניתוסף לאאע"ה אהבת אב לבנו וכשאמר הקב"ה את יחידך ניתוסף לו עוד יותר אהבה וכשאמר הקב"ה אשר אהבת ניתוסף לו עוד אהבה יותר וכשאמר הקב"ה את יצחק היינו אשר הוא יצחק אשר אין למעלה ממנו בקדושתו. שוב ניתוסף לאאע"ה אהבה יותר גדולה ליצחק אע"ה. וזאת היא כונת רש"י ליתן לו שכר על כל דיבור ודיבור. כי בכל דיבור ניתוסף לאאע"ה יותר אהבה. ועכ"ז קיים צווי הקב"ה לשחוט את בנו כן שמעתי:

ומעתה נראה דאפשר עוד לומר דהנה מצינו כפי שכתבו אשר אאע"ה עבד את הבורא ב"ה במדת אהבה ורצה הקב"ה לנסות אותו גם במדת יראה רוממות. לזאת דיבר הקב"ה אלה הדבורים להכניס בלב אאע"ה אהבת יצחק כ"כ גדולה שבאהבות עד שלא היה באפשרי להכיל עוד בלבו אהבה אחרת. ומעתה היה אאע"ה עשה מעשה העקדה לקיים צווי הקב"ה לשחוט. רק במדת היראה רוממות. לזאת אמר הקב"ה. עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה. כי עד עכשיו היה עובד במדת אהבה:

ולפ"ז יש ליישב מה שהקשה האבן עזרא. לפי חכז"ל שאמרו אשר יצחק אע"ה היה אז בן ל"ז שנים א"כ היה הנסיון של יצחק אע"ה גדול משל אאע"ה כי הוא הסכים לשחוט א"ע בשביל הקב"ה. ולהנ"ל שהקב"ה הכניס לאאע"ה אהבה גדולה אל בנו. ומעתה אם הקדוש ב"ה היה רוצה לנסות את אאע"ה במה שהכניס בלבו אהבה גדולה בודאי היתה אהבה זו גדולה שבגדולות עד אין שיעור. ועוד יותר מאהבת איש אל עצמו. לזאת הנסיון של אאע"ה היה גדול יותר מנסיון יצחק אע"ה:

עוד אפשר לומר דלהכי הנסיון אאע"ה הי' גדול מנסיון יצחק אע"ה. יען יצחק נולד בקדושה מאברהם ושרה ולזאת הי' לו בנקל לעבוד את הבורא ב"ה במסירת נפש. אבל אברהם נולד מתרח ואעפ"כ קיים הנסיון הזה מתוך שמחה לזאת נסיונו גדול משל יצחק אע"ה. ובזה אמרתי לפרש הש"ס מ' ראש השנה אמר ר"י מפני מה תוקעין בשופר של איל אמר הקב"ה תקעו לפני בשופר של איל לזכור לכם עקדת יצחק בן אברהם והנה לכאו' קשה דכאן הזכיר יצחק ולא אברהם ונראה דהכוונה היא להזכיר אותנו עקדת

יצחק ומזכירין רק בן אברהם והוא כמו שאמרתי כי יען יצחק הי' בן אברהם. לזאת הנסיון שלו לא הי' גדול כל כך כמו נסיון אברהם אע"ה והנה אנחנו בני אברהם יצחק ויעקב. איך לא נעבוד את הבורא בזריזות כי יש לנו שלשה אבות קדושים לזאת נקבל עלינו עבדות הבורא ב"ה כראוי לנו כי מה יפה ירושתנו של אבותינו הקדושים מעשה אבות ירשו הבנים וזאת אמר הקב"ה להזכיר אותנו כל זה למען נקבל עלינו עבדות הבורא ב"ה בזריזות כי יש לנו ירושה מהשלשה אבותינו מה יפה ירושתנו:

עוד באופן אחר אמרתי על ש"ס ר"ה הנ"ל כי הנה במדרש על והנה איל אחר אחר כל המעשים ישראל מסתבכים בצרות וכו' עוד איתא אמר הקב"ה לאברהם אע"ה האיל ניתוק מחורש הזה ומסתבך בחורש אחר כך עתידין בניך להסתבך למלכיות מבבל למדי וכו' ומיון לאדום וסופן להגאל וכו'. ולכאורה אין להבין אשר אחר הנסיון הזה הגדול יבשר הקב"ה לו אשר בניו יהיו בגלות ומסתבכים בצרות. ובהתורה כתיב אשר הקב"ה אמר אז לאאע"ה הרבה ארבה את זרעך ככוכבי השמים וכחול אשר על שפת הים ויירש זרעך את שער אויביו הרי כתבה התורה אשר הקב"ה בשר לאאע"ה בשורה טובה. ונראה לפי קוצר דעתי דהנה איתא במדרש אחרי מות אשר אאע"ה היה מהרהר בלבו שמא חס ושלום נמצא בו פסול ולא נתקבל קרבנו עיי"ש הרי שאאע"ה היה לו צער על אשר לא נשחט יצחק לקרבן עולה לזאת אמר המדרש כאן אשר הקב"ה ניחם אאע"ה שלא יהי' לו צער כי בניו של יצחק אע"ה יהיו בגלות ומסתבכים בצרות ועל כל זה יעבדו את הקב"ה בתורה ובמצות שנתן לנו הקב"ה ויהי' נתקדש שם שמים ע"י בניו של יצחק אע"ה כי אף שהם מסובכים בגלות ובצרות על כל זה יעבדו את הבורא ב"ה בתורתו ובמצותיו גם הבטחה הרבה ארבה את זרעך הוא ג"כ על אופן זה כי לפי הפשטות אין להבין אם ההבטחה ככוכבי וכחול אם שניהם יחד או אחת משניהם וגם מה שכתוב לא מרבכם חשק בכם וגו' לכן נראה דאפשר לפרש הרבה ארבה לא ריבוי בכמות רק באיכות היינו שאנחנו בניהם נהי' במדרגות גדולות היינו שנהי' ככוכבי השמים והיינו כמו שהכוכבים מאירים בחשכת לילה כמו כן אנחנו בניהם יהיו מאירים בחשכת הגלות והצרות בעבודת הבורא ב"ה בתורתו ובמצותיו וגם נהי' כמעלת חול על שפת הים והיינו הים רוצה לשטוף את העולם והחול אשר על שפת הים הוא גבול שלא ישטוף הים את העולם (ומה שרצה הים לשטוף את העולם אפשר להבין הנה מכל אשר ברא הקב"ה בהעולם ראינו אשר הים והוא המים הוא יותר במדרגה כי המים מטהר כל הטומאות גם דגים שבים לא חטאו מעולם לזאת לא מתו בימי המבול. והנה בהעולם יש חוטאים ומכעיסין את הבורא ב"ה לזאת רוצה הים לשטוף את העולם רק החול מעכב). והנה

הגשמיות שבעולם היינו תאות עולם הזה סוערים על כל הברואים שבעולם שירדפו אחר תאות עוה"ז למלאות תאותם אכן אנחנו בני ישראל בניהם של אבותינו הקדושים מרחקים את התאות עוה"ז מאתנו שלא נלך אחר התאות עוה"ז לזאת נמשלים אנחנו לחול על שפת הים כי כמו החול מעכב את הים שלא לשטוף העולם כמו כן אנחנו מעכבים את התאות עוה"ז שלא לשטוף אותנו זאת הבטיח הקב"ה לאברהם אע"ה אשר בניהם יהיו להם מעלת כוכבי השמים להאיר על פני תבל ומעלת חול נגד תאות עוה"ז שלא לשטוף אותנו. ואמרתי בזה מה שבמוסף תפלת ראש השנה כתוב שם על כן זכרונו בא לפניך וגו' להרבות זרעו כעפרות תבל וצאצאיו כחול הים ואין להבין הכפל זרעו כעפרות וצאצאיו כחול הים הלא זרעו וצאצאיו היא אחת. לכן נראה כי הנה כל אנשי העולם יצאו מנח להרבות זרעו הוא אומות העולם המה כעפרות תבל וצאצאיו היינו אנחנו בני ישראל יהי' כחול הים היינו מעלת חול הים וכהנ"ל ובזה אמרתי על הש"ס הנ"ל היינו להזכיר אותנו היינו שאנחנו נהיה זוכרים עקידת יצחק ושלא נגמר יען למען שיצאו ממנו בנים אשר יקדשו השם שמים והנה גם אנחנו צאצאי יצחק אע"ה לזאת צריכים אנחנו להתחזק בעבודת הבורא בתורה ובמצות כמו שהבטיח הקב"ה לאברהם אע"ה כי גם אנחנו בניהם של האבות הקדושים למען יתקדש שם שמים על ידינו:

פרשת חיי שרה

איתא במדרש ר' עקיבא הי' יושב ודורש והצבור מתנמנם בקש לעוררן. אמר מה ראתה אסתר שתמלוך על קכ"ז מדינות אלא תבוא אסתר שהיא בת בתה של שרה שחיתה ק' וכ' וז'. ותמלוך על ק' וכ' וז' מדינות. (ועיין בפירוש דהוא מלתא דבדיחותא וחלילה לומר כן) גם הלשון מה ראתה אין להבין לפי הפשט. היה לו לכתוב מה זכתה אסתר "וגם מה זה לעוררן בדברים האלו. הלא גם בדברי הדרוש הי' יכול לעוררן' לכן נלפענ"ד. דהנה ר' עקיבא שהי' דורש בודאי היו דבריו נכנסים אל לב הציבור. ונתעורר בהם רצון לעבודת הבורא. אך ידוע אשר כמה פעמים שבא לאדם הרהור תשובה ועכ"ז אינו עושה תשובה ע"י ההרהור. יען קשה עליו לעזוב העניינים שמורגל בהם היינו ענייני עוה"ז לזאת כאשר נכנסו דבריו של רע"ק בלבם. ורצו לקבל עליהם עבודת הבורא. אך הי' קשה עליהם לעזוב ענייני עוה"ז. אשר הורגלו בהם. ונעשו קרח מכאן ומכאן ולא יכלו לזוז. והיו כמתנמנם. ורע"ק הבין זאת. לזאת בקש לעוררן בזה המאמר. והוא מה ראתה אסתר שתמלוך על קכ"ז מדינות. והיינו אסתר הצדקת אשר כל עסקיה היו רק בעבודות הבורא. והיאך ראתה שיהי' לה תענוגי עוה"ז כזאת שתמלוך על הרבה מדינות. אלא תבוא בת

בתה של שרה שחיתה ק' וכ' וז'. וידוע המדרש שהביא רש"י בת כ' כבת ז' ליופי בת ק' כבת כ' לחטא. שעד עשרים שנה לא היתה בת עונשין. והנה הרמב"ן ז"ל הקשה על גרסת רש"י דהיופי ניכר יותר בבת כ' מבת ז'. והנה גם לפי הפשט אין להבין לשבח את שרה אמנו בתורה הקדושה ביופי לכן נראה דכך הוא הפירוש. דידוע דתנוקת בת זיין אין לה דעת כ"כ להיות נחשב אצלה מעלת היופי. כן אמנו שרה גם כשהיתה בת כ' א"כ לא הי' אצלה שום חשיבות מעלת היופי כי לא השגיחה כלל על ענייני עוה"ז רק בעבדות הבורא. ואח"כ היתה במדרגה יותר גדולה אשר כמו עד עשרים היתה עובדת את הבורא ב"ה לא מחמת יראת העונש כי אז לא היתה בת עונשין. רק היתה עובדת את הבורא מחמת אהבה הגדולה, כמו כן אחר עשרים אף שהיתה אז בת עונשין עכ"ז מה שלא חטאה ועובדת את הבורא לא בשביל יראת העונש או קיבול שכר. רק בשביל אהבה הגדולה לעבדות הבורא. כי נגד אהבתה הגדולה וחשקה לעבודת הבורא לא היה נחשב אצלה שום דבר. לא יראה העונש ולא קיבול שכר כי לא היתה משגיחה על עצמותה כלל. לזאת אמרה אסתר. אם הי' לנו אמנו שרה שאשר אנחנו בניה ומעשה אבות ירשו הבנים. לזאת בכחה שתמלוך על כ"כ מדינות. ועכ"ז לא יזיק לה לעבודת הבורא. כמו אמנו שרה אשר נגד אהבת הבורא לא הי' נחשב אצלה שום דבר. כמו כן ענייני עוה"ז המלוכה. לא יזיק ויוגרע לאסתר מעבודת הבורא. ובזה היה עורר רע"ק להציבור היינו שאנחנו בכחנו להיות לנו כ"ט ענייני עוה"ז ועכ"ז נוכל לעבוד הבורא ב"ה וב"ש:

ואפשר לפ"ז להבין המדרש בריש הסדרא יודע ד' ימי תמימים וכו' בת כ' כבת ז' ליופי וכו' ד"א יודע ד' ימי תמימים זו שרה שהיתה תמימה במעשי'. אמר ר' יוחנן כהדא עולתא תמימתא ע"כ. ועיין במפרשים ולהנ"ל אפשר לומר דר"י מפרש כהדא עגלתא תמימתא. והיינו אף אם שהעגל יש לו כל המעלות אינו מרגיש המעלות שיש לו. כמו כן אמנו שרה. אף שהי' לה כל המעלות מ"מ לא היתה מרגשת המעלות. והוא הפי' על שהיתה תמימה במעשי'. שלא היתה מרגשת אם יש לה מעשים טובים. והיינו שלא היתה נחשבת בעצמה לבעלת מעלת עם כל מעשי' הטובים:

ועתה אם ישכם עושים חסד ואמת, לכאורה אין להבין מה שייכות בזה ליתן ולזווג את בתם בתורת חסד. וכי כך דרך השדכן לדבר כן. ועוד הלא מתחלה אמר אליעזר להם אשר את כל אשר לו נתן ליצחק. ונראה דהנה אליעזר נסה את רבקה אם הוא בעלת גומלת חסד. וכאשר ראה שהיא גומלת חסד שהשקתה אותו ואת הגמלים בזריזות, אזי נתן לה הנזם והצמידים דרמז לה השני לוחות הברית והעשרת הדברות כמו שכתב רש"י. הרי דאליעזר ידע אשר מזה הזיווג יצחק ורבקה יהי' זרעם אשר ינתן להם התורה. ומה שניסה

אותה במדת חסד נראה לפי מש"כ התוס' יו"ט במס' ברכות אשר מה שנתן לנו הקב"ה התורה היא מצד החסד שעשה עמנו עיי"ש. וידוע דבאתערותא דלתתא הוא אתערותא דלעילא. וזאת הי' ידוע כי בית אברהם מתנהג במדת החסד לזאת ניסה את רבקה במדת החסד. ואזי כאשר ראה בה מדת החסד וראוי' לזווגה ליצחק לזאת ידע אשר זרעם יזכו לחסדי הקב"ה ויתן להם התורה לזאת כאשר סיפר ושיבח את יצחק לפני לבן ובתואל. על כ"ז אמר להם הגם שזה הזיווג הוא טוב להם מאד עכ"ז לא יתנו את בתם רבקה למען קבלת הטוב רק על צד החסד כי בזה הזיווג צריך רק על צד החסד למען יזכו זרעם להחסד נתינת התורה הקדושה:

ותלד לו את זמרן וכו'. הנה בפרשה וישב בתמר כתיב ותהר לו פרש"י גבורים כיוצא בו צדיקים כיוצא בו. ומה נדרש כאן מש"כ ותלד לו. ונראה דהנה איתא בהמדרש על ויוסף אברהם ויקח אשה הביא המדרש הפסוק בבקר זרע זרעך ולערב אל תנח ידך וכו' ר' דוסתאי בשם רשב"ג אמר אם הי' לך בנים בנערותך קח לך אשה בזקנותך והעמד בנים ממי אתה למד מאברהם שהיו לו בנים בנערותו ולקח אשה בזקנותו והעמיד בנים הה"ד ויוסף אברהם וגו'. ונראה שהמדרש בא ליישב הלשון ויוסף אברהם. והיינו שהכתוב בא להשמיענו שכוונת אברהם בלקיחת אשה היה רק בשביל להוסיף עמידת בנים. משום לערב אל תנח ידך א"כ יש להבין הפסוק ותלד לו והיינו שהולדת הבנים היו ממלאים רצונו של אברהם אע"ה כי רק זאת הי' כוונתו וזה הוא ותלד לו ושם גבי תמר אין לפרש כן לפי הפשט להכי פירש"י גבורים וצדיקים כיוצא בו:

פרשת תולדות

ואלה תולדות יצחק בן אברהם. במדרש אברם נקרא אברהם יצחק נקרא אברהם שנאמר אלה תולדות יצחק בן אברהם אברהם וכו' ולכאורה אין להבין שהרי כתיב אברהם הוליד את יצחק. ונראה דהמדרש בא לתרץ דהנה בנח כתיב אלה תולדות נח נח איש צדיק וכתב שם רש"י משום זכר צדיק לברכה. ועוד משום עיקר תולדותיהם של צדיקים מע"ט. ולמה כאן ביצחק אע"ה לא נזכר כלום מכל זה. לכן מפרש המדרש כאן כמו שפירשתי לעיל בפרשת נח המדרש תנחומא אלה תולדות נח נח היינו שעיקר תולדות שלו הי' נח. היינו שהוא הוליד את עצמו. ע"י תורה ומע"ט עיי"ש. כמו כן מפרש המדרש גם כאן שהכתוב בא להורות איך יצחק אע"ה הלך ממדרגה למדרגה. אברם נקרא אברהם. היינו שמתחלה היה שמו רק אברם ואח"כ הלך למדרגה אחרת גדולה עד שנקרא אברהם וכן יצחק אע"ה מפרש המדרש הכתוב אלה תולדות יצחק בן אברהם אברהם היינו שזאת

הי' התולדה שלו שבא למדרגת אברהם ואח"כ בא למדרגת הוליד את יצחק היינו שבא למדרגת יצחק:

אברהם הוליד את יצחק. ונראה לפי הפשט היינו שאברהם עשה התפעלות להוליד בן צדיק כיצחק. ואפשר לכוון זאת במש"כ רש"י שהקב"ה צר קלסתר פניו של יצחק דומה לאברהם. דהנה ידוע מה דאיתא במדרש כשם שאין פרצופיהן שוות כך אין דעותיהן שוות ונראה לפי הפשט דכוונת המדרש דהפרצוף של אדם כפי הדעת שיש לו כמאמר הכתוב חכמת אדם תאיר פניו. והנה בודאי אאע"ה הי' מאיר קלסתר פניו כפי גודל חכמתו וצדקתו. כמו כן האיר קלסתר פניו של יצחק אע"ה לזאת הכל העידו שהוא בן אברהם:

איתא במדרש מפני מה זה אמהות היו עקרות מפני שהקב"ה מתאו' לתפלתן של צדיקים ונראה דהנה הקב"ה שומע תפלת כל פה. רק שהקב"ה מתאוה לתפלתם של צדיקים היינו להתפלה שהצדיקים מתפללין עבור אחרים כידוע אשר הצדיקים דואגים דאגות אחרים ומתפללים עבור אחרים לזאת מתאוה הקב"ה לתפלה כזו היינו תפלה עבור חבירו וזה יש לרמז במה שאמר הכתוב ויעתר יצחק לנכח אשתו. וידוע המדרש שיצחק אע"ה הי' מתפלל שכל הבנים יהיו לו מהצדקת הזו. והיינו כי רק רבקה היתה עקרה. והי' מתפלל רק עבור רבקה. וזה הוא תפלת הצדיקים. ואפשר שע"י תפלה זו זכה ליעקב ועשו. דהנה עשו הוא מסטרא אחרא ויעקב מסטרא דקדושה. וידוע דשני אלו מתנגדים זל"ז דאם זה קם זה נופל. כהמדרש על הפסוק ולאום מלאום יאמץ והנה ידוע דכל הכח מסטרא אחרא הוא מגודל הרשעות. אף מה שהוא נגד הטבע. לזאת עשו אף שהוא אח ליעקב והטבע להיות אהבה איש אל אחיו ועכ"ז עשו מענה אותנו ביסורים קשים ובזה הוא נותן כח אל הסטרא אחרא. לזאת צריכין אנחנו להתחזק במעשים טובים להגביר כח הסטרא דקדושה. והיינו לעשות מעשים טובים. גם מה שהוא נגד הטבע. והיינו לדאוג איש דאגות חבירו. ולהתפלל בעד חבירו כאשר אבינו יצחק ע"ה הי' לו מדה זו. והנה ע"י שעשו מענה אותנו ביסורים וצרות צריכין אנחנו להתפלל איש עבור חבירו כידוע הגלות הזה הוא פעם זה ביסורים ופעם זה. לזאת מי שאינו ביסורי חבירו צריך להתפלל עבור חבירו. וזכה יצחק אע"ה לבנים צדיקים אשר יעשו מעשים טובים להתפלל בעד חבירו. כפי מדותיו הטובים:

ויעתר לו וכתב רש"י לו ולא לה לפי שאינו דומה תפלת צדיק בן צדיק לתפלת צדיק בן רשע. ולכאורה אין להבין מדוע יגרע מעלת צדיק בן רשע ואדרבה כפי הנראה הצדיק בן רשע צדקתו ביותר כח מצדקת צדיק בן צדיק כי הוא נולד בטבע טוב מעשה אביו הצדיק.

ונראה לפרש דהנה בש"ס מנחות דף נ"ג איתא דאמר רבי פרידא על רבי עזרא אי בר אוריין הוא יאי אי בר אוריין ובר אבהן יאי ויאי אי בר אבהן ולא בר אוריין אשא תכליה. וקשה אם אשא תכלא אם הוא בר אבהן ולא בר אוריין משום שלידתו הי' בטוב א"כ למה יהי' יאי ויאי אם הוא בר אוריין וגם בר אבהן יותר מבר אוריין ולאו בר אבהן. ונראה דהנה עיקר מעלת האדם אם הוא שפל בעיניו ואינו מתגאה בצדקתו. והנה איתא בש"ס פ' השוכר את הפועלים על תלמיד חכם בן ע"ה איסתרא בלגינא קיש קיש קריא. והיינו יען כי ידע בנפשו אשר צדקתו ותורתו היה שלא ע"פ טבעו רק בכחו הגדול. לזאת קשה מאד עליו להיות כ"כ שפל בעיניו אבל צדיק בן צדיק דרכו להיות שפל בעיניו. כי אינו מתגאה בצדקתו ובתורתו. כי נחשב לו אשר צדקתו ותורתו הוא רק בכח מעשה אבותיו. ואפשר גם זה כוונת המדרש על הפסוק שחורה אני ונאוה שחורה אני במעשי ונאוה אני במעשי אבותי. והיינו שכנסת ישראל אמרו אשר מצדנו היינו שחורים במעשינו. ומה שאנחנו נאוה במעשינו. הוא רק משום מעשה אבותינו וירשנו אותם. ומעתה כך הוא הפי' אי בר אוריין ולאו בר אבהן יאי. אבל אם הוא בר אוריין וגם בר אבהן. בודאי הוא טוב מאד, והיינו שבודאי הוא ג"כ שפל בעיניו. ואינו מתגאה כלל. כי צדקתו ותורתו אשר לו. חושב בדעתו זה הוא רק בכח אבותיו הצדיקים. דהרי אם הוא בר אבהן ולאו בר אוריין אשא תיכלא דנולד בטוב להיות בר אוריין. ואפשר בזה להבין מעט הש"ס צדיק וטוב לו צדיק בן צדיק. צדיק ורע לו צדיק בן רשע. והיינו צדיק בן צדיק. יען הוא שפל בעיניו. הכל הוא טוב לו ואינו מתרעם כלל. אבל צדיק בן רשע אינו בכחו להיות הכל טוב לו. וזה הוא כוונת רש"י והיינו דידוע דעיקר מעלת התפלה הוא אם הוא בהכנעה היינו שתפלתו יהיה לא בשביל צדקתו רק מתנת חנם ותפלה כזאת הוא במעלה יותר גדולה מתפלה בכח צדקתו. וזה הוא אשר כתב רש"י ויעתר לו. לפי שאינו דומה תפלת צדיק בן צדיק שתפלתו הוא בהכנעה. לזאת שמע הקב"ה לתפלתו יותר מתפלתה:

וידו אוחזת בעקב עשו ויקרא שמו יעקב. וכפי הפשוט נראה דקריאת שם יעקב הוא יען ידו אחזת בעקב עשו. וכן פירש"י. גם הביא רש"י פי' אחר הקב"ה קראו השם יעקב. ונראה דהנה ידוע דהמדות הפחותות שבאדם היינו החשק לאכילה ושתיי' ולשארי דברים גשמיים. המה נקראים רגל או עקב והנה ידוע הגם שאלה עניינים המה הכרחיים אשר צריך האדם להשתמש בהם לצרכי קיום הגוף אך עכ"ז לא לבד שצריך כל איש שלא להשתמש בענינים האלו רק בעת הצורך ע"צ ההכרח. וגם בעת ההכרח שעושה אותם הדברים הגשמיים צריך להתחזק ולהתאפק את התאוה שלא למלא את תאותו. וזה הוא קדש עצמך במותר לך. והיינו כמו רבינו הקדוש שהביא רש"י שלא פסקו מעל

שלחנם לא צנון וכו' ואעפ"כ אמר רבינו הקדוש שלא נהנה מעוה"ז אפי' באצבע קטנה. ובזה יש להבין הפשט בזמר של שבת פוסעים בו פסיעה קטנה סועדים בו לברך שלש פעמים והיינו כי ידוע דהאכילה למלאות התאוה מביא לידי גאות ושכחת השם ח"ו ככתוב ואכלת ושבעת ורם לבבך ושכחת את ד' וגו'. אכן כשאוכל על דרך קדש עצמך במותר לך. אכילה כזו מביאה עוד לידי קדושה. וזה הוא אכילת שבת כמו שאנו אומרים בזמר של שבת במשנה לחם (ועכ"ז) וקידושא רבה היינו שאכילת שבת היא בקדושה. ברוב מטעמים (ועכ"ז) ורוח נדיבה. היינו שאכילת שבת אף שאוכל רוב מן המטעמים. יען אוכל בקדושה לזאת מביא לרוח נדיבה לעבוד את הבורא. וזה הוא הפירוש של הזמר פוסעים בו פסיעה קטנה. היינו שבשבת קודש כל איש מישראל אינו משתמש במדת הפחיתות הנקראים עקב רק מעט מן המעט. וזה הוא פוסעים בו פסיעה קטנה ועי"ז סועדים בו לברך שלש פעמים. היינו שסעודת שבת שאנו אוכלים יען הוא במיעוט תאוה. רק בדרך קדש עצמך במותר לך לזאת סעודה כזו מביא עוד לידי קדושה שיוכל לברך את השם ב"ה. ואפשר לרמז בזה בפרשה והי' עקב תשמעון את המשפטים האלה והיינו בעת שעושה הדברים הגשמיים שנקראים עקב אז תשמרו את המשפט היינו לשפוט בדעתו מה לרחק ומה לקרב. והיינו לרחק את כח התאוה. וכאשר שם בפרשה עקב כי ד' אלקיך מביאך אל ארץ טובה וגו' עד ואכלת ושבעת וברכת את ד' אלקיך היינו שארץ ישראל כל כך טובה ומוספת קדושה עד שואכלת ושבעת. ועכ"ז וברכת את ד' אלקיך. היינו שע"י קדושת א"י יהיו במדרגה גדולה אשר האכילה מביאה עוד לידי קדושה לברך את השם ב"ה. והנה ידוע אשר למדרגה כזו. להתאפק כח התאוה בעת עשיית הדברים הגשמיים צריך להיות איש מושל על כח התאות. היינו שיהיו כל הכחות בידיו. ולא שיהיו ח"ו הכחות התאוה מושל עלינו. כמאמר צדיקים לבם ברשותם וכו'. לזאת יעקב אע"ה תיכף בעת לידה הי' נולד בקדושה. ברמז אשר ידו אוחזת בעקב עשו. היינו המדות הפחותות הנקראים עקב. וזה הוא כל שורש עשו כי אלו המדות הנקראים עקב שייכים לעשו. אבל יעקב הי' תיכף נולד בקדושה. ונולד אשר ידו אוחזת בעקב עשו. היינו שאלו המדות הפחותות הנקראים עקב בידו להטות אותם כרצונו שלא להשתמש בהם רק לפי הקדושה קדש עצמך במותר לך. לזאת קריאת שמו יעקב כמו תשרש שרשיה. והיינו שיעקב אע"ה ישרש מכל וכל את המדות הפחותות הנקראים עקב לזאת שמו יעקב שלא יהי' לו שום מדת עקב. ולזאת כאשר נעקר והושרם ממנו כל המדות הפחותות שבטבע זכה להשם ישראל כי היה כל גופו קודש:

ויאהב יצחק את עשו כי ציד בפיו. וכתב רש"י שרימה את אביו יצחק אע"ה ושואלו האיך מעשרין את המלח ואת התבן. ונראה לפרש למה בחר דוקא באלו השנים. דהנה מצינו כמה פעמים בש"ס תשובה למי ששואל לומר לו הטעם והסברא של הדין שאמר לו המשיב לו לכי תיכול עלה כורא דמילחא. ונראה לפרש הכונה דהנה כל מאכל צריך למלח אשר יתן טעם בו. ובלא המלח אין טוב המאכל לאכול. הנה כל זה הוא אשר כך ברא הבורא עולם. שהמאכל לא יהיה מתוקן בלי מלח. אכן הבוה"ע היה יכול לבריא שלא יהיה צריך למלח. אך אפשר בזה להראות לנו אשר כל דבר שברא הבורא עולם בעולמו. אנחנו נתקן הדבר שיהיה טוב. והיינו שעניני העוה"ז יוכל להשתמש בהם ולא יזיק לנו הגשמיות כי אנחנו נוכל לתקן הכל. וכמו כן דברי תורה צריכין אנחנו ליגע עצמינו למצוא טעם וסברא להבין הדבר. כמש"כ רש"י בפ' משפטים. אשר העיקר להבין טעם הדבר. הכלל שבכל דבר שבעולם צריכין אנחנו ליתן טעם כמו שצריכין ליתן טעם מלח בכל תבשיל. לזאת השיב למי ששואל טעם הדין לכי תיכול עלה כורא דמילחא. היינו לרמוז לו שהוא בעצמו ייגע את עצמו ליתן טעם אל זה הדין ששמע. והרמז אל זה התשובה במה שאמר לו לכי תיכול עלה כורא דמילחא פי' כשתמדוד לי כור של מלח. והיינו כמו שאתה צריך למלח ליתן טעם אל המאכל. כמו כן צריך אתה ליתן טעם אל כל מה שאתה שומע דברי תורה. כי אם לא תרצה ליתן טעם אל כל דבר תן לי גם המלח. ולמה לך מלח. והנה מצינו בש"ס גיטין פ' הניזקין בהני תלתא עתירא דירושלים דאחד נתן עצים וכו' ושבחוהו רבנן לדציבי. והנה זה השבח לדציבי בפשטות אינו שייך דוקא לרבנן הלא גם כל איש פשוט יודע המעלה של העצים. אשר הוא צורך גדול. אכן נראה הרמז בזה דהנה כל הדברים שישנם בעולם היינו המאכלים שאוכל האדם ויש להאדם טובה גדולה מהמאכל שאוכל. כי עי"ז יש לו חיים. אך לעומת זה המאכל גם כן יש לו טובה. כי על ידי שאוכל האדם יבא המאכל בתוך האדם ומזה המאכל יש חיות להאדם עי"ז נתעלה המאכל מצומח למדבר כידוע:

הגה"ה

ובזה אמרתי דרך צחות לתרץ דברי הפמ"ג בסימן ע"ד הלכות מליחה שכתב דבבני מעים לא שייך להקל בהפסד מרובה כי אוכליה לאו בר אינש עי"ש. והוא לכאורה תמיה מאד. הלא זה האיש קנה הב"מ במעות ואם נטריף אותם יקנה אחרים ויהיה לו הפסד. (וכן תמהתי בספרי חומות יהושע). ואפשר ליישבו כי לכאורה צריכין להבין במה שאנו מקילין באיזה דינים בשביל הפסד מרובה. והנה קצת פוסקים כתבו דהפ"מ הוא שתות מהקרן. ולכאורה אין להבין כ"כ דבשביל הפסד נקיל להכשיר. הלא ידוע אשר כל איש

ישראל רוצה יותר אף להפסיד ממון ושלא יאכל חלילה אכילה אשר יש לפקפק. אכן אפשר דהנה ידוע מש"כ אשר לא נכון להחמיר חומרות יתירות להטריף דבר מאכל. כי בזה נעשה עול להמאכל. כי המאכל נתעלה ע"י אכילת ישראל. לזאת אפשר להבין מעט מה שאנו מקילין בהפ"מ. היינו היכא שפוסקים חולקין בדין אחד יש מטריפין ויש מכשירין. והנה זה הפוסק אשר פסק להקל בהפ"מ הוא בודאי מפני שדעתו יותר נוטה הרבה כפוסקים המכשירין. אך יש לו עוד נדנוד מעט שמא כהפוסקים המטריפין. לזאת החמיר באין הפ"מ ולמכור לעכו"ם. ואף שהוא רעה להמאכל. אך הלא ישראל יקח מעות מהעכו"ם עבור המאכל ויהיה נתפס המעות חילוף המאכל ואזי אם יאכל ישראל מהמעות יהיה ג"כ תיקון להמאכל אכן כ"ז אם יוכל למכור שהדמי המאכל יהיה רק פ"מ אשר הדין אם יש אונאה פ"מ א"צ לחזור א"כ הרי הוא כאלו קבל כל המעות עבור המאכל. משא"כ אם לא יוכל להשיג דמי המאכל רק פחות שתות (אשר הדין האונאה שתות צריך להחזיר השתות) א"כ הרי לא קבל כל דמי המאכל. א"כ אף אם יאכל הישראל מדמי המאכל עכ"ז לא יהיה מתוקן חלק השתות מהמאכל, לזאת הכריע הפוסק להקל כדעתו הנוטה יותר להיש מכשירין למען יאכל הישראל את המאכל וכדי שלא לגרום רעה להמאכל וכהנ"ל. ולפ"ז על בני מעים אמרו חכז"ל אשר אוכליה לאו בר אינש. והיינו שב"מ אינם מאכל לאנשים. והיינו בודאי אינם עושים פעולת המאכל כשארי מאכלים. וא"כ ממילא גם הב"מ אינם מקבלים שום תועלת מאכילת ישראל אותם. ולהכי אין להקל לאוכלם בשביל הפסד כי להב"מ אין תועלת באכילת ישראל. ורק להקל בשביל הפסד מעות בודאי אין להקל כי טוב יותר להפסיד ממון מלאכול דבר אשר יש לפקפק עליו אף מעט מן המעט:

ע"כ הגה"ה

אכן עצים האדם יש לו טובה מהן. כי על ידי העצים שמדליקין נתבשלו התבשילין. אבל העצים אין להם שום תועלת. כי גוף העצים לא באו אל תוך האדם. וזאת יש לרמז אשר הרבנן שבחוהו לדציבי היינו ששבחו מי שיש לו מדה יקרה כמו עצים להטיב לאחרים אף שהוא אין לו שום הטבה מזה. והנה ידוע דבכל הש"ס חשבו תבן דהוא רק להסקה, אשר לזאת בימי הש"ס היה תבן מוקצה בשבת ואסור לטלטלו דהוא רק להסקה. לזאת עשו דרצה לרמות את אביו אשר הוא במדרגה גדולה בעבודת הבורא. לזאת שאל את אביו יצחק אע"ה. אשר הגם שיש לו שני מדות טובות האלו היינו כמו מלח ליתן טעם אל כל דבר שבעולם. וגם יש לו מדה טובה כתבן (אשר היה אז להסקה כמו עצים) להטיב לכל אף אם הוא אין לו שום הטבה. עכ"ז רוצה עוד מדרגות יותר גדולות והיינו מאלה

המדות עוד לבחור מעלת קדושה אשר רק חלק העשירי יהיה קודש. כי רוצה לעבוד את הבורא במדרגות גדולה שבגדולות והיינו לילך ממדרגה למדרגה:

ויאמר השבעה לי. הנה רבים מקשים איך נתן יעקב אע"ה שבועה לעשו הלא אין מוסרין שבועה לחשוד. ונראה לפענ"ד בדרך צחות דהנה לכאורה אין להאשים כ"כ עליו ברשעתו כי גם במעי אמו היה רץ לע"ז א"כ נולד בטבעו רע. לכן נראה דעיקר רשעתו היה במה שרצה להטעות את העולם שיהיו מחזיקין אותו לצדיק במעשיו כמו שרימה את אביו גם יעקב אע"ה ידע זאת ע"כ היה מוסר לו שבועה כי לא היה ירא שיעבור על השבועה כי היה בטוח בו שלא יעבור על השבועה כי אז יתגלה לעיני כל שהוא רשע:

עקב אשר שמע אברהם בקולי וגו'. במדרש תנחומא פרשת לך לך ע"ז הפסוק אפילו עירוב תבשילין שמר אברהם אע"ה וכן איתא בש"ס יומא. ונראה לפרש למה פרטו עירוב תבשילין אם הכונה שהיא מצוה דרבנן היה לכתוב בסתם אפילו מצות דרבנן. לכן נראה דהנה ידוע מאמר הש"ס מי שטרח בע"ש יאכל בשבת. הכונה ידוע דהנה העוה"ז נקרא ערב שבת ועוה"ב נקרא שבת דאז הוא מנוחה. ע"כ צריך האדם להכין עצמו בעוה"ז בתורה ומצות על עוה"ב שנקרא שבת. כי אם לא הכין בעוה"ז לא יוכל לתקן בעוה"ב. והנה ידוע אשר נסיון עושר הוא יותר נסיון לעבוד עבודת הבורא ב"ה מלעבוד את הבורא מתוך עוני. ובזה אפשר לרמז חול מכין לשבת ואין יו"ט מכין לשבת. היינו מי שהוא בבחינת חול היינו שאין לו כ"כ טוב. אז יוכל להכין על שבת היינו עוה"ב. אבל מי שהוא יו"ט היינו שיש לו כל טוב קשה לו להכין על שבת שהוא עוה"ב. והנה איתא במסכת אבות כל המקיים את התורה מעוני סופו לקיימה מעושר. ואמרתי לפרש הכונה היינו יען קיים התורה מעוני יזכה למדרגה יותר גדולה שיקיים את התורה מתוך נסיון עשירות. והנה ענין עירוב תבשילין יען התחיל להכין על שבת בחול יוכל לגמור להכין גם ביו"ט על שבת. והנה אברהם אע"ה עבד את הבורא ב"ה מתוך עשרה נסיונות של צער. ואח"כ ואברהם זקן בא בימים וה' ברך את אברהם בכל. ואזי עבד את הבורא ב"ה מתוך כל טוב שהיה לו. והיינו יען שעבד את הבורא ב"ה מתוך צער לזאת זכה לעבוד את הבורא ב"ה מתוך כ"ט. וזאת היא כמו עירוב תבשילין. יען התחיל בחול להכין על שבת יוכל לגמור ביום טוב. היינו אם אדם הכין עצמו לעבוד את הבורא ב"ה בעת שהוא בבחינת חול. היינו שאין לו כ"כ טוב. והוא הכין אז על עוה"ב שנקרא שבת. עי"ז יזכה שיכין עצמו בעבודת הבורא על עוה"ב שנקרא שבת גם ביו"ט היינו אף שיהיה לו כ"ט יעבוד את הבורא ב"ה. וזאת היא אשר אאע"ה קיים עירוב תבשילין לרמוז גם זה הרמז. ונכון לכוון זאת בעת עשיית עירוב תבשילין אשר אנחנו נעבוד את הבורא מתוך יסורי

הגלות לזאת נזכה במהרה לעבוד את הבורא ב"ה בימי המשיח במהרה בימינו אמן. כאשר גם כאן הבטיח הקב"ה ליצחק אע"ה ונתתי לזרעך את כל הארצות האל והתברכו בזרעך כל גויי הארץ (אשר זאת יהיה בימות המשיח) עקב אשר שמע אברהם בקולי וגו' ואמרו חז"ל לרמז עירוב תבשילין:

ויתן לך. וכתב רש"י ויתן ויחזור ויתן. ואין להבין לכאורה כי הוא יכול ליתן בפעם אחת הרבה עד שאין צריך ליתן עוד. ונראה דהנה ידוע דעיקר תכלית של אדם לתקן הכל והיינו לתקן כל מה שיש תחת ידו. וכן נראה לפרש בפרשת בחקותי דהכתוב הבטיח אשר באם נשמור ונקיים כל המצות אזי יהיה לנו הרבה תבואות עד שישן מפני חדש תוציאו. ואין להבין כ"כ בפשטות עניני גשמיות עבור קיום כל התורה וגם למה לנו כ"כ תבואות שלא יהיה לנו מקום להחזיקם. לכן נראה דהתורה הבטיחה לנו אשר באם נקיים התורה והמצות אזי נהיה במדרגה אשר נוכל לתקן הרבה. לזאת היה ברכת יצחק אבינו ע"ה אל עיקר הכונה. היינו שיתקן הכל. ואזי ממילא כשיהיה מתוקן מה שיש תחת ידו אזי יתן לו עוד לתקן ובאם יתקן את זאת אזי יחזור ויתן. אבל באם לא יתקן הראשית שוב לא יתן לו עוד. הכלל שברכתו של יצחק אע"ה לא היתה ברכה גשמיות רק עיקר הכונה שנהיה במדרגה גדולה לתקן הכל

הגה"ה

ובזה אמרתי לתרץ דהנה קושית התו' והראשונים ז"ל שהקשו על מתנה ע"מ להחזיר הא אינו יכול להקדישו כיון שאמר ע"מ שתחזירהו לי. וממשנה דנדרים מוכח דכל מתנה שאינו יכול להקדישה אינה מתנה. והנה התוס' תירצו בתירוץ האחרון וכן מקצת ראשונים דאפילו אין יכול להקדישה ג"כ היא מתנה ושם בנדרים משום שהיה ערמה עי"ש. ומקצת ראשונים תירצו דמיירי שלא אמר לי. והתוס' רי"ד על סוכה הנדפס מחדש תירץ משום שיכול להקדישו על זמן. הרי דסברו דאם אינו יכול להקדישה אינה מתנה. ולכאורה קשה למה וכי לא מצינו בש"ס דהנותן מתנה והתנה תנאי על המתנה שאין יכול המקבל לעשות דבר זה עם המתנה כגון שלא ליתן לבע"ח או שארי תנאים. התנאי קיים והמתנה הוי מתנה:

אכן לפי מש"כ דעיקר תכלית של אדם בהונו שיש לו לתקן ולהכניס תחת קדושה. ויש להבין עוד יותר דהנה אנחנו בני ישראל אשר ביאתנו לעולם הוא רק בשביל לקיים תורה ומצות הרי אין לנו שום שייכות אל דברים הגשמיים. רק באם נתקן את דברים הגשמיים להכניסם תחת הקדושה אז יש לנו שייכות [ובזה אמרתי דבר צחות אשר ראינו אשר אלה האנשים שאינם נותנים צדקה באם יבקשו מהם שיתנו נדבה לצדקה אומרים שאין

להם עשירות ליתן צדקה. אשר כפי הראות אומרים שקר. כי ידענו שיש להם עשירות. ואמרתי שאינם אומרים שום שקר. כי איש ישראל אין לו שייכות אל הגשמיים זולת אם מכניסם תחת הקדושה היינו ליתן צדקה מממונם. לזאת מי שאינו נותן צדקה בממונו אף שיש לו הון רב עכ"ז נחשב לו שאין לו כי באמת אין לו שום שייך אל ממונו והונו] ולזאת שפיר סברו דאם הנותן מתנה עמו שאין יכול להקדיש המתנה אזי אינה מתנה כ"א אין יכול להכניסה תחת כנפי הקדושה אינה שלו:

ע"כ הגה"ה

ובזה אפשר לתרץ לכאורה על מה שאמר עשו הברכה אחת היא לך אבי ברכני גם אני אבי. וקשה לפי מה שפירש"י לעיל על הפסוק ואת כל אחיו נתתי לו לעבדים מה שקנה עבד קנה רבו. אם כן מה תועלת יהיה לעשו במה שיברך אותו הלא מה שקנה עבד קנה רבו. לכן נראה דהנה יצחק אבינו ע"ה מה שרצה לברך את עשו היה משום שרימה אותו שהוא צדיק לזאת רצה לברך אותו. אכן עכשיו אחר שבירך את יעקב אבינו ע"ה וכפי מה שכתב המדרש אשר עם יעקב נכנס ריח גן עדן ועם עשו נכנס ריח גיהנם. אזי עכשיו נתודע ליצחק אע"ה אשר יעקב הוא הצדיק ועשו הוא הרשע. לזאת כאשר נתודע ליצחק אע"ה אשר עשו הוא הרשע אמר לעשו אשר אין לו להרהר על הברכה שבירך את יעקב כי ברכתו לא היה ליהנות מעוה"ז בגשמיות רק לתקן הכל בעניני הרוחניים והיינו מה שקנה עבד קנה רבו כי אנחנו עבדים להבורא עולם לזאת כל מה שיש לנו מעניני עוה"ז והגשמיים יהיה גם להבורא עולם אשר הוא אדון לנו והיינו שנכניס הדברים הגשמיים אשר לנו תחת רוחניות הקדושה. וזאת אמר לו יצחק אע"ה אשר לברכה כזו אין לעשו שום שייכות כי כל מגמתו ליהנות מעוה"ז בגשמיות וע"ז השיב לו עשו הברכה אחת היא לך אבי היינו וכי יש לך רק ברכה שיהיה הכל אחד היינו גשמיות עם רוחניות קדושה ביחד. ברכני גם אני אבי היינו גם אני, אשר כל כונתי רק לגשמיות ותן לי ברכה כזו אשר יהיה רק לגשמיות בלבד כחפצי:

ולפי כ"ז יש להבין מעט אשר לכאורה קשה היאך הי' חל הברכה על יעקב. הלא יצחק אע"ה הי' סבור שהוא עשו והי' דעתו ומחשבתו רק על עשו. אכן לפי הנ"ל אשר זאת הברכה היתה על מדרגות גבוהות שיכניס הכל תחת הקדושה. וברכה כזו יש לה שייכות רק למי שהוא במדרגות צדיק כמו יעקב אע"ה. אבל עשו רימה את אביו אשר הוא במדרגות צדיק אבל באמת הוא הי' רשע. ורק יעקב הוא הצדיק וברכתו של יצחק אע"ה הי' מחשבתו למדרגת צדיק לכן היתה חל הברכה על יעקב אע"ה כי הוא הוא אשר יכול לתקן כל ענייני עוה"ז תחת הקדושה ויתקן הכל. כאשר אמר יעקב אע"ה בפ' ויצא

וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך. ועשו רימה את אביו ג"כ במעשר כיצד מעשרין וכו' אבל הי' שקר. ויעקב הוא האמת, ולזאת אם אנחנו נזכה להיות במדרגה זו לתקן הכל ולהכניס תחת הקדושה יקוים בנו הברכה ונזכה לכ"ז במהרה בימינו אסנ"ו:

פרשת ויצא

ויצא יעקב במדרש רשב"ג פתח שיר למעלות אשא עיני אל ההרים מאין יבא עזרי. אשא עיני אל ההרים למלפני ולמעבדני. מאין יבוא עזרי אליעזר בשעה שהלך להביא את רבקה מה כתיב ביה ויקח העבד עשרה גמלים וגו'. ואני לא נזם אחד ולא צמיד אחד וכו'. חזר ואמר מה אנא מוביד סברי מן בריי ח"ו. לית אנא מוביד סברי מן בריי אלא עזרי מעם ה' וכו'. והנה לכאור' קשה להבין הכונה במה שאמר למלפני ולמעבדני. ועיין בפירוש על המדרש. ואין פירושם מספיק. גם מה שאמר מה כתיב ביה אין להבין היה לו רק לומר אליעזר לקח עמו עשרה גמלים. ונראה לפי קוצר דעתי לפרש. דהנה ידוע אשר בעת יארע חס וחלילה לאיש צרה אשר על ידי זה נחלש דעתו ושכלו אשר אין בכחו אז לעבוד את הבורא ברוך הוא ורוצה להתחזק עצמו אזי יחפש מה שנמצא בו תורה ומצות למען יחזק עצמו בזה. אכן פעמים לא ימצא אז במה להתחזק ואזי נחלש עוד יותר שכלו ודעתו וצר לו מאוד והוא נשבר ונדכא מאד. והנה מה שסיפרה לנו התורה המעשה של אליעזר עבד אברהם הוא רמזים גדולים כאשר רש"י פי' על ויקח נזם זהב בקע משקלו רמז לשקלי ישראל. ושני צמידים על ידיה רמז לשני לוחות הברית. עשרה זהב משקלם רמז לעשרת הדברות. והנה בודאי בהנזם והצמידים הי' כח קדושה ומעתה יש להבין מעט דברי המדרש הנ"ל. דהנה יעקב אע"ה הי' אז בצרה גדולה. בריחה מבית אביו ורדיפת אליפז אחריו להורגו ולזאת אמר אשא עיני אל ההרים למלפני ולמעבדני. כי רצה להתחזק עצמו בהתורה ועבדות הבורא שלמד מהם. ועכ"ז לא הי' יכול להחזיק עצמו. לזאת אמר מאין יבוא עזרי. אליעזר בשעה שהלך להביא את רבקה מה כתיב ביה ויקח העבד עשרה גמלים וגו' והיינו כי יעקב אע"ה ידע אשר כל מעשי העבד הוא רמזים גדולים. עד שיהי' נכתב זאת בהתורה הנזם והצמידים רב קדושתם. ואין לי לא נזם אחד ולא צמיד אחד. היינו שיעקב אע"ה היה אז נשבר ונדכא. עד שלא מצא אצלו כלום והיה שפל בדעתו. רק בזה חיזק עצמו ואמר לית אנא מוביד סברי מן בריי. היינו שהיה נחשב עצמו כבריה קלה והבורא ברא אותו. בזה הכח חיזק עצמו. ולזאת יען שהי' אז כ"כ נשבר ונדכא לזאת הי' לו אז גילוי השכינה כי הי' במדרגה גדולה דכא ושפל רוח:

אכן יש ד' במקום הזה. ונראה דהנה רש"י כתב דהאבנים מריבות זע"ז זה אמר עלי יניח צדיק את ראשו וכו' יקשה למה דוקא כאן. וכי עד עתה לא שכב ולא ישב על איזה דבר והיה ג"כ צריך להיות מריבה. ונראה דהנה כפי הנראה כאן היה המראה הראשונה שנתגלה אליו האלקים. והנה מסתמא היה יעקב אע"ה עכשו במדרגה אשר לא היה עד כעת. והוא דהנה ידוע דהצדיקים הגדולים כאשר המה מעונים ביסורים ומעוטפים בצרות. עיקר צערם הוא רק יען ע"י הצרות אינם יכולים לעבוד עבודת הבורא כאות נפשם ונדמה להם אשר הבורא אינו חפץ בעבודתם. עי"ז יש להם שפלות רוח ולב נשבר ונדכא. על אחת כמה וכמה יעקב אע"ה הנה אז היה בצרה גדולה אשר הוכרח לברוח מבית אביו יצחק אבינו ואח"כ רדף אותו אליפז וביקש להורגו. ולקח מאתו את כל אשר לו ונשאר ריקם בחוסר כל. והי' בודאי מצדיק עליו את הדין. וכל צדקותיו לא הי' נחשב לו לכלום. והיה דומה כאלו אין המקום ב"ה חפץ בעבודתו. ובזה אפשר לפרש הפסוקים ויצא יעקב מבאר שבע אשר שם הוא מקום הקדושה והוצרך לברוח משם וילך חרנה ע"כ היה לו אז לב נשבר ונדכא עד למאד ויפגע במקום. ופירשו בש"ס דהוא לשון תפלה. ואפשר לפרש ויפגע במקום היינו דקב"ה נקרא מקומו של עולם והיינו שיעקב אע"ה הי' כ"כ נדכא ושפל בעיניו אז. עד שלא התפלל להשם שיעזור לו מחמת שהוא ראוי להעזר מד'. רק התפלל ע"ז האופן הלא הקב"ה הוא מקומו של עולם. היינו שסובל העולם ומלואה. ע"ז התפלל שגם הוא יהי' כאחד מהם וזה הוא ויפגע במקום:

ובזה אפשר לפרש הפסוק אשרי שאל יעקב בעזרו שברו על ה' אלקיו עושה שמים וארץ את הים ואת כל אשר בם. היינו שהכתוב משבח לאיש אשר היה מקוה להשם כמו יעקב אע"ה לא בשביל זכיותיו. רק בבחינה זו אשר ה' עשה שמים וארץ וכל אשר בהם. לזאת כמו שהקב"ה נושא את הכל ומשגיח על הכל כן ישגיח עליו. ואפשר גם לפרש מה שכתב רש"י וישכב במקום ההוא דרק במקום ההוא שכב והיינו שהי' כ"כ נשבר לבו ורוחו עד שלא הי' בכחו לעבוד עבודת הבורא כמאמר הכתוב אני שכבתי ואשנה. אבל כל י"ד שנים שבבית עבר לא שכב כי לא הפסיק אפי' רגע מללמוד תורה ולעבוד עבודת הבורא ולא השכיב עצמו לישן. כידוע הצדיקים הגדולים אינם עושים הכנה לישכב ולישן. רק במקום הזה שכב כי הי' נשבר ונדכא. וזה הוא המדרגה הגדולה אשר צדיק גדול כיעקב אע"ה יהיה נשבר ונדכא כ"כ. לזאת אז הי' מריבה בין האבנים. עלי יניח צדיק את ראשו. כי השכיבה עצמה הי' מדרגה גדולה עד למאד כי היתה מחמת שברון רוח והי' שפל בעיניו. ורצה כל אבן שיזכה לזה שיניח עליו הצדיק את ראשו. והי' לו אז גילוי שכינה. וכאשר זכה אז לגילוי השכינה לזאת אמר אכן יש ה' במקום הזה. היינו

במדרגה שהי אז מעוטף ביסורין ובצרות. אשר הי' חושב מחמת זה שהקב"ה אין חפץ בעבודתו. ועכשו ראה שד' אתו. ואנכי לא ידעתי. וכאשר פירש"י שאם ידעתי לא ישנתי כי הי' עובד עבודת הבורא. ואפשר לרמז בזה הפסוק ויחלום והנה סולם מוצב ארצה. שאדם נחשב כסולם. והיינו שאם מוצב ארצה היינו שהוא שפל בעיניו ונחשב כאלו מוצב ארצה ועי"ז אינו חושש לתאוות גופניות וממילא ראשו יגיע השמימה כי יש לו פנאי לזה אזי ראשו מגיע השמימה:

הנה רש"י כ' על מריבת האבני' שנעשו כולם אבן אחת ועדיין קשה הלא גם אם נעשו אבן אחת הי' להיות מריבה ביניהם על איזה מקום יניח הצדיק את ראשו כאשר מצינו ברצועות של תפילין דאם נפסק הרצועה של יד ונשאר מהרצועה כשיעור אבל צריך לעשות קשר כפי שהי' קודם שנפסק אשר מה שהי' למעלה סמוך אל התפילין כן יעשה עתה הרי דמה שהי' קרוב אל התפילין הוא במעלה יותר אם כן המקום שיניח הצדיק את ראשו הוא במעלה יותר ויהיה עוד מריבה על איזה מקום יניח את ראשו ונראה לפענ"ד דהכונה היינו שנעשו אחדות ביניהם שוב לא הי' הקפדה ביניהם כמו המלאכים נותנים באהבה רשות זה לזה להקדיש יוצרם:

במדרש ר' פנחס בשם ר' אבהו מצינו בתורה בנביאים בכתובים שאין זווגו של אדם אלא מן הקב"ה. בתורה ויען לבן ובתואל ויאמרו מד' יצא הדבר וכו'. הנה לכאורה אין להבין הלא כל הדברים והסיבובים הנעשים בעולם הם מן הקב"ה ומה רבותא בזיווג. ונראה לפענ"ד דאפשר החילוק בין כל הדברים לזיווג. והוא דכל הדברים אפשר אם האדם חפץ להשיג דבר זה. אם השיג דבר זה שהיה חפצו אזי הוא בודאי רק מהקב"ה שמילא רצונו אכן זווגו של אדם אינו שהקב"ה מילא חפצם רק אדרבה אפי' אם אינם רוצים לזווגם הקב"ה מזווגם כמו שדרשו חכז"ל על הפסוק מוציא אסירים בכושרות שמזווגן בע"כ וזה הוא כונת המדרש אין זווגו של אדם אלא מהקב"ה. היינו שהוא רק מהקב"ה ולא משום התעוררות האדם. וע"ז הביא הכתוב מד' יצא הדבר היינו שכל הדבר יצא מד' ולא בשום התעוררות של האדם:

עוד איתא שם במדרש יש שהולך אצל זיווגו ויש שזיווגו בא אצלו. יצחק בא זיווגו אצלו יעקב הלך אצל זיווגו. ולכאורה אין להבין מה בא ללמדנו ונראה דאפשר לפרש הכונה דהמדרש בא ללמדנו אשר יש דרכים בעבודת הבורא יש צדיקים אשר עבודתם באופן זה ויש צדיקים אשר עבודתם באופן אחר. דהנה ידוע הראשונים שכתבו אשר זיווג הראשון להאדם היינו הנשמה הקדושה והגוף הוא החומר וידוע אשר כונת הבורא ב"ה וב"ש אשר זה הזיווג יהי' לתכלית אשר הגוף והחומר יהיה נכנע אל הנשמה הקדושה. היינו

שהגוף והחומר לא יתענגו בתענוגי עוה"ז. רק להיות נכנע אל רצון הנשמה הקדושה רק לעבוד את הבורא בתורה ובמצות. לזאת יש צדיקים המסגפים עצמם ולא יאכלו ולא ישתו רק כפי ההכרח גם לא מאכלים מעדנים. רק מאכלים פשוטים. ומדרגת צדיק כזה הוא במדרגה אשר זיווגו היינו החומר בא אצלו. כי אינו נותן להחומר רק כאשר בא אצלו לתבוע צרכיו אז נותן לו על צד ההכרח. ויש צדיקים אשר אכילתם ושתיתם הוא ממאכלי מעדנים והיינו אף שאכלו מעדנים יש בכחם לאכול באופן שלא יהנו. ולא ירגישו תענוגי עוה"ז כמו שאמר רבינו הקדוש לא נהנתי אפי' מעולם הזה באצבע קטנה אף שהיה שלחנו שלחן מלכים. ומדרגת צדיק כזה הוא מדרגת הולך אצל זיווגו היינו שהוא נותן לזיווגו הוא החומר מעדנים לאכול ועם כל זה הוא נכנע אל רצון הנשמה הקדושה שלא להנות. ואפשר בזה לרמז זה בהזמר אסדר לסעודתא בצפרא דשבתא שאנו אומרים ביום ש"ק בסעודת שחרית רבו יתיר יסגי לעילא מן דרגיה ויסב בת זוגיה דהות פרישא. והוא דהנה הקדושה של שבת השורה על איש ישראל בזה נוכל לאכול מעדנים על אופן רק לקיים מצות הבורא ושלא להנות הנאת הגופנית וכמו דאיתא במדרש פ' עקב אדם מקדש השבת במאכל ובמשתה. וכן בהזמירות במשנה לחם (ועכ"ז) וקידושא רבה. ברוב מטעמים (ועכ"ז) ורוח נדיבה. לזאת מרמז זה הזמר רבו יתיר יסגי. דהיינו בש"ק אנו במדרגה גדולה לעילא מן דרגיה היינו מן דרגיה מימות החול לזאת ויסב בת זוגיה היינו החומר דהות פרישא היינו בימות החול היה החומר פרוש כי לא היינו יכולים ליתן לו מעדנים שלא להנות מעוה"ז. אכן בש"ק יכולים ליתן לו מעדנים כי האכילה תהיה בקדושת שבת. כמו דאיתא בזה הזמר נהורא ישרי בה בקידושא רבה בחמרא טבא דביה תחדי נפשיה. היינו אף ששותין חמרא טבא עכ"ז הוא בקידושא רבא משום דביה תחדי נפשיה היינו הנשמה הקדושה:

פרשת וישלח

ויקח מן הבא בידו מנחה וגו'. נראה לפרש למה דוקא מן הבא בידו. דהנה התרגום מפרש על מנחה תקרובתא וכן הביא הצידה לדרך דמנין המנחה היה תק"פ בהמות כמנין שעיר לעזאזל ביוה"כ וא"כ מנחה זו הי' נחשב ליעקב אע"ה כקרבן. והנה הר"ן ז"ל במסכת שבת פרק מי שהחשיך הביא בשם הרמב"ן ז"ל דלהכי במי שהחשיך לו בדרך התירו לו ליתן כיסו לנכרי משום דאין אדם מעמיד על ממונו ובדליקה לא התירו. משום דבמי שהחשיך הכיס בידו לזאת קשה מאד על האדם לכוף את יצרו ולהשליך מידו אבל בדליקה אינו אוחז בידו. ורק הוא הפסד שיבוא ממילא עיי"ש. הרי דאף מה

שהוא שלו יש חילוק בין אוחז בידו או לא לזאת יעקב אע"ה אשר הי' המנחה הזאת נחשב כקרבן לזאת לקח בידו המנחה ואח"כ ליתנם כדי להקריב הקרבן ביתר כח אף שהי' בידו ממש. ואז נחשב לו הדבר ביותר. אעפ"כ נתנם לקרבן. עוד אפשר לומר כמו שהשעיר לעזאזל הי' עפ"י גורל והמנחה הזו הי' נחשב לו כהשעיר לעזאזל לכן לקח מן הבא בידו היינו שלא במכוון רק מהבא לידו אשר הוא כגורל:

ואת אחד עשר ילדיו ופירש"י ודינה היכן היתה נתנה בתיבה ונעל בפני' שלא יתן בה עשו עיניו. ולכך נענש יעקב שמנעה מאחיו שמא תחזירנו למוטב ונפלה ביד שכם וכן איתא במדרש הקב"ה אמר ליעקב למס מרעהו חסד מנעת חסד מן אחיך עיי"ש ולכאורה למה נענש יעקב אע"ה ע"ז כי שמא ירא ליתן בתו לעשו שמא הוא יחזיר אותה לרעה חלילה. אכן כי יעקב אע"ה הי' צריך להיות בטוח על זרעו הקדושים אשר המה חזקים כחומה לעבדות הבורא אשר לא יוכל שום איש להסית אותם לרעה חלילה. והנסיון ע"ז מאמר הכתוב ויאהב את הנערה וידבר על לב הנערה ופירש"י דברים המתקבלים על הלב וגו' אני אשיאך ותקנה העיר וכל שדותי' והכתוב העיד אשר דברי שכם לא נכנסו בלבה רק נשארו הדברים על לב הנערה אבל לא נכנסו בלבה כלל מחמת גודל קדושתה ותקפה לעבודת הבורא ב"ה וב"ש:

ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים וגו' ויבואו על העיר בטח ויהרגו כל זכר. ונראה לפי דעתי דהנה בודאי כונת השבטים במה שאמרו אם תהיו כמונו להמול לכם כל זכר. בודאי היתה כונתם שימולו עצמם על אופן הכונה כמו שאנחנו ב"י מולים עצמנו למען להחליש כח הגופניות והתאות אשר בטבע אנושי למען נעבוד את הבורא ב"ה וב"ש בקדושה ובטהרה. וזה הוא שאמרו אם תהיו כמונו והם לא מלו עצמם על כונה זו רק אדרבה למלאות תאותם. כמו שנאמר ולא אחר הנער לעשות הדבר כי חפץ בבת יעקב הכתוב מתאר אותו בשם נער (והיינו כי הי' עשייתו רק מעשה נערות וילדות) והמילה מתאר הכתוב לעשות הדבר (היינו שלא היתה עשייתו לשם מילה רק לעשות הדבר) כי חפץ בבת יעקב (ולא הי' יכול להשיג חפצו אם לא יעשה הדבר הזה אבל לא הי' כונתו כלל לטובה). ובודאי על כונה זו למלאות חפצם מלו עצמם כל אנשי העיר. והשבטים ידעו כל זה את מחשבתם הרעה. אשר בלתי אפשרי לתת בת יעקב לאנשים כאלו אשר כל מחשבתם לרע:

והנה שמעתי אומרים מפי קדוש זצלל"ה אשר אמר על יום שלישי למילה יוסיף דעת יוסיף מכאוב ונראה לפענ"ד להבין מעט כונתו הקדושה עפ"י מה דאיתא בש"ס כל שהקב"ה חפץ בו מדכאו ביסורין והנה אחר מצות מילה כל יום ויום עד שלשה ימים

ניתוסף זאת הקדושה כי כך המצוה פועלת עד שלשה ימים. כמו שמצינו ג' ימים אחר שבת קודש שייכים אל שבת העבר. ומעתה ביום השלישי הוא במדרגה יותר גדולה היינו במדרגה להוסיף דעת ולזאת הקב"ה חפץ בו להכי יוסיף מכאוב אכן האנשים האלו אשר לא מלו עצמם לשם מצות מילה. וא"כ למה כואב להם ביום השלישי. וזאת ראו השבטים אשר היתה מהש"י למען יהיו נחלשים מחמת הכאב והיסורין ולזאת באו על העיר בטח. כי היו בטוחים אשר הש"י מסכים עמהם להרוג אותם:

עוד יותר אפשר לומר. כי הנה לפי המילה שמלו עצמם על מחשבתם הרעה לא היה עוד באפשרי ליתן לו את דינה אחותם. והנה בודאי אם לא יתנו להם את דינה אחות' בודאי יבואו עליהם בחזקה להרוג אותם. לזאת הבא להרגך השכם להרגו. ובס' הישר על התורה איתא אשר כך הי דעתם של שכם ואנשי עירו להרוג את השבטים.

הכזונה יעשו את אחותנו. שמעתי שיש מדרש פליאה ע"ז הכתוב הד"ד אמור לחכמה אחותי את. ונראה לפרש כונת המדרש. והוא דהא קשה מה זה תשובה שהשיבו השבטים לאביהם שהי' אומר להם ונאספו עלי והכוני ונשמדתי אני וביתי. לזאת מפרש המדרש דכונה גדולה כוונו בזו התשובה והוא דכתיב אמור לחכמה אחותי את. והנה למה המשיל הכתוב החכמה לאחותו ולא לאח. אך נראה דיש הפרש בין אהבת אח לאחיו ובין אח לאחותו דמי שאוהב את אחיו ומטיב עמו מזה עדיין איני נראה כאהבה שאין תלוי' בדבר כי נוכל לומר מה שמטיב עמו הוא שמצפה שפעם אחרת ייטיב עמו האח ג"כ. אכן אהבת אח לאחותו ידוע שהנקבה נקראת תמיד כושל כי היא ברשות בעלה ואינה יכולה להטיב עם זולתה. אם כן כשאח אוהב לאחותו ומטיב עמה זה הוא אהבה גמורה שאינה תלוי' בדבר לזאת אומר הכתוב שגם אהבת התורה תהי' כדמיון אהבת אח לאחותו אשר הוא אהבה שלימה. כמו כן נאהוב אנחנו את התורה הקדושה רק בשביל אהבת התורה. ובזה מפרש המדרש כונת תשובתם כי הנה יעקב אע"ה אמר להם אשר לא הי' להם לעשות דבר זה ולהרגם שיוכל לצמוח עי"ז רעה ח"ו. ע"ז השיבו השבטים הכי נעשה את אחותינו היינו חכמת התורה כזונה. והיינו דאהבת הזונה אינה עצמיות. רק שאוהב עצמו. ואנחנו אם פעם לא נעשה כפי התורה בשביל שיצמח לנו מזה רעה ח"ו אם כן לא יהי' אהבת התורה עצמיות אלא רק כמו שאוהב את עצמו לזאת אשר אנחנו אוהבים את התורה אהבה עצמיות ואף אם ח"ו יצמח לנו רעה ח"ו גם כן לא נשגיח ולא נסור מהתורה הקדושה ובודאי עשאו עפ"י דין התוה"ק:

פרשת וישב

וישב יעקב בארץ מגורי אביו עיין רש"י הביא המשל הפחמי הזה תמה אנה יכנסו כל הפשתן הזה היה פקח אחד משיב לו ניצוץ אחד יוצא ממפוח שלך שמכלה ושורף את הכל. כך יעקב תמה מי יכול לכבוש כל האלופים של עשו לזאת כתב אלה תולדות יעקב יוסף ניצוץ אחד יוצא מיוסף שמכלה ושורף את כולם ע"כ. והנה יש להבין כונת המשל. ונראה דהנה ידוע מה שדרשו חכז"ל הקול קול יעקב והידים ידי עשו. בזמן שיש קול יעקב והיינו שלומדים תורה אזי אין שליטה לידי עשו. וא"כ כשאנחנו בנ"י ח"ו בצרה אין לנו רק לאחוז בתורה הקדושה וללמדה. וע"ז הביא רש"י ז"ל המשל מהפחמי שראה את הפשתני. והי' ירא שיבוא לביתו ובודאי ע"י היראה הי' נתבטל ממלאכתו. וע"ז השיב לו הפקח. אשר יעשה מלאכתו ועי"ז יהי' ניצוצי אש. ואזי ניצוץ אחד ישרוף את כל הפשתן. כך אנחנו בנ"י כשח"ו צרות ודאגות באו עלינו אין לנו להתבטל מלימוד התורה ולחשוב עצות ומחשבות איך להנצל מהצרות רק לעשות מלאכתינו והוא לימוד התוה"ק. וע"י לימוד התורה יהיו ניצוצי אש של תורה מכלה את הכל:

ועפ"ז נראה להבין מה שאנו אומרים בחנוכה בימי מתתיהו וכו' מסרת גבורים ביד חלשים ורבים וכו' ורשעים ביד צדיקים וכו'. ולכאורה בשלמא גבורים ביד חלשים הי' נס. אכן רשעים ביד צדיקים וכן זדים ביד עוסקי תורתך הלא כך צריך להיות. אכן להנ"ל ניחא דהנה אנחנו בנ"י אין לנו גבורת ידים ממש בפועל רק גבורתנו בקול יעקב בתפלה ובתורה הקדושה וכן היו כל הניסים שהיו לנו לא היו בגבורתנו רק בתורה ובתפלה. וכאן בימי חשמונאי היה לנו ישועה בפועל בידים ממש ע"י מלחמה לזאת הי' כאן נס חדש אשר גם ידינו ממש גברו על הרשעים וזה שאנו אומרים ורשעים ביד צדיקים. ואפשר משום דמלכות הרשעה היה רצונם להשכיח תורתנו היינו שלא יהי' לנו קול יעקב ואזי ממילא יהי' להם ח"ו שליטה עלינו בידיהם לזאת הראה אז הקב"ה וב"ש ועשה להם מדה כנגד מדה. אשר גם ידינו רמה. ולפ"ז זה הנס הי' יותר מכל הניסים כי כל הניסים אשר המה ע"י קול יעקב אינו כ"כ נס כי כך חלק לנו הש"י אשר ישועתנו יהי' ע"י קול יעקב אכן זה הנס דחנוכה היו ע"י ידינו ממש בעז"ה לזאת היה נס גדול ע"ז קבעו שמונת ימי חנוכה כאשר כתבו רבותינו ז"ל אשר שמנה הוא למעלה מן הטבע:

וישב יעקב איתא במדרש כתיב בזעקך יצילוך קבוציך כינוסו וכינוס בניו הצילו מיד עשו. והנה הלשון כנוסו אין להבין כי על היחיד אין שייך לשון כינוס והי' לו לכתוב כנוסם של יעקב ובניו. ונראה דהנה אנו קוראין המקום שמיוחד לתפלה בית הכנסת.

ולמה אין אנו קוראין בית התפלה כמו שאנו קוראין ביהמ"ד ע"ש שדורשין שם את התורה:

לכן נראה דמה שהמצוה להתפלל תפלה בצבור בודאי הכונה שיהי' אחדות ואהבה בינינו ונתפלל ביחד איש על חברו. אבל אם ח"ו אין בינינו אהבה ואחדות רק שונאים זל"ז זאת אין נקראת תפלה בצבור. והנה שלהיות אהבת איש לרעהו הוא השורש באם אין נחשב בעצמו לאיש גדול במעלה אזי ממילא אוהב את כל אדם. אבל אם הוא נחשב בעצמו לגדול המעלה. אזי בקושי שיתחבר עם אחר. והנה מצינו בספרים הקדושים. אשר קודם התפלה צריך לקבל עליו מצות ואהבת לרעך כמוך. והוא ג"כ כדי שאז תפלתנו תהי' תפלה בצבור. לזאת צריך כל איש שרוצה להתפלל תפלה בציבור והיינו שיהי' לו אחדות ואהבה. להיות שפל בעצמו. והיינו להכניס את עצמו כמו דאי' במגילה לך כנוס את כל היהודים והיינו ג"כ ע"ז הכונה כי אז הי' ג"כ פירוד לבבות. כמו שהלשין המן הרשע ומפורד היינו שהמה מפורדים לזאת אמרה אסתר שיכנסו כל היהודים. היינו שיכניסו את עצמם. ושלא יהיה להם לב גבוה ואז ממילא יהי' בבנ"י אהבה ואחדות. ולזאת עיקר התכלית של בית התפלה שיכניס את עצמו למען יהיה לו אהבה ואחדות ואז תהי' התפלה בציבור לזאת נקראת בית הכנסת כי זה הוא השורש. וזה כונת המדרש כנוסו היינו שיעקב הכניס את עצמו. וגם כינוס בניו שהכניסו את עצמם ולזאת תפלתם נשמעת כי הי' תפלה בציבור:

והוא נער ופירש"י שהי' עושה מעשה נערות מתקן בשערו ממשמש בעיניו ובמדרש איתא עוד מחלה בעקבו. ואין להבין לכאורה לפרש חלילה בגנות של יוסף הצדיק. וגם קשה דלעיל מני' מפרש רש"י שהי זיו איקונו של יוסף דומה ליעקב משמע שהי' דומה במדרגה גדולה כיעקב אע"ה והנה על ויבא יוסף את דבתם רעה פירש"י וכן הוא במדרש שהיה מגיד לאביו שהיו אוכלין אבר מן החי ומזלזלין בבני השפחות לקרותן עבדים וחשודים על עריות. ובמדרש איתא תולים עיניהם בבנות הארץ והנה ג"ז קשה להבין לדבר על השבטים דברים פחותים כאלו כעל פחות שבפחותים. לכן נראה על שהיו אוכלין אבר מן החי מפרש השל"ה הקדוש שהיו אוכלין מן בהמה שנשחטה ועדיין מפרכסת אשר לישראל מותר משום דבשחיטה תליא מילתא. ויוסף הי' סובר שעדיין לא יצאו מדין בני נח. לכן עדיין אסור לאכול מפרכסת כי במיתה תליא. והשבטים סברו דיצאו מדין בני נח ויש להם דין ישראל ומותרים לאכול ממפרכסת עיי"ש, ולזאת לשיטתם קראו לבני השפחות עבדים. אבל יוסף הי' סובר שיש להם עדיין דין בני נח. אין שום הפרש בין בני השפחות להם. ולזאת יען השבטים סברו אשר יש להם מעלת

ישראל והרי הם במעלה הגדולה קדושת ישראל. לזאת לא היו נשמרים שלא להביט על בנות הארץ. כי היו בטוחים שלא יהיה להם חלילה שום הרהור רע. כי לגודל מעלת קדושת ישראל אשר להם יהי' נדמה להם כקאקי חיורא. כמו דאיתא בש"ס גבי ר' יוחנן. אכן יוסף בשביל שהי' סובר דעדיין לא יצאו מכלל בני נח ועדיין לא באו לכלל ישראל לזאת ירא לנפשו לתלות עיניו בבנות הארץ. והי' ממשמש בעיניו שלא להביט. וזה הוא פירש"י שה' עושה מעשה נערות. והיינו שהי' מחזיק עצמו כנער. ולא לאיש גדול במדרגות גדולות. מתקן בשערו אפשר לרמז דידוע דהשערות המה מותרות והיינו שהי' שומר עצמו מהמותרות. ועיין מה שכתבתי בפ' שלח לך:

ויראו כי אותו אהב אביהם מכל אחיו וישנאו אותו. והנה אין להבין איך הביא אהבת אביהם ליוסף שישנאו אותו וביותר על השבטים שבטי וכו'. ונראה דהנה יען ראו שאהב אותו מכל אחיו היינו אף מבנימן ע"כ דנו בדעתם וחשבו כמו שמצינו ויאהב יצחק את עשו כי ציד בפיו ופירשו שרימה את אביו שהוא צדיק ביותר ומדקדק במצות כמו כן חשבוהו ליוסף שרימה את אביהם שהוא רק הצדיק:

וישב ראובן אל הבור איתא במדרש והיכן הי' ר"א אומר עסוק בשקו ובתעניתו כשנפנה הלך והציץ לאותו הבור הה"ד וישב ראובן אל הבור. א"ל הקב"ה מעולם לא חטא אדם לפני ועשה תשובה ואתה פתחת בתשובה תחלה חייך שבן בנך עומד ופותח בתשובה תחלה ואי זה זה הושע שנאמר שובה ישראל עד ה' אלהיך. והנה ידוע זה המדרש הוא פלא הלא גם אדם הראשון וקין עשו תשובה. וגם מה זה שבן בנך עומד ופותח בתשובה הלא בכל התורה מצינו לעשות תשובה וכל הנביאים מזהירי' על התשובה. ונראה לפרש דהנה גם מה שכתב המדרש דראובן הי' אז עסוק בשקו ובתעניתו וכי בשביל שהי' עסוק בשקו ובתעניתו הי' מוכרח לילך למרחוק מן הבור. ועוד וכי הי' אז עת לילך מן הבור הוא הי' צריך להציל את יוסף כאשר היה בדעתו להשיבו אל אביו. לכן נראה דהנה אנו רואין בעינינו אשר הצדיקים בעת עשיית המצוה עושים בהתלהבות ובשמחה ובחשק גדול ומצפים ומיחלים שיגיע העת לעשות המצוה. ורוב האנשים עושים המצות בכבדות ובעצלות. אך הוא בשביל שהצדיקים מרגישים את הנועם והמתיקות של עבודת הבורא ונועם והמתיקות של המצוה לזאת כל רצונם וחשקם רק לעבוד הבורא ב"ה. אבל מי שאינו מרגיש הנועם והמתיקות עושה המצוה בלי חשק. והנה הסיבה מי שאינו מרגיש נועם והמתיקות המצוה. יען מי שהוא נתגשם בתאות עוה"ז. וזה הוא חולי נפש כמו שחולי הגוף ע"י שאכל מאכלים לא טובים נתקלקל האצטומכא ועי"ז אינו יכול לאכול כי אינו מרגיש טעם. כמו כן אם נטמטם לבו בתאות עוה"ז ור"ל בעבירות. עי"ז שוב אינו

מרגיש נועם ומתיקות הקדושה של תורה ומצות. כמו דאיתא במסכת כתובות דף ק"ד על מה שאמר רבינו הקדוש לא נהנתי מעוה"ז אפי' באצבע קטנה. הביאו התו' המדרש עד שאדם מתפלל שיכניס תורה לתוך גופו יתפלל שלא יכנס מעדנים לתוך גופו ע"כ. ונראה לפרש שאם אדם רואה שלומד תורה או ששומע תורה. ואף עפ"כ אינו מרגיש שיבוא בלבו חשק לתורה ומצות. הרי אינו נכנס התורה לתוך גופו ע"ז אומר המדרש שע"ז אינו צריך לתפלה רק יש עצה שלא לכנוס מעדנים לתוך גופו. והיינו שלא יאכל להתענג את עצמו בדרך מעדנים. כמו רבינו הקדוש שידוע שהי' שלחנו גדול כיד המלך. ועכ"ז אמר שלא נהנה אפי' כאצבע קטנה. שלא אכל להתענג. ובאם מתנהג כן שאינו אוכל להתענג אזי יכנסו תורה לתוך גופו ויהי' לו חשק לתורה ומצות. מעתה אפשר לומר אשר ראובן לא רצה לעשות הצלת יוסף על דרך רחמנות כדרך אח על אחיו רק רצה ההצלה בתורת מצוה. אך ירא לנפשו שלא יעשה המצוה בהתלהבות הקדושה יען חטא. לזאת עסק בשקו ובתעניתו לעשות תשובה למען ינקה את נפשו עד שיוכל לעשות המצוה בהתלהבות הקדושה (ואפשר לא הלך מן הבור רק הי' עמוק במחשבתו בעשיית התשובה לא ראה את המכירה שמכרו ליוסף). ואפשר זה כונת המדרש במה שאמר הה"ד וישב ראובן אל הבור. היינו וישב לשון תשובה מעתה שפיר יש להבין לשון המדרש כשנפנה הלך אל הבור היינו כשנפנה מן החטא הלך לעשות מצות הצלה. הגם שמצינו בספרי מוסר שלא יאמר הבעל תשובה שלא יעשה המצות עד אחר שיעשה תשובה. וכמדומה לי שכן מפרשים המאמר חז"ל אל תאמר לכשאפנה אשנה. לבל יאמר שלא ילמוד רק אחר שיפנה עצמו מהחטאים. כי קודם כל צריך לעשות המצוה וללמוד תורה עיי"ש. אך אפשר לומר על איש גדול כראובן אשר מדרגתו גבוה מאד עליו לא נאמר מאמר הנ"ל. כי הטעם הוא כמו שאמרו שמא לא תפנה. ואצל איש כראובן לא שייך זה. עוד אפשר לומר דהמצוה שאין שעה עוברת מותר לעשות תשובה מקודם. עוד אפשר דמשום זה פליג רבי יהושע על רבי אליעזר ומפרש פי' אחר עיי"ש:

ומעתה נפרש יתר דברי המדרש אמר הקב"ה וב"ש מעולם לא חטא אדם לפני ועשה תשובה היינו לפי הנ"ל היתה התשובה של ראובן למען יוכל לעשות המצוה בשלימות בהתלהבות הקדושה. והיינו שהיה מתחרט במה שלא יוכל עוד לבא לפני הקב"ה במצות וע"ז עשה תשובה. ומעתה יש לפרש מעולם לא חטא אדם לפני היינו זה הי' בעיניו לחטא במה שלא יוכל להיות לפני הקב"ה וע"ז עשה תשובה. ואתה פתחת בתשובה תחלה היינו תחלה לעשיית המצוה כדי שתהיה המצוה בשלימות. הבטיח לו הקב"ה בן בנך עומד ופותח בתשובה תחלה היינו במה שאמר שובה ישראל עד ד' אלקיך. היינו

שהזהיר שהתשובה תהיה כדי שתוכל להיות עד ה' אלקיך היינו שתוכל לבא עד ה' אלקיך במצות היינו שתעשה תשובה בכדי שתוכל לעשות המצות בהתלהבות הקדושה כי כשלת בעוניך כי ע"י העונות נכשלת שלא תוכל עוד לעשות המצות בשלימות:

ואגב זה אפרש גם הפסוק שלאחריו קחו עמכם דברים ושובו אל ה' כל תשא עון וקח טוב קחו עמכם דברים היינו שהדברים לא יהיו מהשפה ולחוץ רק בפנימיות הלב היינו שהדברים יהיו עמכם ובזה שובו אל ה' ומה יהיו הדברים אמרו תשא כל עון. וקשה הפירוש ונראה כמו שאמרו על קין שאמר גדול עוני מנשוא אמרו במדרש שקין אמר לפני הקב"ה עליונים ותחתונים אתה סובל ועוני א"א לטעון. ונראה הכונה שכל כך הי' מר לקין עד שהודה שמצד שכל האנושי אין להקב"ה למחול על עונו רק בא בבקשה ממרירות לבו הלא הבורא עולם אתה סובל הכל תשא גם עוני והיה התשובה במרירות גדול ובחרטה גדולה ומעתה התיבה תשא נדרש לפניו ולאחריו. על תשא היינו שאתה נושא הכל. תשא עון היינו תשא גם עוני. וקח טוב היינו שכל כונת התשובה הוא למען אשר הקב"ה יקח ממני מעתה הטוב היינו המצות אשר אעשה למען תהי' בשלמות בהתלהבות הקדושה:

וישכחהו רש"י כתב בשביל שתלה בו יוסף לזוכרו הוזקק להיות אסור שתי שנים שנאמר אשר שם ה' מבטחו וכו'. ובמדרש איתא אשרי הגבר אשר שם ה' מבטחו זה יוסף. ולא פנה אל רהבים ע"י שאמר לשר המשקים זכרתני והזכרתני נתוסף לו שתי שנים

ואין להבין דמתחלה אמר אשר שם ה' מבטחו זה יוסף ואח"כ קאמר המדרש ע"י שאמר וכו' נתוסף לו ב' שנים א"כ משמע שנענש בשביל שפנה שאמר לשר המשקים להזכיר אותו א"כ מה זה שאמר המדרש תחילה אשר שם ה' מבטחו זה יוסף. ועוד הרי אמר לשר המשקים שיזכרהו. נראה אפשר לפרש. כי הנה בס' אהבת יונתן על הש"ס מ' ברכות מזמור לדוד בברחו מפני אבשלום בנו קינה מיבעי ליה ומשני הש"ס סבר עבד או ממזר כשראה שהוא בנו שמח אמר סתם ברא חס על אביו. והקשה א"י הלא ראה שלא היה חס עליו ומתרץ דהנה אם בא על האדם מקריים רעים יען סר ה' השגחתו מעליו אינו כפרת עונותיו אבל אם בא מקריים שלא עפ"י דרך הטבע והוא רק מהשם ב"ה היא כפרת עונות לזאת כאשר אמר הנביא מקים רעה מתוך ביתך סבר שמא עבד או ממזר יעשו לו רעה ואזי הוא עפ"י הסתרת השגחה ולא יהי' לו כפרת עון אזי לא הי' שמח וכשראה שהוא בנו וסתם ברא חס על אביו עפ"י טבע ואבשלום לא חס עליו א"כ הוא עונש מהשם ב"ה שמח כי יהי' לו כפרת עון עיי"ש ואפשר לפרש בזה כונת המדרש היינו שהמדרש אמר מה שאמר יוסף לשר המשקים שיזכיר אותו אל פרעה לא שם הבטחתו עליו רק יוסף

רצה לידע מה שהוא תפוס בבית האסורים אם הוא עונש בהשגחת הבורא או משום שסר ה' השגחתו מעליו לזאת אמר אל השר המשקים שיזכרהו. ואזי מצד הטבע הי' לו להזכירו ואם לא יזכיר אותו אזי ידע שהוא מהשגחת הבורא ב"ה שישב בבית האסורים ולזה קאמר המדרש אשר יוסף שם ה' מבטחו. היינו כאשר כתוב ברוך הגבר אשר יבטח בה' והיה ה' מבטחו. והיינו שהמבטח לאדם יהיה השם ב"ה היינו אם השם ב"ה עושה לו כל זאת הוא מובטח שהוא לטובתו כי השם הוא משגיח עליו לזאת רצה לעשות רק ה' מבטחו ולא פנה אל רהבים זה יוסף היינו שלא פנה אל שר המשקים להיות לו ישועה על ידו רק לידע אם הוא מהשם ב"ה מה שיושב בבית האסורים. ולזאת השם ב"ה מילא את רצונו שיהי' אסור עוד שתי שנים ואזי ידע שהוא מהשגחת הבורא:

פרשת מקץ

וישתו וישכרו עמו כתב רש"י ז"ל מיום שמכרוהו לא שתו יין ולא הוא שתה יין ואותו היום שתו. ושמעתי אומרים מפי קדוש אחד זצלה"ה לתרץ למה אותו היום שתו והוא דהנה כתיב ויקנאו בו אחיו הרי דעל מדת הקנאה גרם המכירה ליוסף. ונתחרטו השבטים על מדת הקנאה שהיה להם והיה כל עשייתם שלא יהי' עוד בהם מדת הקנאה. אך יען לא היה עוד לפניהם דבר אשר יהי' שייך שיהי' להם קנאה. לזאת לא ידעו אם הלך מהם מדת הקנאה לזאת לא שתו יין. אכן עתה כשראו ותרב משאת בנימין ממשאת כלם חמש ידות ולא הי' להם שום קנאה לזאת שתו היום יין כן שמעתי. אבל למה יוסף שתה היום לא שמעתי ואפשר לומר דהנה ידוע ששתיית יין עם אנשים ביחד זה מביא התחברות (כאשר שמעתי אומרים מפי קדוש אחד זצלה"ה כמו שאסרו לשתות יין ביחד עם עכו"ם שזה מביא התחברות לזאת נכון אשר אנחנו נשתה ביחד כדי שיהיה לנו התחברות) ולזאת יוסף לא הי' לו עם מי לשתות יין כי לא רצה להתחבר עם המצריים אבל עכשיו אשר ישב ביחד עם אחיו השבטים הקדושים רצה להתחבר עמהם לזאת שתה היום יין:

אך על וישכרו קשה מאד אשר השבטים ישתו דרך שכרות. וגם למה נכתב זאת בתוה"ק ונראה לפי קוצר דעתי דאפשר לומר דהנה לכאורה קשה היאך בישיבה קדושה כזו אשר כל השבטים ישבו ביחד עם יוסף על שלחן אחד אשר המה שורש כל ישראל וא"כ ישיבה זו היא ישיבת כל ישראל ביחד. והיאך לא יתגלה אז האמת אשר הוא יוסף והיאך הי' עוד בישיבה זו דבר שאינו אמת. כי עדיין יוסף התנכר להם. אך יען לא היה עוד אז העת לגלות אשר הוא יוסף לזאת נתהוה סיבה אף שלא מרצונם שישתכרו כלם גם עם

יוסף כמש"כ וישכרו עמו לזאת לא היו אז יושבין כמדרגתם הגדולה לזאת הי' יכול עוד להיות ביניהם דבר שאינו אמת ולא נתגלה להם שהוא יוסף. לזאת נכתב זאת בהתורה הקדושה לתרץ זאת וכהנ"ל. וממילא נלמוד מזה אשר לשתות דרך שכרות לא טוב כי אז אינו במדרגתו:

ואל שדי יתן לכם רחמים. כתב רש"י ז"ל מי שאמר לעולמו די יאמר לצרותי די ונראה להבין מה שהתפלל תפלה זו אשר יאמר לצרותיו די בבחינה זו מי שאמר לעולמו די. דהנה יעקב אע"ה הי' יודע אשר כל הצרות שעברו עליו הי' למען לנסות אותו אשר יעבוד עבודת הבורא מתוך נסיון יסורים וגם להדריך לנו זה הדרך אשר גם אנחנו נהי' בכחנו לעבוד עבודת הבורא ב"ה מתוך יסורי גלות כי מעשה אבות ירשו הבנים והנה בשעה שאמר הקב"ה והי העולם הי' העולם מתפשט והקב"ה אמר די כדאיתא במדרש בשעה שברא הקב"ה וכו' היו נמתחין ואמר הקב"ה די. והנה כל העולם לא נברא רק בשביל ישראל. והיינו אשר אנחנו בנ"י נהי' בזה העולם ושנעבוד את הבורא ב"ה וב"ש ושנהי' נפרשים מענייני תענוגי עוה"ז. לזאת כאשר רצה העולם להתפשט עוד יותר והי' עוד יותר תענוגי עוה"ז. והי' לנו יותר עבודה קשה לפרוש מהם. אמר הקב"ה די לנו שנעבוד את הבורא ב"ה בזה העולם שלא יהי' לנו יותר עבודה קשה. מעתה תפלת יעקב אע"ה הי' אשר כשם שריחם הקב"ה עלינו בשעת בריאת העולם ואמר די. למען לא יהיה עוד לנו עבודות קשות יותר כן ירחם ה' עליו ויאמר לצרותיו די שלא יהי' רוצה עוד עבודות קשות ממנו. ותפלה זו היה גם עלינו והנה זו התפלה נתקבלה כי מאז לא היה עוד ליעקב אע"ה שום צער רק ויחי יעקב חיי שלוה ומעתה גם אנחנו נזכה לעבוד את הבורא ב"ה וב"ש ולהתפלל תפלה כזו אשר יאמר לצרותנו די ותהי' התפלה מקובלת כמו שנתקבלה התפלה של אבינו יעקב ע"ה:

ימי חנוכה

הנה ידוע מה שהקשו הלא הנס של השמן הי' רק על שבעה ימים כי על יום אחד הי' שמן. ותירץ הטורי זהב דגם ביום הראשון היה נס במה שנשאר שמן לחול הברכה עיי"ש ולכאורה עדיין קשה מכל מקום לא הי' לנו הטבה מהנס רק על שבעה ימים ונראה לפענ"ד לתרץ והוא דמה שקבעו חז"ל אז ע"י הנס של השמן שמונת ימי חנוכה בהלל ובהודאה לדורי דורות הוא יען זכינו אז אשר הי' חביב לפני הקב"ה עבודתנו של הדלקת המנורה בבית המקדש עד שמחמת חביבות הדלקתנו לפני הקב"ה עשה לנו נס שיהי' לנו שמן לעשות עבודת הדלקה בבית המקדש ובזה נבין שפיר דברי הטורי זהב יען גם

ביום הראשון היה הנם במה שנשאר שמן. אז נתודע לנו אשר גם ביום הראשון היה חביב לפני הקב"ה עבודת הדלקה. לזאת קבעו לנו חז"ל שמנת ימי חנוכה בהלל והודאה. כי כמו אז זכינו בשמנה ימים האלו אשר עבודתנו הי' חביב לפני הקב"ה קבעו לנו חז"ל אשר בכל שנה ושנה נהי' עובדים להקב"ה בהלל והודאה ונזכה אשר גם עבודתנו להלל ולהודות של עכשיו יהיו ג"כ חביב לפני הקב"ה:

הנה יש נוסחא וקבעו שמנת ימים אלו בהלל ובהודאה ועשית עמהם נס ופלא ונודה לשמך הגדול סלה ולכאורה אין להבין הלא הנס ופלא הי' קודם קביעת חז"ל השמנה ימים ומה זה שנזכר הנס ופלא אחר הקביעות גם מה זה ועשית עמהם וגו'. גם הלשון קבעו אין כ"כ לכאורה להבין. ונראה לפענ"ד לפרש והוא דהנה חז"ל קבעו לנו שמונת ימים אלו בהלל והודאה היינו שאנחנו נהיה מהללים ולהודות לקב"ה ואלו חלילה לא יהיה לנו התעוררות קדושה לזה לזאת בודאי חז"ל שהתקינו לנו אז להלל ולהודות לקב"ה שמונת ימים פעלו בגודל קדושתם אשר שמונת ימים האלו אשר הימים האלו יהיו קדושים אשר הימים הקדושים האלו יהיו משפיעים לנו קדושת הלל והודאה להקב"ה ונבין בטוב הלשון וקבעו שמונת ימים אלו היינו שקבעו אשר שמונת ימים האלו בכל שנה יהיו בקביעות קדושת הלל והודאה ונאמר אחר כך ועשית עמהם נס ופלא היינו שהקב"ה הסכים עמהם היינו עם חז"ל שקבעו הימים האלו ועשה עמהם נס ופלא אשר שמונת ימים האלו יהיו קדושים בקדושת הלל והודאה (לזאת) ונודה לשמך הגדול סלה והיינו יען קדושת ימים האלו לזאת נוכל אנחנו להודות בהלל והודאה לשמך הגדול סלה. נזכה אנחנו להכין עצמנו בהכנה טובה לקבל קדושת ימי חנוכה שנהי' בהלל והודאה:

פרשת ויגש

כי עבדך ערב את הנער וגו'. והנה לכאורה אלה הדברים גרעו את דבריו הקודמים שהיו להציל את אביהם מסכנת נפשות. ואלה הדברים כי עבדך ערב את הנער המה רק לטובת עצמו. ונראה דהנה המדרש הביא ע"ז הפסוק בני אם ערבת לרעך וכו' הרי דהמדרש מלמד אותנו גודל הנאמנות של הערבות ולמדו זאת מיהודה. ולזאת אצל יהודה הי' כ"כ גדול הבטחתו לאביו אודות בנימין אשר לא ישנה מדבורו והבטחתו כי מדת אמת הי' אצלו גדול כ"כ יותר מכל דברים שבעולם. לזאת אחר טענותיו הקודמים הסכנת נפשות של אביהם אמר לו שיש עוד אצלו דבר אשר ימסור את נפשו להציל את בנימין יען כי ערב אותו ובודאי לא ישקר בדיבורו אפי' עד מסירת הנפש כי לא יזוז מן האמת בשום

אופן. הרי הכתוב מלמד אותנו איך גדול מדת האמת אצל השבטים עד שהי' עולה על הכל. ולזאת אפשר לומר יען יוסף שמע אלה הדברים מיהודה אשר מדת האמת עולה על הכל עשו הדיבורים האלה רושם גדול בלב יוסף. עד שלא הי' יכול יוסף להתאפק וגילה תיכף האמת אשר הוא יוסף:

איתא במדרש תנחומא על הפסוק הנ"ל בשעה שבקש הקב"ה ליתן את התורה לישראל אמר להן תקבלו תורתי אמרו לו הן. א"ל תנו לי ערב שתקיימוה א"ל אברהם יצחק יעקב יהיו ערבים. א"ל אבותיכם הן בעצמן צריכין ערבים וכו' אמרו לו בנינו יהיו ערבים שלנו מיד קבלן הקב"ה ונתן התורה לישראל וכו'. והנה לכאורה אין להבין כ"כ בפשטות במה שבקש הקב"ה ערבות על התורה גם את הערבות של הבנים אין להבין. ונראה דהקב"ה ביקש מישראל שיאמרו לו באיזה כח קיבלו עליהם לקיים התורה וזה שאמר הקב"ה תנו לי ערב. היינו שיאמרו באיזה הבטחה הבטיחו שיקיימו את התורה היינו באיזה כח ימסרו את עצמם לקיים את התורה. ואמרו שהי' לנו אבותינו הקדושים ובזה הכח שיש לנו ירושת אבותינו הקדושים בזה הכח נקיים את התורה הקדושה. וע"ז השיב הקב"ה שלקיום התוה"ק אין די זה הכח וצריכין עוד כח אחר. וע"ז השיבו ישראל שבנינו יהיו ערבים. היינו שקיבלו עליהם באם נשכח ח"ו לשמור את התוה"ק אזי יזכיר לנו הש"י ע"י שישלח לנו יסורים והגדולים שביסורין הוא צער בנים ר"ל. וזה הוא שמסיים המדרש לפיכך כשישראל מבטלין התורה הקדושה הקב"ה פורע מן הערבון שנאמר ותשכח את תורת אלקיך אשכח בניך גם אני וגו':

איתא במדרש אוי לנו מיום הדין ומיום התוכחה. ומה יוסף קטנן של שבטים לא היו יכולין לעמוד בתוכחתו לכשיבא הקב"ה ויוכיח כל אחד לפי מה שהוא על אחת כו"כ. והנה לכאורה לפי הראות אין אנו רואין שום תוכחה אשר הוכיח יוסף להשבטים. ונראה דהנה איתא בש"ס תמה אני אם יש בדור הזה מי שיודע להוכיח אם יאמר לו טול קיסם מבין שיניך אומר לו טול קורה מבין עיניך. ונראה הכונה דהנה עפ"י הרוב כשאדם עושה דבר אשר לעינינו הוא שלא כהוגן והוא יש לו במה לתלות לתרץ את עצמו שמותר לו לעשות דבר זה. לזאת אם אחד מוכיח אותו על דבר זה ואומר שעשה עול הוא אומר לו שהוא יותר חוטא במה שחושד אותו שעשה דבר עול. לזאת המוכיח צריך לידע כל זה היינו לידע התירוץ של העושה העול ולהוכיח אותו שאין התירוץ מספיק. והנה במה שיוסף עשה זה המעשה עם הגביע לתת בשקו של בנימין נראה דהי' על שני כונות טובות לטובת השבטים. כי זאת הי' לו ליוסף ביותר לחשוב החטא על השבטים במה שציערו את יעקב אביהם. לזאת עשה זה המעשה עם בנימין כדי שהשבטים יעשו

תשובת המשקל למסור עצמם בסכנת נפשות להציל את בנימין למען שלא לצער את יעקב אביהם. וגם למען יוכל להוכיח אותם איך עשו דבר זה למכור אותו לעבד. ולא חשו לצער הגדול שיהי' לאביהם. לזאת כאשר טען יהודה עם יוסף אשר יתן לו את בנימין כי הוא נוגע לסכנות נפשות לאביהם יעקב. וכאשר שמע יוסף הטענה הזו. אז הכיר את עצמו לפניהם ואמר להם בזה הלשון אני יוסף (ונראה כאשר דרך לומר כן עלי תאמרו מה שתרצו היינו שאנכי אינו נחשב לכלום אבל) העוד אבי חי היינו הגם שהי' מוסכם בדעתיכם עלי שמותרים אתם לעשות לי כל זה אבל איך לא חסתם על אבינו איך לא חסתם על חייו הלא ידעתם אשר נפש אבינו קשורה הי' בנפשי. ולא יכלו אחיו לענות אותו ולא היו יכולין השבטים לעמוד בתוכחתו כי בעצמם טענו עבור בנימין למען להחזיק החיות של אביהם. לזאת לכשיבא הקב"ה ויוכיח כל אחד לפי מה שהוא כי הקב"ה יוכיח כל אחד אף לפי תירוצו שיש לו לתרץ על אחת כו"כ מי יוכל לעמוד:

ויאמר יעקב אל פרעה ימי שני מגורי שלשים ומאת שנה מעט ורעים היו ימי שני חיי וגו' ולכאורה אין להבין לאיזה תועלת סיפר יעקב אע"ה זאת לפרעה הרשע כי לפי הראות הי' נגד כבוד שמים אשר צדיק כיעקב יחי' חיי צער ונראה דיעקב אע"ה ראה את פרעה בכבודו כמלך בגדוד ויש לו כל תענוגי עוה"ז וממלא כל התאות. לזאת כאשר שאל פרעה את יעקב אע"ה כמה ימי שני חייך השיב לו יעקב אשר ימי חיי עוה"ז אין הכונה והתכלית להשיג עניני עוה"ז רק עיקר התכלית לעבוד את הבורא ב"ה וב"ש. כי ימי שני חיי היו מעט ורעים כי טובת עוה"ז אין נחשב לכלום ואדרבה טובת העוה"ז מגרעים עבדות הבורא

כי פי המדבר אליכם פירש"י בלשון הקודש ושהוא מהול. ונראה להבין הרמז בהכתוב על שתי אלה שפירש"י. ועוד קשה הלא כבר פירש"י לעיל על גשו נא אלי שהראה להם שהוא מהול. לכן נראה דהנה ידוע שיש שלשה דברים הצריכים למול. גוף הערלה. וערלת הלב. וערלת הלשון. והנה ערלת הלשון היינו שידבר רק דברים אמתיים היינו תורה ותפלה ולא דברים בטלים ושקרים חו"ח. והנה צריך לזה שמירה יתירה להפה והלשון שלא להניח להפה והלשון לדבר בכל עת. רק לשמור את פיו שלא לדבר רק לעת הצורך דברים אמתיים או תורה. והנה מי ששומר את פיו על אופן זה. פיו הוא ברשותו. אכן מי שאינו שומר את פיו ומדבר דברים בטלים או שקרים חלילה פיו אינו ברשותו אך אדרבה הוא ברשות פיו כי פיו מדבר כהרגלו תמיד. וזה הוא פירוש הכתוב כי פי המדבר אליכם היינו שהפה הוא פי. כי הוא ברשותי. וע"ז פירש בלשון הקודש.

היינו שהדיבורים היוצאים מפה כזה אלה הדיבורים המה קודש. ובזה הראה להם שהוא מהול גם מערלת הלשון:

לחנוכה

הנה הובא בספרים שמלכות אנטיוכוס רצה לבטל מילה ושבת וחדש ונראה הטעם מה שרצה לבטל השלשה אלה יען השלשה אלה המה ההכרחיים להתורה והרי השלשה אלה נצטוינו קודם קבלת התורה כי גם שבת במרה נצטוו והחדש הזה לכם נצטוו במצרים והנה ראשית היא המילה שצריכים אנחנו להיות נימולים כי ע"י המילה נתקנו להיות מוכנים ומוכשרים לתורה ואף שבת קודש שנתן לנו הקב"ה היא ג"כ לתועלת לנו אל התורה והיינו כי בש"ק מתעורר בכל נפש ישראל תשוקה אל התורה הקדושה כי קדושת שבת נכנסת בכל נפש ישראל כמאמר חכז"ל אשר הקב"ה אמר לשב"ק כנסת ישראל יהיה בן זוגך והיינו שהשב"ק משפיע קדושה אל נפש ישראל לחשוק ולהתאות אל התורה והעבודה ואחר שתי אלה צריכים אנו להשלישי מה שנתן לנו הקב"ה החדש הזה לכם. והיינו דעיקר ענין ראש חדש הוא מולד הלבנה וידוע דהלבנה אין לה אור מעצמותה רק היא מקבלת האור מהשמש ואנחנו בני ישראל נמשלו ללבנה. והיינו בבחינה זו כמו שהלבנה כל עיקרה שהיא מקבלת השפעת האור מן השמש כמו כן אנחנו בני ישראל כל תכליתנו שנהיה חפצים תמיד לקבל השפעת התורה והיינו לשמוע דבר תורה וללמוד תורה מהמלמד אותנו תורה. לזאת מלכות אנטיוכוס הרשעה רצה לבטל אלה השלשה למען לא ימצאו ב"י חלילה תורה והקב"ה עשה לנו נסים לבטל מחשבתם הרעה ולזאת בימי חנוכה היא שבת קודש וגם ראש חדש טבת והיינו להודות ולהלל להקב"ה שנשאר לנו השב"ק והחדש. ועי"ז ימצא בנו תורה. והנה תמיד ימי חנוכה חלים בעת קריאת הסדרות וישב מקץ ויגש ונראה לכונה גדולה אירע כן תמיד להתחזק אותנו לעבוד את הבורא עולם בחשק גדול כי אלה השלשה סדרות יספרו לנו מה שקרה ליעקב אע"ה צרת יוסף וגם צרות השבטים הקדושים. וגם יוסף שנמכר לעבד ואח"כ בבית האסורים. והנה יעקב אע"ה עם בניו שבטים הקדושים היו אז כל ישראל וכולם היו בצרות ובפרט ליעקב אע"ה שקפץ עליו רוגזו של יוסף והנה מלבד הצער של יוסף שנאבד מיעקב אע"ה אך גם גילוי השכינה לא הי' לו כל הימים האלו והנה הי' אז מעמד יעקב אע"ה כמו הגלות של עכשיו לבד הצרות אשר לנו אף גם אין בנו לא נבואה ולא התגלות השכינה. ולזאת צר לנו מכל צדי צדדים:

והנה מה שסיבב הקב"ה כן ליעקב אע"ה היא לתועלת לנו והיינו שיעקב אע"ה אף שהי' במעמד כזה עכ"ז עבד את הבורא ביתר שאת ומעשה אבות ירשו בנים. והנה יען אבותינו הקדושים עבדו את הבורא ב"ה גם ע"י יסורים כמו כן אנחנו ירשנו מדה זו בירושה אשר נוכל ג"כ לעבוד את הבורא ב"ה מתוך יסורים. ואפשר בזה להבין מעט המדרש. שהשבטים שתפו להקב"ה עמהם שלא לגלות ליעקב אע"ה והקב"ה הסכים עמהם ולכאורה הוא פלא איך השבטים בקשו כזאת מהקב"ה:

אך לפי הנ"ל יען גם השבטים הקדושים ידעו אשר אנחנו בניהם נהי' בהגלות הזה ויראו לנפשם שמא לא יהיה בכחנו לעבוד את הבורא ב"ה מתוך יסורים גדולים כאלו היינו הצרות הגופניות וגם לא נבואה ולא התגלות השכינה לזאת בקשו מהקב"ה אשר גם אביהם יעקב אע"ה יהי' ג"כ במדרגה זו היינו יסורים כאלו ובלא התגלות השכינה ובטוחים היו שיעקב אביהם עכ"ז יתחזק בעבודת הבורא ואזי יהי' נקל לבניהם שיעבדו ג"כ את הבורא אף מתוך יסורים כי מעשה אבות ירשו בנים. לזאת ימי החנוכה הי' לתועלת אשר נתחזק להיות לנו האור תורה למען נעבוד את הבורא ב"ה לזאת אלה השלשה סדרות מחזקים אותנו אשר ראינו אשר אבותינו הקדושים עבדו את הבורא מתוך יסורים וסללו לנו הדרך הזה להיות בכחנו גם כן לעבוד את הבורא אף מתוך יסורי הגלות. וגם זו הצרה של יעקב אע"ה היה הצרה אחרונה אשר אחר זאת הצרה לא הי' לו עוד שום צרה רק כל טוב כמו שהעיד הכתוב ויחי יעקב כמו כן אנחנו בטוחים אשר נושעה מאלה היסורים ויבוא משיח צדקנו ויהי' לנו כל טוב כמו שהי' לאבותינו:

בגמ' שבת דף כב) מצות נר חנוכה איש וביתו והמהדרין נר לכל אחד ואחד והמהדרין מן המהדרין בית שמאי אומרים ביום הראשון מדליק שמנה וכו' בית הלל אומרים ביום הראשון מדליק אחד וכו' וצריכין להבין למה מצוה זו נשתנה בעשייתה בשלשה מדרגות. עוד איתא אמר ר' תנחום נ"ח שהניחה למעלה מעשרים אמה פסולה וכו' ואמר ר' תנחום מאי דכתיב והבור רק אין בו מים מים אין בו נחשים ועקרבים יש בו ע"כ. ויש להבין הסמיכות של הני תרי מימרות. ונראה דהנה כל מה שעבר עלינו הצרות והישועות הוא לתכלית טוב עבורנו כאשר הצרות של מצרים והגאולה והישועה היה לתכלית לקבל עלינו תורה שבכתב והצרות שבימי אחשורוש והישועה הי' לתכלית לקבל עלינו תורה שבע"פ כמו דאיתא במ' תנחומא פרשת נח. ועתה בודאי גם הצרות של ימי אנטיוכוס והישועה הי' ג"כ לתכלית. ולאיזה תכלית. נראה שזכינו לזה התכלית שנייגע בלימד התורה עד שנראה בעינינו האור של התורה. כאשר אמרו בשם הרב הקדוש ר' פנחס קאריצער זצלל"ה שהששה והשלשים נרות חנוכה הוא נגד הששה ושלשים

מסכתות והיינו שע"י הנס חנוכה זכינו לזה שנוכל להמציא חידושי תורה בשכלנו ובזה יש להבין מה שהדינים של נר חנוכה לא נמצאים בהמשניות רק בהגמרא והדינים של פורים יש במשניות והיינו שע"י הנס של פורים זכינו לקבל עלינו תורה שבע"פ לזאת הנס פורים יש לו שייכות גדול אל המשניות אשר היא התורה שבע"פ ונס חנוכה יש לו שייכות אל הגמ' שהיא להבין ע"י פילפול דינים של המשניות. ואפשר שזה הוא הרמז המצוה להדליק נרות בחנוכה. והיינו כי ידוע דהמוח הוא דומה להשמן ואם מייגע בהמוח בלימוד התורה אשר נמשלה כאש הרי הוא מדליק את המוח באור התורה. וידוע שמלכות אנטיוכוס נקרא חשך כדאיתא וחשך זה יון כי המה נגד התורה ומי שהוא נגד התורה נקרא חשך לזאת רצו להחשיך עיניהם של ישראל והיינו שלא יהיה להם האור תורה ואפשר שזה הוא הרמז שטמאו כל השמנים והיינו שחשכו כל המוחות הקרואים שמן ולזאת גברו עליהם אז הכהנים כי מהם תצא תורה וכאשר גברו עליהם הכהנים באור תורה שלהם זכינו גם אנחנו להיות לנו האור תורה להדליק בו את המוח לזאת המצוה עלינו להדליק בימי חנוכה נרות ומן המובחר בשמן זית. ומעתה דעיקר תכלית הנס חנוכה היה לתכלית לימוד התורה להבין ולהשכיל וידוע דלאו כל אפין שוים כי הרבה מדרגות יש אנשים אשר להם מוחות קטנות ואנשים אשר להם מוחות גדולות ועוד גדולות יותר ולמען בל יאמר מי שמוחו קטן ואינו יכול לחדש כל כך חידושים בתורה אשר הוא פטור מלימוד התורה ע"ז קבעו חכז"ל מצוה זו דנרות חנוכה אשר היא רמז על לימוד תורה על שלשה מדרגות זו למעלה מזו לרמוז אשר כל המדרגות חייבים ללמוד תורה. ואפשר עפ"י זה יש להבין מה דפסקינן במצות נר חנוכה דכבתה אין זקוק לה. דלכאורה אין להבין בפשטות דהנה פסקינן דצריך ליתן שמן שיעור שיהיה דולק לכל הפחות חצי שעה אם כן למה אם כבתה בתוך חצי שעה אין צריך להדליק. וכפי הנ"ל אפשר לרמז כיון דכל מצות נ"ח הוא לרמז על לימוד תורה היינו שנלמוד תורה וידוע מי שמוחו קטן אין לו חשק כ"כ ללמוד כי יאמר הלא אין ביכלתו לגמור הלימוד בטוב. ע"ז רמזו לנו חז"ל בזה דכבתה אין זקוק לה. והיינו כמו במצות נ"ח אף שהמצוה היא להיות דולק חצי שעה מכל מקום אם כבתה אין זקוק להדליק ויצא ג"כ המצוה ויש בזה רמז גם כן ללימוד התורה והיינו שמחויב כל איש ללמוד ואף אם אין בכחו לגמור הלימוד באופן יותר טוב כי אין מוחו גדול כ"כ (והיינו שכבתה מוחו) מ"מ מקיים מצות הלימוד וזה יוכל להיות ג"כ הרמז מה שמותר להדליק אף בשמנים שאין דולקים יפה ויש לחוש שיכבו. לרמז שגם מי שמוחו חלש לא יניח מעסק התורה הקדושה:

ומעתה יש להבין הסמיכות גם כן דידוע דיש אנשים אשר הרימו את לימוד התורה עד למעלה והמה שפלים בעיניהם ואומרים אשר ערכם קטן ללימוד התורה וזה הוא הרמז שאמר ר' תנחום נ"ח (היינו הרמז של לימוד התורה) שהניחה למעלה מעשרים אמה מעשרים אמה היינו שאומר שלימוד התורה היא אצלו למעלה למעלה דלא שלטה ביה עינו והיינו שעיני השכל שלו לא יוכלו לשלוט בלימוד התורה. דרך זה היא פסולה. ועל זה הביא המימרא שניה לפרש הטעם דהנה ידוע מה שזה"ק אמר ע"ז הפסוק והבור רק אין בו מים היינו מי שאין לו תורה הנמשלה למים יש בו נחשים ועקרבים. והיינו כי ידוע שהתורה נמשלה למים ולאש והיינו כל איש צריך להיות לו קרירות וחמימות. קרירות לעניני עוה"ז וחמימות לעבוד את הבורא. והנה התורה יש בה שני פעולות להקר את האדם מעניני עוה"ז וליתן חמימות לעבודת הבורא. והנה טבע החומר לחמוד לעניני תאוות עוה"ז רק ע"י לימוד התורה נחלש כח התאוות. לזאת אם אין באיש תורה הנמשלה למים ממילא יש בו נחשים ועקרבים היינו כח התאוות והחמדות לעניני עוה"ז המזיקין את האדם כמו נחשים ועקרבים. ולזאת אין שום איש יכול לפטור את עצמו מלימוד התורה כי להבדיל שארי למודי חכמות הוא רק אם יכול לבוא לתכליתה אבל אם אינו יכול לבוא לתכליתה היא ללא תועלת. אבל לימוד תורתנו הקדושה אף אם אין יכול לבוא לתכליתה מכל מקום הלימוד בעצמו היא לתועלת גדול שיהיה ניצול מנחשים ועקרבים אשר בו. ולזאת אין שום איש יכול לפטור עצמו מלימוד התורה אף אם לא יכול לגמור כ"כ כי זולת לימוד התורה יש בו נחשים ועקרבים והרי הני מימרות שייכים להדדי:

ובזה פירשתי הזמר בשבת אל ההרים אשא עיני כהלל ולא כשמאי. והוא דהנה בשבת קדש נתעורר רוח טהרה בלב איש ישראל לתורה ולעבודה אך ידוע אף אם בא לפעמים התעוררות לתורה ולעבודה אך יען ששכלו קטן לזאת יאמר מי אנכי ללמוד תורה. אך באמת הוא טעות כי תורתנו הקדושה אין שום דמיון לשארי חכמות אשר תלוים רק במי ששכלו גדול אבל תורתנו הקדושה נמצא באיש אשר הולך בדרכי השם אף שאין שכלו גדול כל כך ולהיפך אף מי ששכלו גדול אם אין לו יראת שמים בזה האיש לא ימצא תורה אבל מי שהוא ירא שמים לאמיתו אף אם שכלו אין גדול כ"כ נמצא בו תורה ויש גם ראיה לזה דפסקינן הלכה כבית הלל נגד בית שמאי משום דב"ה היו הרבים אף דב"ש היו מחדדי טפי ובודאי מצד הסברא שארי חכמות אין לראות רק מי שהוא חכם יותר מחבירו בחכמה זו אף אם הוא נגד רבים שחולקים עליו אם המה אינם חכמים בחכמה זו כמו הוא:

אכן תורתנו הקדושה תורתו של הקב"ה ולא שכל אנושי. לא נמצא תורה לאמיתו רק במי שהוא עובד ב"ה ביראת שמים לזאת אם רבים מסכימים על דבר אחד הלכה כמותם כנגד המעט החולקים אף אם המיעוט שכלם יותר גדול מהם כי אף גם המיעוט החולקים המה שוים גם ביראת שמים כמו הרוב והיינו בית שמאי מ"מ כיון דבית הלל המה הרוב הלכה כמותם. ומעתה יש לפרש הזמר הנ"ל כי בש"ק נתעורר הרוח טהרה אל תורה ועבודה ע"ז בא הזמר הנ"ל לבל לא יהיה לו מניעה יען ששכלו קטן. אך כל איש יכול לומר אל ההרים אשא עיני היינו שיוכל להביט בהתורה הקדושה שהיא גבוה מאד דהרי הלכה כהלל ולא כשמאי:

פרשת ויחי

ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה וגו' ויקרבו ימי ישראל למות. מתחלה קורא אותו הכתוב יעקב ואח"כ תיכף ישראל. ולכאורה זה הלשון ויחי יעקב אין להבין כ"כ הלא היה די לומר ויהי יעקב בארץ מצרים וגו'. והנה ידוע מה שאמרו שבארץ מצרים היה לו שלוה לזאת נקראת חיים. אכן לכאורה לאיש כיעקב אע"ה אין שייך לומר כן. אשר רק באם יש לו שלות עוה"ז נחשב לו החיים. כי אין זה התכלית עניני עוה"ז ובפרט ליעקב אבינו ע"ה. גם אין להבין מה שהביא רש"י המדרש ביקש יעקב לגלות הקץ לבניו ונסתם ממנו. וכפי הפשוט ביקש לגלות להם הקץ של הגלות. וכפי שאנו עומדים עכשיו יותר משמנה עשרה מאות שנים אנחנו בגלות. וכי זו הבשורה רצה יעקב אע"ה לגלות להם וכי זאת היא בשורה אשר כ"כ זמן יהיו בניהם בגלות. ונראה דהנה איתא במסכת ברכות רבי יוחנן כי הוי מסיים סיפרא דאיוב הוה אמר סוף בהמה לשחיטה סוף אדם למות והכל למיתה הן עומדין אשרי מי שגדל בתורה ועמלו בתורה ונפטר בשם טוב. עליו הכתוב אומר טוב שם טוב משמן טוב ויום המות מיום הולדו ע"כ. והנה לכאורה קשה כפי הפשוט שלאחר שסיים ספר איוב אמר אלה הדברים. היה לו להביא פסוק מאיוב. ולא הביא שום פסוק מאיוב רק פסוק מקהלת. גם אין להבין כ"כ נפטר בשם טוב איזה תועלת בזה. ונראה דהנה ידוע אשר היסורים אשר הקב"ה שולח לאדם הוא לתועלת גדול כאשר כמה וכמה מאמרים בש"ס הורו לנו דבר זה. וגם מי לנו גדול מיעקב אע"ה אשר היה לו כמה יסורין בודאי היה רק על זו הכונה כמאמר הש"ס כל שהקב"ה חפץ בו מדכאו ביסורין. והיינו שהיסורים מביאים לתכלית הטוב אשר בלתי יסורים לא היה זוכה למדרגה גדולה שבגדולות. אכן זאת נוכל לידע אשר בשעת היסורים שיש להאדם אין מרגיש זאת אשר היסורים מביאו למדרגה גדולה. כי אם היה מרגיש זאת

אזי היסורים לא היו נחשבים לו ליסורים כי אדרבה היו לו היסורים לתענוג גדול. בזה אשר יביאו לו לתכלית טוב ולעבודת הבורא ב"ה וב"ש. כאשר איוב בעת אשר היה לו היסורים היה צועק וטען טענות כי אז לא היה מרגיש התכלית הטוב שיהיה לו אחר כך. אך כאשר התחזק איוב וכן כל הצדיקים בעת אשר יש להם ר"ל היסורים יחזקו את עצמם בכל כחם שלא לעזוב את עבודת הבורא ועובדים בכל כחם אף בעת שיש להם ר"ל היסורים. וכאשר הקב"ה וב"ש רואה את עבודתם גם מתוך היסורים. אזי ישיגו את המדרגה הגדולה. ואזי הבינו בטוב את היסורים שהיו להם. אשר על ידם באו לתכלית טוב וגדול כזה. ואזי יש להם שמחה גדולה בהיסורים שהיו להם. לזאת יעקב אע"ה אשר היה לו יסורים ועבד את הבורא ב"ה וב"ש מתוך היסורים זכה למדרגה גבוה שבגבוהות אשר שמו היה ישראל אשר השם משמות הקדושים הוא בתוך השם ישראל כי נתקדש כל גופו בקדושה. והנה ידוע אשר רבי יוחנן היו לו יסורים גדולים ר"ל דין גרמא דעשיראי ביר אשר מתו לו ר"ל עשרה בניו. וזאת היא יסורים גדולים שבגדולות ר"ל. והנה בודאי בעת אשר היו לו היסורים האלו עוד לא היה מרגיש התכלית הטוב שיהיה לו אח"כ. ועכ"ז בודאי עבד את הבורא בתורה ובעבודה בכל כחו. ובודאי זכה אחר כך למדרגה גבוה שבגבוהות ואז ראה ושמח בהיסורים אשר היו לו כי ראה את התכלית הטוב שהיה לו ע"י היסורים. וזה הוא פירוש המאמר ר"י כי הוי מסיים ספרא דאיוב היינו אח"כ כשהשיג התכלית הטוב ע"י היסורים שהיו לו וספרא דאיוב היינו הטענות של איוב שהיה גם כן צועק בעת היסורים. אזי כאשר בא רבי יוחנן למדרגה גבוה הוי אמר איך יתנהג כל איש ישראל שיזכה למדרגה גבוה והיינו כי ידוע אשר לכל איש יש שתי נפשות נפש הבהמיות ונפש האדם ולאיש ישראל יש לו ג"כ נשמה קדושה. והנה נפש הבהמיות בטבעה לחשוק לתאות עוה"ז. ונפש האדם בטבע לאסוף הון ועשירות ולהיות מושל על הכל. ונשמה הקדושה כל חפצה לתורה ולעבודה. לזאת אמר ר"י אשר מצד נפש הבהמה אין שום עצה רק לשחוט היינו שלא לתת לה את חשקה ותאותה. ונגד נפש האדם אשר בטבעה לאסוף הון ועשירות ולהיות מושל. יש עצה לזה הלא סוף אדם למות ואם כן לאיזה תכלית יאסוף הון ועשירות. רק מה שבטבע האדם לאסוף הרבה. הטבע הלזו יעשה האדם. ויקח אותה לאסוף הרבה תורה ומצות כי והכל למיתה הן עומדין [וזו היא הנשמה הקדושה שנקראת הכל כי זה עיקר שבאדם] והיינו שהנשמה הקדושה מצפה למיתה שתבוא אל אבינו שבשמים עם תורה ומצות. לזאת הטבע של נפש האדם לאסוף. יאסוף עם הטבע הזו הרבה תורה ומצות שזאת היא עיקר התכלית גם לאחר מיתה. ואחר כך אמר ר"י עצה לזה שיבא למדרגות האלו. אשרי מי שגדל בתורה היינו

שיתגדל וינהג עצמו עפ"י דרך התוה"ק ואזי ממילא יהיה נמאס אצלו כל עניני עוה"ז (וזאת הוא לעמוד נגד נפש הבהמיות) ועמלו בתורה היא נגד טבע נפש האדם היינו שיעמול לאסוף הרבה תורה ומצות. ונפטר בשם טוב היינו שע"י כ"ז אם יתנהג עצמו כזאת אזי יזכה לשם טוב והיינו שיזכה ג"כ לשם ישראל, וע"ז הביא הפסוק מקהלת טוב שם (ואיזה שם הוא טוב אשר הוא) משמן הטוב היינו משכל הטוב ואין טוב אלא תורה. ויום המות (יזכור תיכף) מיום הולדו וממילא יעסוק כל ימי חייו רק במה שטוב לו לתכלית לאחר המיתה. והנה יעקב אע"ה כאשר זכה לשם ישראל יען נתקדש גם גופו קדש קדשים. אז היה לו חיי שלוה. והיינו כי ידוע כל זמן שהחומר של אדם מתאוה לענינים הגשמיים יש לו צער תמיד כי אם עושה עניני עוה"ז היינו אכילה ושתיה אשר הגוף נהנה למלאות תאותו. יש להנשמה הקדושה צער מזה כי לא באלה חפצה. ואם עושה דבר לעבודת הבורא ב"ה יש להגוף והחומר צער מזה. אכן כשזכה האדם להיות כל גופו נתקדש בקדושה ובטהרה. אזי כל מה שעושה האדם אפילו אכילה ושתיה. ועוד שאר עניני עוה"ז ההכרחיים לאדם הכל הוא בקדושה ובטהרה. וגם כשעושה לעבודת הבורא גם הגוף הקדוש נהנה מזה ואז חייו חיי שלוה כי אין לו שום צער מכל מה שעושה כי הכל הוא בקדושה ובטהרה וזה הוא כונת חכז"ל שהיה לו חיי שלוה וזאת היא כונת הכתוב ויחי יעקב היינו שגם עם שמו יעקב (אשר היה מורה על הגוף והחומר) היה לו חיי שלוה ואח"כ כאשר קרבו ימיו למות קראו הכתוב ישראל. כי עם שמו ישראל היה מתאוה למיתה לאור באור החיים. ומעתה נראה מה שיעקב אע"ה רצה לגלות הקץ היינו אחר שיעקב אבינו ע"ה זכה למדרגה גבוה שבגבוהות אחר היסורים והצער. ואזי ידע אשר גם אנחנו בניו נזכה אחר הגלות והיסורין למדרגות גבוהות שבגבוהות. וזאת שרצה יעקב אע"ה לגלות להם את הקץ. היינו שזה התכלית הטוב רצה לגלות להם. ונסתם ממנו כי אם היה נגלה לנו התכלית הטוב שיהיה לנו לא היו היסורי הגלות נחשב לנו ליסורין וכהנ"ל. ונזכה לעבודת הבורא ב"ה ולתכלית הטוב שיהיה לנו במהרה:

ספר שמות

איתא במדרש על הפסוק אשר לא ידע את יוסף היום לא ידע את יוסף ולמחר אמר לא ידעתי את ה'. ונראה הכונה דהמדרש מלמד אותנו איך כל איש ישראל מחויב לזרז את עצמו שלא לעבור חלילה אפילו על דבר קטן כי אם חלילה יעבור על דבר קטן אזי חלילה יהיה סופו לעבור חלילה גם על חמורות שבחמורות. כמו שראינו בפרעה הרשע אשר

לבסוף כפר בעיקר כי אמר לא ידעתי את ה'. ובא הכתוב להודיע לנו יען מתחלה לא ידע את יוסף היינו שלא היה נחשב בעיניו מעלת יוסף הצדיק לזאת לבסוף בא לידי כפירה:
ויאמר לרשע למה תכה רעך. פרש"י רשע כמותך. ולכאורה אין להבין הלא אם מכה איש צדיק הוא יותר עולה ממכה רשע הגם שרש"י בא לפרש מלת רעך והיינו שהוא רעהו ברשעות ולמה אמר כך משה רבינו הלא בודאי בא להגדיל החטא וברשע כמותך מקטין החטא. אכן נראה דהנה הגדולה שברשעות מה שאדם עושה דבר שהוא נגד טבע האנושי. והנה זאת ידוע אשר רשע ר"ל שונא לאיש צדיק כי הרשע אוהב רק מעשה רשעיות ע"כ אם איש רשע מכה איש צדיק הגם שעובר עבירה גדולה בזה אך עושה הוא כפי טבעו הרעה. אכן איש רשע מכה רשע כמותו הוא עושה אף נגד הטבע ואין לו בשום דבר להצדיק עצמו כי למה הוא הוא שונא לרשע כמותו:
וגם דלה דלה לנו. הנה בתפלת גשם ג"כ נזכר זכור משוי בתבת וכו' נמו דלה דלה והשקה צאן מים. ואין להבין מה שנזכר זה הזכות שדל דלה על משה רבינו ע"ה. ונראה הביאו מספרים הקדושים אשר מזל דלי יש לישראל שייכות לזה המזל עיין בס' בני יששכר. ונראה לפענ"ד דהנה הכלי דלי השתמשותה לדלות המים ולשפוך ממנה המים אל כלי אחרת אבל לא שיהיה נשאר בתוכה המים. והנה ידוע אשר אנחנו בני ישראל צריכין ג"כ להיות על אופן זה היינו שכל אחד מה שיש לו ממון או תורה שלא להחזיק לעצמו רק גם ליתן לאחרים כמו שאמרו על המשנה בפרק אבות אם למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך. היינו שאל יחזיק התורה לעצמו רק ילמוד תורתו גם לאחרים. וכמו שדרשו חכז"ל על דמשק אליעזר שדולה ומשקה תורת רבו לאחרים. לזאת אנחנו שייכים אל המזל דלי. גם משה רבינו ע"ה בעשתי עשר חודש והוא חודש שבט והוא מזל דלי הואיל משה ולמד משנה התורה עם כל ישראל והיינו דולה ומשקה תורה הקדושה לאחריה והיה לו מדת דלי לזאת נזכר זה השבח דלה דלה לנו על משה רבינו ע"ה שכל עשייתו היה רק בשביל ישראל. ואפשר גם כאן יש לפרש דלה דלה לנו היינו שכל כוונתו היה רק לנו ולא שיהיה לו טובה מזה. וישק את צאן (היינו אנחנו שנקראים צאן) מים היינו תורה שנמשלה למים):
איתא במדרש הרי שני גדולי הדור בדקן הקב"ה בצאן בדק לדוד בצאן וכו' ואף משה לא בדק הקב"ה אלא בצאן וכו' ואמר הקב"ה יבואו וירעו את צאני. ולכאורה אין להבין כ"כ מעלת משה רבינו ע"ה ודוד מלכא משיחא קדישא יהיה על שרעו יפה את הצאן. ונראה דהנה איתא במדרש וארא כל המתעסק בצרכי צבור תלמודו משתכח ממנו. והיינו כי ידוע דעל מי שמוטל צרכי צבור ולעיין בצרכיה ולהשגיח עליה. אין לו עת

ופנאי לעסוק בתורה ובתפלה לזאת תלמודו משתכח ממנו. לזאת מי שנוטל התמנות מצרכי צבור צריך לכנוס בזה שלא יוכל כ"כ לעסוק בתורה בשביל טרדת צרכי צבור. ולזאת בדק הקב"ה את משה רבינו ע"ה ודוד מלכא משיחא קדישא בצאן. והיינו כי ידוע אשר הרועה צריך להשגיח תמיד על הצאן ואזי בשעת הרעות הצאן אין עת לעסוק בתורה ובעבודה רק להשגיח על הצאן. והנה יען ראה הקב"ה אשר משה רבינו ודוד ממש"ק רעו את הצאן בהשגחה. כי אמרו אם מוטל עליהם השגחת הצאן לא השגיחו על עצמם לעסוק אז בתורה. לזאת אמר הקב"ה יבואו וירעו את עמי כי בודאי ישגיחו עליהם בכל צרכיהם:

ובזה יש להבין דברי רש"י בפרשת יתרו על הפסוק וירד משה מן ההר אל העם. מלמד שלא היה משה פונה לעסקיו אלא מן ההר אל העם. ולכאורה אין להבין כ"כ וכי משה רבינו ע"ה היה לו עסקים עסקי מסחר. אכן להנ"ל הכונה שמשה רבינו ע"ה לא היה פונה לעסקיו היינו שהוא יעסוק בתורה בעצמו ובפרט אז מה שהשיג משה רבינו ע"ה בההר עכ"ז לא היה פונה עבור עצמו רק אל העם ולהשגיח עליה וללמדם מה שצריכים: **עתה** תראה אשר אעשה לפרעה. רש"י הביא הש"ס סנהדרין העשוי לפרעה תראה ולא העשוי למלכי שבעה אומות כשאביאם לארץ. ולכאורה קשה מאד דמשמע דמכאן היה הפסק על משה רבינו ע"ה שלא יכנס לארץ. והלא כמה פעמים כתבה התורה אשר יען לא האמנתם בי להקדישני וגו' לכן לא תביאו וגו'. ונראה דהנה ידוע מה שכתבו דלהכי לא היה משה מכניס את ישראל לארץ יען כי מרע"ה היה כל עשייתו רק בשביל טובת ישראל ומסר נפשו בשביל טובת ישראל כמו שאמר ואם אין מחני נא מספרך גם כאן אמר להקב"ה למה הרעותה וגו' ובמדרש וארא איתא נסתכל הקב"ה אשר בשביל צער ישראל דיבר כן שלא היה חושש על עצמו כלום רק בשביל טובת ישראל לזאת נקרא איש אלקים לא נכון אשר מעשיו לא יהיו קיימים לעולם. והרי נתינת התורה אשר היה ע"י משה רבינו היא קיים לעולם. לזאת אם היה מכניס את ישראל לארץ לא יוכל להיות עוד גלות. לכן יען אמר למה הרעותה וגו' בשביל צער ישראל לא יוכל לראות העשוי למלכי שבעה אומות והוא שכתבה התורה יען לא האמנתם בי להקדישני וגו' דהא האי ולא האמנתם להקדישני היינו כמו שכתב רש"י שם בפ' חקת שלא דברו אל הסלע כי אם היו מדברים אל הסלע היה קל וחומר מה הסלע מקיים דיבורו של מקום קל וחומר אנו ואם היו מדברים אל הסלע היה קל וחומר ולא היו ישראל חוטאים בשביל הקל וחומר ואם לא היו חוטאים לא היה עוד גלות והיה משה מכניסם לארץ. אכן יען לא

דיברו אל הסלע ואין קל וחומר ל את היה גלוי וידוע לפני הקב"ה שיהיה עוד גלות כי יהיו חוטאים לכן לא תביאו וגו':

והנה שמעתי אומרים מפי קדוש על מה שאנו אומרים בתפלת גשם זכור משוי וגו' על הסלע הך ויצאו מים. וקשה לכאורה הלא זה מה שהך על הסלע היה חטא ואיך נזכר זה על הסלע הך אשר בזכות זה בצדקו חון חשרת מים ואמר הקדוש כי מה שלא דיבר משה רבינו אל הסלע מחמת גודל אהבת ישראל כי היה ירא לדבר אל הסלע כי אז היה קל וחומר שלא יחטאו ואם חלילה עכ"ז היו ישראל חוטאים היה עליהם עון גדול. לזאת לא דיבר רק הך בשביל אהבתו לישראל לזאת שפיר אנו מתפללין אשר בזכותו שהיה אוהב לישראל מאד מאד בצדקו חון חשרת מים:

וביד חזקה יגרשם רש"י פירש על כרחם של ישראל יגרשם ואין להבין הכונה של הבטחה הזו אשר יגרשם וגם אין להבין למה יגרשו את ישראל ולמהר לשלחם. ואפשר דלהכי פרעה ומצרים מהרו לגרשם ולשלחם. יען לא רצו אשר בני ישראל יראו את צרותם אשר מקברים את בכוריהם כי ידוע אשר זה שמחה גדולה כשיראה את מפלת שונאיו אשר הרע לו הרבה לזאת מיהרו פרעה ומצרים לגרשם ולשלחם למען לא יהיה לבני ישראל שמחה זו לראות את מפלתם. ואפשר עוד לומר אשר הקב"ה פרע להם מדה כנגד מדה וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים שמחמת המצרים לא רצו עכשיו שיראו ישראל צרת בכוריהם זכו בנ"י לראות בעיניהם את מיתת אביהם של הבכורים. עוד אפשר לומר דהנה בודאי אז היו בני ישראל בקדושה גדולה והיו מקוים בהם הכתוב וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך לזאת מחמת היראה הגדולה של פרעה ומצרים שהיה להם מבני ישראל מיהרו לגרשם ולשלחם וזאת גילה הקב"ה למשה קדושת בנ"י שיהיה להם אשר בשביל קדושת בנ"י יהיה למצרים יראה ופחד ובזה אפשר להבין בהגדה מצה זו שאנו אוכלים על שום מה על שום שלא הספיק בצקם וגו' עד שנאמר ויאפו וגו' כי לא חמץ כי גורשו ממצרים. וידוע מה שהקשו כל המפרשים הלא גם במצרים צוה הקב"ה לאכול מצה. ונראה כפי שכתבתי אשר מה שגרשו המצרים את בנ"י יען מחמת קדושת ישראל שזרח עליהם היו המצרים יראים מהם. והנה ידוע מה שכתבו המקובלים שאכילת מצה בליל פסח פועל קדושה להאוכל המצה לזאת יען אכלו אז בנ"י במצרים בלילה מצה זרח עליהם רוב קדושה ועי"ז גורשו ממצרים לזאת גם אנו אוכלים מצה שנזכה לקדושה כזה:

פרשת וארא

וארא אל אברהם וגו' פירש"י אל האבות. ואין להבין בזה הכונה של רש"י ז"ל ועיין במזרחי ונראה לפענ"ד דהנה נראה לפרש מה שאמר משה למה הרעותה לעם הזה דמשה רבינו ע"ה יען מאז בא אל פרעה בשליחות מהקב"ה הרע פרעה יותר להעם לזאת הי' משה ירא אשר חלילה בני ישראל יפלו מהאמונה. הגם שמשה ידע והאמין מה שהקב"ה הבטיח לפדותם. אך גם על שעה זו הי' מיצר למשה שיפלו חלילה מהאמונה. לזאת טען משה למה הרעותה לעם הזה. וע"ז אמר לו הקב"ה שלא יהיה ירא על ישראל שיפלו חלילה מהאמונה. ובשביל זה אמר הקב"ה למשה וארא אל אברהם וגו' וכפי מה שפירש"י הבטחתי להם ולא קיימתי להם ולא הרהרו אחר מדותי. וע"ז פירש"י אל האבות היינו שאברהם יצחק ויעקב המה האבות בני ישראל ומעשה אבות ירשו בנים. לזאת גם בני ישראל אשר המה בנ"י בודאי ג"כ לא יהרהרו אחרי ולא יפלו חלילה מאמונתם:

הן בני ישראל לא שמעו אלי ואיך ישמעני פרעה ואני ערל שפתים כתב רש"י זה אחד מעשרה קל וחומר שבתורה הנה ידוע מה שהקשו המפרשים הלא בני ישראל לא שמעו מקוצר רוח. אבל פרעה לא היה לו קוצר רוח וגם יש לדקדק על רש"י שפירש תחלה על ואני ערל שפתים ואח"כ על ואיך ישמעני פרעה. ונראה דהנה משה רבינו ע"ה בתחלת השליחות אמר לא איש דברים אנכי ונראה לפרש דהנה משה רבינו ע"ה ידע אשר זה השליחות מהשם ב"ה וב"ש לישראל ולפרעה הוא העיקר אשר הדיבורים יכנסו ללב ולפעול יראת השם והאמונה ומשה רבינו ע"ה יען כי היה עניו מאד והיה מחזיק בעצמו במדרגה קטנה. וידוע אשר לזה שהדיבורי' יכנסו בלב השומע צריך להיות המדבר במדרגה גבוהה היינו שכל דבוריו יהיו בקדושה ובטהרה. אכן משה רבינו ע"ה היה מחזיק עצמו במדרגה קטנה מחמת ענותנותו הגדולה. לזאת אמר לא איש דברים אנכי והיינו כי אינני במדרגה גדולה שאהיה איש דברים שיכנסו דברי בלב השומע. וגם כאן אמר כן והוא כי ידוע אשר נסיון עושר הוא יותר מנסיון עוני לזאת אמר הן בנ"י לא שמעו אלי ואף שהוא משום קוצר רוח ועבודה קשה אשר הוא רק נסיון עוני ועכ"ז לא נכנסו הדברים אל לבם. ואיך ישמעני פרעה אשר לו רב טוב. ולזאת פירש"י תחלה על ואני ערל שפתים שהוא כמו ערלת המילה. כי ידוע שיש שלשה ערלות ערלת המילה. וערלת הלב. וערלת הלשון. והיינו שאדם צריך לתקן ערלת הלב וערלת הלשון כמו שצריך למול ערלת המילה. וכ"ז שלא תיקן ערלת הלשון נקרא ערל שפתים. לזאת על גודל ענותנותו של משה רבינו ע"ה היה מחזיק עצמו שהוא עדיין ערל שפתים להכי פירש"י תחלה על

ואני ערל שפתים היינו שמשה רבינו ע"ה תלה הדבר מה שלא שמעו אליו בנ"י הוא רק בשביל שהוא ערל שפתים לזאת לא נכנסו הדברים בלבם ומכש"כ שלא יכנסו דבריו בלב פרעה וכהנ"ל. מעתה יש להבין מעט זה הקל וחומר אשר הוא מעשרה ק"ו בתורה והוא ללמד אותנו דרכי התורה והעבוד' וכפי שפי' יש לנו ללמוד שלא יאמר איש אם היה לו עשירות היה יכול לעבוד את הבורא ביותר מעכשיו שאין לו עשירות וזה הקל וחומר שבכאן לומד אותנו אשר יותר בנקל לעבוד את הבורא שלא בעשירות מבעשירות ונבין ג"כ המאמר כל המקיים התורה מעוני סופו לקיים מעושר היינו שיזכה למדרגה יותר גדולה לקיים התורה גם מעושר:

איתא במדרש על הפסוק ויצום אל בני ישראל אמר לו הקב"ה למשה בני סרבנים הם רגזנים הם טרחנים הם כן תהיו מקבלים עליכם שיהיו מקללים אתכם שיהיו מסקלים אתכם באבנים ע"כ. והנה ידוע מה שאמרו בש"ס דאם אנחנו עושים רצונו של מקום נקראים בנים ואם חלילה לא נקראים עבדים. והנה אלה המדות אינם טובים ואעפ"כ קראם הקב"ה בני. וגם יש להבין מדקאמר המדרש זאת על הפסוק הזה נראה דהוא דרך פירוש על הפסוק ולכאורה אין רמז לזה. ונראה דהנה איתא בש"ס לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע אי אזיל מוטב ואי לא וכו' עד יעסוק בתורה. והנה בודאי הראשית הוא לכל איש ישראל אם היצה"ר מסית אותו לעשות דבר עבירה שלא ישמע לו. אך אם היצה"ר מתגבר עליו אזי יעשה כפי שלמדו אותנו חכז"ל. דמרגיז על היצה"ר (היינו שיכעוס על היצה"ר. ויאמר איך אתה מפתה אותי לעשות מעשה נגד רצון הבורא ברוך הוא להדיחני חלילה) ובאם אחר כל זה היצה"ר מתגבר עוד עליו עד יעסוק בתורה הנה באלה הדברים הנאמרים בש"ס יוכל כל איש לנצח את היצה"ר. והנה על טרחנים פירש"י בפ' דברים מוסיף עליכם דיינים. מעתה נראה להבין מעט כונת המדרש והוא בודאי כך ברא הקב"ה אותנו בנ"י שיהיה לנו המדות האלה היינו להיות סרבנים שלא נשמע את היצה"ר. וגם להיות רגזנים שנרגוז על היצה"ר. ונראה דגם מדת טרחנים היינו מוסיף עליכם דיינים. צריך ג"כ כל איש ישראל להיות לו היינו באם אחר הסרבנות והרגזנות לא אזיל היצר הרע אזי מוכרח לילך אל צדיק שיעסוק עמו בתורה. ובזה ינצח את היצה"ר. וזאת אמר הקב"ה למשה. בני יש להם בטבעם אלה המדות סרבנים רגזנים טרחנים. כי כך בראתי אותם בטבעם למען יוכלו לנצח את היצה"ר לזאת בנקל להם להיות סרבנים ורגזנים וטרחנים לפעמים אף נגד המנהיג שלהם וזה הוא דרך פירוש על הפסוק ויצום אל בני ישראל היינו שהמה במדרגת בני ישראל אשר להם אלה המדות בטבעם למען יהיו בני ישראל לנצח את היצה"ר לזאת קראם הקב"ה בני היינו שהמה

בני וצריכין לעשות רצונו ושלא לשמוע אל היצה"ר לזאת יש להם אלה המדות בטבעם. ובזה יש להבין סיום המדרש שיהיו מסקלים אתכם באבנים אשר לא היה עוד חלילה שיסקלו המנהיגים באבנים אכן ידוע מי שהוא סרבן ואינו רוצה לשמוע ולצייית. עושה את לבו קשה כאבן ונקרא לב האבן. וידוע אם אינם רוצים לשמוע אל המנהיג אשר רוצה להדריכם בדרך התורה זאת היא עג"נ גדול עד למאד וזה הוא הפירוש שיהיו מסקלים אתכם באבנים היינו בזה שאינם שומעים לכם כי לבם אבן וע"מ כן תקבלו עליכם:

פרשת בא

עד מתי מאנת לענות מפני. ולכאורה קשה הא הקב"ה חיזק את לבו כאשר כתוב בפסוק א'. ונראה דהנה ידוע מה שתמהו כולם אם פרעה רצה לשלוח למה הכביד ה' את לבו. אכן נלפענ"ד דגם ע"פ פשטות יש להבין דהנה למשל אב יש לו שני בנים אחד מתנהג בדרך הישר לומד בהתמדה וירא שמים. ובן אחד הוא זולל וסובא ועובר עבירות והנה האב נתיאש מבן הזולל וסובא כי איננו מקבל תוכחות והכאות. אך כל השגחת האב הוא רק שהזולל וסובא לא ידריך את בנו הטוב במעשיו הרעים ואירע הפעם אשר הזולל וסובא פיתה את העלם הטוב שיעשה עמו ביחד מעשה רע. וכאשר נתודע הדבר להאב הכה את הזולל וסובא על אשר הדריך את העלם הטוב למעשה רע. ונשבע לו הזולל וסובא אשר מהיום והלאה לא ידריך את העלם הטוב למעשה רע. ואביו לא השגיח ע"ז והכהו עוד יותר ואמרו אליו אנשים למה תכה אותו עוד הלא כבר נשבע לך שלא ידריך אותו עוד אל מעשים רעים. והשיב להם אביו שוטים אתם בשאלה זו. אמת שאנכי ידעתי אותו לבן בליעל ע"כ נתיאשתי ממנו אכן כעת חרה אפי ביותר למאד עליו כי הוא רואה אשר אנכי מכה אותו על אשר הדריך את העלם הטוב למעשה רע והרי רואה איך מעשיו הרעים הדאיבו את רוחי ועכ"ז הבטיח לי רק שלא ידריך עוד את העלם הטוב למעשיו הרעים. והרי מובן מזה אשר הוא לא ישליך את מעשיו הרעים כי לא נשבע שגם הוא יישר את דרכו שלא לעשות עוד מעשים רעים הלא עתה נתודע לי ביתר את זדון לבו ועל זה אנכי מכה אותו עוד. כי בכל מה שאנכי מכה עוד הוסיף סרה במה שלא הבטיח לי אשר גם הוא לא יעשה מעשים האלו. ואזי ראו כל האנשים אשר הצדק עם האב. כן הנמשל פרעה מתחלה אמר לא ידעתי את ה' והנה בודאי היה כן האמת שלא ידע ואח"כ כשנתודע לו ע"י מופתי המכות מהשם כאשר אמר בעצמו ה' הצדיק אז הסכים לשלוח את ב"י ואמר לכו עבדו את ה' אלהיכם ובזה עצמו נתודע ביותר רשעתו שלא אמר אשר גם הוא ילך לעבוד את השם רק הסכים אשר בנ"י יעבדו את השם. אבל הוא יהיה נשאר

בטומאתו ורשעתו. לזאת אדרבה בכל פעם שאמר לשלח את ב"י היה חוטא ורשע גדול במה שהוא לא קיבל עליו את השם ב"ה לעבוד אותו. ע"כ בדין היה להכביד את לבו ולהכות אותו עוד מכות וזה שאמר עד מתי מאנת לענות מפני והיינו אף שהסכים לשלח ב"י שילכו לעבוד את השם אך הוא בעצמו לא רצה להיות נכנע לקבל עליו עבודת השם כי מגודל גיאות שהי' לו לא רצה לעבוד עבודת הבורא:

החדש הזה לכם וגו' במדרש הד"ד אשרי הגוי שה' אלהיו העם בחר לנחלה לו משבחר הקב"ה עולמו קבע בו ראשי חדשי' ושני' וכשבחר ביעקב ובניו קבע בו ר"ח של גאולה שבו נגאלו ממצרים ובו עתידין לגאול וכו'. ולכאורה אין להבין למה הביא המדרש הפסוק אשרי הנ"ל. וגם אין להבין למה הוצרך הקב"ה לבחור חדש של גאולה. ונראה מעט להבין הנה במס' כתובות (דף סו ע"ב) הביא הש"ס מעשה ברבי יוחנן בן זכאי שראה ריבה אחת שהיתה מלקטת שעורים מבין גללי בהמתן של ערביים וכו' אמר לה בתי בת מי את וכו' אמרה לו ר' לא כדין מתלין מתלא בירושלים מלח ממון חסר הפירוש מי שרוצה שיתקיים ממונו יחסרהו בצדקה וכו'. בכה ר' יוחנן ואמר אשריכם ישראל וכו' ובזמן שאין עושין רצונו של מקום מוסרן ביד אומה שפלה ולא ביד אומה שפלה אלא ביד בהמתן של אומה שפלה. והנה לכאורה אין להבין אשר ראה שפלות כזה ואמר אשריכם ישראל ונראה מעט להבין הנה איתא במדרש בשלח ולא נחם אלהים דרך ארץ וגו' שלא נהג עמם כדרך כל הארץ. ובעלי תוספות פירשו שם על כי קרוב הוא וזה לשונו הק' כלומר העם קרוב של הקב"ה שנאמר לבני ישראל עם קרובו ולכך לא הנהיגם כמנהגו של עולם. הרי מפורש דההתנהגות של אנחנו בנ"י הוא רק תחת השגחת הקב"ה ולא כהתנהגות של עולם אשר לזאת אם אנחנו ברום המעלה הוא למעלה למעלה עד אין שיעור וכשאנחנו בשפלות הוא בשפלות גדול. הכלל שהתנהגותינו לא כדרך כל הארץ וזאת ידענו וראינו בעינינו אשר אנחנו רק תחת השגחת הקב"ה כי אנחנו עם קרובו. ולזאת גם בשפלותנו אנחנו ברום המעלה והוא השגחת הקב"ה עלינו וזה הוא שאמר רבי יוחנן בן זכאי אשריכם ישראל והיינו שאנחנו מושגחים מהקב"ה ובודאי הוא לתכלית הטוב. כי אנחנו זוכרים תמיד את הקב"ה אשר הוא המשגיח עלינו כאשר הריבה בת נקדימון השיבה לריב"ז המשל מלח ממון חסר והיינו בשפלותה הגדולה הצדיקה את הדין אשר בשביל שאביה לא נתן צדקה כראוי לו הי' עשירתו לאבדון. גם עבור זה אמר ר"י ב"ז אשריכם ישראל וכמובן. הרי שאנחנו ב"י התנהגותינו שלא עפ"י טבע רק אם אנו מחסרין ממון עבור צדקה לעניים יש להעשירות קיום ואם לא מחסר אין קיום לעשירות וכן שמירת שבת קודש ממלאכה וממסחר על ידי זה יש לנו ברכה

כמאמר הזהר כי כל ברכתא דלעילא ולתתא ביומא שביעאה תליין. ומעתה נבין מעט דברי המדרש כי המדרש מפרש הפסוק החדש הזה לכם היינו שהחדש ניסן שייך לנו. וע"ז הביא המדרש הפסוק אשרי הגוי שה' אלהיו היינו שהקב"ה הוא המשגיח העם בחר לנחלה לו לזאת אנחנו קרוביו לזאת רק הוא המשגיח לזאת בחר לנו חדש של גאולה והוא ניסן אשר הוא השביעי לחדש תשרי שבו נברא העולם וכל שביעי הוא קודש (כי שבת הוא היום השביעי וגם שמטה היא שנת השביעית והמה קדושים) לזאת אשר הקב"ה הוא המשגיח עלינו לזאת בחר עבורנו החדש ניסן אשר הוא החדש השביעי אשר הוא קודש שיתעורר' בנו קדושה אשר נהיה מוכנים לגאולה. והנה אז בחדש ניסן היה בריאה חדשה אנחנו בנ"י שנהיה עמו של הקב"ה בתורה ומצות לזאת החדש הזה הוא ראש חדשים ומזה החדש הוא המנין ראשון שני והחדש תשרי הוא חדש השביעי והוא קדש אשר בו ר"ה ועשי"ת ויום כפורים וסוכות ושמיני עצרת להתעורר בנו תשובה מיראה ותשובה מאהבה כאשר כתב הקדושת לוי אשר סוכות היא על תשובה מאהבה אשר לזאת הוא ראשון לחשבון עונות כי על ידי תשובה מאהבה הזדונות נעשו כזכיות. **ושמרתם** את המצות רש"י מכאן תפח תלטוש בצונן והנה איתא בש"ס דבאורז ודוחן אינו יוצא ידי מצה דרק בדברים הבאים לידי חימוץ יוצא ידי מצה ואורז ודוחן אינם באים לידי חימוץ וילפינן מקרא דלא יאכל חמץ וגו' אשר משום זה סובר הרמב"ן דגם בעיסה שנילושה במי פירות גם כן אינו יוצא ידי מצה משום דאינו בא לידי חימוץ. והנה לפי מה שכתבו הראשונים בספרי מוסר דחמץ רמז על היצר הרע (וגם הש"ס קראו ליצר הרע שאור שבעיסה) לזאת אסרה התורה שלא לאכול חמץ בפסח רק מצה כי כמו שבפסח הראשון שבמצרים אז קירב אותנו הקב"ה לעבודתו הישנה. בבחינת בני ישראל. והנה ידוע אשר לעבודת הבורא ב"ה עיקר והשורש להתרחק מהיצה"ר שלא לשמוע לו. והנה שלשה סימני חימוץ יש בעיסה תפח הכסיפו פניו נעשה סדקים. והנה תפח יש תקנה ללטוש בצונן. הכסיפו פניו אסור בשהייה רק לשרוף ונעשה סדקים הוא חמץ גמור ומחויב כרת באכילה. והנה כמו בעיסה אם תפח צריך ללטוש בצונן ואם לא לטש בצונן אזי נעשה העיסה הכספת פנים. ואם שהה העיסה בהכספת פנים אזי נעשה סדקים. והנה ידוע אשר דרך היצה"ר ראשית להביא את האדם לידי גבהות הלב. וכמו שפירשתי כוונת הראשונים שפירשו על המשנה דמס' אבות דע מאין באת מטיפה סרוחה ופירשו הראשונים אשר התכלית של זה הסתכלות אשר בא מטיפה סרוחה להסיר הגיאות ולכאורה אין להבין במה יסיר הגבהות עי"ז ההסתכלות ואמרתי הכוונה של הראשונים היינו שהם מפרשים כוונת המשנה דהגבהות של האדם בא רק

מהטיפה סרוחה כי יען הטיפה היא מדרגה פחותה לזאת הביאה לידי גבהות כמאמר חז"ל הדיוט קופץ בראש לזאת אם מסתכל בזה אשר הגבהות בא רק מהטיפה סרוחה. אזי יבין בטוב להתרחק מהגבהות כי מי הביא לו הגבהות הלא הטיפה סרוחה. והנה ידוע אשר גבה לב מביא את האדם לכל מדות הרעות כי חושק לתאות עוה"ז ותמיד יחסר לו. לזאת כמו שהעיסה אשר התחיל לתפח ילטוש בצונן כי אם לא ילטוש אזי יתפח ביותר ונעשה חמץ כמו כן אם איש ירגיש התחלה לגיאות והוא האש של היצה"ר וזה הוא כמו תפח שהיא עולה למעלה אזי יקרר בתורה שנמשל למים או שישפיל עצמו מה אנכי להתגאה מלא חטאים ופשעים. באם יעשה זאת אזי ילך ממנו רוח הגיאות ובאם לא יעשה כן אזי רוח הגיאות יתוסיף בו ויהיה עוד יותר בגיאות ואזי הולך ממנו הצלם אלהים כמאמר חז"ל אמר הקב"ה אני והוא אין יכולים לדור במחיצה אחת. וזה הוא הכסיפו פניו כי נשתנה תואר פניו. וצריך לעשות כמו בעיסה אם הכסיפו פניו בשרפה כמו כן צריך לעקור ולשרש את רוח הגיאות בתורה ומצות שנמשלו לאש. ובאם לא יעשה כן אזי נתוסף עוד יותר הגיאות עד שנחלק החומר והגוף שלו לגמרי מהנשמה הקדושה וגם לרוב גבהותו הוא מפורד מכל האנשים כי לרוב גבהותו לא יוכל להיות חבר לשום איש וזה כמו בעיסה שנעשה סדקים והוא בכרת כמו כן איש כזה נסתלקה ממנו הנשמה הקדושה וזה הוא שאמרו חז"ל רשעים בחייהם קרוים מתים כי אין להם הנשמה הקדושה ואחר כל זה יש להבין דרך רמז מה שאינו יוצא חובת מצה בדברים שאינם יכולים לבא לידי חמץ כי יען כוונת התורה הקדושה שלא לאכול חמץ רק מצה אשר אנחנו נהיה מרוחקים שלא לשמוע עצת יצה"ר ולזאת ברא הקב"ה אותנו אנשים אשר יש לנו יצר הרע ושנתגבר עליו שלא לשמוע לו ולזאת מדברים שאינם באים לידי חימוץ אינו יוצא ידי מצה כי ממצה מדברים האלו אין ללמוד לשמור מיצר הרע ואפשר בזה להבין הפלוגתא בין הרמב"ן והרמב"ם הרמב"ן ז"ל סובר דאפי' במצה שנילושה במי פירות לבד ג"כ אינו יוצא כיון דאינו בא לידי חימוץ והרמב"ם סובר דיוצא ידי מצה כיון דמ"מ הוא ממין שיוכל לבא לידי חימוץ כי רק ממין שאינו בא לידי חימוץ א"י אבל נילוש במי פירות הקמח הוא מין שבא לידי חמץ וידוע שכתב הרמב"ם בשמנה פרקים להרמב"ם. ומה דאיתא בש"ס במקום שבעלי תשובה עומדים וכו' ויש להבין בזה הפלוגתא זו:

בערב תאכלו מצות בש"ס פסחים דף ק"כ אמר רבא מצה בזמן הזה דאורייתא אע"ג דליכא קרבן פסח מזה הפסוק בערב תאכלו מצות עיי"ש מזה יש לנו נחמה גדולה אשר גם בעת גלותנו חפץ הקב"ה בנו לקדשנו במצותיו כי זאת המצוה הוא רק בעת גלותנו.

אך לכאורה קשה כי לעיל בפ' שמות איתא ויאמר אלהים אל משה אהיה אשר אהיה ויאמר כה תאמר לבני ישראל אהיה שלחני אליכם ופירש רש"י אהיה עמם בצרה זאת אשר אהיה עמם בשיעבוד שאר גליות אמר לפניו רבונו של עולם מה אני מזכיר להם צרה אחרת דיים בצרה זו אמר לו יפה אמרת כה תאמר וכו' וכאן צוה הקב"ה מצוה זו בערב תאכלו מצות אשר הוא רק על בזמן הזה בעת גלותנו והרי מזכיר לנו את הגלות ולעיל הסכים הקב"ה שלא להזכיר להם הגלות. ונראה דהנה איתא בהגדה ר"ג אומר כל שלא אמר שלשה דברים אלו בפסח לא יצא י"ח ואלו הן פסח. מצה. ומרור. והקשו דמתחלה היה לנו להזכיר מרור כי בתחלה היה מרור ע"ש וימררו וכו' ואח"כ פסח ומצה. ונלפענ"ד דהנה המצות פסח ומצה הוא מדרגות גדולות וגבוהות לזאת אנו אומרים מתחלה פסח מצה. ואח"כ אנו אומרים מהיכן זכינו למדרגות גדולות למצות אכילת פסח ומצה משום מרור היינו שע"י מרירות הגלות אשר סבלנו זכינו לבא למדרגות גדולות כאלה. ובזה נחזק אותנו אשר גם הגלות הזה יביא אותנו לתכלית גדול למדרגות עוד יותר גדולות שבגדולות ואפשר להבין כוונת ר"ג אשר צריך לומר פסח מצה מרור היינו שנדע שע"י מרירות הגלות נזכה למדרגות גדולות שבגדולות כאשר גם הגלות מצרים הביא אותנו למדרגות גדולות. ומעתה בעת אשר היינו בשיעבוד מצרים הסכים הקב"ה שלא להזכיר להם שאר גליות אכן עכשו שנתן לנו הקב"ה מצות קרבן פסח ומצה ואז זכו בני ישראל לקדושה רבה לאכול קרבן פסח ומצה אשר הוא מדרגות קדושה והבינו אשר זכו למדרגות גדולות כאלו על ידי הגלות מצרים לזאת הזכיר להם הקב"ה הגלות אשר בזמן הזה והוא כי הגלות הזה יביא אותנו עוד יותר למדרגות גדולות ואזי אדרבה היה להם לשמחה גדולה בזה שהזכיר להם הגלות בזמן הזה כי הבינו אשר יזכו עוד למדרגות גדולות שבגדולות כי אז ידעו בטוב אשר הגלות מביא לתכלית גדול כאשר ראו מה שהביא אותם למדרגות גדולות הגלות מצרים:

ויקד העם וישתחוו. פירש רש"י ז"ל על הגאולה ועל בשורות הארץ ועל בשורות הבנים. ואין להבין מה ששמחו על בשורות בנים וכי היו סבורים שלא יהיה להם בנים למה היו יראים שלא יהיה להם בנים. ועוד יותר קשה הרי השאלה של בניהם אשר כתוב כאן מה העבודה הזאת לכם הוא שאלת רשע ואיך שמחו על בשורה שיהיה להם בן רשע. ונראה לתרץ כ"ז דהנה ב"י כאשר שמעו הבשורות האלו אשר יגאל אותם הקב"ה מהשיעבוד של מצרים ויביאם אל ארץ הקדושה וגם זבת חלב ודבש אשר לא תחסר כל בה. לזאת חשבו אשר כל עבודתם שיעבדו את הבורא לא יהיה נחשב לכלום נגד מה שהקב"ה הטיב עמהם ומה גם שיהיה להם בנקל מאד לעבוד את הבורא כי יהיה להם כל טוב

ועבודת הבורא אשר הוא בנקל לא נחשב כ"כ ובני ישראל רצו לעבוד את הבורא בכח גדול. לזאת כאשר שמעו בשאלת בן הרשע מה העבודה הזאת לכם. הרי ראו אשר גם אחר כל זה יארע שיהיה רשע ולא ירצה לעבוד את הבורא אז שמחו ע"ז כי ראו אשר גם אז יהיה נחשב עבודתם אם יעבדו את הבורא. ומעתה גם יש לפרש מה ששמחו על בשורות בנים שיהי' להם דהנה ידוע עיקר תולדותיו של הצדיקים מצות ומעשים טובים וזאת היא עיקר בניהם של אדם ולזאת כאשר שמעו כ"ז שמחו אשר מעשיהם הטובים יהיו נחשבים וזאת היא העיקר של בנים לזאת שמחו על בשורות הבנים היינו שמעשיהם הטובים יהיו נחשבים כבנים:

והיה לך לאות על ידך וגו' למען תהיה תורת ה' בפיך כי ביד חזקה וגו' ונראה דכאן מרומז מה שאנו אומרים קודם הנחת תפילין וצונו להניח על היד וגו' שהוא נגד הלב לשעבד בזה תאות ומחשבות לבנו לעבודתו יתברך שמו ועל הראש נגד המוח שהנשמה שבמוחו עם שאר חושי וכחותי יהיו משועבדים לעבודתו יתברך שמו. הרי שהנחת תפילין מנקים ומטהרים את המחשבות לעבדות הבורא ב"ה וב"ש ומה היא עבודת השם ב"ה וב"ש היא תורת השם וזה שכתוב למען תהיה תורת ה' בפיך (ומהיכן זכינו להיות לנו תורת ה') כי בחוזק יד הוציאנו ה' ממצרים. כי שם בגלות מצרים ובהיציאה ממצרים נזדככו ונעשו מוכשרים לתורת ה':

פרשת בשלח

ולא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים איתא במדרש שלא נהג עמנו כדרך כל הארץ דרך כל הארץ מי שהוא קונה עבדים קונה אותם על מנת שיהיו מרחיצין אותו וסכין אותו ומלבישין אותו וטוענין אותו ומאירין לפניו אבל הקב"ה לא עשה כן לישראל אלא לא נחם אלקים בדרך כל הארץ אלא שהיה מרחיצן שנאמר וארחצך במים. וסך אותן שנאמר ואסוכך בשמן. והלבישן שנאמר ואלבישך רקמה. ונשאן שנאמר ואשא אתכם על כנפי נשרים. ומאיר לפניהם שנאמר וה' הולך לפניהם יומם. לכך נאמר ולא נחם אלקים דרך ארץ וגו' ע"כ. הנה לבד שלכאו' לפי פירוש זה אין להבין כל הפסוק פלשתים כי קרוב הוא כי אמר אלקים פן ינחם העם וכו' והמדרש סיים לכך נאמר ולא נחם אלקים דרך ארץ וגו' משמע שגם מה שנכתב בהפסוק גם אחר דרך ארץ יש להבין לפי פירוש זה. ונראה לפרש מעט כפי קוצר דעתי והוא דהנה עוד יש לדקדק מה שמתחיל המדרש אשר דרך כל הארץ מי שקונה עבדים קונה אותם ע"מ שמרחיצין אותו וכו' הלא בהקב"ה אין שייך זה שאנחנו נעשה לו אף אחת מכל אלה והיה להמדרש לכתוב שמי שקונה

עבד אין דרך שרבו יעשה להעבד רחיצה וסיכה והלבשה אבל הקב"ה עשה לנו כל אלה. אכן הנה כל מה שעשה לנו הקב"ה רחיצה במים וסיכה בשמן והלבשה ברקמה כמאמר הכתובים אין זה כפי פשטות רחיצה במים וסיכה בשמן רק הכונה שרחץ אותנו מכל לכלוכי עבירות וגשמיות. וסיכה בשמן הטוב הוא התורה הקדושה וכן הלבשה על אופן זה. והנה הקב"ה קנה אותנו לעבדים שנהיה עובדים בתורה ובמצות בקדושה ובטהרה. והנה שנהיה עובדי השם ב"ה בתורה ובמצות היינו צריכין אנחנו בעצמנו לרחוץ אותנו מכל הלכלוכי הגשמיות ולסוך אותנו כהנ"ל עד שנהיה מוכשרים לעבוד את הבורא ב"ה. וע"ז אמר המדרש אשר ע"פ דרך כל הארץ העבד צריך לעשות לרבו כפי מה שהוא קונה אותו והרי אותנו קנה הקב"ה שנהיה עובדים אותו בתורה ובמצות ואם כן צריכין אנחנו לעשות כל אלה רחיצה וסיכה שנהיה מוכשרים לעבוד אותו. אבל הקב"ה לא נהג עמנו כדרך כל הארץ שהוא משה בנו מה שאנחנו צריכין לעשות שהוא ברוב רחמיו טיהר אותנו מכל סיג ברחיצה וסיכה והלבשה בקדושה. ומעתה יש לפרש כל הפסוק כי לפי הפשטות אין כל כך להבין הכתוב כי אמר אלקים פן ינחם העם בראותם מלחמה ושבו מצרימה איך שייך כזאת על הקב"ה הלא יש הרבה דרכים לפניו לשמור אותנו מזה לכן לפענ"ד נראה דהמדרש בא לנו להורות פשט הכתוב מה שלא נחם אותנו דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא והיינו כפי המדרש איכה מאמר התינוק אל ר' יהושע יש דרך אשר הוא קרוב ורחוק ויש אשר הוא רחוק וקרוב. וכונת התינוק לילך בדרך שהוא רחוק וקרוב ונראה הכונה כי יש לנו שני דרכים דרכי עוה"ז היינו להשיג תענוגי עוה"ז והדרך השני דרכים המביאים לחיי עוה"ב. והנה ידוע דדרכי עוה"ז המה קרובים כי ישנם לפנינו ובקל להשיג אותם אך המה רחוקים כי עי"ז רחוק להשיג תכלית האמיתי. אכן דרכי עוה"ב אין כ"כ בנקל להשיגם אך קרובים המה כי בזה נבא לתכלית אמיתי. לזאת היה כונת התינוק שנלך בדרך שהוא רחוק וקרוב ולזאת יען אשר אנחנו בעת יציאתנו ממצרים עדיין לא היינו מטוהרים מכל וכל והיינו אנחנו עומדים במדרגה פחותה לזאת לא נחם אלקים אותנו דרך פלשתים כי קרוב הוא היינו כי שם נהיה רואים עניני עוה"ז אשר הוא קרוב ונהיה צריכין להתנגד נגד היצה"ר לעשות עמו מלחמה וידוע שהיא מלחמה כבדה וע"ז אמר אלקים פן ינחם העם בראותם מלחמה היינו מלחמת היצר שיהיה כבד עליו ושבו מצרימה היינו שחלילה ישובו למדרגה הפחותה שהיו במצרים. או אפשר זה בעצמו מי שהוא עומד במדרגה פחותה שחפצו להשיג עניני עולם הזה הוא במיצר וזהו ושבו מצרימה לזאת ויסב אלקים את העם דרך המדבר ים סוף היינו כמו דאיתא במדרש הנ"ל כי שם בהמדבר רחץ אותנו וסך אותנו והלבישנו שנהיו

כלים מוכשרים לעבוד אותו בתורה ובמצות. ואפשר עוד לרמז כמו דאיתא בש"ס מאמר איכא קירמא באגמא והיינו שקיבל עליו עול תורה ושלא לילך ולטרוד בעניני עוה"ז כי איכא קרמא באגמא ורש"י פירש על ים סוף אגם שגדלים בו קנים והיינו אפשר לרמז היינו מה שהסיב אותנו דרך המדבר שנהיה במדרגה לקבל עלינו עול תורה. כי איכא קרמא באגמא:

והנה מצרים נוסע אחריהם ופירש רש"י בלב אחד כאיש אחד וכונת רש"י בזה לתרץ למה כתיב בלשון יחיד והנה בפ' יתרו על ויחן שם ישראל פירש ג"כ רש"י כאיש אחד בלב אחד. והנה יש לדקדק על שינוי הלשון כאן בלב וכו' ושם כאיש וכו' וגם הלא שם נכתב למעלתם של ישראל שהיו אחדות ביניהם ושעי"ז זכו לקבלת התורה ואיך נמצא מעלה זו במצרים. לכן נראה דרש"י מתרץ כל זה. בזה שכתב כאן בלב וכו' והיינו ע"פ מאמר חז"ל צדיקים לבם ברשותם ורשעים ברשות לבם לזאת המצריים אשר כלם היו להם לב רע להרע לישראל לזאת עי"ז נעשו כאיש אחד היינו ע"י לבם הרע שכל חפצם להרע לישראל עי"ז הכריחו עצמם שיהיו ביניהם אחדות כאיש אחד למען יוכלו להרע לנו אבל שם בישראל עי"ז שהיו אוהבים זה לזה והיה ביניהם אחדות עי"ז נעשו גם לבם לב אחד. להכי פירש רש"י שם כאיש אחד בלב אחד כי המצריים היו ברשות לבם הרע ואנחנו לבנו ברשותנו:

ויצעקו בני ישראל אל ה'. והביא רש"י המכילתא תפסו אומנות אבותם באברהם ביצחק ביעקב כתיב בכלם שהתפללו. ולכאורה אין להבין כוונת המכילתא בזה הכי צריכין לתרץ את ב"י למה התפללו. וגם הלשון אומנות אבותם לומר על התפלה שהיא אומנות. לכן נראה דהכונה של אומנות להורות כמו מי שהוא אומן באחת מהאומנות אזי אין דורש שום עצה אחרת לפרנס עצמו רק כל תקותו להתפרנס מאומנתו כ"כ היו אבותינו התפלה אל השם ב"ה היה אצלם כמו אומן אומנתו היינו שלא היו חוקרים לשום סיבה ועצה אחרת רק להתפלל אל השם ב"ה כמו כן בני ישראל תיכף כאשר ראו את רדיפת פרעה והמצריים אחריהם לא חקרו שום עצה וסבה אחרת רק צעקו בתפלה אל השם ב"ה לזאת נענו תיכף בתפלתם אשר מעתה בא המכילתא להורות אשר כה אנחנו ב"י צריכין להיות במדרגה כזו שלא לחקור עצות רק להתפלל אל השם ב"ה:

ויאמר ה' אל משה מה תצעק אלי. ופירש רש"י למדנו שהיה משה עומד ומתפלל. ולכאו' אין להבין כוונת רש"י בזה הלא מדכתיב מה תצעק אלי מסתמא היה מתפלל. ונראה דהנה לעיל כתיב ויצעקו בני ישראל אבל במשה לא מצינו מפורש בהכתוב שהתפלל רק מה שאמר השם ב"ה מה תצעק לזאת פירש רש"י למדנו שהיה עומד היינו שלא

נראה ולא נשמע ממנו שום קול רק שהיה עומד בלי שום תנועה ומתפלל והיינו להורות שנוכל להתפלל בלי שום תנועות ובלי צעקה:

על הפסוק הנ"ל כתב רש"י אמר לו הקב"ה לא עת עתה להאריך בתפלה שישראל נתונים בצרה. וקשה לכאורה היא הנותנת אם ישראל נתונים בצרה אזי צריך להרבות בתפלה. אכן נראה דהנה אם צריך אדם לבקש ממלך בו"ד וזכה שהניחו אותו לעמוד בהיכל המלך ולעמוד לפני המלך ולבקש לפניו את צרכיו זה האיש יש לו תענוג גדול מזה שעומד בהיכל המלך ומדבר עם המלך. על אחת כמה וכמה מלך מלכי המלכים הקב"ה מי שהוא מתפלל בכל לבו ובפרט על צורך אחרים אז התענוג עד אין שיעור כי הוא דבוק אז בכל נפשו בהקב"ה. והנה משה רבינו ע"ה בודאי בעת אשר התפלל עבור צרכי ישראל בודאי היה מרגיש נועם ומתיקות עד אין שיעור מה שמדבר תפלתו לפני הקב"ה. והקב"ה יודע מזה הנועם והמתיקות של משה רבינו ע"ה אז בעת תפלתו. ועכ"ז הפסיק הקב"ה אותו שלא להתפלל עוד כי ישראל נתונים בצרה וצריכין תיכף לישועה:

וישב הים לפנות בקר לאיתנו. הבעה"ט כתב לאיתנו אותיות לתנאו שהתנה הקב"ה עם הים במעשה בראשית שיבקע לפני ישראל. ולכאורה קשה הלא עכשיו כשחזר הים הלא הוא אחר קיום התנאי. ונראה לפרש דעכשיו לאחר שנקרע הים בשביל ישראל הרגיש הים תענוג גדול בזה שהטיב לישראל אף שאז לא היה עושה רצון הבורא שיהיה ים. לזאת קיבל עכשיו הים עליו אשר בכל פעם שיצטרך ליקרע בשביל ישראל יקרע וזה הוא שחזר לתנאו הראשון מעצמו שיקרע עוד בשביל ישראל אם יהיו צריכים. ובזה אמרתי דרך צחות על המנהג אשר בשביעי של פסח עושים גבאים ומנהיגים והוא דהנה באמת קשה מאד להמצא איש שירצה לקבל עליו התמנות להיות מנהיג בצרכי צבור כידוע אשר טרדת צרכי צבור מונע פעם מעבדות הבורא עיין מש"כ בפ' שמות ובפ' בהעלותך אכן בשביעי של פסח דהים נקרע בשביל ישראל אף שהפסיק אז מעבודתו הרי אשר להטיב עם ישראל הוא גדול מאד אף להפסיק מעבודתו לזאת ביום זה ימצא מי שיקבל עליו ההתמנות:

ויאמינו בה' ובמשה עבדו. והנה אחר כל מה שראו אז בעיניהם גבורת הבורא למה הוצרכו לאמונה. ונראה לפי דעתי דהכונה הוא אחר שראו אז בעיניהם גדלות הבורא ב"ה אז היה להם לקיום חזק וזה הוא האמונה אשר אין בעולם שום דבר רק לעבוד את הבורא וזה הוא ויאמינו בה' ובמשה עבדו. היינו שהאמינו שאין בעולם רק השם ב"ה ולעבוד אותו כמשה. ועל כוונה זו נראה לי לפרש הכתוב כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך אשר לכאורה אין להבין במה שהעצמות יאמרו אף גם מי כמוך אין להבין הלא

זה הדבר פשוט אין שום אופן לחשוב חלילה שיש עוד כמו הקב"ה לכן נראה דהנה העצמות של האדם הוא קיום ועיקר הגוף של אדם וידוע דהחומר והגוף של האדם בטבעו מתאוה לתענוגי עוה"ז אכן מי שהוא חזק בעבדות הבורא מרגיש נועם ומתיקות בעבדות הבורא ב"ה אשר כל תענוגי עוה"ז אין שום דמיון לתענוג ומתיקות של עבודת הבורא ב"ה לזאת אמר הכתוב כל עצמותי כל כחות גופניות אומרים מי כמוך ה' היינו שאין שום דבר לדמות לעבדות הבורא ב"ה:

כי גאה גאה. התרגום ארי אתגאי על גיותניא וגיאותא דיליה הוא. ולכאורה אין להבין במה שסיים וגיאותא דליה הוא. ונראה אפשר להבין מעט הכוונה דהנה ידוע דגיאות וגאוה היא מדה רעה שברעות. הגם שפעם מותר להשתמש במדה זו מה שנצרך לעבודת הבורא היינו לומר בשבילי נברא העולם אשר עי"ז יעבוד את הבורא ב"ה או לזרוק מרה בתלמידים. אך להתנהג תמיד בגבהות וגיאות הוא לחסרון גדול מכל החסרונות כידוע. ומעתה בודאי כך נצרך להתנהג בענין גיאות וגבהות שיהיה בידו וברשותו אשר רק פעם בשעה שיצטרך לעבודת הבורא ב"ה ויותר לא ישתמש כלל בגבהות רק אדרבה יהיה שפל רוח. אכן מי שהוא בעל גיאה ותמיד כל התנהגותיו בגבהות וגיאות אז אין הגבהות בידו וברשותו רק הוא משועבד תמיד אל הגבהות והוא ברשות הגבהות שלו. לזאת אפשר זה כונת התרגום על שבח להקב"ה ארי איתגאי ע"ז אמר התרגום וגיאותא דיליה הוא היינו שהגבהות הוא דיליה היינו שמתנהג כפי עת הצורך פעם בגבהות ופעם בענוה ואפשר עוד מי שישתמש בגבהות רק לעת הצורך גם בשעה זו היא בענוה רק שצריך להשתמש אז בגבהות וזה הוא שאמר רבי יוחנן במקום גדולתו שם אתה מוצא ענותנותו:

עוד אפשר לומר דרך צחות דהתרגום בא לנו להורות שלא נהיה בעלי גיאות כי גיאותא דיליה הוא ואסור להשתמש בשרביטו של מלך זולת ת"ח מותר להשתמש בשמיני שבשמינית דהא מי שעושה רצונו של מקום הוא כבן ובנו של מלך מותר להשתמש בשרביטו של אביו לכן תלמיד חכם שהוא עושה רצונו של מקום הוא כבן:

אז ישיר משה. במדרש אמר ר"י וכיון שיצאו ישראל מן הים באו המלאכים להקדים שירה לפני הקב"ה א"ל הקב"ה יקדמו בני תחלה וכו' ולמה כך אמר הקב"ה למלאכים לא מפני שאני משפיל אתכם אלא מפני שבשר ודם יאמר תחלה עד שלא ימות אחד מהם אבל אתם חיים וקיימים. משל למלך שנשבה בנו והלך והצילו והלכו בני הפלטין מבקשין לקלס למלך ובנו בקש לקלסו אמרו לו אדוננו מי יקלסך תחלה א"ל בני מכאן ואילך מי שרוצה לקלסני יקלסני ע"כ. ולכאורה אין להבין המשל שהביא המדרש הלא אין המשל דומה להנמשל. כי שם בהמלך גם בנו ובני הפלטין כלם המה בשר ודם.

ועוד למה הוצרך המדרש להביא משל. ונראה לפענ"ד לפרש הכוונה של המדרש דהנה בקריעת ים סוף היה כאן שני דברים אחת שהישראל ניצולו ממות לחיים. והשני שנתודע וראינו בעינינו נפלאות וגדלות הבורא והנה המלאכים שרצו אז לומר שירה לפני הקב"ה בודאי היה רצונם וחפצם להלל ולשבח את הבורא על נפלאות וגדולות שעשה. אכן הקב"ה היה רצונו לראות איזה שירה יאמרו בניו אנחנו בני ישראל. אם ישירו השירה ויזכירו הצלתם ממות לחיים או שישירו השירה על שזכו להכיר גדלות הבורא וזה יהיה עיקר שמחתם וזאת היא כונת המדרש במה שאמר הקב"ה למלאכים מפני שהם בשר ודם יאמרו תחלה עד שלא ימות אחד מהם והיינו שהמה היו בסכנות נפשות לזאת רצוני לשמוע תחלה מהם איזה שירה יאמרו לפני וע"ז הביא המדרש המשל כי שם ג"כ על אופן זה רצה המלך שיאמר בנו תחלה כי בני הפלטין בודאי יזכירו בקילוסם למלך מה שנתודע להם גבורות המלך שהציל את בנו. אבל בני הוא היה בצרת שביה וניצל ממנה ורצה המלך לידע מה יהיה עיקר שמחתו אם מה שניצל או מה שנתודע גדלותו של אביו. וכן היה אשר בהשירה הזאת שאמרו ישראל נזכר רק גדלות הבורא שזכו לראות אז כמו דאיתא עוד במדרש אז ישיר הה"ד פיה פתחה בחכמה ותורת חסד על לשונה ומפרש הבינה לעתים היינו שעיקר השירה היה רק בחכמה אבל החסד שהיה להם שניצולו ממות לחיים זאת נשאר על לשונם ולא דיברו מזה כלום כי עיקר שמחתם בהשירה רק מה שניכר ונתודע גדלות הבורא ב"ה וב"ש:

ויאמר אם שמוע תשמע לקול ה' אלקיך וגו' כל המחלה אשר שמתי וגו' עד כי אני ה' רופאך. והנה ידוע מה שתמהו כלם אם אין מחלה אין צריך לרפואה. ונראה דהנה היסורין הבאים על האדם מאת השי"ת המה רק רפואות. כמו שאם יחלה איש צריך לרפואת הגוף כמו כן אם יחטא אדם אזי נעשה כמו חולה על אברי הנשמה. ולכן השי"ת מביא עליו יסורין כדי לרפאותו. וע"ז אמרו חז"ל חייב אדם לברך על הרעה כמו שמברך על הטובה. כי באמת צריך האיש לשמוח הרבה בהרעה אשר שולח עליו השי"ת כמו שהחולה שמח למאד באם ישיג רופא מומחה אף שנותן לו שמים מרים על אחת כמה וכמה ישמח איש אשר הבורא עולם רופא אותו. שגם היסורי גלות אשר עלינו ג"כ המה רק לרפאות אותנו ולהעמידנו על אופן הנאות שנהיה ראוים לימי המשיח במהרה בימינו. והמופת חותך על זה דהנה מצינו בתורה ובנביאים אשר השי"ת הזהיר אותנו ע"י הנביא שנהיה טובים ובאם לא נעבוד את השם ב"ה אזי נלך בהגלות ויהיה צרות רבות אך גם תיכף יעיד לנו אז השם ב"ה אשר אחר הגלות נזכה לרב טוב בביאת המשיח. והוא פלא הגם שדרך האב אם בנו יחטא לו אזי הוא מכה אותו בשבט ואחר שקיבל הבן

ההכאה נותן לבן המוכה איזה דבר למתנה. אך זאת אין דרך אם הבן יחטא לו שיאמר אליו האב בא ואכה אותך עבור החטא ואחר ההכאה אתן לך מתנה. ולנו אמר השם ב"ה שיעניש אותנו בגלותנו ביסורים ושאח"כ יתן לנו כל טוב. אכן חלילה באם הבן יחלה והרופא צוה לו ליקח רפואות סמים מרים או שהאב הוא הרופא ובן הקטן החולה לא ירצה לשתות הסמי רפואות כי מרים הם אזי יבקש אביו ממנו בזה האופן אשר ישתה הסמים המרים כי על ידי הסמים המרים יהיה נתרפא מחליו וכשיהיה נתרפא אזי יעשה לו מלבוש נאה. ואם יאמר הבן אל האב תעשה לי מלבוש נאה ולא אקח הסמים אזי יאמר לו האב שאלת דבר שבלתי אפשר כי אם לא תקח הסמים אזי חלילה לא תצטרך למלבוש. כמו כן השם ב"ה הזהיר אותנו שנלך בדרך הטובים כ"א לא אזי נצטרך חלילה לרפואות והיינו יסורי גלות ואז נוכל לזכות לרב טוב בימי המשיח. והנה למשל אם הבן היה חולה והיה שותה רפואות סמים מרים ונתרפא. אך ידוע אשר אח"כ צריך הרבה להשגיח שלא יאכל כל מאכלים אשר יזיקו לו שלא יחזור חלילה החולאת. והנה הבן היה חושק מאד לאכול דבר מהדברים אשר יזיקו לו והאב לא רצה ליתן לו דבר זה לאכול ויטעון הבן עם האב למה לא רצה ליתן לו דבר זה והשיב לו האב כי לא יוכל ליתן לו דבר זה כי אם תאכל דבר זה אזי חלילה תחזור לחוליך הראשונה ואזי שוב תצטרך לשתות רפואות סמים מרים וע"ז ישיב לו הבן תן לי לאכול דבר זה ואם אחלה לא תתן לי רפואות סמים מרים הלא ע"ז ישיב לו האב הלא אנכי אביך ואיככה אוכל בראותי אשר אתה חולה ולא ארפא אותך. אי לזאת בודאי אהיה מוכרח ליתן לך הרפואות המרים לשתות. ונראה לפרש כל הפסוק אם שמוע תשמע וגו' כל המחלה לא אשים עליך. והיינו אם תלך בדרך טוב אזי לא תצטרך לרפואות לזאת לא אשים עליך שום מחלה. אבל באם תחטא ולא תלך בדרך הטוב אזי תהיה מוכרח לקבל הרפואות ואז אשים עליך המחלה כדי לרפאות אותך. ולא תוכל לומר אלי גם אם לא אשמע בקולך לילך בדרך הטובים לא תשלח עלי יסורין כי אני ה' רופאך והיינו השם יתברך הוא רופא שלנו לרפאות אותנו מכל מום וחסרון כמו המשל אב אל בנו הנ"ל וא"כ בודאי אתן לך רפואות. לזאת ביקש השי"ת אותנו. שנשמע לילך בדרך הטובים כדי שלא נצטרך לקבל הרפואות:

עוד נראה לפרש ולהבין ג"כ מה שכתב כל המחלה אשר שמתי במצרים וגו' הלא יש הרבה והרבה מחלות אבל ידוע דהמכות האחרונות שבמצרים היו רק לענוש אותם בהמכות כי כבר רצו לשלח את בני ישראל לזאת הבטיח לנו התורה כאן אשר לא ייסר אותנו ביסורין שלא לתועלת לנו כאשר במצרים הכה אותם ללא תועלת להם ואותנו

ייסר רק לתועלת רפואה כי אני ה' רופאך לרפאות אותך ע"י היסורין אבל המחלה אשר שמתי במצרים (היינו ללא תועלת) לא אשים עליך:

פרשת יתרו

אני חותנך יתרו בא אליך. פירש"י צא בגיני ואם לא צא וכו' ואיתא במדרש שליח שלח וחד אמר אגרת כתב לו. אין להבין איך שייך פלוגתא או הי' שליח או הי' אגרת. ונראה לפענ"ד לפרש. דהנה לעיל פירש"י דיתרו היה יושב בכבודו של עולם והלך אל המדבר. משמע שעזב את הכבוד ועכשיו נראה שהי' מבקש כבוד במה שאמר צא בגיני. לכן נראה דהנה איתא בש"ס כל הבורח מן הכבוד הכבוד רודף אחריו וכל הרודף אחר הכבוד הכבוד בורח ממנו. והקשו אם הוא אינו רוצה הכבוד למה הכבוד רודף אחריו. ונראה דהש"ס לימד אותנו דבזאת ידע אם הוא באמת בבחינה זו שאינו רוצה בכבוד אם בשעה שעושים לו כבוד אם יש לו עג"נ מזה הכבוד ונחשב לו הכבוד כרדיפה. אזי ידע שהוא בבחינת בורח מן הכבוד ולהיפך מי שהוא רודף אחר הכבוד ואזי תמיד הכבוד בורח ממנו כי כל הכבוד שיש לו נחשב לו למעט כי הוא רוצה יותר הרבה ונחשב לו כאלו הכבוד בורח ממנו. והנה גם זאת ידוע דאם יאמר אדם מקודם שיכבדו אותו אזי זה הכבוד לא נחשב לכלום. ולזה אפשר דיתרו במה שביקש שיעשו לו כבוד כיון לאחד משתי אלה. והיינו או שיתרו היה עוסק בזה להיות בבחינה בורח מן הכבוד ורצה עתה לנסות עצמו אם הוא באמה בבחינה זו. לזאת עשה תחבולה ואמר שיעשו לו כבוד ואזי יראה אם הכבוד נחשב לו כרדיפה או שירא לנפשו שמא יהנה ויתגאה מן הכבוד. לזאת אמר הוא מקודם שיעשו לו כבוד ואזי לא יתגאה מהכבוד שיעשו לו. (כמו שמספרים על רבינו הקדוש רבי רבי שמעלקי זצלה"ה) ולאיזה כונה משתי אלה כיון יתרו פליגי במדרש הנ"ל דמי שאמר אשר שליח שלח דהוא פרסום בביאת השליח ואזי ידעו כולם שיתרו ביקש כבוד ואזי הכבוד שיעשו לו כלא יהי' נחשב לו ולא יתגאה. ומאן דאמר אגרת כתב. וזה אינו פרסום כ"כ. ואזי אם יעשו לו כבוד יהי' הכבוד נחשב לכבוד וינסה את עצמו אם הכבוד יהי' נחשב לו לרדיפה:

ויבא אהרן וגו' לאכל לחם עם חותן משה לפני האלקים. פירש"י שכל הנהנה מסעודה שתלמידי חכמים מסובין בה כאלו נהנה מזיו השכינה. ולכאורה קשה הי' צריך לכתוב מסעודה שת"ח אוכלין אותה. ונראה דהנה בליל פסח המצוה לאכול בהסיבה כי הסיבה הוא דרך חירות. והנה בודאי אין הכונה כפשוטו שאנחנו בני חורין הלא עדיין אנו תחת הגלות והשיעבוד. אך הכונה כי יען שהקב"ה ע"י יציאת מצרים בחר בנו ונתן לנו את

התורה הקדושה וע"י התוה"ק שנתן לנו הקב"ה אין אנחנו משועבדים לתאות עוה"ז. וזה הוא החירות שלנו. כי מי שאינו דבוק וקשור בתאות עוה"ז זה הוא בן חורין. ואפשר לפרש בזה במה שאנו אומרים בתפלת ערבית באמת ואמונה ויוצא את עמו ישראל מתוכם לחירות עולם היינו שיש לנו חירות מעוה"ז שאין אנו משתקעים בתאות עוה"ז. והנה ידוע תלמידי חכמים אף בעת אכילתם אפי' מעדנים אין דעתם ומחשבתם להנאת הגופנית כמו שאמר רבינו הקדוש לא נהנתי מעוה"ז אפי' כאצבע קטנה אף שהי' שולחנו כשלחן מלכים. ולזאת אף בעת אכילתם יש להם חירות מתענוגי עוה"ז כי אוכלים שלא להתענג את נפשם וזה הוא הכונה מסעודה שתלמידי חכמים מסובין בה והיינו שגם בעת האכילתם המה מסובין דרך חירות מתענוגי עוה"ז. ואכילה כזאת על זה האופן הוא לפני האלקים:

אמנם צ"ע על רש"י ז"ל כי רש"י ציין ברכות דף ס"ד והנה בש"ס שם איתא כל הנהנה מסעודה שת"ח שרוי בתוכה וכו' ועיין במהרש"א שם שפירש משום שמשה רבינו ע"ה שרוי בתוכה עיי"ש. אכן לפי הנוסחא שהביא רש"י שת"ח מסובין בה משמע שהכונה הוא במה שאהרן וזקנים הסיבו בסעודה זו וא"כ לכאורה מי הי' הנהנה. בשלמא לפי נוסח הש"ס שלפנינו וכפי שפירש המהרש"א קאי הנהנה על אהרן וזקני ישראל אבל לפירש"י מי הוא הנהנה והרי הכתוב מזכיר רק האוכלין ואפשר דקא על זקני ישראל או על יתרו וצ"ע:

כה תאמר לבית יעקב ותגד לבני ישראל. המדרש הובא ברש"י לבית יעקב אלו הנשים לבני ישראל אלו האנשים עוד איתא במדרש לבית יעקב אלו סנהדרין. וקשה הלא הכתוב מסיים אלה הדברים אשר תדבר ובפרט לפי מה שפירש"י לא פחות ולא יותר משמע דרק אלה הדברים ידבר משה אליהם ואיך יפריש בין הנשים לאנשים. ונראה דהנה בפ' וילך כתיב תקרא את התורה הזאת נגד כל ישראל באזניהם ואין להבין מהו באזניהם הלא צריך המלך לקרוא בקול גדול שישמעו כל ישראל ומה שייך באזניהם. וגם בפ' בא כתיב ולמען תספר באזני בנך ובן בנך ג"כ יש לעיין על תיבת באזני. וגם למה החיוב שיספר גם לבן בנו הלא די אם כל אב יספר לבנו. לכן נראה דהנה יש לנו תורה אחת לכל ישראל והנה כמה וכמה מדרגות יש בינינו קטני המדרגה וגדולי המדרגה עד אין שיעור למעלה זה מזה ואין לנו כלנו אלא תורה אחת. אך כל אחד כפי מדרגתו יבין את התורה הקטן לפי ערכו והגדול לפי ערכו כי היא תורת השם ב"ה וב"ש. לזאת אף שכל ישראל שמעו קריאת התורה מפי המלך. עכ"ז כל אחד ואחד יבין את התורה באופן אחר כל אחד כפי מדרגתו ומעתה כל אחד שומע מה שלא שמע חבירו. ולכך יאמר הכתוב באזניהם. היינו

שיהי' כאלו אמר לכל אחד מפה לאזנו בחשאי כי חבירו לא שמע מה ששמע זה. וזה הוא ג"כ פירוש הכתוב למען תספר באזני בנך ובן בנך והיינו כי ידוע אשר התלמידים נקראים בנים ומי שאינו במדרגה שיהי' תלמידו רק תלמיד אצל תלמידו זה נקרא בן בנך. ויאמר הכתוב כאשר תספר דברי תורה יהיו באזני תלמידך וגם באזני תלמיד תלמידך כי כל אחד יבין כפי מדרגתו לזאת כאשר רצה הקב"ה ליתן תורה הקדושה לישראל אמר הקב"ה למשה רבינו אשר אלה הדברים ידבר לא פחות ולא יותר ועכ"ז יבינו כלם כל אחד כפי מדרגתו להראות כחה של התורה הקדושה אשר כל איש שילמוד תורה וירצה להשיג ידיעה והבנה לעבדות הבורא ישיג כפי מדרגתו:

ואשא אתכם על כנפי נשרים וגו' פירש"י משל לנשר שאמר מוטב יכנס החץ בי ואל יכנס בבני. אכן הנמשל קשה מאד לומר כן. ונראה דהנה הפסוק בהלל למה יאמרו הגוים איה נא אלהיהם ואלקינו בשמים כל אשר חפץ עשה. ולכאורה מה משמיענו הפסוק בזה אשר הקב"ה עושה מה שחפץ וכי מי אינו יודע כזאת. לכן נראה דכך הוא הפירוש דהגוים יאמרו איה נא אלהיהם והרי הוא חילול שם שמים. עכ"ז יען זה הגלות הוא לטובתנו לזכותנו ויוצמח לנו מהגלות תכלית טוב גאולה שלימה במהרה. וזאת חפצו של הקב"ה שנהי' בהגלות אשר הוא לנו לתכלית טוב אשר אנחנו בניו אף שע"י הגלות נתחלל שמו. וזה שאמר הכתוב אלקינו שבשמים כל אשר חפץ עשה ואינו משגיח על חילול שמו יתברך. וזה הוא הנמשל יכנס החץ בי (היינו אף שנתחלל שם שמים) ואל יכנס בבני (היינו שיהי' להם התכלית הטוב). ואח"כ יאמר הכתוב ואביא אתכם אלי והיינו כי רצון הקב"ה להביא אותנו שנהי' דבוקים בעבודתו יתברך שמו קודם נתינת התורה גילה הקב"ה אותנו אשר ישגיח עלינו בכל מיני השגחות למען נוכל לשמור ולעשות ולקיים את התורה, לזאת יאמר הכתוב עוד ועתה אם שמוע תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי והייתם לי סגולה ונראה דהנה לא זכינו לשמוע קולו של הקב"ה רק פעם אחת לזאת נראה דהיסורים ששולח הקב"ה לאדם להיטיב את דרכו ולנקותו זה הוא קולו של הקב"ה וידוע מאמר הש"ס נאמר ברית במלח וברית ביסורין כי היסורין ממתקין את האדם. וזה הוא כונת הכתוב אם שמוע תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי היינו היסורים (כי) והייתם לי סגולה כאשר פירשו הראשונים אשר סגולה הוא דבר נחמד ומי שיש לו דבר נחמד אזי מנקה אותו בכל פעם כמו כן יאמר הקב"ה אשר אנחנו בני ישראל נחשבים לו לדבר נחמד לזאת הוא מנקה אותנו בכל פעם לתכליתנו הטוב ואח"כ יאמר הכתוב כי לי כל הארץ. ונראה לפרש דהנה בל יאמר האדם איך נוכל להיות זכאי כ"כ להיות רק דבוק להקב"ה הלא צריך האדם לאכול ולשתות ועוד שארי דברים

גשמיים אשר נקראים ארציות ע"ז יאמר הכתוב כי לי כל הארץ היינו כי מי שירצה להיות לי היינו דבוק בעבודת הבורא אזי כל הגשמיות והארציות בידו לנטותם לטוב. כאשר פרשתי על מאמר שהקב"ה הביט בהתורה וברא העולם והיינו כל מה שברא הקב"ה הוא עפ"י תורה שיוכל האדם להשתמש בכל עניני העולם ויהי' עפ"י תורה. וכן אפשר לפרש הכתוב לד' הארץ ומלואה (שכל הארץ ומלואה יוכל להיות לד' אם נשתמש בהם עפ"י תורה) כי הוא על ימים יסדה (היינו כי העולם יסדה עפ"י תורה הנמשלה למים כי התורה מכבה אש התאוה):

פרשת משפטים

במדרש ועוז מלך משפט אהב העוז של ממה"מ הקב"ה והוא אוהב את המשפט ונתנו לישראל וז"ש אתה כוננת משרים אתה כוננת ישרות לאוהביך שע"י המשפטים שנתת להם הם עושים מריבה זה עם זה ובאים לידי משפט והם עושים שלום ע"כ. ונראה לפרש מה שאמר העוז של הקב"ה והוא אוהב את המשפט ובמדרש תנחומא סיים לא כבשר ודם. ונראה דאדם אף שאינו עושה דבר שלא במשפט. אך אם עושה דבר במשפט היינו למשל אם המלוה ממשכן את הלוה עפ"י ד"ת ומשפט. עיקר כונתו ליקח משכון מהלוה שיהי' בטוח על חובו אבל הקב"ה כשמעניש לאחד עפ"י משפט הוא רק משום שאוהב לעשות כפי המשפט וזה הכח לאהוב את המשפט נתן לישראל, ומה שסיים המדרש שע"י המשפטים שנתת להם הם עושים מריבה זע"ז לכאורה אין שום פירוש. והמפרשי המדרש מגיהים שצריך להיות כשהם עושים מריבה עיי"ש. ולפענ"ד קשה להגי' כל המדרשים. לכן נראה לי לומר פירוש המדרש. דהנה באמת הוא לפלא איך שכיח בינינו הרבה מריבות בין אדם לחבירו. וכל אחד מחשב בבירור אשר חבירו אינו צודק כלל נגדו וחורץ עליו המשפט שחברו כולו חייב מהיכן נמצא בנו מדה כזאת. אכן נראה כי מדה כזו הוא לנו מחמת גודל מעלתינו. כי ידוע אשר כל איש ישראל צריך לפלס במאזנים כל ענין שבא לפניו לעשות. אם הוא עפ"י תורה הקדושה או אם הוא נגד התורה. ואיך בשר ודם יוכל לפלס כל עניניו אם לא שהבורא עולם נטע בתוכנו כח המשפט שנוכל לשפוט כל דבר אם הוא כשר לעשות אם לא ובזה שפיר להבין מה שאמר המדרש שהקב"ה נתן לנו המשפטים והיינו שנתן לנו כח המשפט. ולזאת יען כל איש ישראל יש לו כח המשפט בנקל לו לשפוט גם את חבירו וזה שכתב המדרש שע"י המשפטים שנתת להם (היינו שנתן לנו כח המשפט על ידי זה) הם עושים מריבה זה עם זה (היינו בזה כח המשפט שיש לו שופט את חבירו ללא טוב. אך אחר כ"ז יתיישב

בדעתו אולי הדיין והשופט יוכל לשפוט יותר ממנו ועי"ז) באים לידי משפט ועושה הדיין שלום ביניהם:

במדרש תנחומא מהו אתה כוננת משרים אמר רבי אלכסנדרי שני חמרים מהלכים בדרך שונאים זל"ז ורבץ לאחד מהם חמורו והי' חבירו עובר עליו ורואהו שרבץ תחת משאו אמר לו לא כתיב וכי תראה חמור שונאך רובץ וגו' עזוב תעזוב עמו מה עשה חזר וטען התחיל משיח עמו עזוב קימעא מכאן וכו' עד שיטעון עמו נמצאו עושים שלו' ביניהם וכו' נכנסו לפונדק אכלו ושתו ביחד ונתאהבו זל"ז הוי אתה כוננת משרים. ונראה לפענ"ד לפרש הכונה כי אין לומר בפשטות דכונת המדרש דבשביל שצותה התורה עזוב תעזוב עי"ז נעשה שלו' ואהבה בין השונאים הלא עפ"י התוה"ק צריך להיות שלא יהי' בעולם שונאים זל"ז כי כתיב לא תשנא את אחיך בלבבך וגם ואהבת לרעך. והרי אלו החמרים עברו ע"ז. וגם אף אם לא הי' כתבה התורה זה דעזוב תעזוב. והי' עושה מעצמו להקים משאו ג"כ היו עושים שלו' ביניהם. לכן נראה כונת המדרש להודיענו גודל קדושתו של דיבור התוה"ק היינו יען החמר אמר לחבירו לא כתיב כי תראה חמור שונאך וגו' הרי אמר לו הפסוק של התוה"ק ודיבורי התוה"ק האלו ירדו לחדרי בטנו של חבירו עד שתיכף התחיל לעזוב לחבירו הרי כמה גדול כחה של דיבורי תוה"ק אף שכבר עבר על לא תשנא וגו' ועל ואהבת לרעך וגו'. עכ"ז כששמע עכשיו זה הפסוק כי תראה וגו' נהפך לאיש אחר והניח את השנאה:

פרשת תרומה

ויקחו לי תרומה במדרש תנחומא זשה"כ כי לקח טוב נתתי לכם אמר רשב"ל שני פרקמוטיטין אחד בידו מטכסא ואחד בידו פלפלין אמרו זל"ז בא ונחליף ביני וביניך נטל זה את הפלפלין וזה המטכסא נמצא מה שביד זה אין ביד זה. אבל התורה אינה כן זה שונה סדר זרעים וזה שונה סדר מועד השנו זה לזה נמצא ביד זה שנים וביד זה שנים יש פרקמטיא יפה כזו הוי כי לקח טוב נתתי לכם ע"כ. והנה ידוע דזה המדרש אין להבין בפשטות הלא בכל החכמות ובכל המלאכות הוא כן שאם שני ב"א למדו זה לזה את חכמתם או אומנתם יש בידם שנים. ונראה לפרש הכונה דהמדרש הודיע לנו איך יש חילוק והפרש בין ענייני עוה"ז לעניני עבדות הבורא ב"ה שהוא עפ"י תורה הקדושה. והוא דענייני עוה"ז יש בהם כמה עניינים וכן יש חלוקי מדות מהם בבני אדם יש שבוחר בזה יש שבוחר בדבר אחר יש מי שאוהב אכילה ושתיה ולרדוף אחריו ויש מי שאוהב גיאות וכבוד ולהיות איש נכבד. וידוע דמי שרוצה להיות נכבד הוא לא יוכל

להיות להוט למלאות תאותו באכילה ושתיה לרוב כי עי"ז לא יהי' נכבד וכן מי שהוא זולל וסובא לא יוכל להיות נכבד. ולזה אחז המדרש מטכסא ופלפלין. דמטכסא והוא משי ידוע דענין משי הוא להיות נכבד ע"י מלבושי המשי. ופלפלין הוא דבר חריף והוא לגרור תאות המאכל. והיינו אחד בידו מטכסא היינו שכל מגמתו להיות נכבד ואחד בידו פלפלין היינו שכל מגמתו לתאות אכילה ואם רצונם להחליף מדותיהם אין בידם רק ענין אחד לכל אחד. והנה ענין עבדות הבורא ב"ה עפ"י תוה"ק ידוע שיש ג"כ כמה וכמה דרכים ומדרגות מדרגות. כמו ישר צדיק חסיד קדוש ישר הוא מי שהולך בדרך הישר ומקיים המצות ואינו עובר על שום צווי מהש"י. ומדרגת צדיק היא יותר גדולה. היינו שכל הדברים אפי' דבר רשות עושה רק לתכלית עבודת הבורא. וזה שאחז המדרש המשל סדר זרעים וסדר מועד. היינו זרעים הוא על מדרגת ישר וסדר מועד הוא על מדרגת צדיק היינו כמו מועד אשר גם אכילת יו"ט היא למצוה כמו כן גם אכילת צדיק הוא למצוה. ואמר לנו המדרש מי שהוא רק במדרגת ישר ורוצה לאחוז גם במדרגת צדיק וכן מי שהוא במדרגת צדיק ורוצה לאחוז גם במדרגת ישר היינו שיש פעם שאפי' מי שהוא במדרגת צדיק פעמים שהוא צריך לעבוד בפשטות כידוע. וזה הוא שסיים המדרש בפסוק כי לקח טוב נתתי לכם והיינו כמו שפרשתי במק"א שהקב"ה ברא אותנו שנוכל ליקח בלו כל המדרגות והיינו כי לקח טוב (אשר נוכל ליקח כל המדרגות טובות) נתתי לכם (ולזאת) תורתי (אף שהיא תורת השם ב"ה ואתם בו"ד עכ"ז) אל תעזובו (כי בראתי אתכם שתהיו כלים מוכשרים אל התוה"ק):

במדרש ויש לך מקח שמי שמכרו נמכר עמו. אמר הקב"ה לישראל מכרתי לכם תורתי כביכול נמכרתי עמה משל למלך שהי' לו בת יחידה בא אחד מן המלכים ונטלה לאשה בקש לילך לארצו עם אשתו א"ל המלך בתי שנתתי לך יחידית היא לפרוש ממנה איני יכול וכו' אלא זאת עשו לי שכ"מ שאתה הולך עשה לי קיטון אחד שאדור אצליכם שאיני יכול להניח את בתי כך אמר הקב"ה לישראל נתתי לכם את התורה לפרוש הימנה איני יכול וכו' אלא בכ"מ שאתם הולכים עשו בית אחד שאדור בתוכו שנאמר ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם ע"כל. והנה המשל אינו דומה להנמשל וכי בשביל שנתן לנו התורה איננה נשארת עוד אצל הקב"ה וגם הלא מלא כל הארץ כבודו. ונראה לפרש דהנה יען לפי גודל קדושת התורה אין בנו כח לשמור אותה ולעשותה זולת עזר השם ב"ה אשר עוזר אותנו תמיד לכל מי שיחפוץ בכל לבבו לשמור התורה. וזה שאמר הקב"ה לפרוש הימנה איני יכול היינו שאם לא יהי' הקב"ה עמנו לעזר אין אנו יכולים לשמרה ולעשותה. לזאת ביקש הקב"ה מאתנו שנעשה לו בית אחד שידור בתוכנו. היינו שנהיה

נקיים בקדושה ובטהרה אשר הקב"ה יוכל לשכון בתוכנו כמו שסיים המדרש שנאמר ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם:

ועשית יריעות עזים במדרש תנחומא זש"ה אהבתי אתכם אמר ה' ואמרתם במה אהבתנו אמר להם הלא אח עשו ליעקב ואוהב את יעקב שהוא אוכל בעוה"ז ונוחל לעולם הבא. ונראה לפרש דכונת המדרש לפרש הפסוק והוא דהקב"ה אמר אהבתי אתכם ואמרתם במה אהבתנו היינו שאנחנו רוצים לידע באיזה בחינה הקב"ה אוהב אותנו היינו אם רק את מי שהוא יושב תמיד על התורה ועל העבודה ומסגף סגופים בעצמו זה אוהב הקב"ה. וע"ז השיב הקב"ה הלא אח עשו ליעקב. (היינו גם באכילה ושתיי' אשר בענין זה עשו הוא אח ליעקב שגם הוא אוכל ושותה עכ"ז אתכם אהבתי גם באכילתכם שאתם גם באכילתכם תוכלו לנחול עוה"ב אם אוכל עפ"י תוה"ק. ואת עשו שנאתי באכילתם כי המה אוכלים רק למלאות תאותם:

פרשת תצוה

ואתה תצוה. הנה רבותינו בעלי התוספות כתבו בפ' כי תשא דלהכי לא נזכר בכל פרשת תצוה השם משה משום שאמר ואם אין מחני נא מספרך. וקללת חכם אפי' על תנאי היא באה וכן כתב בעל הטורים. ולכאורה אין להבין וכי בשביל שמשה רבינו מסר נפשו בשביל ישראל בזה שאמר ואם אין מחני נא לכן לא יהי' נזכר שמו. ונראה לפענ"ד מעט לפרש דהנה איתא במס' מגילה אשר המן הרשע שמח שנפל לו הגורל בחדש שמת בו משה ולא ידע שבשבעה באדר מת משה ובשבעה באדר נולד משה. ולכאורה קשה מה בכך שנולד בז' באדר הלא מ"מ יום המיתה הי' אח"כ ביום זה. לכן נראה דהנה מצינו כמה פעמים בש"ס שאמרו למי שכיון ההלכה משה שפיר קאמרת. והענין שקראו אותו אז משה. הוא כמו שכתבו הספרים הקדושים דמי שמייגע עצמו לידע אמתה של תורה אזי משה רבינו משפיע עליו שיוכל לבוא לאמתה של תורה. לזאת שפיר יש להבין דברי רבותינו ז"ל הנ"ל. יען שאמר משה ואם אין מחני נא מספרך הרי שמסר נפשו בשביל ישראל והיינו שכל עשייתו של משה רבינו ע"ה הי' רק להשפיע לישראל קדושה לתורה ומצות כי זה כל חפצו ושום שכר לא נחשב לו רק זאת להשפיע לישראל קדושה. לזאת לא נזכר השם משה בפ' זו והיינו שהבטיח לו הקב"ה שאף לאחר הסתלקותו מזה העולם ולא יהי' עוד נזכר שמו ישפיע ג"כ לישראל קדושה וזה ואתה תצוה לשון עתיד והיינו שתמיד תהי' אתה מצוה ויקחו אליך שמן זית זך היינו שתמיד יקחו אליך המוח הנקרא שמן זית זך ואתה תסייע שיהי' כתית למאור התורה וכן איתא במדרש תנחומא

הבאתי לקמן בפ' תשא שאמר משה לפני הקב"ה משאני מת איני נזכר ואמר לו הקב"ה שבכל שנה ושנה שישראל קוראין פרשת השקלים אתה זוקף את ראשן. והיינו שמשה רבינו אמר אם לאחר מיתתי לא אהי' נזכר עוד להוסיף קדושה והבטיח לו הקב"ה שגם לאחר מיתתו יוסיף להם קדושה לזקוף את ראשן. ומעתה אפשר להבין הש"ס הנ"ל כי יען אשר גם לאחר מיתת משה רבינו ע"ה הוא משפיע לנו קדושה וידוע דברי הש"ס גדולים צדיקים במיתתן יותר מבחי' להכי אמרו הש"ס ולא ידע שבשבעה באדר מת משה ובשבעה באדר נולד משה היינו שהמיתה של משה היה הלידה כי ידוע דלידה נקרא על שם התכלית להכי מיתתו היתה הלידה כי אחר מיתתו ישפיע יותר קדושה לישראל כאשר אז בחודש אדר מקבלי' התוה"ק מרצונם הטוב. ומדויק לפ"ז לשון הש"ס בשבעה באדר מת בשבעה באדר נולד הי' להש"ס להזכיר רק הלידה אכן להנ"ל הכל ניחא והיינו דאמרו הש"ס שהמיתה הוא הלידה:

ובזה יש עוד להבין כי לכאורה קשה על המן הרשע אם הוא הי' שמח במיתת משה רבינו ע"ה אשר שפט בזה שהוא חלילה רע לישראל א"כ הי' מחזיק למשה רבינו ע"ה לגדול במעלה והרי הוא נתן לנו התוה"ק אשר קיבל מסיני והאיך הי' רצונו לאבד אותנו חלילה. אכן הוא הי' חושב שרק בחיים חיותו היה משפיע שפע קדושה לישראל ולזאת מיתתו לא היה טוב לישראל שאין לנו לקבל שפע קדושה ממשה רבינו ע"ה ע"ז אמר הש"ס שהמן לא הי' יודע מזה אשר גם לאחר מיתת משה רבינו ע"ה הוא משפיע לנו יותר קדושה כנ"ל:

במדרש זית רענן יפה פרי תואר קרא ה' שמך. הלא בכל אילנות משובחים נקראו ישראל בגפן ובתאנה וכו' ובא ירמי' לומר זית רענן וכו' אלא מה הזית חובטין אותו ומקיפין בחבלים ומביאין אבנים ואח"כ נותנים את שמנם כך ישראל באין או"ה וחובטין אותן ממקום למקום וכו' ואח"כ עושין תשובה. והנה אין להבין התירוץ עדיין קשה הלא בכל אילנות וכו'. אך גם הקושיא אין להבין כי המדרש הקשו בכל אילנות משובחים נקראו ישראל הרי שנקראו לכל אילנות משובחים בא ירמי' לקוראם גם זית רענן אכן אפשר לומר דקושית המדרש על מה שאמר קרא ה' שמך דהנה ידוע דכל השמות הנמצאים בהתורה הוא כפי מהות הדבר כך הוא השם. דהנה איתא במדרש הקב"ה שיבח לאדם הראשון לפני המלאכים שהיה יודע לקרות שמות לבהמה וחי' ועוף והיינו שהי' יודע מהותם וקרא להם שמות כפי מהותם ועיין במדרש שמות הדא דכתיב לכולם שמות יקרא ומה שכתבתי שם לזאת הוקשה להמדרש על מה שאמר קרא ה' שמך משמע דמהות של ישראל הוא אשר יקראו בשמם זית והלא בכל אילנות נקראים הרי שיש להם

עוד מעלות וא"כ למה קרא אותם ירמי' שם זית. אך לפי זה דכך הוא הקושיא אין להבין התירוץ. אך בלאו הכי אין להבין בפשטות במה שמדמה המדרש כמו שזית נותן השמן ע"י חבטה כן עושין תשובה ע"י חבטות איך דמה זל"ז הזית יש בתוכו השמן וע"י חבטה יוצא השמן מתוך הזית אכן תשובת ישראל ע"י חבטות אין לדמות להשמן וכמובן. אכן נלפענ"ד לפרש דברי המדרש לפי מה דאיתא בש"ס מנחות (דף נ"ג ע"ב) הביאו הש"ס הפסוק זית רענן וגם הפסוק מה לידידי בביתי וכו' שלפני זה הפסוק ומפרש הש"ס הפסוקים האלו אמר ר' יצחק בשעה שחרב בית המקדש מצאו הקב"ה לאברהם שהי' עומד בבית המקדש א"ל מה לידידי בביתי א"ל על עסקי בני באתי א"ל בניך חטאו וגלו וכו' אמר לו שמא המתנת להם היו חוזרין בתשובה אמר לו כי רעתיכי אז תעלוזי (ונראה היינו אם בעת שעשו הרעות שמחו בהרעות שעושים בודאי לא יתחרטו) מיד הניח ידו על ראשו והיה צועק ובוכה ואמר לו שמא חם ושלום אין להם תקנה יצתה בת קול ואמרה זית רענן יפה פרי תואר קרא ה' שמך וכו' ואמר רבי יוחנן מה זית אינו מוציא שמנו אלא ע"י כתית אף ישראל אין חוזרין בתשובה אלא ע"י יסורין והוא כמו שכתב המדרש כאן והנה מפורש בהש"ס דזה הפסוק זית רענן וכו' הוא תשובה על מה שאמר אעא"ה שמא אין להם תקנה. ולהבין הדבר נלפענ"ד דהנה ראינו אשר כל דבר שבעולם שנברא למאכל ולשתי' יש להם קליפה וידוע מאמר הש"ס עתידה ארץ ישראל שתוציא גלוסקאות ואפשר להבין זה כי ע"י החטא של אדם הראשון נתגשם הכל גם אנחנו כי הגוף הוא החומר נתאוה לענייני עוה"ז ועי"ז הגוף והחומר הוא לנו כקליפה כמו שהקליפות של כל דבר נשלך הלאה ולאכול רק מה שהוא בתוך הקליפה כמו כן לאחר החטא של אדם הראשון גם כל דבר שבעולם יש להם קליפה אכן אחר שיהי' מתוקן החטא של אדם הראשון אזי לא יהי' הגוף והחומר שלנו כקליפה כי לא נתאוה עוד לענייני עוה"ז אזי כל הדברים שבעולם לא יהי' להם עוד קליפה וזה שאמרו בש"ס עתידה א"י שתוציא גלוסקאות היינו בלא שום קליפה ולפי זה יש להבין התשובה אשר יש לנו תקנה אשר זית רענן וכו' קרא ה' שמך והיינו אשר ע"י יסורים וחבטות של הגלות שיש לנו על ידי זה נמאס לנו ענייני עוה"ז כידוע אשר ע"י צרות ויסורים ר"ל נחלש כח התאוה של ענייני עוה"ז ואזי ממילא הנשמה הקדושה אשר בתוכנו נתחזק לנו לעבוד את הבורא. ודומים אנחנו כזית אשר נותן את השמן ע"י חבטות הקליפה כמו כן אנחנו ע"י חבטות ויסורין של הגוף והחומר אשר כקליפה נתחזק כח הנשמה לעבודת הבורא וזה הוא התירוץ של המדרש על הקושיא קרא ה' שמך כי ירמי' ניבא על הגלות הזה ובגלות הזה לא נשאר לנו רק המהות עשיית תשובה ע"י חבטות של הגלות ולזאת השם

שלנו זית רענן כי כמו הזית נותן השמן ע"י חבטות כמו כן אנחנו ע"י חבטות נהי' טובים ומתוקנים. אכן כפי מעמדנו עכשיו אשר הצטרכות של כל איש רב הוא. גם המסחר לפרנסה כבד מאד אשר כמעט כל איש אין לו די את מעותיו למסחר שיהי' לו פרנסת ביתו לכל הצטרכות כי רב הוא בעתים הללו (אשר מעולם לא היה כזה כידוע) אשר מוכרח ליקח סחורה בהקפה על וועכסלין ומוכרח לשלם הוועכסלין כפי הזמן הקבוע כי אם לא ישלם כפי הזמן לא ישיג עוד בהקפה לזאת כל היום רק לחשוב ולדאוג מהיכן יהי' לו לשלם ולהשיג עוד סחורה והנה כל איש ישראל צריך להיות הנשמה שבמוח בראש משועבד לעבודת הבורא כמו שאנו אומרים בכל יום לשם יחוד קודם הנחת תפילין ועכשיו הנשמה והמוח שבראש משועבד לחשוב מחשבות כאלו כהנ"ל. מעתה מה יהי' מזה ואיזה תכלית יהי'. אכן נוכל אנחנו לנחם אשר גם מזה יהי' תכלית טוב. כי הנה מצינו בתורה פ' שמות אשר סמוך לגאולתנו ממצרים גזר פרעה הרשע ואמר נרפים הם על כן צועקים נזבחה וגו' תכבד העבודה וגו' תבן לא ינתן להם וגו' והנה אמרו מפי קדושים אשר למה לא הכביד פרעה את עבודתם שיעשו יותר הרבה לבנים. אכן פרעה הי' חכם להרע עיקר כוונתו היה שלא יהי להם עוד מחשבה לחשוב עבודת הבורא ב"ה לזאת אף אם ירבו להם עבודת הלבנים עכ"ז יוכלו עוד לחשוב מחשבות עבודה להבורא ב"ה כאשר שמעתי אומרים מפי קדוש זצ"ל יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך היינו אם מחיית פרנסתך הוא ביגיעת כפים היינו ביגיעת ידים ממש ולא עם מחשבות שבראש אזי אשריך כי תוכל לחשוב מחשבות לעבודת הבורא. לזאת התחכם פרעה הרשע שלא ליתן להם תבן רק המה יחפשו תבן ואזי יהיו מוטרדי במחשבות לחקור מהיכן ימציאו תבן ואזי לא יוכלו עוד לחשוב מחשבות עבודה להבורא. (וזה שאנו אומרים בנפשנו נביא לחמנו שצריכין לחשוב מחשבות מהיכן יהי' לנו לחם ולזה לא אשריך וטוב לך) ונוכל לומר שזו הגזרה הי' מקרב את הגאולה כי בודאי אבותינו במצרים אז הי' להם צער גדול כי היו מצטערים מאד על שלא יוכלו אף לחשוב מחשבות עבודה להבורא ב"ה כי צריכים לחשוב מחשבות על תבן לזאת הקב"ה הבוחן כליות ולב ראה את צערם וריחם עליהם וגאלם לזאת גם אנחנו במעמדנו אשר לא נוכל לעבוד את הבורא ב"ה בשלימות אבל צר לנו מאד על זה כאשר אמרתי פירוש הפסוק אשר אמרנו בכל יום רפאינו ה' כי נבהלו עצמי ונפשי נבהלה מאד ואתה ה' עד מתי. ופירשתי עצמי הוא הגוף והוא נבהל מחמת הצרות והיסורים אך הנפש והיא הנשמה היא נבהלה ביותר על שאין אנו יכולין לעבוד את הבורא בתורה ובמצות בשלימות לזאת אנו מתפללים ואומרים ואתה ה' עד מתי יהי' כך עלינו מניעת עבדות הבורא בשלימות לזאת מתפללין בשברון לב שובה

ה' חלצה נפשי הושיעני למען חסדיך וגאלנו במהרה שנוכל לחשוב מחשבות לעבודת הבורא ב"ה וב"ש בתורה ובמצות אמן:

פרשת כי תשא

ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת וגו' ביני ובין בני ישראל אות היא לעולם כי ששת ימים עשה ה וגו' הפסוקים האלו אנו אומרים בליל ש"ק קודם תפלת שמנה עשרה. הנה מה שזכינו אשר הקב"ה אומר אשר בינו ובין אנחנו ב"י היא אות על בריאת שמים וארץ בששת ימים וביום השביעי שבת וינפש. והנה אנחנו צריכין לומר בליל ש"ק ויכולו מעומד כי הוא עדות להקב"ה שבששה ימים ברא שמים וארץ ובשביעי שבת ממלאכתו. ועדות צריך להיות מעומד. ולכאורה הלא עדות צריך להיות או ראה או ידע והנה הגם שאנחנו מאמינים בני מאמינים שהקב"ה ברא שמים וארץ אבל עפ"י אמונה אין תורת עדות. ונראה אשר כפי הכתוב כאן אשר ש"ק הוא אות בין הקב"ה וביניו על בריאת שמים וארץ לזאת אנחנו יכולין להעיד בתורת עדות והוא כי הנה כל איש ישראל כל אחד לפי מדרגתו יש לו הרגש בביאת ש"ק מנוחה ושמחה אור ליהודים אשר בששת ימי המעשה אין לנו הרגש זה. ומאי שנא שבת מכל הימים. נראה דהנה איש ישראל צריך להיות לו תמיד שמחה ואור שמחת אור קדושת התורה. אך עניני עוה"ז המה מונעים מאתנו השמחה והאור לזאת אנו צריכים לעבוד הבורא ב"ה וב"ש להרחיק אותנו מעניני עוה"ז. והנה יען בששת ימי המעשה ברא הקב"ה את העולם לזאת ענייני עוה"ז יש להם אז כח למנוע מאתנו השמחה והאור וצריכין אנחנו להתחזק ולהתרחק מעניני עוה"ז אבל ביום השביעי שבת הקב"ה ממלאכתו ולא היה בריאת עוה"ז לזאת יום ש"ק הוא יום קדוש מבואו עד צאתו לזאת יום שבת קדש אין עניני עוה"ז בכח למנוע מאתנו השמחה והאור וזה שאמר הקב"ה אשר יום שבת קדש הוא אות ביני ובינו על בריאת שמים וארץ בששת ימים ויום השביעי הוא שבת קדש כי אנחנו מרגישים זאת לזאת אנחנו יכולין להעיד בתורת עדות כי ידענו ידיעה גמורה בריאת העולם ושבת קדש לזאת אנו אומרים אלו הפסוקים קודם תפלת שמנה עשרה של שבת כי אנו אומרים ויכולו כי יען אשר ש"ק היא אות לנו לזאת יכולין לומר ויכולו בתורת עדות. ונבין בזה הזמר של ש"ק מנוחה ושמחה אור ליהודים וגו' שומריו וזוכריו המה מעידים כי לששה כל ברואים ועומדים היינו יען אנו מרגישין מנוחה ושמחה ואור לזאת אנחנו מעידים כי לששה כל ברואים ועומדים ובזה אמרתי דרך צחות כי הנה הספרי מוסר כתבו אשר בערב שבת צריכין אנו לעשות תשובה כדי שנהיה כשרים לעדות בליל שבת קדש והנה

הדין אם נמצא אחד פסול היה מעיד עם עדים כל עדותן בטלה אם כן אם חלילה יש בנו אחד שהוא פסול לעדות כל עדותנו בטלה. אכן לפי דעתי מי שהוא חלילה פסול לעדות בודאי אינו מרגיש קדושת שבת ושמחה ואור ואמירת ויכולו היא אמירה בעלמא אבל לא עדות אם כן לא העיד עמנו עדות להכי אין עדותנו בטלה:

במדרש תנחומא אמר משה לפני הקב"ה משאני מת איני נזכר א"ל חייך כשם שאתה עומד עכשו ונותן להם פרשת שקלים ואתה זוקף את ראשן כך בכל שנה ושנה שקוראין אותה לפני כאלו אתה עומד שם באותה שעה וזוקף את ראשן וכו' עד שא לא נאמר אלא כי תשא (שהוא לשון עתיד). ונראה לפרש מעט הכונה מה שבפרשת שקלים זוקף את ראשן. והנה רש"י הביא המדרש שנתקשה משה והראה לו הקב"ה מטבע של אש. והנה לכאורה אין להבין למה נתקשה משה עד שהוצרך הקב"ה להראות לו מטבע של אש הלא נכתב בהתורה איזה מחצית השקל יתנו ונראה לפענ"ד דאפשר להבין מעט דהנה ידוע מאמר הש"ס אין אדם מת וחצי תאותו בידו מי שיש לו מנה רוצה מאתים. והנה לכאורה יש לעיין אם חז"ל אמרו כן שכך בטבע האדם לחשוק ולהתאות תמיד יותר ממה שיש לו. וא"כ כך ברא בורא העולם כל איש בטבע הזאת והרי ידוע דזה מה שהאדם חושק ומתאוה תמיד יותר ממה שיש לו דבר זה הוא ההירוס כל בני האדם כי עי"ז לא ישקוט ולא ינוח תמיד רק לאסוף יותר ממה שיש לו. וכי חלילה הבורא עולם ית"ש ברא אותנו בטבע רעה. אך בודאי לטובתנו הטביע הבורא עולם בנו המדה הזאת. שלא יהיה לנו הסתפקות בתורה ומצות רק להיות בוער תמיד להוסיף עוד תורה ומצות והבחירה בידינו באלה המדות או להשתמש בהם בענייני עוה"ז. או להשתמש בהם בתורה ובמצות. לזאת הצדיקים אשר מאסו בענייני עוה"ז יש להם כל המדות האלו לחשוק ולהתאות תמיד אל התורה ומצות. אכן מי שחושק תמיד להוסיף ענייני עוה"ז. אין לו עוד חשק אל התורה והמצות כידוע כשזה קם זה נופל, ומעתה אפשר לומר על המדרש היינו שנתקשה משה להבין כונת המצוה מחצית השקל. והראה לו הקב"ה מטבע של אש. היינו שהאש של התאוה שמתאוה האדם בהמטבע שאין לו. המחצית זה התאוה והחשק יהיה לה' היינו שזה החשק בטבעו יהיה רק לעבודת הבורא. והנה ידוע אשר אלה המדות הגרועות נקראים עקב או רגל והמדות הטובות אל עבודת הבורא המה נקראים ראש כי שם שורה השכל והמוח והנשמה שבמוח כדאיתא במדרש דברים על הפסוק ואשימם בראשיכם משל הנחש אמר הזנב להראש עד מתי אתה הולך לפני אני רוצה להלוך לפניך והניחו הראש שילך הזנב לפניו ונפל במים ואחר כך באש ואח"כ בין הקוצים והנמשל שהקטנים צריכין לשמוע אל הגדולים ואם הגדולים נשמעין להקטנים

הרי הן נופלין ע"כ. ואפשר לפרש למה בהמשל המשיל המדרש הנחש הלא בכל הברואים יש להמשיל כן. אך אפשר דזה המשל הוא על כל איש ואיש והוא דכל התאות העוה"ז הוא בחלק התחתון של האדם דהיצר הרע נקרא נחש והנשמה הקדושה הוא במוח שבראש. והתכלית הוא שכל האיברים יהיו נכנעים אל הנשמה הקדושה שבמוח שבראש. והיצר הרע מסית תמיד אשר הוא יהיה המנהיג לילך בעצתו. ואם האיש ר"ל ישמע לעצתו אזי ילך ממדרגה למדרגה עד שהוא מסובך בעבירות עד שחלילה לא יוכל עוד לזוז כמו המסובך בין הקוצים. מעתה מי שאינו הולך אחר עצת היצר הרע רק שומע אל הנשמה הקדושה אזי הראש הוא המנהיג ואם חלילה להיפך אזי הראש הוא הנכנע לחלק התחתון:

ומעתה כפי אשר בארתי הכונה של מטבע של אש אשר הראה הקב"ה למשה שלא להשתמש בהחלק והתאוה לענייני עוה"ז רק מה שנוגע אל הנשמה הקדושה. לזאת אמר הקב"ה למשה בכל שנה ושנה שקוראין פרשת שקלים אתה זוקף את ראשן. היינו שע"י פרשת שקלים ילמוד כל השומע הקריאה איך יתנהג והיינו שהראש יהיה המנהיג. ומה שאמר המדרש שהקב"ה אמר למשה ואתה זוקף את ראשן עיין מה שכתבתי בפ' ואתה תצוה:

וע"פ הדברים האלה אפשר להבין המדרש איכה גלתה יהודה מעוני וכי אוהע"ו אינם גולים אלא אעפ"י שגולים אין גלותם גלות עכו"ם שאוכלים מפתם ושותים מיינם אין גלותם גלות אבל ישראל שאין אוכלים מפתם ואין שותים מיינם גלותם גלות עכו"ם שהולכים באסקפטיות שלהם אין גלותם גלות אבל ישראל שהם מהלכים יחפים גלותם גלות לכך נאמר גלתה יהודה מעוני. והנה לכאורה אין להבין בזה שישראל הולכים יחפים וכי בשביל זה גלותם גלות. ועוד וכי ישראל הולכים יחפים. ולהנ"ל. לפי דחלק התחתון שבאדם הוא רק לענייני עוה"ז והראש והלב הם לענייני עבודת הבורא. וכל איש ישראל מוכרח להגדיל מעלת הראש שיהיו כל האברים נכנעים לשמוע אל הראש. ועכו"ם כל עשייתם רק לענייני עולם הזה מה שהאברים שבחלק התחתון מתאוים ובהם הראש נכנע אל האברים התחתונים. כאשר בעינינו ראינו אשר כל איש ישראל מכבד את הראש להלביש אותו כובע יקרה. ועל המנעלים שעל הרגלים אינם מקפידים שיהיו נאים. והעכו"ם להיפך שעל רגלים מקפידים שהמנעלים יהיו נאים מאד והכובע שבראש אינם מקפידים שיהיה כובע יקר והוא דבישראל החשיבות אצלם הוא הראש לזאת מכבדים את הראש להלבישו כובע יקרה אבל הרגלים אינם בחשיבות אצלם. ועכו"ם כל חשיבות אצלם הרגלים שהוא חלק התחתון לזאת מכבדים את הרגלים במנעלים יקרים.

לזאת אמר המדרש דמצד שני דברים רק גלות ישראל הוא גלות. האחד עכו"ם אוכלים מפתם ושותים מיינם וידוע דאכילה ושתיה ביחד מביא לידי קירוב הדעת. לזאת בכל מקום שהם גלותם אינו גלות כי יש להם קירוב הדעת גם במקום גלותם. והב' עכו"ם כל עניינם רק לתאות עוה"ז וזאת יוכלו להשיג אף במקום גלותם. אבל ישראל שכל עניינם רק לעבודת הבורא וידוע דע"י הגלות אינם יכולים לעבוד את הבורא כמצוה עלינו לזאת גלותם גלות:

פרשת ויקהל

אלה הדברים אשר צוה ה' לעשות אותם ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי יהיה לכם קדש שבת שבתון לה'. והנה ידוע אשר לכאורה אין להבין הסמיכות של אזהרת שבת לאלה הדברים אשר צוה ה' לעשות אותם. הלא אזהרת שבת הוא שביתה ממלאכה בלא שום עשייה. ונראה דהנה שמעתי אומרים מפי קדושים ז"ל על הפסוק אלה הדברים אשר צוה ה' לעשות אותם והוא אחר שהקהיל משה את כל עדת בני ישראל והיינו שעשאם קהלה אחת היינו שיהי' בינינו אחדות ואמר אלה הדברים אשר צוה ה' לעשות אותם היינו זאת צוה ה' שיהיה בינינו תמיד אחדות והנה כתבתי בפ' קדושים על הפסוק ואהבת לרעך כמוך אשר יען יש לנו נשמה קדושה מהקב"ה ולזאת אנו נקראים בנים למקום. לזאת מי שכל התנהגותיו עפ"י הנשמה הקדושה יש לו אהבת ישראל ואוהב כל איש ישראל כאהבת אחים עיי"ש. ולפ"ז יש לפרש גם הסמיכות של אזהרת שבת לזה. כי הנה אמרו על הא דאיתא בש"ס נכרי ששבת חייב מיתה. הוא משום שהקב"ה שבת ביום השבת ואסור להשתמש בשרביטו של מלך. אכן אנחנו בני ישראל הרי אנו כבנים למקום ובנו של מלך מותר להשתמש בשרביטו של אביו המלך. לזאת שפיר ניחא הסמיכות של שמירת שבת אל הצווי שיהיה בינינו אחדות משום שאנחנו בנים למקום לזאת זכינו למצות שמירת שבת. וגם יש לפרש הסמיכות אחר זה מלאכת המשכן. כי הנה מה שזכינו להתוה"ק הוא יען יש לנו נשמה קדושה ועיין מה שכתבתי לעיל בפ' יתרו. והנה איתא במדרש תרומה אשר יען שהקב"ה נתן לנו התורה הקדושה אמר הקב"ה לפרוש ממנה איני יכול עשו לי קיטון אחד שאדור ביניכם עיי"ש ומש"כ לעיל בפ' תרומה ע"ז. ולזאת יען אנחנו בנים למקום עי"ז זכינו לשמירת שבת קדש וע"י ש"ק שאנו שומרים אנו זוכים לחשק אל קדושת התורה וצריכין אנו להתורה. לזאת נתן לנו הקב"ה התורה הקדושה ולזאת צריכין אנו לעשות קיטון כדאיתא במדרש הנ"ל והוא המשכן:

במדרש הביא משל שתי ספינות אחת נכנסת לנמל ואחת יוצאת והיו הכל שמחים בהספינה שיוצאת והי' שם פיקח אחד ואמר חלופי הדברים אני רואה כאן זו שהיא יוצאת מן הלמין לא היו הכל צריכין לשמוח בה שאינם יודעין באיזה פרק היא עומדת ומה ימים נזדווגין לה ומה רוחות מזדווגות לה ע"כ. והנה לכאורה דברי הפיקח המה דברים פשוטים ולמה כלם עושים להיפך. ונראה דכאן מרמז לנו המדרש במה שרובא דרובא משגיאים. והוא דכל איש אינו שמח במה שיש לו בכל עניינים הן בענייני עוה"ז מה שיש לו אינו נחשב לו לשמוח בו רק כל מגמתם יחפצו להשיג מה שאין לו וכן בכל עניינים אינו שמח במעמדו רק חפץ להשיג מדרגות גדולות אף מה שבלתי אפשר להשיגם. לזאת הפקח הראה שרק לשמוח במה שיש בידו וכדאיתא בש"ס איזה עשיר השמח בחלקו. כי מי שאינו שמח בחלקו רק חפץ להשיג מה שאין לו תמיד לא די לו ואיננו במנוחה כמו שמפרשים על הפסוק כי גדול כים שברך (היינו כמו הים שתמיד אינו מלא אף שכל הנחלים הולכים אל הים) מי ירפא לך (היינו אם האיש הוא כים שתמיד אינו מלא כי מתאוה תמיד למה שאין לו אזי אין לו רפואה כי כל מה שיהיה לו יותר יחשוב עוד ליותר):

ספר ויקרא

אדם כי יקריב. ופירש"י מה אדם הראשון לא הקריב מן הגזל וכו'. וקשה הא בש"ס ילפינן דגזול פסול מתיבת מכם. ונראה דבא לרמז אשר כל אחד יעבוד את הבורא ב"ה כפי כחו והיינו באם יראה את חבירו עובד הבורא במדרגה גדולה אשר הוא אינו עוד במדרגה זו וירצה גם הוא לעבוד הבורא ב"ה כפי מדרגת חבירו לא יעשה כן כי לא יוכל לגמור הדבר וזה מה אדם לא הקריב מן הגזל. והיינו כי לא היה אז שום איש רק הוא עבד את הבורא והקריב את קרבנו כפי כחו כמו כן כל אדם יקריב את הקרבן כפי כחו. כי הבורא ב"ה רוצה מכל אחד רק כפי כחו וכפי מדרגתו. ועיין מש"כ בפ' ויקהל:

פרשת צו

ברש"י אר"ש ביותר צריך הכתוב לזרז במקום שיש חסרון כיס. ולפי הפשוט הכונה היא חסרון מעות ולמה לא אמרו חסרון מעות. גם אין להבין כ"כ אשר רש"י יחשוב כ"כ מעות אשר יצטרך זירוז לזה. גם מצינו במס' ע"ז (דף ג') מצוה קלה יש לי וסוכה שמה ואמאי קרי לה מצוה קלה דלית בה חסרון כיס גם זה קשה להבין כהנ"ל וגם קשה הלא כמעט רוב המצות אין בהם כל כך הוצאות ממון. והנה הביאו מהש"ס ירושלמי מעשה

ברבי יוחנן דאבד ליה כיסתא ובעין מיניה אורייתא ולא ידע אמרין ליה וכי מפני דאבדה כיסתך אבדה דעתך א"ל דעתאי בלבא תליא ולבא בכיסיה תליא ע"כ והוא לפלא מאד להבין בפשטות אשר ר"י יאמר כזאת אשר כ"כ יהיה אצלו חשיבות ממון וגם אדרבא איתא בש"ס דר"י עזב כל הונו בשביל לימוד התורה. וגם לאיזה תועלת יהיה נכתב זאת בהש"ס. וגם קשה מאד אשר התלמידים יאמרו זאת לר"י רבם בשביל שאבדה כיסתך אבדה דעתך אשר אין מן דרך ארץ לומר כן תלמיד לרב. לכן נראה דהנה עוד יש לדקדק למה הביאו המעשה שאבד כיסתיה היה לכתוב שאבד מעות ממנו. לכן נראה לפענ"ד לפרש והוא דהנה ידוע דהשתמשות הכיס הוא לשמור המעות המונח בתוכו. וידוע דמי שהוא קשור בתאות הממון הוא שומר מאד את המעות שיש לו ותמיד הוא נותן דעתו ולבו על הממון שיש לו לשמור בכל מיני שמירות. והנה ר"י כאשר איתא בש"ס שעזב כל רכושו והונו כדי ללמוד תורה. וזאת הוא כונת הירושלמי ר"י אבד ליה כיסתא היינו שבא למדרגה גדולה עד שלא נחשב אצלו לכלום הענין ממון היינו שענין שמירת ממון אבד ממנו ולא היה עוד אצלו כלל. וזה הוא אבד ליה כיסתא והיינו הכיס שהוא לשמירת ממון. ולא היה עוד אצלו הממון לחשיבות לשמור אותו ולזאת כאשר שאלו ממנו ד"ת ולא ידע להשיב להם תיכף אמרו ליה וכי עכשיו שבאת למדרגה אשר זה הענין כיס לשמור המעות נאבד אצלך. וכי בשביל זה נאבד דעתך. כי היו זוכרים אשר קודם שהיה ר"י במדרגה גדולה כזו היה משיב להם תיכף בד"ת. והיה להם לפלא איך עכשיו לא משיב להם תיכף הלא אדרבה עכשיו הוא במדרגה יותר גדולה והיה לו יותר לידע להשיב בד"ת. והשיב להם ר"י והוא דהנה דבר אמת לאמיתו הוא רק על אופן אחד אבל דבר שאינו לאמיתו הוא על אופנים הרבה. כמו תירוץ על קושיא התירוץ האמיתי הוא רק אחד אבל תירוצים שאינם אמתיים הוא על אופנים הרבה. וגם זאת ידוע אשר מי שאינו קשור ואחוז בעניני עוה"ז זה הוא איש אמת כי כל עניני עוה"ז המה הבלי הבלים ושקרים. לזאת מי שהוא אחוז וקשור בעניני עוה"ז זה האיש אינו במדרגת איש אמת. וגם זאת ידוע דמי שהוא במדרגת איש אמת מזה האיש אינו יכול לצאת דיבור אשר לא יהיה דיבור אמת. אכן מי שאינו במדרגת איש אמת אזי יוכל גם לצאת ממנו דיבור שאינו אמת. והנה גם זאת ידוע דעל דבר אמת היינו למשל לתרץ בדברי תורה דבר אמת זה אינו כ"כ בנקל לידע תיכף רק צריך להתיישב בדבר. אכן דברים שאינם אמתיים יען כי יש אופנים הרבה לזאת יותר בנקל לומר תיכף. וזה אשר השיב להם ר"י על אשר אמרו לו. למה קודם היה תיכף ידע להשיב להם ועכשיו אינו יודע. יען אז טרם היה במדרגה זו היה דעתאי בלבאי ולבא בכיסא לזאת היה יכול לצאת ממנו אף דבר

שאינו כ"כ לאמיתו. אכן עכשיו שאינו יכול לצאת ממנו דבר שאינו לאמיתו רק דבר אמת ועל דבר אמת אין כ"כ בנקל לומר רק אחר היישוב. ומעתה לפי דעתי אפשר לפרש מה דאמרו בש"ס על סוכה מצוה קלה דלית בה חסרון כיס היינו כי ידוע מה שכתבו מהרמזים על מצות סוכה שהוא להורות לנו אשר אנחנו נשגחים מהשגחת הבורא וכל מה שיש לנו הוא רק בהשגחת הבורא ב"ה והנה מי שהוא חזק תמיד באמונה שהכל הוא בהשגחת הבורא וכל מה שיש לו הוא רק בהשגחת הבורא אזי אינו מקמץ ממונו מה שצריך להוציא ממונו הן לצדקה או לדבר מצוה. כי הלא אם יפריז ממונו למצות ה' אזי יהיה לו יותר השגחה מהבורא ב"ה. וגם נראה לי דענין חסרון כיס הנאמר בש"ס הכונה הוא שיהיה נחסר מהכיס שמונח המעות. ולזאת חלילה מי שאינו תמיד חזק באמונה זו שהכל הוא בהשגחת הבורא. תמיד כל מחשבותיו ודאגותיו שלא יהיה נחסר לו ממה שיש לו וזה הוא חסרון כיס שיהיה נחסר מהממון שמונח בהכיס. ולזאת מצות סוכה היא מצוה קלה (היינו שע"י מצוה זו נעשה קל למי שעושה אותה שאינו דואג עוד כ"כ) דלית בה חסרון כיס היינו ע"י מצוה זו יבוא לידי אמונת השגחה וממילא לא ידאג עוד על מה שיהיה נחסר לו מהכיס על ידי פיזור ממונו לצדקה ולמצות ה':

ואגב אפרש דברי הש"ס הנ"ל מה שאמרו מיד כל אחד ואחד הולך ועושה סוכתו בראש גגו היינו שאוה"ע לא עשו הסוכה על כונה זו רק עשו סוכתם בראש גגם שגם בשעת ישיבת סוכה היה השגחתם על הונם ורכושם שבביתם לשמור אותו. ואפשר לפרש בזה עוד מה שהקדיר עליה' הקב"ה החמה. והיינו על דרך הבא לטמא פותחין לו והיינו שבוער בהם ביותר התאות עוה"ז. ומעתה אפשר לומר גם כן מה שאמר ר"ש ביותר צריך לזרז במקום שיש חסרון כיס. היינו מי שהוא במדרגה זו שדואג אם יהיה נחסר לו מהכיס היינו שאוהב את הממון שיש לו ואינו חזק באמונת השגחת הבורא ודואג על זה שלא יהיה נחסר מהכיס אף שיש לו די והותר לצרכיו איש כזה צריך זירוז לכל ענינים השייכים לעבודת הבורא ב"ה. ואפשר לפרש בזה מה דאיתא בש"ס אין בן דוד בא עד שיכלה פרוטה מן הכיס. והיינו כמו דאיתא בש"ס כמה פעמים דאנו נגאלים בזכות מצות צדקה וגם כאן כן כונת הש"ס שלא נהיה שומרים כ"כ המעות בכיס שלא ליתן צדקה רק ליתן כפי אשר חננו ה' ובזכות זה נזכה לביאת בן דוד במהרה בימינו אמן:

פרשת שמיני

קרב אל המזבח. כתב רש"י שהיה אהרן בוש א"ל משה למה אתה בוש לכך נבחרת. ונראה אפשר לפרש הכונה דהנה לכאורה אין להבין בפשטות הענוות של משה רבינו

ע"ה כאשר התורה מעידה עליו והאיש משה עניו מאד מכל האדם הלא הקב"ה דיבר עמו פנים אל פנים מה שלא זכה עוד שום איש ואיך יחזיק עצמו במדרגה פחותה מכל האדם. לכן נראה דהנה בפרשת מלך כתיב לבלתי רום לבבו לזאת מזה אשר רק עמו דיבר השם היה משה מחזיק עצמו אשר יען אין לו שום מעלה אשר בשביל זו המעלה דיבר רק עמו ולא עם אחר כי משה רבינו ע"ה היה מחזיק לכל איש ישראל שיש לו מעלות נשגבות יותר ממנו לזאת לא דיבר עמם הקב"ה כי אולי יבואו לידי גיאות כי יאמרו אשר בשביל המעלות דיבר עמם הקב"ה. לזאת דיבר הקב"ה רק עמו כי הוא לא יוכל לבא לידי גיאות כי אין לו שום מעלה לחשוב אשר בשביל זה זכה לדיבור. וזאת אמר משה גם לאהרן למה אתה בוש בשביל שנחשבת בעצמך שאינך במדרגות גבוהות לזכות להיות כהן גדול. משום זה שאין בך שום מעלה לזאת נבחרת כי לא תבוא לידי גבהות. ועוד כתבתי מזה בפרשת פינחס על הפסוק יפקוד וגו':

וידם אהרן. פירש"י קיבל שכר על שתיקתו ומה שכר קיבל שנתייחד עמו הדיבור שנאמרה לו לבדו פרשת שתויי יין. והנה ומה שכר קיבל לכאורה הוא יתור לשון. וגם קשה שרש"י מפרש על וידום אהרן קודם ועל פני כל העם אכבד. ונראה דהנה הלא ידוע דמצוה לבכות על המת ר"ל. וגם שמעתי אומרים מקדוש אחד זצלל"ה שאמר על הש"ס בלע מרור לא יצא היינו שאם הקב"ה שולח יסורים על אדם ר"ל אשר המה מרורים לא יצא בזה אם הוא בולע אותם שלא ירגיש המרירות. לכן נראה דהנה איתא במסכת אבות סייג לחכמה שתיקה ונראה דמעלת השתיקה הנאמרה כאן אין הכונה על השתיקה שלא ידבר. הלא זה הוא מעלת האדם שהוא מדבר כמו התרגום על הפסוק ויהי האדם לנפש חיה לרוח ממללא. אכן נראה דענין מעלת השתיקה הנאמרה כאן היינו שחכמתו לא יעשה לו הרגש בנפשו להתגאה ע"י חכמתו וזה נקרא שתיקה כידוע וכמובן דבר זה. ומעתה כונת רש"י כאן לפרש במה שהכתוב משבח את אהרן בזה וידום והיינו שמתחלה הביא רש"י על בקרובי אקדש מה שאמר לו משה רבינו ע"ה שהמה יותר גדולים ממני וממך וכפי מש"כ הקדושים אשר כמו שאהרן חינך את המקדש שלמטה כך חינכו בניו את המקדש שלמעלה ואחר כל השבח הזה וגדולתו של אהרן ושל בניו לא נעשה באהרן שום הרגש רק וידום והיפוך מזה מצינו בקרח שאמר ואני אדום. לזאת פירש"י תיכף על וידום אהרן קיבל שכר על שתיקתו היינו אף אחר ששמע גדולתם של בניו עכ"ז לא הרגיש בנפשו שום גבהות והתנשאות. והראיה על כ"ז כי מה שכר קיבל שנתייחד עמו הדיבור כידוע שהשכינה שורה על עניו ואינו מתגאה בשום דבר לזאת נתייחד עמו הדיבור של הקדוש ברוך הוא:

פרשת תזריע

אשה כי תזריע. כתב רש"י אמר רבי שמלאי כשם שיצירתו של אדם אחר כל בהמה חיה ועוף כך תורתו נתפרשה אחר תורת בהמה חיה ועוף. ולכאורה אין להבין וכי תורת הבהמה הוא עבור הבהמה הלא הוא רק בשבילנו מזה תאכלו ומזה לא תאכלו. ונראה אפשר הכונה והוא דבשעת בריאת העולם ברא הקב"ה מתחלה כל מה שבעולם ואח"כ ברא האדם שיהא לו הכל מוכן. אכן עכשיו כשנתן לנו התוה"ק היה צריך הכנה אחרת בשבילנו שיהיה לנו מה לאכול כי יען נתקדשו אברינו בקדושת התורה אין כל הבהמות וחיות ועופות לנו למאכל רק מה שיבחר לנו הבורא עולם ב"ה. והנה אלה הבהמות וחיות ועופות אשר נכתבים בתוה"ק לאכלם המה נתקדשו בקדושת התוה"ק אשר הם לנו למאכל ואכילתם יסייעו לנו לתורה כמו דאיתא בש"ס אשר יען לא אכל היום בשרא דתורא לזאת לא יכול להשיב בדברי תורה. ולזאת בזו הסדרא נכתבה מצות מילה אשר ע"י המילה אנחנו נעשים מוכנים לתורה ולקדושה לזאת הכין לנו הקב"ה מה שיהיה לנו לאכול לפי קדושתנו:

פרשת אחרי

וידבר ה' אל משה אחרי מות שני בני אהרן. פירש"י מת"ל היה ראב"ע משלו משל לחולה שנכנס אצלו רופא אמר לו אל תאכל צונן ואל תשכב בטחב בא אחר ואמר לו אל תאכל צונן ואל תשכב בטחב שלא תמות כדרך שמת פלוני זה זרזו יותר מן הראשון לכך נאמר אחרי מות שני בני אהרן. ולכאורה אין להבין למה הוצרכה התורה כ"כ לזרז את אהרן להזכיר לו מיתת בניו במצוה זו יותר זירוז מכל ישראל. גם אין להבין למה הוצרך לזה משל אשר זירוז מיתה הוא זירוז גדול. ונראה מעט להבין דהנה אזהרת אהרן היה כאן ואל יבוא בכל עת אל הקודש לזאת הוצרך לזירוז גדול. ונבין זאת ע"פ המשל מהחולה מן הסתם אם הרופאים הזהירו את החולה לבל יאכל צונן היה להחולה חולי של חמימות אש אשר בעבור זה מתאוה החולה לדברים צוננין ואמר לו הראשון לבל יאכל צונן. והנה מן הסתם נתחזק החולאת החמימות עד שהוצרך לרופא אחר. והנה מדהיה להחולה חמימות ביותר התאוה עוד החולה יותר לדברים צוננין לקרר החמימות ולא יוכל החולה להבין בשכלו למה לא יאכל דברים צוננין אך הרופא הבין זאת אשר כפי החולאת שלו אף שהחמומות הוא רב מאד אין עתה העת לאכול דברים צוננין והוא בסכנת מיתה אם יאכל דברים צוננין לזאת הוצרך לזרזו יותר מן הראשון כי עתה החמימות יותר גדול. ועפ"ז יש להבין הנמשל כי אהרן הכהן היה תמיד בוער בו הקדושה ולבוא אל הקדש

וכאן היה האזהרה ואל יבוא בכל עת אל הקדש לזאת הוצרך לזירוז במיתת שני בניו במה שבאו אל הקדש:

פרשת קדושים

קדושים תהיו כי קדוש אני. אפשר לפרש ע"פ משל לאב שנתן לבנו מעות שיעשה לו מסחר ואמר לבנו אשר לא ידאג אולי זה המעות לא די למסחר כזה כי יש לו הרבה מעות ויתן לו עוד כן הקב"ה צוה אותנו שנהיו קדושים ואולי נאמר אשר אין בכחנו להיות קדושים לזאת אמר הקב"ה כי קדוש אני ואשפיע לכם קדושה. ואפשר לרמז איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמורו והיינו שבזה תוכלו להיות קדושים אשר מהחומר והגוף שיש לכם מאב ומאם תיראו שלא תקרבו אותו כ"כ ושלא לתת לו את מבוקשו להתענג בתענוגי עוה"ז ואת שבתותי תשמורו ואזי ישפיע לכם קדושה מקדושת שבת. והקב"ה ישפיע לנו קדושה:

פרשת אמור

במדרש ר' תנחום פתח אמרות ה' אמרות טהורות. אמרות בשר ודם אין אמרות טהורות. בנוהג שבעולם מלך בו"ד נכנס למדינה כל בני המדינה מקלסין אותו וערב לו קילוסן א"ל למחר אני בונה לכם דימוסיאות ומרחצאות ישן לו ולא עמד היכן הוא והיכן אמרותיו. אבל הקב"ה אינו כן אלא וה' אלקים אמת למה הוא אמת אמר ר' אבין שהוא אלקים חיים ומלך עולם. ולכאורה מה חידש לנו המדרש אשר בשר ודם עומד למיתה ומה יעשה אם מת אחר הבטחתו וכי בשביל זה אמרותיו אינן טהורות. ונראה דאפשר לומר דכונת המדרש הוא דהבטחת בשר ודם אינו בטוח והוא דבשעה שהוא מבטיח להיטיב הוא יען כי אז בשעת הבטחה היה לו אהבה לזה שהבטיח או מחמת שאז היה לו נחת מזה האיש ואחר כך יוכל להיות שנהפך את נדיבתו ולא ירצה עוד לקיים הבטחתו שנשתנה בדעתו והלך ממנו אהבתו כי כעת לא הרגיש עוד את הנחת שהיה לו אז ואזי שוב לא יקיים הבטחתו. ולזאת אמרותיו אינן בטוחות. וזה הוא שאמר המדרש שבשעה שבני המדינה מקלסין אותו והיה אז ערב לו לזאת הבטיח להם ואחר כך ישן (היינו שנשתנה בדעתו ונתקרר מאהבתו) ולא עמד (היינו שלא עמד בהבטחתו) אבל הבטחת הקב"ה אין חלילה שום שינוי דעת. וכמדומה ששמעתי על הפסוק אל תבטחו בנדיבים תצא רוחו (היינו שרוח נדיבתו יצא מאתו) ואז ישוב לאדמתו (היינו שישוב לטבעו) ביום

ההוא אבדו עשתונותיו (היינו שמחשבותיו הטובים שהיו לו אז בשעת הבטחה אבדו מאתו כעת):

פרשת בהר

וכי ימוך אחיך. במדרש תנחומא זה שאמר הכתוב אל תגזול דל כי דל הוא כי ה' יריב ריבם. אמר הקב"ה אל תגזול דל כי דל הוא שאנכי עשיתי אותו דל. מי שהוא גוזל אותו או מלעיג עליו חרף עשהו וכו' עי"ש. ונראה לפרש דהמדרש מתרץ זה אל תגזול דל וכי מה יש לו לדל שיגזלו אותו דהנה דרך העולם הוא אם ר"ל מי שירד מנכסיו עד שהוא עני ודל אומרים עליו שהוא בעצמו היה הגורם כי לא היה עוסק במו"מ בטוב שלא השגיח בטוב או שארי סיבות שעשה לא טובים לעסקיו. וכשאומרים לו דברים כאלו צערו גדול מאלו הדיבורים יותר מגוף העניות אשר לו כי לפי דיבורים האלו אשר הוא שומע אין לו במה להתנחם. הבריות אינן מרחמין עליו כי אומרים אשר הוא היה הגורם גם הוא מחייב את עצמו. ומעתה לבד העניות שיש לו אשר הוא חסר לחם ר"ל גם הוא חסר דעה כי דעתו מטורפת ע"י הדיבורים שאומרים עליו אשר עי"ז לא נשאר לו כלום והוא ערום מכל וכל. לזאת מפרש המדרש אשר הקב"ה אומר שלא לאמר על דל דיבורים כאלו. כי גוזלים ונוטלים גם את נפשו. כי אני עשיתי אותו דל. היינו הקב"ה עשה אותו דל אבל הוא לא היה הגורם לזה מפני שלא עסק בטוב:

וכן יש ללמוד מהמדרש אשר באם אחד מסובך בצרה וירצה להשיח לאחרים צרותיו. ובאם יאמרו לו אחרים אשר זו הצרה אינו צרה לצער עליה כ"כ. זה הדרך אינו נכון. כי הלא זה האיש מרגיש את צערו אשר אין בכחו שיאמר כן. ומעתה אם שומע שיאמרו לו כן. אזי נופל עוד יותר במדרגה שפילה. כי יחזיק עצמו לחוטא במה שדואג על צרותיו. אך מי שירצה לחזק אותו אדרבה יאנח עמו ויאמר לו שיש לצער על צרותיו. אך יראה לחזק אותו בדברים אחרים. ואזי יתנחם במה ששומע אשר אנשים יש להם רחמנות עליו על צרותיו. ואפשר לרמז על זה הכתוב אשרי משכיל אל דל:

לחג השבועות

איתא בש"ס (פסחים סח) רב יוסף עבדו ליה עגלא תילתא ביומא דעצרתא אמר אי לאו האי יומא דקא גרים כמה יוסף איכא בשוקא. ותמהו כלם איך ר"י התפאר עצמו ובפרט שהיה עניו כמו דאיתא בש"ס סוטה אמר רב יוסף לא תיתנו ענוה דאיכא אנא. הנה גם ע"ז תמהו כלם הלא אין זה מדת ענוה להשתבח עצמו בזה וכמובן. ונלפענ"ד דהנה

נראה לפענ"ד לפרש מה דאיתא בהמשנה משמת רבי בטלה ענוה היינו מדת ענוה של רבינו הקדוש היתה יקרה מאד על כי היה גדול במעלה אין כמוהו בתורה וגדולה ועכ"ז היה עניו. אבל כלם מה בכך שהמה ענוים כי אין להם במה להתגאה וע"ז אמר רב יוסף שהיה שפל בעיניו אמר לא תיתנו ענוה כי אפילו איש שפל כמו אנא יוכל להתגאה לזאת גם עכשיו מדת ענוה היא מעלה יקרה הרי שהיה עניו למאד. ונלפענ"ד לתרץ כ"ז דהנה איתא בש"ס (מ' שבת) משה הוסיף יום אחד מדעתו והסכים הקב"ה על ידו מאי דרוש היום ומחר מה מחר לילו עמו אף היום לילו עמו עי"ש. והנה מאן דסובר כן ניתנה התורה בשביעי בסיון עי"ש. והנה ידוע מה שהקשה המג"א א"כ למה אנו אומרים בחג השבועות דהוא ששה בסיון זמן מתן תורתנו. ונלפענ"ד דהנה מלשון הש"ס משה הוסיף יום אחד מדעתו משמע דבדעתו של הקב"ה היה רק שני ימים ומשה הוסיף יום אחד והקב"ה הסכים על ידו שהרי לא נתן (הקב"ה) התורה עד אחר שלשה ימים כמו שאמר משה והנה הלא דבר הוא מדוע כך נהיתה שתהיה נתינת התורה על אופן זה מה שמשה הוסיף יום אחד מדעתו. לכן נראה דהנה דכמו שמצינו בכלל ישראל כהנים לוים ישראלים כמו כן נמצא ביניינו אנשים פשוטים ובינונים וצדיקים. ואפשר לרמז דאלה שלשה מדרגות נרמזים בתפלת יום טוב אתה בחרתנו מכל העמים (היינו כנגד אנשים פשוטים שיש להם רק מעלה זו אשר טובים יותר מכל העמים) אהבת אותנו (היינו כנגד אנשים בינונים אשר הקב"ה אוהב אותם מצד עצמם) ורצית בנו (היינו כנגד אנשים צדיקים אשר הקב"ה רוצה אותם והוא יותר מאהבה) ורוממתנו מכל הלשונות (הוא כנגד אנשים פשוטים) וקדשתנו במצותיך (הוא כנגד אנשים בינונים) וקרבתנו מלכנו לעבודתך (הוא כנגד אנשים צדיקים) והנה בודאי הקב"ה חפץ יותר שנהיה כלנו לכה"פ באלה שני המדרגות בינונים צדיקים לזאת אמר הקב"ה וקדשתם היום ומחר וכפי המובן בפשטות רק שני ימים היינו עבור שני אלה המדרגות בינונים וצדיקים כי לאלו שני המדרגות די שני ימים כמו שאכתוב לקמן אך משה הוסיף יום אחד עבור המדרגה השלישית היינו הפשוטים אשר הם צריכים שלשה ימים. ודרש דרש מה מחר לילו עמו אף היום. והסכים הקב"ה כי כן רצונו של הקב"ה לקרב גם את הפשוטים ושמשה רבינו ישגיח עליהם וכן בכל דור ודור ישגיחו עליהם הצדיקים. והנה בודאי בסוף וגמר יהיה ביניינו כלנו רק אלה שתי המדרגות בינונים וצדיקים לזאת בהתורה כתיב וקדשתם היום ומחר לרמוז רק על אלו שתי המדרגות:

ומעתה מה שלא נתן הקב"ה התורה בששה בסיון והמתין עד שבעה בסיון הוא שהסכים הקב"ה גם עבור המדרגה אנשים פשוטים. ולזאת רב יוסף שהיה עניו גדול והיה מחזיק

עצמו רק למדרגה של איש פשוט. שמח ביומא דעצרתא שהוא ששה בסיון והיינו בזה שלא נתן לנו התורה אז בששי בשביל מדרגות אנשים פשוטים לזאת רב יוסף שגם הוא החזיק עצמו בענותנותו לאיש פשוט להכי שמח בזה היום ושפיר מדויק הלשון שאמר רב יוסף אי לאו האי יומא דקא גרים (היינו שקא גרים שהמתין הקב"ה בנתינת התורה בזה היום) כמה יוסף איכא בשוקא. ולזאת אנו אומרים בששי בסיון זמן מתן תורתנו כי יען שלא נתן הקב"ה אז את התורה בשביל שהמתין על אנשים פשוטים ואנחנו מחזיקים אותנו לאנשים פשוטים לזאת מזה היום ידענו אשר גם לנו ניתנה התורה:

וע"פ הנ"ל יש ליישב ג"כ מה שלכאורה קשה על הא דפסקינן ביו"ד הלכות נדה סימן קצ"ו דפליטת שכבת זרע סותרת עד ששה עונות והיינו כרבי יוסי דבשבעה בסיון ניתנה התורה וכן איתא במסכת שבת פ' אמר רבי עקיבא דלר"י צריך ו' עונות א"כ היו שלשה ימי פרישה ולכאורה קשה הרי אמרי' במס' שבת פ' אמר רבי עקיבא משה הוסיף יום אחד מדעתו עיי"ש והיינו דכונת הכתוב וקדשתם היום ומחר היה רק על שני ימים רק הקב"ה הסכים עם משה ולא נתן התורה בששי רק בשבעה בסיון ומעתה לפי כונת התורה רק על שני ימים יהי' הפרישה אם כן ממילא השכבת זרע מסרחת אחר ארבעה עונות ולמה אנו מצריכין ששה עונות וכי דע"י שהוסיף משה יום אחד נשתנה זאת דש"ז אינה מסרחת רק אחר ששה עונות. אכן לפי מה שכתבתי לעיל דהקב"ה הי' רצונו על שתי המדרגות אשר בנו היינו צדיקים ובינונים ומשה רבינו ע"ה ביקש גם בעד המדרגה השלישי היינו הפשוטים והנה איתא בש"ס הנ"ל בעיא אם ש"ז במעי כותית מסרחת כי בישראל בשביל דדאיגי במצות חביל גופייהו ומסרחת או דילמא כיון דאכלי שקצים ורמשים חביל גופייהו (ולכאורה איך זה לעומת זה ונראה לפרש כמו דישראל דאיגי במצות הכותים דאיגי בעניני תאות עוה"ז עד שאוכלים שקצים ורמשים למלאות תאותם לזאת גם גופי י חביל) הרי מוכח דבשביל דאיגי במצות להכי מסרחת וא"כ ממילא מי שהוא במדרגה גדולה הוא בודאי יותר דאיג במצות ממי שהוא במדרגה קטנה ולהכי כפי רצון הקב"ה על שני המדרגות גדולות ואלה המדרגות הרבה דאיגי במצות בשני ימים הש"ז מסרחת אכן כפי בקשת משה ע"ה על המדרגה השלישית אשר אינם כל כך דאיגי במצות צריך באמת שלשה ימים היינו ששה עונות שתהיה הש"ז מסרחת וכן פסקינן דצריך ששה עונות:

והנה יש מנהג בחג השבועות להעמיד אילנות ואפשר שבא לרמז ואגב אפרש מה דאיתא בהמשנה ראשונה במס' ר"ה באחד בשבט ר"ה לאילן כדברי בית שמאי ובית הלל אומרים בט"ו בשבט. ויש לעיין למה שינה המשנה הלשון כדברי בית שמאי

ולא כבכל מקום דברי בית שמאי. ונראה דאפשר לומר דהנה אפשר דהארבעה ראשי שנים שחשבה שם המשנה אפשר לומר על דרך רמז אשר אז בזמנים האלו נוכל לזכות למדרגות גדולות לעבודת הבורא והיינו באחד באלול ר"ה למעשר בהמה והיינו דבאלול צריך כל האדם לפשפש במעשיו ולהחזירם למוטב והנה ידוע דהראשית לתקן את נפש הבהמיות שהוא החומר להכניסו בקדושה היינו קדש עצמך במותר לך. וזה למעשר בהמה דהיא הקדושה כי עשירית הוא קדש. באחד בתשרי ר"ה לשנים כידוע אז מתוקנים הימים לתשובה ושורש התשובה כמו שכתב הרמב"ם אשר היום איש אחר ולא כאתמול וזה הוא ר"ה לשנים היינו שיהיה משונה ולא כאתמול. בשבט ר"ה לאילן והיינו כי ידוע אשר התכלית הטוב הוא לעשות מעשים טובים בעיני אלהים ואדם ושלא יתכוון עבור טובת עצמו ליהנות מזה והוא כמו אילן העושה פירות עבור אנשי העולם. והאילן אין לו שום הטבה מאנשי העולם. וביותר ידוע אשר אלו האלנות העושים פירות היקרים היינו כמו ענבים אלו האלנות לא תואר להם והמה עקומים. ואפשר משום זה נמשלו ישראל לכרם כי גם אנחנו בני ישראל הגופים כחושים ורק המעשים הוא הפירות המה טובים ולזאת מדרגה כזו כמו אילן לעשות מע"ט שלא ליהנות לעצמו נוכל לזכות בשבט והנה בית שמאי הרגישו זה התכלית ביותר בשבט ואנחנו רק בחמשה עשר לזאת לא כתבה דברי בית שמאי כי לאו כל אדם זוכה לזה לזאת דבריו אינם כפסק על העולם לזאת כתבה המשנה כדברי ב"ש היינו מי שהוא כמדרגות ב"ש יש לו התכלית באחד בשבט. באחד בניסן ר"ה למלכים נוכל לומר היינו כי אז נוכל לבא למדרגה אשר בבחינת מלכים היינו ממלכת כהנים כמו שכתוב ואתם תהיו לי ממלכת כהנים. או אפשר לומר כי אז באחד בניסן נוכל לבא למדרגה גדולה לזכות להיות לנו כל טוב עוה"ז ועל כל זה נעבוד את הבורא ב"ה בקדושה כאשר אמרתי על אחר כן נצא ברכוש גדול. והנה דלכל אלה המדרגות גבוהות נוכל לזכות על ידי התורה הקדושה שנתן לנו הקב"ה לזאת בשבועות נוהגים להעמיד אלנות כדי שנזכור אשר נוכל לבא למדרגה זו כמו אילן וכהנ"ל:

במסכת פסחים (דף סח) בעצרת הכל מודים דבעינן נמי לכם מאי טעמא יום שניתנה בו תורה ויש להבין למה בשביל שהוא יום שניתנה בו תורה מצוה לאכול ולשתות הלא יותר היה צריך ללמוד כל היום תורה. ונראה דמה שהוא מצוה לאכול ולשתות בעצרת הוא להראות כחה של התורה. דהנה איתא במדרש בראשית כשהקב"ה ברא את העולם הביט בהתורה כמו שהאומן בונה הבנין ע"י שמביט בהציור על הבנין. והכונה בזה שכל מה שהקב"ה ברא בעולם הזה ענייני עוה"ז יהיה מתוקן ע"פ התורה הרי שאם האדם מתנהג

ע"פ התורה לא יתנגד לו מה שהוצרך ליהנות מעניני עוה"ז כי כך ברא הקב"ה העוה"ז על אופן התורה והנה במעמד הר סיני שנתן לנו הקב"ה את התורה ודיבר עמנו ואמר לנו אז עשרת הדברות ובתוכם לא תרצח לא תנאף לא תגנוב לא תענה אשר הדברים האלה לא שכיח אף באחד מאלף שיהי' בטבעו לרצוח או לגנוב או להיות נואף או להעיד שקר הלא יש בהתרי"ג מצות דברים העומדים ברומו של עולם כגון מצות תפילין או לולב סוכה ולמה לא אמר לנו הקב"ה המצות האלו. ונראה הקב"ה הראה לנו בזה כחה של תורה כי אם היה אומר לנו הקב"ה המצות היקרות מי שהיה טבעו ומזגו רע היה נופל בדעתו כי היה חושב אשר יען כי מזגו וטבעו הוא ברע אין לו שייכות אל התורה הקדושה לזאת הראה לנו הקב"ה אשר התורה היא ניתנה לכל אף מי שבטבעו לרצוח נפש כי התורה היא רפואה לכל החלאים חולי הנפש לזאת אמר לנו הקב"ה בשעת נתינת התורה הלאוים האלו להראות אשר התורה ניתנה לכולם אף מי שבטבעם לעשות מעשים רעים וזה כונת המדרשים בכמה מקומות אשר התורה היא רפואה לכל המיחושים הן חושש בראשו או באזנים והיינו לכל המדות רעות התורה היא הרפואה שיתוקן ע"י התורה כל המדות שיהיו טובים לזאת אמרו חכז"ל אשר בחג השבועות הנקרא עצרת צריך נמי לכם היינו להראות שמי שמתנהג עפ"י התורה יוכל לאכול ולשתות ולא יזיק לו אף מה שבטבע להתגשם ע"י אכילה ושתיה כי אם מתנהג עפ"י התורה בשעה שאוכל השיג עוד רוח טהרה ופירשתי כעין זה בזמר של שבת במשנה לחם וקידושא רבה ברוב מטעמים ורוח נדיבה. והיינו דאכילת שבת קדש יש בה קידושא רבא ואף שאוכל רוב מטעמים ישיג רוח נדיבה ובזה פירשתי ג"כ מה שכתב רש"י בפ' וירא מצינו בתורה ובנביאים ובכתובים דפיתא סעדתא דלבא עיי"ש. ולכאורה איך שייך דבר כזה לכתוב בתורה. ואמרתי לפרש והוא דהנה תורה ונביאים וכתובים הוא מדרגות מדרגות תורה ומדרגות נבואה ומדרגות רוח הקדש והוא כתובי' וע"ז כתב רש"י והוא מהמדרש דפתא הוא סעד לכל המדרגות וזה הוא אשר מצינו בתורה ובנביאים ובכתובים (והיינו הן מדרגות תורה ומדרגות נבואה ומדרגות רוה"ק) דפתא סעדתא דלבא היינו שהוא נכתב בתורה ובנביאים ובכתובים נתהוה הלחם בקדושת התורה אשר יוכל ליתן סועד ללב טוב לכל המדרגות ועפ"י זה אפשר להבין מעט מנהג ישראל לאכול בחג השבועות מאכלי חלב והוא דהנה איתא בש"ס דהחלב בא מדם והיינו דדם נעכר ונעשה חלב הרי אף שהדם אסור לנו לאכול אבל החלב שנעשה מהדם מותר לנו לאכול והיינו משום מה שאסרה לנו התורה לאכול דם כי הדם הוא הנפש וכתב הרמב"ן ז"ל כי הדם הוא שורש הנפש הבהמיות עיי"ש וע"י שהדם נעכר ונעשה חלב ממנו מותר לאכול החלב הרי אם

הגשמיות של הדם נתקלקל ונעכר נתהפך להיות היתר אכילה לכן אוכלין מאכל חלב בעצרת שהוא יום שניתנה התורה להראות כמו שהחלב מותר לאכול בשביל שהגשמיות נעכר כמו כן ע"י התורה הקדושה נחלש כח הגשמיות שבאדם וגם הגשמיות של המאכל מביא לו עוד לרוח טהרה:

עוד נראה לי על מנהג לאכול מאכלי חלב בעצרת דהנה איתא בש"ס בכורות (דף ו' ע"ב) חלב מנלן דשרי ויליף הש"ס מהפסוק של תורה ארץ זבת חלב ודבש ומפסוק (ש"א יז) ששלח ישי ע"י דוד לשר האלף את עשרת חריצי חלב ומפסוק ישעי' לכו שברו ואכלו וכו' ובלא מחיר יין וחלב והנה לכאורה אין להבין הראיות מהפסוקים הנ"ל דהרי מה דשאלו חלב מנלן דשרי בודאי אין לומר דשאלה הי' אולי חלב אסור דהא בודאי מדכל ישראל אכלו חלב בודאי משום דגם אבותי' וכן למעלה עד משה רבינו ע"ה בודאי אכלו חלב רק דהש"ס שאלו אם יש רמז בהתורה על היתר החלב וא"כ מה ראיה יש בזה שבימי ישי אכלו חלב וכי הי' הש"ס מסופק בזה אם אכלו חלב גם מהפסוק ישעי' הנ"ל יש להקשות כן אלא ע"כ מוכרח לומר דכך הוא כונת הש"ס והוא דכל דבר מאכל שנרמז בתורה שהוא מותר לאכול עי"ז נתקדש המאכל ולזאת אם נרמז בהפסוק של תורה ונביאים וכתובים נתקדש המאכל ובזה יש להבין עוד למה הביאו הש"ס שלשה הפסוקים וכי אין די בפסוק א' של תורה אך להראות כמו פתא דמצינו בתורה ובנביאים ובכתובים כמו כן חלב נרמז בתורה ובנביאים ובכתובי' והוא שמאכל חלב הוא טוב לכל המדרגות לזאת אנו אוכלין מאכל חלב בחג השבועות כי איתא בש"ס שבת דרש האי גלילאי בריך רחמנא דיהיב לן אורייתא תליתאי וכו' ופירש רש"י תורה נביאים כתובים לכן אוכלין מאכל חלב אשר נרמז בהשלשה תורות להראות אשר כל אלו התורות ניתנה לנו מן השמים וגם שהמאכל חלב הוא טוב לכל בעלי המדרגות וכעין זה מצינו בש"ס לא צלילא דעתאי דלא אכילנא בשרא דתורא. והוא דבשר שור יש בו כח לסייע למי שאוכל הבשר אל התורה כמו שכתוב בהתורה זאת תורת הבהמה. לזאת ע"ה אסור לאכול בשר בשביל שאינו בעל תורה:

ולפ"ז יש ליישב מה שהקשו ובראשם התוי"ט על קושית הש"ס ודילמא לסחורה דהא אסור לאכול ולעשות סחורה בדבר שאסור א"כ מה הקשו הש"ס ודילמא לסחורה הא אם חלב אסור באכילה אסור גם לסחור עיי"ש ולפי הנ"ל דהש"ס ידעו דחלב מותר באכילה רק לידע אם יש רמז בתורה ע"ז א"כ שפיר הקשו הש"ס דעדיין אין מפורש על אכילה רק על סחורה:

ספר במדבר

פרשת נשא

איש איש כי תשטה וגו' פירש"י ללמדך שמועלת בשנים באיש מלחמה שלמעלה ואישה מלמטה. ויש להבין למה מתאר הכתוב כאן להקב"ה בתואר איש מלחמה. ונראה דהנה בודאי אם זנתה מסתמא היצר הסיתה אך היתה צריכה ללחום עם היצר הרע ולכבוש אותו כאשר זאת כל עבודתנו ללחום עם היצר הרע ולכבוש אותו. וזאת הוא תכלית בריאתנו ללחום מלחמה זו ומהיכן יש לנו זה הכח ללחום ולכבוש את היצה"ר הוא מהקב"ה וב"ש אשר ברא אותנו והוא איש מלחמה ונתן לנו הכח ללחום עם היצה"ר. ולזאת האשה אם זנתה ולא עשתה מלחמה עם היצה"ר לכבוש אותו היא מועלת בהקב"ה אשר נקרא גם איש מלחמה:

כי יפליא לנדור נדר ופירש"י למה נסמכה פרשת נזיר לפ' סוטה לומר לך שכל הרואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין שהוא מביא לידי ניאוף והוא מהש"ס מס' סוטה. ולכאורה קשה אם יין מביא לידי ניאוף למה לא הזהירו לכל איש שלא ישתה יין ולמה ימתין עד שיראה סוטה בקלקולה. ונראה לפי מה שהביאו בשם רבינו הקדוש בעש"ט זצללה"ה זי"ע דאם אדם רואה מי שעובר עבירה ידע מזה אשר גם הוא אינו נקי מזה כי אם הי' נקי לא הי' רואה דבר זה ע"כ יתאמץ לנקה את עצמו שלא יבוא לידי עבירה זו. ונראה דכאן מרומזים דבריו הקדושים והיינו מי שיודע בעצמו שאינו נקי לגמרי מענין ניאוף רח"ל בודאי לא ישתה יין. אך הש"ס למד אותנו באם חושב בדעתו אשר הוא נקי מזה. עכ"ז אם רואה סוטה בקלקולה ידע אשר יען ראה זאת אשר עדיין אינו נקי מכל וכל מזה. וצריך להשתדל שיהי' נקי ויזיר עצמו מן היין ומדויק הלשון שכל הרואה וכמובן:

פרשת בהעלותך

וישארו שני אנשים במחנה הביא רש"י ז"ל אותן שנשארו אמרו אין אנו כדאין לגדולה זו ואח"כ על הפסוק והמה בכתובים הביא רש"י מי שעלה בידו זקן נתקדש ומי שעלה בידו חלק אמר לא המקום חפץ בכם. ולכאורה אין להבין למה אמר להם משה רבינו ע"ה לצער אותם ולאמור להם אשר אין המקום חפץ בהם ובפרט שהמה בעצמם הצדיקו עליהם ואמרו אשר אינם כדאין לגדולה זו כמו שהביא רש"י ז"ל הספרי. ונלפענ"ד דאפשר לפרש דמשה רבינו ע"ה אמר להם כך לנחם אותם שלא יפלו בדעתם ממדרגתם הגדולה ושלא יהיה להם חולשת הדעת והוא דהנה איתא במדרש פ' שמות שני גדולי

הדור בדקו בצאן ועיין שם מה שכתבתי שם והעולה משם דמי שהוטל עליו צרכי הצבור אין יכול לעמוד תמיד על עבודת הבורא בהוב"ש במדרגות גדולות כדרכו. כאשר גם כאן פירש"י על הפסוק אדוני משה כלאם הטל עליה' צרכי צבור והם כלים מאליהם. לזאת כאשר שמע משה רבינו ע"ה מהם שאמרו אין אנו כדאים לגדולה זו. ויהי להם חולשת הדעת כי שפטו עצמם אשר המה במדרגה קטנה אשר לזאת לא זכו לגדולה זו להיות מנהיגים לבניו של מקום. לזאת אמר משה רבינו ע"ה להם לנחם אותם אשר אדרבה יען עבודתם בעבודת הבורא הוא יקר מאד לזאת לא הוטל עליהם הנהגת צרכי ציבור. למען לא יבטלו כלל מעבודתם עבודת הבורא ב"ה וב"ש. ומעתה יש לפרש מה שאמר להם משה רבינו ע"ה לא. המקום חפץ בכם. היינו לא כמו שאמרתם אשר אינכם כדאים לגדולה זו אדרבה אתם במדרגה גדולה אשר המקום חפץ בכם והיינו עבודתכם בעבודת הבורא. לזאת לא הוטל עליכם הנהגת הציבור. ולזאת אמר יהושע הטל עליהם צרכי ציבור וכמובן:

זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חנם ופירש"י חנם בלא מצות. וקשה להבין איזה תועלת במה שהוא בלא מצות. גם קשה במה שאמר משה האנכי הריתי וגו' האנכי ילדתיהו וגו' הלא משה רבינו אשר תמיד הי' מוסר את נפשו בשביל ישראל והיום יאמר כך שאין לו שייכות להם. וגם קשה בפרשה ותדבר מרים ואהרן במשה וגו' והאיש משה עניו מאד וגו' קשה להבין השייכות לזה ונראה דהנה במסכת שבת פ' אמר ר' עקיבא הקשו התוס' למה דברו במשה במה שפירש מן האשה הלא הקב"ה הסכים לזה שאמר לו ואתה פה עמוד עמדי. ותירץ ר"ת דלולא משה לא התחיל לפרוש לא הי' הקב"ה אומר לו כי בדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו עיי"ש ולכאורה עדיין קשה למה דברו בזה אם הקב"ה הסכים לזה בודאי הוא דרך טוב וישר. ונראה דהנה ידוע דבנקל יותר לפרוש לגמרי מדברים אשר בהם תענוגי עוה"ז מלעשות אותם ולעשותם באופן שלא ירגיש כלל התענוג רק לעשותם בשביל המצוה בלי שום הרגשת התענוג והנאה לזאת דיברו במשה שלקח לעצמו עבודה קטנה לפרוש לגמרי כי הי' לו שלא לפרוש ולעשותם באופן היותר נאות וזו היא עבודה גדולה. לזאת העידה התורה על משה אשר מה שלא לקח לעצמו עבודה הגדולה לא היה חלילה משום שלא רצה לעבוד עבודה קשה. אך רק משום שהיה עניו מאד והיה שפל בעיני עצמו ליקח עליו עבודה כזו כי ירא לעצמו שמא לא יוכל לעבוד עבודה כזו מחמת שלא היה נחשב בעיני עצמו לכלום אשר יוכל לעבוד עבודה כזו. ועפ"ז נראה דיש להבין המדרש על שלמה המלך. טוב היה לו להיות גורף ביבין מלעשות וליקח הרבה נשים. והוא דהנה המדרש הביא שם אשר שלמה המלך

אמר אני ארבה ולא אסור והנה קשה מה בכך שלא אסור מ"מ למה לו ליקח הרבה נשים. אכן נראה דהיה רוצה לעבוד את הבורא בעבודות קשות והנה ראה כתוב בתורה ולא ירבה לו נשים ולא יסור את לבבו הרי שע"י רבוי נשים אפשר לבוא לידי הסרת לב לזאת רצה שלמה המלך להרבות בנשים למען יהיה לו עבודה קשה שלא יסור את לבבו והיה עיקר כונתו שלא יסור לזאת אמר אני ארבה למען יהי' לי עבודה שלא אסור וע"ז אמר המדרש טוב הי' לו וכו' היינו להיות שפל בעיניו וכמובן ובזה יש להבין גם הפסוק בכל ביתי נאמן הוא וכמדומה לי ששמעתי זה הפירוש והיינו כי בודאי משה רבינו ע"ה ראה בהשמים עבודת המלאכים והשרפים והאופנים אשר הוא לאין שיעור. ועכ"ז משרע"ה לא לקח לעצמו להיות עובד גם כן כמו המלאכים כי לא לקח לעצמו עבודה שאינו שייך לו:

והנה רש"י ז"ל הביא הדרש על הפסוק העם בוכה למשפחותיו שהיו בוכים על עסקי עריות והנה לכאורה קשה למה פירשו לגנאי כ"כ אך נראה כשנעיין בטוב אדרבה הוא שבח גדול להם במה שהיו בוכים על עסקי עריות. כי הנה אם היו בוכים בודאי היו חפצים לישא עריות. וא"כ למה לא לקחו עריות כחפצם אך בשביל שהקב"ה אסר להם עריות לזאת לא עלה על לבם ליקח עריות לנשים ולעבור חלילה על מצות ה' והרי הוא דומה כמו שנאבד מאיש חפץ יקר ובוכה על צערו שנאבד ממנו החפץ כמו כן על בחינה זו היו אז ישראל אשר מצות ה' היה עליהם כ"כ חזק מאד אשר לא יעברו חלילה והיו בוכים ע"ז שנאבד מהם דבר זה ליקח להם עריות לנשים. והרי זה דומה למשל איש ישראל הי' רעב מאד ואין לו מה לאכול רק שמונח לפניו מאכל טרפה והי' בוכה על צער הרעבון אשר לו ועכ"ז אינו אוכל ממאכל טרפה המונח לפניו ואזי הוא שבח גדול לו. כמו כן היה אז שבח גדול להם במה שבכו על עסקי עריות וכמובן:

ולפ"ז אפשר לומר בשביל שראו אז ישראל שהמה במדרגה כזו אשר בשום אופן לא יעברו על מצות ה' לזאת נשא לבם לעבוד את הבורא בעבודות קשות והיינו לאכול בשר והיינו על אופן עבודה כידוע שיש עבודה באכילה אם אוכל על אופן היינו להעלות הניצוצי הקדושה ולתקן הגשמיות שיש בהמאכל. ולא היו יראים לנפשם שמא יהנו מתענוג אכילת בשר הגשמיות כי היו בטוחים על עצמם שיוכלו לעבוד עבודה זו ושלא ירגישו הנאות הגשמיות כי קיום מצות הבורא ערב עליהם הרבה יותר מתענוגי גשמיות עולם הזה. והנה יען אכילת המן שהיה מן השמים והיה לחם שמלאכי השרת אוכלים כמאמר המדרש על הפסוק לחם אבירים אכל איש ולא הי' להם עבודה זו באכילת המן. לזאת אומרים זכרנו את הדגה אשר אכלנו במצרים חנם אף שלא הי' להם מצות ומכל

שכן כעת שיש לנו מצות וא"כ המה במדרגה יותר גדולה. לכן נאה להם לאכול דברים גשמיים היינו בשר כדי לעבוד עבודה באכילה. וע"ז אמר משה רע"ה אל ה' יען כי הוא מחמת ענותנותו לא לקח לעצמו עבודה גדולה וקשה וכהנ"ל ולזאת כאשר שמע מה שהם אומרים אשר חפצים לעבוד עבודות גדולות וקשות לזאת אמר אשר הוא לא למד אותם דרך כזו לחשוב את נפשו שיוכל לעבוד עבודות גדולות וקשות רק אדרבה להיות שפל בעיני עצמו ולירא להכניס בגדלות שמא לא יוכל לעמוד נגד עבודה כזו. לזאת אמר אם אנכי ילדתיהו והיינו כפי מאמר חכז"ל כל המלמד את בן חברו תורה כאילו ילדו והרי שלימוד התורה עם בן חברו נקרא לידה לזאת שהוא לא למד אותם על אופן זה היינו שלא ילד אותם על ידי לימוד עמהם להיות באופן זה:

פרשת שלח

למטה יוסף למטה מנשה. וכתבו בעלי התוספות כאן שקליה יוסף למטרפסיה לפי שהוציא דבה ולכך הוזכר כאן על מטה מנשה שהי' ממוציאי דבה עיי"ש ובאלשיך הקדוש איתא דלהכי ביקש משה רבינו ע"ה על יהושע שינצל מעצת מרגלים לפי שהוא בא מיוסף שהי' ג"כ מוציא דבה. ולכאורה קשה מאד להבין כ"כ בפשטות דברים אלו לאמור על יוסף הצדיק שהי' חלילה בעל חסרון עד שהוריש זאת לבניו. לכן נראה דגם ענין המרגלים אין להבין כ"כ בפשטות כי כלם היו אנשים גדולים וצדיקים ואיך יעשו מעשים כאלו. וגם אין להבין מה שהמדרש קרא לזאת עצת מרגלים מה עצה יש בזה. גם מה שנקראים מוציאי דבת הארץ אין להבין כ"כ וגם קשה מאד להבין פירש"י על הפסוק כי חזק הוא ממנו. כביכול הקב"ה. הוא דבר תמי' מאד ובפרט על אנשים גדולים שיאמרו כן:

לכן נראה דאפשר לומר דכונת המרגלים הי' שהיו יראים לכנוס לארץ ישראל ולהיות איש תחת גפנו ויהי' להם כל טוב עוה"ז. והיו יראים לנפשם שלא יוכלו שם לעבוד את הבורא ב"ה. והי' טוב להם יותר שישארו במדבר ויאכלו מן למען יוכלו לעבוד הבורא ב"ה וב"ש בלי שום מניעה. ולזאת נקרא עצת מרגלים כי דבר זה הוא עצה. ובזה אפשר להבין כי חזק הוא ממנו ומה שפירש"י כביכול. היינו שיש לכל איש ישראל נשמה קדושה שהיא חלק אלקי ממעל. אך אמרו המרגלים ענייני עוה"ז שבארץ ישראל חזק הוא ולא נוכל לעבוד את הבורא אף שיש לנו נשמה קדושה כי חזק הוא ממנו אך הי' להם לידע גם מעלת ארץ ישראל אשר היא קדושה כדאיתא בש"ס אוירא דא"י מחכים אשר כל ענייני עוה"ז לא יגרע לנו כלום לעבודת הבורא מחמת גודל קדושת ארץ ישראל.

וכאשר פירשתי על הפסוק ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלקיך על הארץ וגו', היינו שארץ ישראל כ"כ בקדושה עד שאפי' אחר אכילה ושתיי' כדי שביעה תוכל לברך את השם לזאת נקראים המרגלים מוציאי דבה היינו שדברו על ארץ ישראל שאינה במעלת קדושה יותר משאר ארצות. והנה בפ' וישב כתבתי שמה שיוסף דיבר על השבטים היינו שאחיו השבטים הולכים במדרגות גדולות לעבודות הבורא. ויוסף היה מחזיק עצמו לקטני המדרגה. ולא רצה לילך במדרגות גדולות. ולזאת לא הי' נכון בעיניו דרך אחיו. ולזאת דיבר עליהם עיי"ש ובזה שפיר נבין דברי רבותינו בעהתוס' שגם שבט מנשה הלכו בדרך יוסף זקנם שלא לילך במדרגות גדולות. היינו לעבוד את הבורא ב"ה עם טוב עוה"ז. וגם דברי אלשיך הקדוש נכונים שמשה רבינו ע"ה ירא על יהושע בשביל שיוסף הי' אבי זקנו אשר הי' ג"כ ירא לילך במדרגות גדולות. לזאת אולי גם הוא יסכים לעצת מרגלים לירא לילך במדרגות גדולות. ובזה יש להבין התרגום יהונתן שפירש על הפסוק ויקרא משה וגו' וכד חזא משה ענותנותו דיהושע והיינו שהי' ירא משה על יהושע יען היה עניו מאד לזאת אולי יסכים לעצת מרגלים שלא לילך במדרגות גדולות לעבוד את עבודת הבורא עם טוב ענייני עוה"ז וכהנ"ל ולזאת התפלל עליו:

עוד אפשר לומר על כונת המרגלים יען כי ידעו אשר עוד לא נזדככו לגמרי אשר אם יכנסו לארץ ישראל לא יהי' הסוף רק שיהי' עוד גלות. לזאת רצו שלא לכנוס אז לארץ ישראל רק להיות עוד במדבר למען להזדכך מכל וכל ולא יהיה עוד גלות וכמדומה אשר שמעתי כן. וידוע אשר כתבו כלם אשר באם הי' משה רבינו ע"ה מכניס אותנו לארץ לא הי' עוד גלות. ולזאת יש לפרש התרגום יהונתן כי יהושע הי' יודע מנבואת אלדד ומידד משה מת ויהושע מכניס וכד חזא משה ענותנותו דיהושע אשר אין רצונו להיות מנהיג לזאת ירא עליו אשר עי"ז יסכים לעצת מרגלים כדי שיהי' משה מכניס ולא הוא:

היש בה עץ אם אין ופירש"י אם יש אדם כשר שיגין עליהם בזכותו. ולכאורה קשה להבין הרמז על אדם כשר. ונראה דהנה מצינו בש"ס גטין פ' הנזיקין שבחוהו רבנן לדציבי. ולכאורה שבח כזה אין שייכות לרבנן. כי גם אנשים פשוטים ידעו שבח העצים. לכן נראה דהש"ס מרמז לנו דבר גדול והוא דהנה כל הדברים הגשמיים יש להאדם טובה גדולה מהם. כגון אכילה ושתיי'. אך לעומת זה יש להדברים הגשמיים ג"כ הטבה גדולה מהאדם האוכל אותם כי יש להם תיקון יען שבאו אל גוף האדם ונעשה מהם מדרגות אדם. אכן עצים המה מטיבים ג"כ מאד להאדם היינו חימום או בישול ולהם אין שום הטבה מהאדם יען כי לא באו לתוך גופו. ולזאת אפשר לומר שבחוהו רבנן למדרגה זו כמו ציבי היינו עצים היינו להטיב לאחרים אף אם אין לו שום הנאה וטובה בזה

שהיטיב לאחרים. ולפ"ז ג"כ אפשר לומר דזה כונת רש"י לפרש על יש בה עץ היינו אדם כשר כמו עץ היינו שמיטיב לאחרים בלתי הנאתו וטובתו כי איש כזה זכותו רב להגן:
ונקה לא ינקה. שאלני אחד הנה משה רבינו ע"ה הוצרך עכשיו לבקש סליחת עון ואיך הזכיר המדה ונקה לא ינקה. ונראה דהוצרך להזכיר המדה זו ונקה לא ינקה למשל אם איש מבקש מאיש אחד להיטיב עמו או ליתן לו מתנה או צדקה וזה האיש מסרב יען שיש לו טעם למה אינו נותן לו. וזה האיש המסרב ליתן חושב בדעתו אשר באם חבירו הי' יודע הטעם לא הי' מבקש ממנו. אכן אם זה האיש המבקש יאמר לו ידעתי הטעם שלך עכ"ז אנכי מבקשך כי הדבר נחוץ מאד לי אף אחר הטעם שיש לך אזי יוכל להיות שיתן לו וימלא בקשתו לזאת אפשר לומר דלהכי הזכיר משה רבינו ע"ה המדה הזאת ונקה לא ינקה היינו אף שידעתי מדה זאת דלא ינקה עכ"ז אבקשך מאד לסלוח ויש לפרש כפי זה הזמר של שבת משוך חסדך ליודעיך אל קנא ונוקם היינו שידענו שהוא קנא ונוקם עם כל זה אנו מבקשים שיעשה עמנו חסד:
ונקה לא ינקה. שאלני איש אחד הלא כאן הי' התפלה על סליחת עון ואיך הזכיר כאן המדה ונקה לא ינקה. ואמרתי להבין עפ"י משל אם הי' איש מבקש נדבה גדולה מאיש עשיר עבור דבר נחוץ וזה העשיר הוא נדבן גדול אשר הרבה עניים תחת השגחתו ליתנם. לזאת חושב זה הנדבן אם הי' זה האיש המבקש יודע מה שאני צריך ליתן להעניים אשר תחת השגחתי לא הי' מבקש ממני נדבה גדולה אכן אם זה המבקש הי' יודע זאת ועכ"ז הוא אומר לו בבקשה ידעתי את נדבותיך הרבים ועל כל זה אנכי מבקש ממך כעת נדבה גדולה כי נחוץ למאד אזי בודאי יתן כפי מבוקשו לזאת הזכיר משה רבינו המדה ונקה לא ינקה היינו שהוא יודע ממדה זו ועל כל זה מבקש עתה סליחה כי נחוץ הוא מאד וע"פ זה אמרתי לפרש בהזמר של שבת משוך חסדך ליודעיך אל קנא ונוקם ואין להבין מבקשים חסד ואיך נזכר קנא ונוקם ג"כ נוכל לומר כהנ"ל היינו אף שאנו יודעין אשר הוא קנא ונוקם על כל זה מבקשין חסד. עוד אמרתי על זה הזמר כי הנה אם הקב"ה יעשה עמנו חסד יהי' להשונאי ישראל צער ועגמ"נ לזאת אנו מבקשין במדה זו קנא ונוקם לעשות נקמה להשונאי ישראל בזה שיעשה עמנו חסד להטיב עמנו:

פרשת קרח

וישמע משה ויפול על פניו. ולכאורה מה בא הכתוב לכתוב וישמע משה הלא בודאי שמע. ונראה דהנה איתא במדרש מה ראה קרח לחלוק עם משה ראה פרה אדומה. והוא פלא וסתום. והנה רש"י ז"ל הביא המדרש וקרח שפקח הי' מה ראה לשטות זה

אלא ראה שלשלת גדולה יוצאה ממנו וכו' והוא פלא דלפי התירוץ קשה יותר דהא איש כזה אשר ראה מה שיהי' אחר כמה וכמה דורות הוא במדרגה יותר גדולה ממי שהוא במעלת פיקח א"כ בודאי קשה היאך עשה כזאת. ונראה דהנה ענין פרה אדומה אמרו במדרש דשום איש לא יוכל לידע טעמה גם שלמה המלך ע"ה לא הי' יודע כי המדרש מפרש הפסוק אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני. על טעם פרה שרצה לידע. ולכאורה הלשון והיא רחוקה אין שייך כ"כ והי' צריך להיות והיא עמוקה ממני. ולא לשון רחוקה דשייך לומר על ענין גשמיי. לכן נראה דהנה עוד יש לעיין הלא הקב"ה נתן לנו את התורה וגם מצות פרה אדומה. ולמה תהי' כ"כ נעלמה מאתנו עד שא"א לידע טעמה. לכן נראה דבאמת נוכל לידע אותה. אך רק באם נהי' אנחנו במדרגה גדולה כמו שהקב"ה חפץ מאתנו התכלית הטוב שנהי' כפי הרצון של הקב"ה. מאז נדע בטוב ענין פרה אדומה. והנה החקה של פרה אדומה אשר אנחנו לא נדע הוא מה שכל העוסקים בה נעשים טמאים ואח"כ היא מטהרת טמאים. והנה הגלות שלנו הוא ג"כ כמו ענין פרה אדומה. דהנה מה שאנחנו בגלות הוא למען אשר הגלות יזכך אותנו עד שנשיג ונגיע לתכלית הטוב:

והנה כעת כפי הראות הוא אשר ע"י עול הגלות לא נוכל לעבוד את הבורא ב"ה כפי אשר אנחנו צריכין. ועכ"ז יהי' הסוף אשר ע"י הגלות נהי' מזדככים ונשיג התכלית הטוב. והנה כעת כ"ז שאנחנו בגלות הוא ג"כ לנו לפלא איך ע"י העול גלות נזכה לזה. כי אנו ממעטים עי"ז בעבדות הבורא ב"ה וב"ש. והוא כמו הפלא של פרה אדומה. אך אח"כ כשנזכה להוציאנו מהגלות אז נדע גם איך הגלות הי' מטהר אותנו. ואז כמו כן נדע ענין פרה אדומה כי דא ודא חד הוא. ומעתה יש לפרש בשביל שקרח ראה פרה אדומה והבין מזה אשר יהי' עוד גלות לזאת חלק על משה ורצה להיות הוא המנהיג על אופן אחר כדי שלא יהי' עוד גלות, ובזה יש להבין הפסוק וישמע משה ויפול על פניו. כי כונת הפסוק להודיענו אשר משה הבין כונת קרח. וזה וישמע משה היינו שהבין אשר רצה קרח להיות מנהיג על אופן אחר. אשר אין העת עתה לזה ולזאת ויפול על פניו. ומעתה נבין ג"כ הלשון והיא רחוקה ממני היינו ששלמה המלך ע"ה ראה אשר עדיין אין העת לידע סודה של פרה אדומה כי ישראל צריכין עוד להיות בגלות מקודם. ואח"כ בימות המשיח נדע סודה. וזה והיא רחוקה ממני עד שרחוק עוד הזמן שנזכה במהרה לזה. ומעתה יש ג"כ להבין מעט המדרש שהביא רש"י והוא יען שראה השלשלת הגדולה שיוצאה ממנו לזאת חשב בדעתו שהוא ראוי להיות מנהיג על אופן אחר וכהנ"ל:

פרשת חקת

איתא במדרש בשעה שעלה משה למרום שמע קולו של הקב"ה שיושב ועוסק בפ' פרה אדומה ואומר הלכה בשם אומרה רבי אליעזר אומר עגלה בת שנתה ופרה בת שתים אמר לפניו רבון העולמים יהי רצון שיהי' מחלצי א"ל חייך שיהי' מחלציך הה"ד ושם האחד אליעזר. והוא לפלא. גם יש להבין הלא אין הלכה כר"א רק כחכמים דפרה בת שלש. ונראה דהנה ידוע מש"כ מכתבי האר"י ז"ל אחר ימות המשיח יהי' הלכה כב"ש. וגם ידוע דמה שקראו בש"ס הפסק שפסקו בלשון הלכה (לשון הילוך) היינו דחכז"ל ראו אשר התנהגות העולם הוא עפ"י זה הדין. ולזאת עכשיו בהגלות התנהגות הוא ע"י בית הלל ולעתיד יהי' ההנהגה ע"י בית שמאי. ולפ"ז אפשר לומר אף שעכשיו אין הלכה כר"א דפרה בת שתים. אך יען שהקב"ה אומר בשם ר"א דפרה בת שתים הבין משה שלעתיד יהי' הלכה כר"א. רק עכשיו אין הלכה כרבי אליעזר יען אין עוד ימות המשיח. לזאת ביקש משה מהקב"ה אשר יהי' עכשיו ימות המשיח ולא יהי' עוד גלות. וזה שביקש יהי' מחלצי היינו שממני יהי' ימות המשיח. וע"ז השיב לו הקב"ה שיהי' כל זה מכחך. אך עכשיו אין העת לזה כי צריך להיות עוד גלות מקודם. ואח"כ יהיו ימות המשיח. וע"ז אמר המדרש הה"ד ושם האחד אליעזר בנו הראשון הי' גרשם כי גר הייתי בארץ נכריה ושם השני אליעזר אלקי אבי בעזרי הרי שמתחלה גירות ואח"כ אלקי אבי בעזרי. כמו כן אנחנו בני ישראל צריכים להיות בגלות ואח"כ יהי' אלקינו בעזרנו במהרה בימינו:

יען לא האמנתם בי להקדישני. פירש"י שאלו דברתם אל הסלע הייתי מקודש לעיני העדה ואומרים מה הסלע הזה אינו מדבר ואינו שומע ואינו צריך לפרנסה מקיים דיבורו של מקום קו"ח אנו. ויש להבין וכי צריך לזה קו"ח לשמוע אל דיבורו של מקום. ועוד יש להבין הלא אנחנו יש לנו יצה"ר והסלע אין לו יצה"ר. ונראה לפרש דהנה מצינו בש"ס דר"ח בן דוסא אמר מי שאמר לשמן וידליך יאמר לחומץ וידליק. ונראה לפרש היינו דר"ח בן דוסא אמר דזה שהשמן דולק זה אינו כמדומה לנו שכך הוא הטבע. רק זה הוא בשביל שכך גזר הקב"ה על השמן שיהי' דולק לזאת אמר ר"ח בן דוסא אם הקב"ה יגזור על החומץ שיהי דולק ג"כ יהי' דולק. ובפרט ר"ח ב"ד בכח תורתו יכול לגזור כי הלא בהתורה ברא הקב"ה את עולמו. לזאת ר"ח ב"ד בכח תורתו אשר בו יכול לגזור גם על החומץ. וא"כ כך היינו יכולין ללמד מדיבור אל הסלע והי' נותן מים. הרי דדיבורו של משה פועלים שיהי' נעשה הסלע למעין מים. ע"כ אין לנו להתרפות מתורה ויראת שמים אף שדומה לנו שאנחנו במדרגה פחותה גם היצה"ר סוכן בנו. כי אם דיבור של

מקום עשה רושם בהסלע. על אחת כמה וכמה שדיבורו של הקב"ה וב"ש שצוה עלינו לשמור ולעשות התורה והמצות. הוא יעשה אותנו שנהי' במדרגה לשמור ולעשות:

פרשת בלק

ויחבוש את אתונו פירש"י אמר הקב"ה. רשע כבר קדמך אברהם אביהם שנאמר וישכם אברהם בבקר ויחבוש את חמורו ולכאורה קשה מאד להבין איך יש לדמות השכמת אברהם אע"ה להשכמת בלעם הרשע. אברהם השכים לעשות רצון הבורא ב"ה להעלות בנו על העקדה ובלעם השכים לקלל בניו של מקום ב"ה אנחנו עם ישראל אשר זאת הוא מעשה רשע הלא בשביל מעשה רשע כזו שהשכים לעשות יש לחרות עליו ולקרותו רשע. ומה יוסיף במה שקדם אברהם להשכים למעשה צדקות. ונראה דהנה ידוע אשר יש סיטרא דקדושה וסיטרא אחרא. ושני אלה מתנגדים זל"ז ומתגברים זע"ז. היינו אם הסיטרא דקדושה יותר מסיטרא אחרא אזי נכנע הסיטרא אחרא. ואם ר"ל הסיטרא אחרא הוא יותר מסיטרא דקדושה אזי ר"ל הסיטרא אחרא גוברת. והנה הצדיקים נותנים כח ועוז אל הסיטרא דקדושה והרשעים ברשעתם נותנים כח אל הסטרא אחרא למען תהיה גוברת על הסטרא דקדושה. ולזאת בלעם הרשע הי' יודע בטוב רב קדושת התורה והמצות אשר בני ישראל מחזיקים אך הוא רצה ליתן כח אל הסטרא אחרא במעשיו הרשעיות. לזאת השכים בבקר והחביש בעצמו את אתונו למען הגביר כח הסטרא אחרא. שתהי' גוברת ר"ל על סטרא דקדושה לזאת אמר לו הקב"ה. רשע לא תפעול כלום בזה כי כבר קדמך אברהם אביהם אשר עשה זריזות כזה במעשה צדקותיו והגביר הכח של הסטרא דקדושה. לזאת תהי' גוברת הסטרא דקדושה על הסטרא אחרא:

ויזבח בלק בקר וצאן פירש"י דבר מועט בקר אחד וצאן אחד בלבד ולכאורה קשה מאד הלא בלק היה צריך להחניף את בלעם ואיך יעשה להיפך לגנות אותו ונראה דהנה במדרש נאמר ע"ז הפסוק צדיקים אומרים מעט ועושים הרבה ורשעים אומרים הרבה ועושים מעט כבלק שאמר כי כבד אכבדך מאד וכשבא לא שיגר לו אלא בקר וצאן אחת ויש לעיין למה הוא כך אשר הצדיקים אומרים מעט למה לא יאמרו הרבה כמו שבדעתם. והרשעים למה יאמרו מתחלה הרבה. ונראה דהנה ידוע דהצדיקים כל חפצם אשר מעשיה' הטובים שעשו שלא יהי' להם בנקל עשייתם רק שעשייתם יהי' בהתגברות נגד הטבע. והרשעים המה להיפך אף אם בנקל לעשות המעשה הטוב עכ"ז מתגברים שלא לעשות כי כל חפצם ברשעיות. והנה גם זה ידוע אם ידבר איש בפיו דבר לעשות. יותר בנקל לו לעשות דבר זה. משאם לא הי' מדבר מקודם לואת הצדיקים אומרים מתחלה

רק מעט כדי שמה שיעשו אח"כ הרבה יותר ממה שאמרו לא יהי' להם כ"כ בנקל רק בהתגברות. והרשעים להיפך אומרים מתחלה הרבה. ואזי יהי' להם בנקל לעשות הרבה ועכ"ז מתגברים ברשעיותם שלא לעשות הרבה. ולזאת בלק ובלעם גם המה היו יודעים אשר אנחנו בני ישראל מסטרא דקדושה. לזאת כאשר רצו להתגבר עלינו היו יודעים אשר מוכרחים המה לתת כח לסט"א ע"כ רצה לעשות מעשה רשע ליתן כח להסטרא אחרא אשר תתגבר ר"ל על הסטרא דקדושה וכנ"ל. וחשב בלק אשר גם בלעם לא יחרה עליו כי יודע אשר הוא עושה להגביר הסיטרא אחרא ואח"כ מסיים המדרש התחיל בלעם חורק עליו שיניו שהיתה נפשו רחבה אמר כך שלח לי. והנה לכאורה אין להבין מה שהמדרש זילזל את בלעם בזה שהי' כועס על בלק כי הלא המדרש אמר ג"כ לעיל ששלח לו מעט. אכן לפי מש"כ לעיל והרי גם בלעם חפצו ליתן כח אל הסט"א א"כ למה חרק שיניו על בלק הלא בלק נתן בזה כח אל הסיטרא אחרא והרי גם הוא חפץ בזה לזאת אמר המדרש יען שהיתה נפשו רחבה אשר גם הרבה נחשב לו למעט. וא"כ אף שהי יודע כונת בלק והוא ג"כ הי' חפץ בזה עכ"ז חרק עליו שיניו כי הי' לו לשלוח יותר והי' נחשב ג"כ למעט כי היתה נפשו רחבה:

מה טובו אהליך יעקב. פירש"י על שראה פתחיהם שאינן מכוונין זה מול זה. ולכאורה איזה שבח יש בזה. כי הרי אוהבים נאמנים שרוצים לידע תמיד מעמד חבירו כמו אב עם בניו האב רוצה לידע תמיד מעמד בניו אם טוב מעמדם ואם חלילה לא טוב אזי יעזור להם בכל האפשרי לזאת אם פתחיהם אינן זה מול זה הוא מחמת שאינם אוהבים זה לזה. ונראה לפי ע"ד הכונה לפרש דהנה בס' נועם אלימלך מפרש הפסוק פתחו לי שערי צדק וגו' היינו שהצדיקים חושבים תמיד שלא התחילו עדיין ליכנס בעבדות הבורא ב"ה. לזאת מתפללים שיפתחו להם השערי צדק וע"ז משיב הפסוק זה השער אשר לד' צדיקים יבואו בו היינו בזה הדרך הולכים תמיד הצדיקים היינו שנדמה להם שעדיין לא נכנסו בהפתח. וכן פירשתי על הפסוק וירא אליו ד' והוא יושב פתח האוהל היינו שאברהם אע"ה אף שהי' אז במדרגה גדולה שבגדולות עכ"ז הוא הי' נחשב בעצמו שהוא רק בהפתח. וזה והוא יושב פתח האוהל. הכלל שדרך הצדיקים שעבודתם לא נחשב להם עדיין רק חפצים תמיד להוסיף בעבודת הבורא ב"ה וב"ש. אכן מי שירצה להוסיף בעבדות הבורא יען שרואה בחבירו עבדות הבורא יותר ממנו זה אינו מדרגה טובה כ"כ. כי הוא רק יען שרוצה להתדמות לחבירו. רק העיקר שבעצמו לא יהי' נחשב לו עבודתו. והנה לכאורה דבר זה הוא לפלא מדוע בצדיקים טבעם כך אשר לא נחשבים בעיניהם את כל עבודתם. אך לפי קוצר דעתי יש להסביר בפשטות כי ידוע מאמר רבי

יוחנן במקום גדולתו של הקב"ה שם אתה מוצא ענותנותו. והנה הצדיקים העושים רצונו של מקום הקב"ה שוכן בתוכם והוא הנשמה החלק האלקי ממעל השוכן בתוכם. לזאת כפי גדלותם בעבדות הבורא כן ענוותנותם. כפי מדת הקב"ה. כי הנשמה חלק אלקי ממעל שוכן בתוכם. ומעתה אפשר לומר הפירוש על רש"י היינו שבלעם ראה מעלת ישראל היינו אף שעובדים עבודת הבורא ע"כ זה נחשב בעיניהם כאלו עדיין רק בהפתח. וגם אין מכוונין זה מול זה היינו כהנ"ל מה שרוצים תמיד להוסיף בעבודת הבורא לא בשביל שרואה בחבירו רק הוא בעצמו ענוות שלו כך הוא. ואפשר לפרש בזה כל הפסוק מה טובו אוהליך יעקב (כמו שפירש"י יען) משכנותיך ישראל והיינו שהשם ב"ה וב"ש שוכן בתוכם לזאת יש בהם מדת הענוה:

פרשת פנחס

במדרש אמר הקב"ה בדין הוא שיטול שכרו. ולכאורה אין להבין הרי כל אדם נוטל שכרו בדין. ונראה לפי מש"כ לעיל בפ' בראשית דלהכי הצדיקים הגדולים נדמה להם עבודתם אשר אינם עובדים כראוי. כמו שמצינו רבי אבוהו אמר אני אמרתי לריק יגעתי וכו' היינו שהי' נחשב לו אשר יגיעתו לעבודת הבורא הי' לריק כי לא עבד כראוי והוא משום שכך הוא מן השמים שלא יהי' נחשב בעיניה' עבודתם. כי אם הי' נחשב בעיניה' עבודתם לטוב הי' אפשר עובדים את הבורא ב"ה לקבל פרס וזה אין תכלית האמתי לעבודת הבורא ע"מ שיקבל פרס כי עובד את עצמו לזאת אם נדמה להם עבודתם שאינה כראוי אזי עובדים את הבורא ב"ה שלא ע"מ לקבל פרס כי לא נחשב להם עבודתם שיקבלו שכר עבורה וביארתי שם שזה הי' טענות אדם הראשון אחר החטא. אשר הי' קשה לו כעת אחר החטא לעבוד שלא ע"מ לקבל פרס כמו שהי' עובד קודם החטא עיי"ש. ולזאת כל הצדיקים אינו מראה להם הקב"ה וב"ש את עבודתם שהי' כראוי ויקבלו שכר עבורה כהנ"ל. אכן פנחס זה אליהו אשר חי לעולם כמו אדם הראשון קודם החטא. אשר השיג זו המעלה ע"י מעשה זו בקנאו את קנאתי בתוכם. ואזי כמו שאדם הראשון קודם החטא הי' עובד שלא ע"מ לקבל פרס כמו כן פנחס. לזאת בדין הוא שיטול עכשיו שכרו. היינו שידע מעשיו הטובים אשר המה בטוב מאד. כי אעפ"כ יעבוד את הבורא ב"ה וב"ש שלא ע"מ לקבל פרס:

במדרש גדול השלום אמר רבי שמעון בן חלפתא אין כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום שנאמר ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום. וידבר משה אל ה' יפקוד אלקי הרוחות וגו' כשם שאין פרצופיהן דומין זה לזה כך אין דעתן דומין זה לזה שכך

משה מבקש מן הקב"ה רבש"ע גלוי וידוע לפניך דעתן של כאו"א ואין דעתן שלהן דומין זל"ז בבקשה ממך מנה עליה' מנהיג שיהי' סובל כל אחד ואחד לפי דעתו ע"כ. והנה לכאורה זה המדרש על יפקוד אלקי הרוחות אין מקום כאן כאשר כן כתבו המפרשים שאין מקומו כאן. ונראה לי כונת המדרש במה שפי' כאן על הפסוק יפקוד וגו'. כי הנה המאמר ר"ש ב"ח אין כלי מחזיק ברכה אלא השלום כך פירושו. היינו באם יש שלום בינינו אזי יש לנו כלי המחזיק ברכה. ולמד זאת מהפסוק ה' יברך את עמו בשלום. והיינו כי אין הפירוש אשר השם ב"ה יברך אותנו שיהי' בינינו שלום. כי ע"ז לא שייך ברכה. כי זה הדבר בחירה הוא בידינו אם לשלום אם לא. רק הפירוש אשר באם יהי' לנו שלום אזי ה' יברך אותנו והברכה תהי' מוחזקת ע"י השלום. וע"ז בא המדרש ומפרש לנו הסמיכות של הפסוק ה' עוז לעמו יתן. וידוע שהש"ס מפרש אין עוז אלא תורה. וע"ז הביא מה שדרשו על הפסוק יפקוד אלקי הרוחות שנשמע משם שלכל אחד ואחד יש לו דעה בפני עצמו ואין שוה לדעת חבירו ולפ"ז לכאורה קשה להיות שלום בינינו כי ע"י שאין דעתנו שוות א"כ זה אומר בכה וזה אומר בכה כידוע אשר רוב המחלוקת באים ע"ז מחמת שכל אחד ואחד רוצה שיהיה כפי דעתו. וע"ז הביא המדרש שלזאת ביקש משה מהקב"ה שיתן להם מנהיג שיהיה סובל לכל אחד ואחד. והיינו שינהיג אותם באופן טוב אף שאין דעתן שוות. והיינו שבאם ינהיג אותם עפ"י התורה הקדושה אזי בודאי כאו"א יעזוב את דעתו באם לא תהיה עפ"י התוה"ק. ומזאת נדע פירוש הכתוב ה' עוז (היינו תורה) לעמו יתן (ועי"ז אף שאין דעתנו שוות עכ"ז יעזוב כל אחד דעתו אם לא יהיה עפ"י התורה כי התורה היא עוז אשר היא גוברת על דעתנו שנעזוב את דעתנו אם לא הוא עפ"י דרך התוה"ק רק יסכימו כלם לדעה אחת מה שיהיה ע"פ התורה ועי"ז יהיה בינינו שלום ויהיה לנו הכלי מחזיק ברכה והיינו השלום) ואזי יברך ד' את עמו בשלום:

במדרש צרור את המדינים. ר"ש אומר מכאן שהמחטיא את האדם יותר מן ההורגו שההורגו הורגו בעוה"ז ויש לו חלק לעוה"ב והמחטיאו הורגו בעוה"ז ובעוה"ב. ולכאורה אין להבין איך המחטיא הורגו בעוה"ז הלא החוטא הוא תענוגי עוה"ז א"כ הרי יש לו עוה"ז. אכן נראה כי הנה ידוע מי שרודף חלילה אחר תאות עוה"ז אין לו חיי שלוה כי לעולם אף חצי תאותו אין בידו כי תמיד אין לו די למלאות כל תאותו כמ"ש הכתוב כפירים רשו ורעבו היינו שתמיד המה רעבים וחפצים עוד למלאות תאותם. ולזאת כונת המדרש המחטיאו הורגו בעוה"ז היינו כי ע"י שחטא יטעם טעם חטא תענוגי עוה"ז עי"ז מתאוה יותר ולעולם אינו שבע. אכן מי שלא טעם טעם חטא אינו מתאוה לתאות

עוה"ז. ולא יחסר לו כלום ואזי חייו בעוה"ז הוא חיי שלוה כמ"ש הכתוב ודורשי ה' לא יחסרו כל טוב. והיינו מה שאין להם כל טוב זה אין להם לחסרון. כי אין נחשב בעיניהם עניני עוה"ז:

יפקוד אלקי הרוחות. פירש"י כיון ששמע משה שאמר לו המקום תן נחלת צלפחד לבנותיו אמר הגיע השעה שאתבע צרכי שיירשו בני את גדולתי ע"כ. וקשה לכאורה מה זה עכשיו ששמע שהבת יורשת תבע שבניו יירשו גדולתו. הלא גם אם לא היתה הבת יורשת רק בן ג"כ היה יכול לתבוע עבור בניו. וגם אין להבין כ"כ הלא משה רבינו ע"ה היה עניו למאד ואין חפץ בגדולה ועבור בניו יחפוץ גדולה. לכן נראה דהנה משה רבינו ע"ה היה בקשתו וחפצו שיהיה מנהיג איש אשר לא יהיה לו שום התנשאות במה שהוא המנהיג (עיין מש"כ בפ' שמיני). לזאת ששמע עכשיו שגם הבת יורשת אם אין בן. הרי כח הירושה כ"כ גדולה. לזאת היה חפץ משה רבינו ע"ה שבניו יהיו המנהיגים כי לא יהיה להם שום התנשאות בזה כי רק מחמת ירושה זכו להיות מנהיג. כי אם הבת לא היתה יורשת אף שאין בן. אזי לא יהיה כ"כ כח הירושה. כי מה שהבן יורש נכסי אביו ולא הבת משום שהבן יוכל לעשות צדקה וגמ"ח ויהיה טובה לאביו משא"כ הבת תהיה ברשות בעלה ואין יכולת בידה ליתן צדקה לזאת אינה יורשת. אכן עכשיו ששמע שגם הבת יורשת הרי זה רק מכח ירושה אשר כ"כ גדול כח ירושה לזאת אמר משה הגיע השעה שאתבע צרכי. היינו זאת היה צורך משה רבינו ע"ה שיהיה מנהיג שלא יהיה לו שום התנשאות שירשו בני את גדולתי כי לא יהיה להם שום התנשאות בזה שהמה המנהיגים כי רק מחמת ירושה זכו לזה. והשיב לו הקב"ה כדאי הוא יהושע ליטול שכר משום שלא מש מתוך האהל והיינו שהיה תמיד בבחינת תלמיד ולא הלך בגדולות:

ביום השמיני עצרת תהיה לכם. במסכת סוכה (דף נ"ה ע"ב) אמר רבי אליעזר הני שבעים פרים כנגד מי כנגד שבעים אומות פר יחידי כנגד אומה יחידי משל למלך שאמר לעבדיו עשו לי סעודה גדולה ליום אחרון אמר לאוהבו עשה לי סעודה קטנה כדי שאהנה ממך. ולכאורה אין להבין הלא כל אומה ואומה ג"כ לא הקריבו רק פר אחד. ונראה דהנה הקב"ה אוהב אותנו על שני בחינות. אחת אף שאין אנחנו במדרגה גדולה כאשר הקב"ה רוצה מאתנו. עכ"ז אוהב אותנו מחמת כי אנחנו הרבה יותר טובים מאומות העולם. אכן אם אנחנו במדרגה כאשר הקב"ה חפץ אזי הקב"ה וב"ש אוהב אותנו ביותר. לזאת צוה לנו הקב"ה אשר אנחנו נהיה מקריבים הפר בפני עצמו ולא ביחד עם הפרים של האומות. כי בודאי אם היינו מקריבים ביחד עם הפרים של האומות בודאי היה קרבן שלנו יותר מאיר בקדושה מהפרים של האומות. אבל הקב"ה רצה מאתנו אשר אנחנו

נהיה במדרגה קדושה בעצמנו ויהיה מעלתנו מעצמנו ולא משום ערך נגד האומות. וזה הוא כונת הש"ס הקב"ה צוה אותנו שנקריב הפר יחידי שיהיה קרבן הפר שלנו בקדושה בעצמו ולא בשביל ערך האומות. וזה הוא כונת הש"ס כדי שאהנה ממך. היינו שהקב"ה רצה להנות מאתנו בעצמינו לא משום ערך האומות. והנה במסכת ע"ז (דף ב') איתא לעתיד יצוה הקב"ה לאומות העולם שיעשו סוכה ואח"כ מבעטים בה וכו' ואמרו שם בש"ס ישראל בעוטי מי מבעטי עי"ש. הרי על ידי מצות סוכה יש בנו המדרגה אשר אנחנו יותר טובים מהאומות העולם. ובשמיני עצרת אנחנו במדרגה יותר גדולה אשר אנחנו בעצמנו במדרגה גדולה:

קח לך את יהושע איש אשר רוח בו. ולכאורה אין להבין איזה מעלה יש בזה אשר רוח בו הלא כל איש יש לו רוח. רש"י פירש שיוכל להלוך כנגד רוחו של כל אחד ואחד. לכאורה אין זה מרומז בזה אשר רוח בו. ונלפענ"ד לפי מה שכתבתי בפרשת שמיני על וידום אהרן מה שאמרו הש"ס סיג לחכמה שתיקה היינו אף מי שיש לו מעלות גדולות לא יהיה לו הרגש בנפשו אשר יתגאה ע"י המעלות שיהיה לו התנשאות וכבוד כמו וידום אהרן קרח חמר ואני אדום עי"ש. לזה נראה לפרש זה אשר רוח בו היינו אשר רוחו של יהושע שהיה במעלות גדולות שבגדולות כל זה היה רק בו היינו שהיה טמון אצלו ולא נראה שום התנשאות בו ואיש כזה יוכל להלוך כנגד רוח של כל אחד ואחד כמו שפירש רש"י:

פרשת מטות

וידבר משה אל ראשי המטות. כתב רש"י חלק כבוד לנשיאים. ונראה דהנה לכאורה איך שייך איש עושה כבוד לחבירו הרי ע"י הכבוד שעושה לחבירו יוכל חבירו לבוא לידי גיאות ואם כן בזה הכבוד גורם לו יותר רעה משאם לא היה עושה לו כבוד כלל. אך באמת רשאי לעשות לו כבוד כי למה יבוא לידי גיאות אדרבה אם הוא יודע בעצמו שאין הוא במדרגה שיהיה ראוי לזה הכבוד יצער את עצמו ע"ז שחבירו טועה בו. ומעתה כל איש שעושים לו כבוד יחשוב כזאת אשר אין הוא ראוי לכבוד רק שטועין בו אכן כמשה רבינו ע"ה לכאורה איך הוא חלק כבוד הלא יוכלו לבוא עי"ז לידי גיאות כי על משה רבינו ע"ה אין לומר שהוא טועה בו ולא ידע אותו. אכן לנשיא גם משה רבינו ע"ה שפיר חלק לו כבוד. כי אם עושים כבוד לאיש אשר הוא נשיא זה הנשיא בודאי לא יבוא לידי גיאות ע"י הכבוד שעושים לו. כי הנשיא צריך להיות מכובד בפני כל כדי שישמעו לדבריו. ויהיו כלם סרים למשמעתו:

פרשת מסעי

במדרש על הפסוק אלה מסעי הלכה אדם שהיה נרדף מן הגייס ומן הליסטים מהו שיחלל את השבת כך שנו רבותינו מותר לחלל את השבת להציל את נפשו. ולכאורה איזה שייכות יש לזו הלכה לזאת הפרשה. והנה רש"י הביא המדרש משל למלך שחזר עם בנו ואמר כאן ישננו כאן הקרנו כאן חששת את ראשך כך מונה כאן כל המסעות. ואין להבין כ"כ איך הנמשל דומה למשל. ונראה דהנה כל המסעות הללו שנסעו ישראל קודם כניסתם לארץ ישראל בודאי היה לתכלית גדול היינו שבכל מסע ומסע היה לקנות מדרגות ממדרגה למדרגה. ומעתה גם המשל דומה להנמשל כאן ישננו היינו כי גם שינה היא מדרגה אך היא מדרגה קטנה והיינו כי מי שהוא נאחז חלילה בסבך תאות עוה"ז ואין בכחו להתגבר נגד התאוה והיצה"ר וירא שמא יחטא ואין לו עצה ותחבולה רק לישן זאת היא מדרגה פחותה. אך מזו המדרגה יכול לילך למדרגה יותר גדולה היינו כאן הקרנו היינו שלא יהיה לו עוד חמימות תאוה לחטוא וזה הוא שיש לו קרירות שאינו בוער בקרבו אש התאוה. ומזו המדרגה למדרגה יותר גדולה כי זו המדרגה היא רק שלא לחטוא עוד אבל צריך כל איש לעסוק בתורה ובמצות בחשק גדול. והנה מצינו בש"ס חש בראשו יעסוק בתורה ונראה לפרש בזה הא דאיתא בש"ס דרבי יוחנן חש בראשו מפסחא עד עצרתא והוא חג השבועות. ואין להבין כ"כ בפשטות. אכן נראה דהנה ידוע דכל רגל הוא לקנות מדרגה בעבדות הבורא ב"ה. אמרו בש"ס דרבי יוחנן קנה את המדרגה בחג הפסח אשר מן חג הפסח עד חג השבועות היינו המדרגה שהשיג בחג הפסח היתה פועלת אצלו עד חג השבועות וקנה אז בחג השבועות המדרגה השייכה לחג השבועות היינו קבלת התורה. וזאת היא כונת הש"ס דר"י היה חש בראשו עד עצרת. כי חש בראשו מביא לעסוק בתורה כמו דאיתא חש בראשו יעסוק בתורה. לזאת אחר מדרגת הקרנו בא למדרגת יעסוק בתורה וזה הוא כאן החששת את ראשך היינו שמביא לעסוק בתורה. וכמו כן המסעות הללו היו על אופן זה שהלכו ממדרגה למדרגה. ובזה יש להבין מש"כ בתורה באלו המסעות ויסעו ויחנו ולכאורה היה צריך לכתוב ויסעו מסוכות וילכו לאיתם כי טרם החניה צריך הליכה. אכן להנ"ל יש לומר כי הנה ידוע מאמר הש"ס לולי הקב"ה עוזרו לא היה יכול לו. והוא כי אם הוא רוצה בכל כחו להשיג מדרגות טובות ולילך ממדרגה למדרגה הקב"ה עוזר לו אף שאין בכחו. ולזאת אמר הכתוב ויסעו (היינו שרצו לצאת ממדרגה אל מדרגה יותר גדולה היינו שהיה להם התעוררות לילך למדרגה יותר גדולה אזי הקב"ה עזר להם שיהיה להם המדרגה אשר יחפוצו וזה ויסעו היינו שהיה רצונם ליסע ממדרגה זו אל מדרגה יותר גדולה ויחנו היינו

שבעזר הקב"ה זכו לחנות במדרגה אשר חפצו. הכלל העולה מפרשה זו שצריך אדם תמיד לילך ממדרגה שעומד בה אל המדרגה היותר גדולה. ומה גם אם חלילה עומד במעמד מדות רעות שצריך בזריזות לברוח ממעמדו. ולרדוף להשיג מדרגות טובות. ואפשר על זו הכונה הביא המדרש הלכה זו דמותר לברוח בשבת מפני הליסטים להציל את גופו כדי ללמוד מזה דמכ"ש דמה אם אדם במעמד רע בסכנת הגוף ר"ל מותר לברוח בשבת כדי להציל את גופו על אחת כמה וכמה מחויב לברוח אם עומד במעמד לא טוב מה שנוגע להנשמה הקדושה. ואפשר עוד לומר דאפילו בשבת אשר מצוה לשמוח ולענג. אך תשובה וחרטה ולדאוג על המדות רעות שיש לאדם מותר גם בשבת כדי להציל את הנשמה הקדושה. אך גם באמת בעת אשר האדם מתחרט בחרטה גמורה על עונותיו אין שמחה לו גדולה מזו על אשר זכה לזה:

ספר דברים

אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל. וכתב רש"י אלו הוכיח מקצתן היו אלו שבשוק אומרים אלו היינו שם היינו משיבין אותו לכך כנסן כלם ואמר הרי כלכם כאן מי שיש לו תשובה ישיב. ולכאורה קשה למה הוצרך רש"י לתרץ מה שאמר התוכחה לכל ישראל. אדרבה אם לא היה אומר התוכחה לכל ישראל היה קשה למה רק לאלו. ונראה דאפשר רש"י בא לתרץ דלמה הוצרך הכתוב לכתוב אל כל ישראל דמשמע דהכתוב בא מה להשמיענו. להכי פירש"י דהכתוב בא להשמיענו שמשה רבינו ע"ה היה אומר התוכחה במעמד כל ישראל. והיינו ללמוד מזה דהמוכיח צריך להיות נקי מכל וכל. עד שכל האנשים המכירים אותו אף אם יהיו בעת אשר אומר התוכחה לא יוכלו לומר לו איך אתה המוכיח טול קורה מבין עיניך כמאמר הש"ס תמה אני אם יש בדור הזה מי שיודע להוכיח א"ל טול קיסם מבין שיניך הוא אומר לו טול קורה מבין עיניך. ולזאת סיפר הכתוב מעלת משה רבינו ע"ה שלא היה שום איש בכל איש ישראל אשר ישיב אותו דבר. כן יהיה כל מוכיח נקי מכל וכל עד שכל האנשים המכירים אותו לא יוכלו להשיב לו איך הוא מוכיח אותם. ועיין מש"כ בפ' ויגש על מאמר הש"ס הנ"ל:

ויהי בארבעים שנה. פירש"י מלמד שלא הוכיחן אלא סמוך למיתה ממי למד מיעקב אבינו שלא הוכיח את בניו אלא סמוך למיתה. אמר ראובן בני אני אומר לך מפני מה לא הוכחתיך כל השנים הללו. כדי שלא תניחני ותלך ותדבק בעשו אחי. והנה לכאורה אין להבין בתרתי. חדא דגם עכשיו למה לא היה ירא שידבק בעשו. עוד למה היה ירא שע"י התוכחה ידבק בעשו וכי זה הוא דרך התוכחה להרשיע יותר. ונראה לפי מש"כ לעיל

בפ' תולדות דהגדולה שברשעות עשו היה מה שהיה מרמה את הבריות ומראה להם שהוא צדיק ומדקדק במעשיו כאשר רמה את יצחק אביו. לזאת אמר יעקב אבינו שהיה ירא להוכיח את בניו כי אולי ידבקו במדת עשו לרמות אותו להראות שהמה טובים במעשיהם ודבר זה לרמות היה יותר מגונה ליעקב אבינו ע"ה מכל. אכן עכשיו כשהיה סמוך למיתה לא היה ירא שידבקו בעשו כי לאחר מיתתו לא יהיה להם מי לרמות. וזאת אשר אמר יעקב אע"ה לראובן והוא תוכחה גדולה שלא לרמות ולהראות שהוא צדיק כי זה מגונה מאד מאד:

עוד כתב רש"י מפני ד' דברים אין מוכיחין את האדם אלא סמוך למיתה כדי שלא יהיה מוכיח וחוזר ומוכיח. ונראה לפרש דאם התוכחה לא יתקבל על לב השומע ולא יחזור למוטב. אזי הוא יותר מגונה על שלא מקבל התוכחה ואזי יצטרך שוב להוכיח גם ע"ז מה שלא קיבל התוכחה:

לא אוכל לבדי שאת אתכם. ופירש"י וכן שלמה אמר מי יוכל לשפוט. אפשר מי שנאמר בו ויחכם מכל האדם אומר מי יוכל לשפוט. וקשה הלא בשעה שאמר מי יוכל לשפוט היה קודם שנתן לו הקב"ה החכמה רק אח"כ כאשר שאל מאת הקדוש ב"ה חכמה כדי לשפוט את העם אז כתיב ויחכם מכל האדם. ומצאתי קושיא זו שהקשה כן הריב"א בבעלי התוספות. ונראה דהנה עוד יש להקשות דבשלמא אם היה איש אחר אמר על שלמה שלא יוכל לשפוט. אז היה לתמוה עליו האיך יאמר כן על חכם גדול כשלמה. אבל כאן שלמה אמר בעצמו כן שלא יוכל לשפוט. וזאת ידוע אשר כל איש יותר כפי שהוא גדול בחכמתו הוא יותר עניו. ע"כ שפיר אמר שלמה בענותנותו שלא יוכל לשפוט. לכן נראה כפי אשר שמעתי אשר איש אחד שאל את הקדוש רבינו ישראל מרוזין זצלל"ה למה הוא מתנהג בגדלות כידוע. והשיב לו הנה משה רבינו ע"ה משבח אותו הכתוב. והאיש משה עניו מאד מכל האדם. ושלמה המלך ע"ה משבח אותו הכתוב ויחכם מכל האדם. והנה אם היה שלמה המלך ע"ה חכם יותר מכל האדם והיינו בחכמת התורה. והרי חכמת התורה מלמד לאדם שיהיה עניו. ולמה לא משבח אותו הכתוב שהיה עניו מכל האדם. אכן שהיה בבחינת מלך לא היה יכול להתנהג בענוות. ולפ"ז אפשר לכוון דבריו הקדושים בדברי רש"י הנ"ל. והוא דיש לתמוה על שלמה איך אמר על עצמו שלא יוכל לשפוט. כי אין לומר שהיה על דרך הענוה שהרי כתיב בו לשבח אותו ויחכם מכל האדם ולמה לא שבח אותו הכתוב בענוה אלא משום שהיה בבחינת מלך להכי לא היה מתנהג בענוה. א"כ למה אמר על עצמו שלא יוכל לשפוט שהוא רק דרך ענוה. ועיין

בריב"א שהביא תירוץ בשם ר"ת מאורלייניש דמסתמא היה חכם גדול מדנתן לו הקב"ה כ"כ חכמה יתירה כי יהיב חכמה לחכימא ע"ש:

והנה רש"י תירץ אלא כך אמר שלמה אין דייני אומה זו כשאר דייני אומות שאם דן והורג ומטה את דינו וגוזל אין בכך כלום אני אם חייבתי ממון שלא כדין נפשות אני נתבע. ולכאורה קשה מאד להבין הלא הקושיא היה דהיה חכם גדול ויכול לשפוט. אם כן מה מתרץ רש"י דאם חייבתי ממון שלא כדין נפשות אני נתבע הלא יכול לשפוט וא"כ לא יחייב שלא כדין. ונראה לפרש כי ידוע כי אם איש צריך לעשות דבר בשכלו ואף אם הוא אומן מופלא אך אם יש לו פחד עונש אם לא יעשה הדבר כתיקונו אזי על ידי הפחד אין דעתו ושכלו צלולה לזאת אמרו יען אם לא יהיה המשפט לאמיתו הוא עול גדול לזאת יש פחד גדול אשר ע"י הפחד אין הדעת והשכל צלולה לשפוט כראוי:

וידועים לשבטיכם. פירש רש"י שאם בא לפני מעוטף בטליתו איני יודע אותו. שאלני איש אחד אשר אדם גדול ברוח קדשו יכיר כל איש ואיש הבא לפניו את מדרגתו והאיך יאמר משה רבינו ע"ה שאינו יודע להכיר אותו מי לנו כמשה רבינו ע"ה. והשבתי לו לפענ"ד דהנה כזאת קשה גם על יצחק אבינו ע"ה האיך עשו הטעה אותו עד שאמר האיך הוא מדקדק כ"כ במצות. אכן נראה לפענ"ד דהנה ידוע דכל איש בידו הבחירה לבחור לו לטוב או לרע ח"ו ובאיזה דרך שבוחר לו אף דרך רע חלילה יכול לעשות כל מה שירצה כי כך נתן הקב"ה הבחירה ביד כל איש לזאת אף אם ירצה איש להטעות את הבריות ואף הצדיקים הגדולים שיש להם רוח הקודש יוכלו להטעות. כי אם לא יוכלו להטעות כפי רצונם אזי לא יוכלו לעשות כפי הבחירה לזאת עשו כאשר כתבתי בפרשת תולדות דהגדול שברשעות עשו היה על אשר כל חפצו להטעות את אביו יצחק אבינו ע"ה לזאת היה יכול להטעות. ולזאת אמר משה רבינו ע"ה אם בא לפני מעוטף בטליתו היינו שרצה להטעות וזה הוא הכונה מעוטף בטליתו והיינו שרצה להטעות שלא יכירו אותו ואזי כשרצה להטעות שלא יכיר אותו אזי לא יכיר אותו כפי בחירתו וחפצו שלא יכיר אותו:

איתא בגמרא גיטין (דף נה) אקמצא ובר קמצא חרב ירושלים וכו' אתרנגולא ותרנגולתא חרב טור מלכא אשקא דריספק חרב ביתר. והנה בודאי הש"ס לא לספור המעשה נתכוונו. וגם קשה על הש"ס במה שאמרו דאקמצא ובר קמצא חרב ירושלים הלא האוהב קמצא לא עשה שום דבר בכאן ומה זה שאמרו עליו שגם הוא חרב ירושלים. ונראה דהנה ידוע דאם אחד רוצה לעשות דבר אשר לא נכון אף אם אין בכחו לעשות דבר זה כי הוא יודע שאינו נכון לעשות דבר זה. אך אעפ"כ אם יש לו חיזק מחבירו

ומה גם מאוהבו לעשות דבר זה על ידי זה הוא עושה דבר זה כי אז נתאמת הדבר אצלו אשר אין שום רע בדבר זה כי יען חבירו אוהבו מסכים לו לדבר זה. לזאת האי גברא דהיה שונא לבר קמצא והיה עובר על לא תשנא. ואוהבו קמצא היה בודאי יודע מזה כדרך אוהבים אשר מגלים איש לחבירו את כל. והוא לא היה מוכיחו על פניו שלא לשנוא ושלא לעבור על לאו דלא תשנא. הרי אדרבא עי"ז שאוהבו לא היה מוכיח אותו ע"ז היה נתחזק השנאה בהאי גברא. ומעתה שפיר יש להבין מה שאמרו דגם האוהב קמצא חרב ירושלים כי על ידו היה האי גברא שונא לבר קמצא. ויש ללמוד מזה מוסר השכל דמי שהוא אוהב לחבירו אם חבירו ישאל ממנו עצה אם לעשות דבר זה אשר אינו נכון הן ע"פ תורה או ע"פ יושר מחויב אוהבו לסתור אותו בכל מיני תחבולות שלא יעשה דבר זה אף שיודע בחבירו שיהיה לו צער במה שאינו מסכים עמו שיעשה דבר זה עכ"ז אם הוא אוהבו לאמיתו מחויב לעשות כן ולסתור אותו כי אם יסכים עמו אזי הוא עושה לו כשונא גמור שמביא אותו לידי עבירה ובעוה"ר אנו רואים אשר לפעמים איזה אנשים התחברו יחד וע"י התחברותם יוכלו לעשות מה שברצונם כגון לנקום מחבריהם יען אשר יש להם התחזקות איש מחבירו אשר נראה להם שהמה אוהבים נאמנים אוי לאוהבים כמוהם כי הביאו איש לחבירו לשאול תחתית ע"י אהבתם הכלל בפרט מי שהוא אוהב לחבירו צריך להשגיח על חבירו להנהיגו בדרך התורה ואזי הוא לו לאוהב. אבל לא חלילה להסכים עמו על מעשים לא טובים. ועתה יש להבין מעט הני תלתא מימרות. כי הנה דכל איש ישראל יש לו שלשה נפשות נפש הבהמיות היינו אכילה ושתיה ושארי ענינים אשר גם הבהמה עושים. נפש האדם וגם נשמה קדושה. והנה ידוע דנפש הבהמיות שבאדם תאב לתאוות עוה"ז ונפש האדם בטבעה להתגאה ולאסוף ולכנוס תחת ידו ולהיות מושל על חבירו. ונשמה הקדושה בטבעה להיות ענוותן ולאהוב כל איש כמו שפירשתי על מה שאמר ר' עקיבא ואהבת לרעך כמוך זה כלל גדול בתורה. ופירשתי דהנה ידוע דמה שאנחנו זכינו לתורה הקדושה היא מצד נשמותנו הקדושה ואם ידוע דמצד נשמותנו הקדושה כלנו בני ישראל אחים אנחנו כי אב אחד לכלנו הוא הקב"ה אשר נשמותנו אצולה מכסא כבודו יתברך ע"כ מצד נשמותנו הקדושה היה צריך להיות גם בטבע לאהוב איש את חבירו כמו אחים. אך מי שאינו אוהב לחבירו הוא משום שהוא לא מתנהג עצמו ע"פ נשמתו הקדושה רק כפי החומר והגוף ומצד הגוף והחומר אין לו שום התקרבות לחבירו. וממילא באיש כזה לא נמצא תורה כי הגוף והחומר אין להם שייכות אל התורה לזאת אמר ר' עקיבא אשר ע"י ואהבת לרעך כמוך יכול לבוא לידי תורה כי אהבת איש לחבירו אשר הוא מצד הנשמה הקדושה הוא כלל

גדול בתורה. ולזאת הביא הש"ס שהיו מקולקלים בכל השלשה נפשות. אקמצא ובר קמצא חרב ירושלים היינו שהיו שונאים זה לזה ואף האוהב שהיה לו לא היה מצד הנשמה הקדושה כי אם היתה אהבה ביניהם מצד הנשמה הקדושה לא היה מניח אותו להיות שונא לבר קמצא. לזאת ע"י שלא היו מתנהגים מצד הנשמה הקדושה לזאת נחרב ירושלים אשר הוא המובחר שבקדושה. אתרנגולא ותרנגולתא חרב טור מלכא דכי הוי מפקי חתנא וכלתא הוי מפקי קמייהו תרנגולא ותרנגולתא. ונראה לפרש למה נחרבה כי הנה איתא בש"ס אשרי עושה צדקה בכל עת זה המפרנס אשתו ובניו ולכאורה קשה למה כתבו זה הלא איתא במדרש אשר היצה"ר אומר למה לך ליתן ממונך לאחרים הלא צריך אתה לפרנס את בני ביתך גם אנחנו רואים אשר בשביל זה אינם רוצים ליתן צדקה ולפי הש"ס אשר בזה מקיים עושה צדקה כל עת ביותר לא ירצו ליתן צדקה וכאשר בשביל זה הוצרכו חכמי המוסר לאמר אל יבא בכל עת אל הקדש היינו בשביל זה בכל עת לבד שמפרנס אשתו ובניו לא יוכל לבא אל הקדש) ונלפענ"ד לפרש דהנה ראינו אשר כל איש יעמול כל ימיו בשביל לפרנס אשתו ובניו אך מה שעמלם בזה הוא רק מצד הטבע כמו התרנגולת בעוד שאפרוחיה קטנים כל היום עמלה התרנגולת לחפש מזונות עבור אפרוחיה ואם באה תרנגולת אחרת ליקח המזונות קפצה התרנגולת ואינו מניח לה ליקח לזאת מי שמפרנס אשתו ובניו מחמת טבע כמו התרנגולת כועס על מי שמבקש ממנו ליתן צדקה ואינו נותן לכן למדו לנו הש"ס לפרנס אשתו ובניו בתורת מצות צדקה כי גם מה שמפרנס אשתו ובניו מקיים גם בהם מצות צדקה ואם יפרנס ב"ב בתורת מצות צדקה יקיים מצות צדקה ויתן גם לעניים אחרים לפרנסם אבל אנשי טור מלכא דהוי מפקי תרנגולא ותרנגולתא היינו שהיו מתנהגים עפ"י הטבע כמו תרנגולתא ולזאת לא רצו ליתן צדקה לזאת נחרבה ר"ל. אשקא דריספק חריב ביתר דהוו נהיגי כי הוה מתיליד ינוקא שתל ארזא וכו' היינו כי אנחנו ב"י נמשלו לכרם כמו הפסוק כרם הי' לידידי וגו' והיינו כי האילנות של הכרם המה עקומים ואינם נאים רק נושאים פירות טובים ומשובחים הענבים אשר בהם היין כמו אנחנו ב"י עיקר התכלית שלנו לעשות מעשים טובים ע"י התורה והמצות אבל לא להיות לנו גופים נאים והארז הוא אילן נאה מאד גם בגדלות אבל אינו טעון שום פרי. כמו כן חלילה מי שאינו מתנהג עפ"י תורה ומצות רק עשייתו בשביל הגוף והחומר להיות נאה ויפה ועי"ז כל חפצו לאסוף הון ועושר ולהיות בגבהות ולמשול על חבירו כאשר בטבע נפש האדם להרבות הון ולהיות בגבהות. אכן אנחנו ב"י עם נפש האדם שיש לנו יהי' חפצנו להוסיף עבודת הבורא בתורה ובמצות ובמעשים טובים. לזאת ביתר אשר שתלו ארזא כאשר אתיליד להו ינוקא

היינו שכל רצונם היה רק להיות נאה ויפה כארז אבל לא להיות נושאים פירות היינו מעשים טובים ע"י תורה ומצוה לזאת נחרב ר"ל לזאת כתבו לנו חז"ל המעשים האלו בהש"ס להודיע לנו אשר בשביל אלה החסרונות שהיה להם נחרבו ללמד אותנו שלא יהי' לנו החסרונות האלה חלילה כי יש לנו תורה ומצות אשר יכולין אנחנו לעבוד את הבורא ב"ה וב"ש עם השלשה נפשות שיש לנו ויהיה לנו מעלת כרם לטעון פירות היינו מעשים טובים ע"י תורה ומצות שנתן לנו הקב"ה ונזכה לזה ובא לציון גואל אמן:

פרשת ואתחנן

ואתחנן איתא במדרש אמר רבי יוחנן מכאן אתה למד שאין לברי' אצל בוראו כלום שהרי משה רבן של כל הנביאים לא בא אלא בלשון תחנונים. ולכאורה אין להבין דמהפשטות שאין לשום בריה כלום אצל בוראו משמע דאף כמו משה רבינו ע"ה אין מגיע לו שום שכר חלף עבודתו חלילה לומר כן. והרי הזהירו בפרקי אבות שלא נהי' כעבדים ע"מ לקבל פרס. ורש"י כאן כתב צדיקים אעפ"י שיש להם לתלות במעשיהם הטובים אינם מבקשים מאת המקום אלא מתנת חנם. הרי שיש להם שכר עבור מעשיהם הטובים. הגם שלפי ענ"ד דברי רש"י ז"ל אלו צריכין פירוש כי הלא ידוע ממאמר ר"א אני אמרתי לריק יגעתי (הבאתי בפ' בראשית עיי"ש) נראה דהצדיקים אינם מחשבין מעשיהם לטוב. אך נראה דאפשר לפרש דברי רש"י. והוא דהנה ידוע אם האיש מוטרד בדאגות ובצרות ר"ל. אינו יכול לעבוד את הבורא כאשר הוא בשלוה. א"כ יש להצדיקים להתפלל עבור צרכיהם למען יוכלו לעבוד את הבורא ב"ה וב"ש ולעשות מעשים טובים בלי מניעה. אעפ"כ מבקשים רק מתנת חנם. אך על מאמר ר"י קשה כהנ"ל. ונלפענ"ד לפרש ויהיה מדויק גם הלשון בריה אצל בוראו. דהנה כמעט עפ"י רוב כל איש אינו נראה לו מעמדו ומצפה רק למעמד אחר וחושב אשר כפי מעמדו אין יכול לעבוד עבודת הבורא. ואם הי' במעמד אחר אזי הי עובד את עבודת ה' כראוי. ע"ז אמר ר' יוחנן שבל יחשוב כן כי אנחנו בריותיו של בורא העולם והוא ברא אותנו. ומעתה הוא יודע הרבה יותר מאתנו מה שאנו צריכים. לזאת יודע הבורא אשר רק זה המעמד טוב לו. ובזה המעמד יעבוד את הבורא וזה הוא שאמר רבי יוחנן אין לברי' אצל בוראו כלום (היינו לחשוב שצריך מעמד אחר) שהרי משה וכו' והרי בודאי מה שביקש משה רבינו ע"ה ליכנס לארץ ישראל הי' בודאי רק למען יעבוד שם בארץ הקדושה במדרגות יותר גדולות. ולא בא אלא בלשון תחנונים היינו מתנת חנם ולא על צד ההכרח:

והיו לטוטפות בין עיניך ועיין רש"י אלו תפילין שבראש. ויש להבין למה לא אמר רש"י אלו תפילין שעל הראש, ונראה דאפשר לפרש הרמז של בין עיניך שכתבה התורה ולמה לא כתבה התורה המקום שעל המוח. אך דהתורה רמזה לנו בזה הפעולה הטובה שיהיה לנו מהנחת תפילין. דהנה ידוע דעינא ולבא סרסורי העבירה והיינו שהעין רואה והלב חומד. ואנחנו מצווים שלא נתור אחרי עינינו. והיינו שאנחנו נשמע רק מה שהנשמה הקדושה שבמוח תורה לנו שלא לעבור על רצון הבורא. והנה ע"י התפילין שאנו מניחים על המוח שבראש עי"ז נתקדש המוח שבראש כמו שאנו אומרים הלשם יחוד קודם הנחת תפילין. וכאשר אמר קדוש אחד זצלה"ה על מאמר הש"ס על הפסוק ויראו ממך אלו תפילין שבראש היינו שקדושת התפילין יהי' בתוך הראש, ועי"ז לא נתורו אחרי עינינו הגשמיים וזה שמרמז לנו התורה בין עיניך היינו שהתפילין פועלים בנו קדושה אשר הקדושה תהי' מסך מבדיל בין עינינו הגשמיים. ועתה אפשר לומר על רש"י שזאת כיון רש"י לפרש למה כתוב בין עיניך והוא משום תפילין שבראש היינו שקדושת התפילין יהי' שוכן בתוך הראש לזאת ממילא תהי' הקדושה מסך מבדיל בין עינינו הגשמיים:

לשבת נחמו

במסכת מכות (דף כד) ובמדרש סוף איכה ר"ג ור"א ור"י ור"ע היו מהלכין בדרך ושמעו קול המונה של רומי וכו' אמר ר"ע לכך אני מצחק אם לעוברי רצונו כך לעושי רצונו על אחת כמה וכמה. שוב פ"א היו מהלכין וכו' כיון שהגיעו להר הבית ראו שועל יוצא מבית קדשי הקדשים והתחילו בוכין וכו' אמר להם ר"ע לכך אני מצחק וכו' בידוע שיתקיים נבואת זכרי' עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלים. והנה לכאורה תמי' מאד במה שניחם אותם באם לעוברי רצונו כך וכו' הלא אם מיטיב הש"י לעוברי רצונו אין הוכח' מזה שיטיב לעושי רצונו כי הוא דבר הפוך וגם הלשון לכך אני מצחק. ונראה דהנה ידוע אשר גדולי חקרי לב דרשו מה שגלינו מארצנו כי הלא יכול להוכיח אותנו בפורעניות בארצנו עיין בבינה לעתים. ונראה דנוכל להבין מעט דהנה ידוע דכל התכלית של הבריאת העולם הוא על ימי המשיח שיהי' במהרה והיינו שאז יהי' התגלות האלהית ויכירו כולם את השם ב"ה גם כל אומות העולם כאשר מפורש בהפסוקים אשר כל מקום שנכתב הנביאות מהגלות נכתב תיכף הנביאות מימי המשיח אשר כל הגוים יעבדו את השם ונראה להבין דבר זה ולדמות כמו בריאת האדם אשר כל תכלית בריאת האדם שלא לילך אחר תאות החומר והוא הגוף רק שהגוף יהי' נכנע ומשועבד אל הנשמה היינו

שהעיקר התנהגות של האדם יהי' מכח הנשמה היינו מה שהנשמה מתאוה אל תורה ומצות לעבוד את השם ב"ה והאדם נברא בתחלה בילדותו קודם י"ג שנה כל התנהגותו ע"י החומר היינו שממלא רק תאות החומר רק אחר י"ג שנה נתנוצץ בו היצ"ט אשר ע"י היצ"ט יש לו כח למשול על החומר ולהכניעו תחתיו עד שגם החומר לא יתאוה עוד לתאות החומריים הרי מתחלה החומר הוא המושל ואח"כ הנשמה היא המושלת עד שגם החומר עושה רצון הנשמה. והנה זה הוא האדם בפרט וידוע דהאדם הוא עולם קטן. והנה בכללות העולם אנחנו ב"י נחשבים בין אומות העולם כלב והנשמה אל הגוף וכן איתא בזוהר והמה החומריים. ומעתה כמו האדם בפרטות מתחלה החומר מושל בו כן אנחנו ב"י מתחלה האומות עולם משלו בנו וכמו האדם בפרט מוטל עליו שלא ישמע אל החומר כמו כן מוטל עלינו שלא לשמוע לשום דבר לעבור מתורתנו הקדושה וכמו האדם בפרטות התכלית והסוף הוא אשר גם החומר ישמע רק אל הנשמה כמו כן יהיה הסוף בכללות העולם אשר כל האומות ישמעו לעבוד את השם ב"ה וזה יהי' בימי המשיח במהרה בימינו לזאת לתכלית זה אנו צריכין להיות בגלות שהמה יהיו המושלים עלינו כמו האדם בפרט מתחלה החומר מושל עליו ומעתה מה שאנחנו בגלות והמה מושלים עלינו הוא לתכלית עבורנו אשר על ידינו יהי' מתוקן כל העולם. מעתה נוכל לומר הפירוש של אם לעוברי רצונו וכו' והוא אם הקב"ה השפיע להאומות רב טוב עד שמשלו עלינו ונתחלל שם שמים אך יען שהוא לטובתנו אף שאין אנחנו כעת במדרגת עושי רצונו עושה הקב"ה כל זאת בשבילנו על אחת כמה וכמה כשנזכה אנחנו ונהי' מעושי רצונו כמה וכמה יטיב עמנו עד אין שיעור. ועל המאמר הב' נראה לפרש במה שבכו על מה שראו שועל יוצא מבית קדשי הקדשים והוא דהנה ידוע בעונותינו דמי שהוא איש תם והולך בדרכי התורה והיראה אינו חשוב ואינו נקרא חכם רק מי שעושה חכמות והמצאות אומרים עליו שהוא איש חכם יען הוא הולך בערמימיות אכן מי שהולך בדרכי תורה אינו יכול לעשות חכמים כי דרכי התורה הוא לו כגדר ולזאת אף שיודע מהחכמה אך אינו עושה כפי החכמה כי גדר התורה הוא נגדו:

אך בין העולם איש כזה לא יקרא לאיש חכם. וידוע דהשועל הוא הפיקח שבחיות ועושה ערמימיות ולזאת נוכל לומר דרך צחות דע"ז בכו דמי שעושה מעשה שועל והיינו ערמימיות זה הוא חשוב כמו להבדיל קדשי קדשים. ומה שניחם אותם ר"ע נראה דהנה איתא בש"ס ישעי' קילל את ישראל י"ח קללות ולא נתקררה דעתו עד שקילל ואמר ונגש איש ברעהו ירהבו הנער בזקן והנקלה בנכבד. ומפרש הש"ס נער שמנוער מן המצות והנקלה מי שחמורות דומה עליו כקלות עיי"ש וקשה להבין וכי חלילה ישעי' הנבי' הי'

שונא לישראל אכן נראה דישעי' לא נתקררה דעתו בי"ח קללות שקילל אותם כי ירא פן לא ישובו עוד מדרכם ומתי יהיה הסוף והתכלית מהקללות אכן כשקילל קללה זו דאיש ריק מהמצות ירהיב את נפשו להתגדל על הזקן שקנה חכמה היינו שהוא הי' יותר נחשב מתלמיד חכם אז נתקררה דעתו כי הי' בטוח אשר אם אנחנו נהי' חלילה במדרגה זו אזי בודאי נחקור ונשוב מדרכנו כי איך נוכל לראות זאת אשר התורה הקדושה שזכינו אשר השם ב"ה בחר בנו מכל האומות ונתן לנו התורה הקדושה נהי' אנחנו מזלזלים אותה. ואזי בודאי נעזוב הדרך הרעה ונשוב אל השם ב"ה לעבוד אותו ולשמור ולקיים את כל התורה ולכבדה בכבוד גדול ואזי יהיה הסוף מהגלות. ועל זה הכונה ניחם גם ר"ע אותם היינו באם אנחנו במדרגה זו אשר מי שאינו הולך בדרך התורה הוא יותר חשוב מבעל תורה אזי בודאי נשוב מדרך הרע הזה ויקוים בנו נביאות זכרי' אשר הזקנים שקנו חכמה המה ישבו ברחובות ירושלים היינו שהתלמידי חכמים יהיו החשובים:

פרשת עקב

והיה עקב תשמעון וגו' פירש"י אם המצות קלות שאדם דש בעקביו תשמעון ולא ידענו איזה מצוה קלה. וגם הלשון אדם דש בעקביו אין להבין כ"כ. ונראה דאפשר לומר כונת רש"י דהנה יש מצות אשר גם המה הנאות הגוף ולזאת קל לאדם לעשותם. אך אם הוא עושה רק למען הנאות הגוף. אין זה קיום מצוה כי צריך לעשותם רק לקיום המצוה. ושלא להרגיש הנאות הגוף. והנה הצדיקים בודאי עושים מצות כאלו רק למען קיום צווי הבורא ב"ה וב"ש ואינם מרגישים הנאות הגוף. ויש להבין דבר זה איך הצדיקים אינם מרגישים הנאות הגוף. למשל אם אחד עושה דבר אשר מרגיש הנאות הגוף כמו מאכל טוב ואם גם שומע נגוני כלי זמר אשר זאת היא לו לתענוג גדול אזי אז אינו מרגיש הנאות האכילה כידוע אשר תענוג גדול שמרגיש דותה התענוג הקטן. לזאת הצדיקים העובדים את עבודת הבורא ב"ה בחשק גדול אשר זה החשק לעבוד את הבורא הוא להם לתענוג גדול אשר אין שום תענוג בעולם להשוות לזה. ע"כ בעת שמקיימים מצות האלו שיש בהם גם הנאות הגוף ג"כ אז מרגישים החשק הגדול במה שמקיימים מצות הבורא ב"ה והוא להם לתענוג גדול מאד לזאת אינם מרגישים התענוג של הנאות הגוף. כי זה התענוג שיש להם אז על קיום מצות הבורא ברוך הוא דוחה הנאות הגוף עד שאינם מרגישים כלל. אכן חלילה מי שאינו במדרגה כזו ואין לו חשק גדול בעבודת הבורא לזאת מרגיש הנאות הגוף באלו המצות. ואדרבה קשה עליו אז לכוון עשיית המצות האלו לכונת קיום מצות הבורא ב"ה כי התענוג שמרגיש בהנאות הגוף דוחה זאת הכונה

כידוע. והנה ידוע דהמדרגות פחותות שבאדם היינו תאות אכילה ועוד שארי תאות נקראים בשם עקב לזאת אפשר לפרש כונת רש"י אם המצות קלות (היינו אלו המצות שיש בהם הנאות הגוף) שאדם דש בעקביו (היינו שאדם עושה אותם במדות הפחותות היינו בעקביו) תשמעון היינו שתשמעון אשר נעשה אם המצות האלו רק לקיום מצות הבורא ב"ה ולא למען הנאות הגוף. והנה לכאורה לפי פירש"י לא ידענו את הסמיכות של הפסוק את המשפטים האלה. אך לפי הנ"ל אפשר לפרש דהנה בעת עשיית מצות האלו יש לפניו שני אופנים הרגשת הנאות הגוף וכונת קיום המצוה. לזאת צריך אז האדם לשפוט בדעתו ולהשליך הנאות הגוף ורק להרגיש קיום מצות הבורא ב"ה וב"ש ואפשר לפרש עוד כל הפסוק ושמרתם ועשיתם אותם היינו כשיבא לאדם לעשות מצות האלו צריך מקודם להתיישב היטב בדעתו את אשר לפניו שלא להרגיש הנאות הגוף רק קיום מצות הבורא ב"ה. ולזאת צוה הכתוב ושמרתם (כמו ואביו שמר את הדבר היינו של למהר לעשותם רק מקודם להתיישב היטב ולשפוט הדבר הזה אז) ועשיתם אותם:

פרשת ראה

כי ירחיב וגו' ואמרת אוכלה בשר כי תאוה נפשך לאכול בשר וגו'. ולכאורה אין להבין למה הוצרך האמירה אוכלה בשר. והנה המדרש תנחומא א"ר אליעזר בר' יהושע מכאן אתה למד שלא יהי' אדם לוקח בשר עד שיהי' נמלך בביתו גם זה אין להבין בפשטות ונראה להבין מעט כי ידוע אשר באם ירצה לעשות דבר אשר הוא מצד תאות יצה"ר בוש הוא שיאמר כן בפי' אשר יעשה דבר זה ומה גם לפני בני ביתו בודאי בוש לאמר לפניהם. והנה הספר מים רבים על התו' הביא בשם הרב הקדוש ר"י זצלל"ה אשר הצדיק הדבוק בשם ב"ה וב"ש אינו עושה בתאוה הגשמיות שלו כי אם כשמבין שאינה תאות היצה"ר כי אם תאות הנפש כמה שכתוב כאן כי תאוה נפשך לאכול בשר עיי"ש הרי נשמע מדבריו הקדושים אשר כי תאוה נפשך הכתוב כאן אינה תאות היצה"ר רק תאות הנפש. ולזאת יש להבין אשר התורה למד אותנו ואמרת אוכלה בשר היינו שאין אתה בוש לאמר אוכלה בשר אף לפני ב"ב כי לא הוא מתאות יצה"ר רק כי תאוה נפשך היינו תאות הנפש אז בכל אות נפשך תאכל בשר. ועפ"י זה יש להבין בטוב בהזמר של שבת נהורא ישרי בה וגו' ובחמרא טבא דבה תחדי נפשא היינו שבתענוגי אכילה ושתיה בשבת אינם תאות היצה"ר רק תחדי נפשא וגם בהזמר לשמוח בתענוג אכול ושתו היינו שבתענוגי אכילה ושתיה של שבת נוכל לשמוח בו כי הוא שמחת הנפש:

נתן תתן לו ואל ירע לבבך בתתך לו. ולכאורה אם ירע לבבו. לא יתן. ונראה דהנה במס' חולין (דף ז' ע"ב) מאמר של רבי פנחס בן יאיר. כמדומה אתה שמודר הנאה מישראל אני ישראל קדושים הם יש רוצה ואין לו. ויש שיש לו ואינו רוצה ע"כ. והנה יש לעיין בתרתי לכאורה איך שייך לקרות קדוש למי שיש לו ואינו רוצה. ועוד אם אינו רוצה ליתן הרי אינו נותן וא"כ איך אמר רפב"י שלא רצה ליהנות הרי אין לו ממי ליהנות. ועיין בתוס'. לכן נלפענ"ד דהנה רפב"י אמר שרק אינו רוצה ולא אמר שאינו נותן. משום שנותן רק שלבו בל עמו. והיינו אף שבטבע ולבו שלא ליתן עכ"ז הוא נותן משום מצות הש"י שצוה ליתן. ויען שהוא עושה דבר שהוא נגד טבעו זאת הוא בגדר קדושה. ומעתה אם נותן צדקה מחמת מצות הש"י אף בעת שהוא נגד טבעו ולבבו. ג"כ הוא טוב מאד כי מצות הש"י חביב עליו יותר מטבעו ולבבו לזאת בעת אשר נותן אף שירע לבבו אז מה שנותן ג"כ טוב מאד. אך אחר שכבר נתן. אז למה ירע לבבו הלא אדרבה יש לו לשמוח בזה במה שמקיים מצות הש"י שהוא נגד טבעו. ולזה הזהיר הכתוב ואל ירע לבבך בתתך לו והיינו אחר הנתינה:

פרשת שופטים

והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו למען ילמד ליראה וגו' לבלתי רום לבבו מאחיו. והתרגום בדיל דלא ירום לבי'. והנה פשטות הכתוב יען המלך יהי' בטבעו להתגאה על אחיו לזאת צותה התורה אשר יקרא בהתורה כל ימי חיו למען ילמד ליראה ולשמור את כל דברי התורה ואת החוקים לעשותם מעתה יהי' בקי בכל התורה ויהיה צדיק גדול. וכל זה יביאו לו שלא יהי' לו שום גבהות והתנשאות. כאשר סיים הכתוב לבלתי רום לבבו. וכאשר פירש התרגום בדיל דלא ירום לבי'. ומעתה יש מזה ללמוד אשר אם בפעם יבוא אדם לידי התנשאות על חבירו יען הוא בעל תורה או צדיק במעשיו אדרבה ידע אשר איננו בעל תורה ולא צדיק כי אם הי' צדיק או בעל תורה. לא הי' בא להתנשאות. ועפ"ז יש להבין הירושלמי אנטונינוס אמר ליה לרבי צלי עלי צלותא א"ל רחמנא ליצלך מצינתא א"ל דא צלותא אנא יתיר חד גלופקרא עלי וצינתא אזלי. א"ל רחמנא ליצלך מחמתא. א"ל הא ודאי צלותא. דכתיב ואין נסתר מחמתו. א"ל רבי לאנטונינוס יהא רעוא דתמשך מלכותך לעלם. ע"כ. והוא פלא חדא על המלך להתפלל תפלות כאלו. ועוד הלא ידוע מאמר הש"ס הכל בידי שמים חוץ מציניס ופחים. ועוד הברכה שנתן לו רבי הי' יותר מצלותא ומפשטות הלשון משמע יען אשר אמר דא ודאי צלותא לזאת בירך אותו ברכה זו. ואין להבין למה. ונראה לפענ"ד דהנה כל איש צריך להיות לו

קרירות וחמימות. קרירות לכבות אש התאוה לתענוגי עוה"ז וחמימות להתלהב לעבודת הבורא ב"ה. ולזאת התוה"ק נמשלה למים ואש כי יש בה אלו הכחות לכבות אש התאוה לתענוגי עולם הזה וזה בחינת מים. וגם להתלהב לבות לעבודת הבורא ב"ה וזה בחינת אש לזאת בודאי כאשר אמר אנטונינוס המלך לרבי צלי עלי צלותא הבין רבי אשר רצון אנטונינוס להתפלל עליו יען שהוא מלך. לזאת מתחלה חשב רבי אשר יען שהוא מלך ויש לו כל תענוגי עוה"ז כדרכי המלכים וידוע כי מי שהוא מתענג בתענוגי עוה"ז אין לו חשק והתלהבות לעבודת הבורא ב"ה. לזאת התפלל עליו דיהיה ניצל מצינתא לעבודת הבורא. וע"ז השיב אנטונינוס דע"ז אין צורך לתפלה כי יש לו עצה לזה דידוע דהמדות של האדם נקראים בגדים כמו שכתוב ובכל עת יהי' בגדיך לבנים והיינו שהמדות יהיו טובים ולבנים. כי כמו שהבגדים מקשטים לאדם כמו כן המדות לזאת אמר אנטונינוס אשר ירבה לעצמו מדות טובות למען יהי' לו חשק והתלהבות לעבודת הבור ואזי אמר לו רבי שיהי' ני"ל מאמתא והוא דבר הנוגע למלך כי המלך צריך להתנהג ברמה ולכעוס ולענוש מי שעובר נגד רצונו. אך כ"ז צריך להיות רק מבחוץ אבל לא מחמת חמימות של התנשאות וגבהות כאשר הזהיר הכתוב לבלתי רום לבבו וגו'. וע"ז אמר אנטונינוס דא ודאי צלותא. וכאשר שמע רבי ממנו טוב כונתו אשר ממאן בגבהות ורום לבב בירך אותו שימשך מלכותו:

מי האיש אשר בנה בית וגו' מי האיש אשר נטע כרם וגו' ומי האיש אשר ארש אשה וגו'. אין להבין בפשטות כי הלא הכהן הכריז אל ירך לבבכם אל תיראו וגו' כי ד' אלהיכם ההולך עמכם וגו' להושיע אתכם משמע אשר הקב"ה יושיעם שלא ימותו ועתה הכריז השוטר על אלה האנשים פן ימותו. הנה לפי התרגום יונתן בן עוזיאל שפירש על ולא חנכו ולא קבע ביה מזוזתא (ויש להבין היינו שהתרגום יונתן בן עוזיאל מפרש לנו אשר קביעת המזוזה בהבית זה הוא חניכו של הבית שהבית יהי' בקדושה) לא קשה אכן רש"י והרמב"ן לא פירשו לנו כך עיי"ש ועוד בלא"ה קשה הלא זו הכרזה על האנשים האלו שישובו לביתם פן ימותו הכרזה זו הביאה יראה ופחד ומורך בלב שאר העם, וגם יהי' קשה לשאר העם למה המה אינם נחשבים לחשוב עבורם שלא ימותו. ונראה אפשר לתרץ כ"ז דהנה רש"י פירש על ואיש אחר יחנכנו ודבר של עגמת נפש הוא זה גם זה אין להבין הלא לכל אנשים מיתה הוא להם עגמת נפש. לכן נראה דהנה גם זה הכרזת הכהן שצותה התורה הלא התורה היא נצחית ואם כן הצווי של התורה לכל המלחמות שיהי' יכריז הכהן הדברים האלו אולי יהי' בעם אשר יהי' חלילה במדרגה אשר לא יהיו ראוים לישועה לכן נראה דאפשר דהכרזת הכהן אינו בבירור על הבטחה לישועה רק

הכרזת הכהן על אנשי המלחמה אשר גם בעת המלחמה יהי' להם הבטחה על הקב"ה אשר הוא הולך עמהם אשר גם בהמלחמה ישגיח עליהם הקב"ה א"כ גם בהמלחמה המה תחת השגחת הבורא א"כ אין להם לפחוד בעת המלחמה ביותר מבביתם בבית נצרך להשגחת הבורא גם בהמלחמה מושגחים בהשגחת הבורא ב"ה וב"ש והי' הכרזת הכהן אשר יתישבו בטוב בדעתם אשר גם בעת המלחמה אנחנו תחת השגחת הבורא ברוך הוא וב"ש ע"כ לבטוח בהשם ב"ה וב"ש ולהתפלל אל הקב"ה לזאת הכרזה זו יכריז הכהן אשר הוא במעלה גדולה אשר דבריו יוצאים מן הלב ויהיו נכנסים אל הלב. אכן האנשים האלו אשר בנה בית ולא חנכו או כרם או ארש ירדה התורה לסוף דעתם אשר פחד מיתתם הוא פחד גדול מאד כאשר פירש רש"י על ואיש אחר וגו' דבר של עגמ"נ לזאת דעתם מטורפת מאד אשר אין בכחם להשקיט את טירוף דעתם אשר יתיישבו בטוב בדעתם כפי הכרזת הכהן על הכונה הנ"ל כי דעתם מטורפת מאד לזאת צותה התורה שישובו לביתם:

פרשת כי תצא

כי יהי' לאיש בן סורר ומורה וגו' והנה במסכת סנהדרין (דף ע"א) איתא תנ"ה ר' יהודא אומר אם לא היתה אמו שוה לאביו בקול ובמראה וגו' ואין להבין לפי הפשטות אשר הדין של בן סורר ומורה יהי' רק אם אביו ואמו שווים במראה. ונראה לפענ"ד להבין מעט הנה איתא במדרש פ' פנחס כשם שאין פרצופיהן שוות כך אין דעותיהן שוות. והיינו דהמדרש משמיענו דלהכי אין פרצופי אנשים שוות יען אין דעותיהן שוות כי צורת האדם לפי דעתו ושכלו חכמת אדם תאיר פניו. ומעתה יש להבין כי הנה ידוע אשר כל איש יש לו טבע כטבע אביו ואמו ולזאת אם אביו ואמו אין מראיהן שוות גם אין דעותיהן שוות ואזי גם טבעם אינם שוות לזאת אף שהבן עושה מעשים כאלו יש לקוות עוד אשר ישנה עוד מעשיו לטוב כי אפשר כעת התעורר אצלו הטבע של אחד מאבותיו ואח"כ יתעורר אצלו הטבע של השני מאבותיו ויתנהג בטוב אכן כשאביו ואמו מראיהן שוות וממילא גם דעותיהן שוות וטבעם שוות ובנם עושה מעשים רעים כאלו אין עוד לקוות ממנו שישתנה לטוב לזאת ימות זכאי ואל ימות חייב:

וחלצה נעלו מעל רגלו וירקה בפניו וגו' ונראה מעט להבין דרך רמז דהנה איתא בש"ס לעולם ימכור אדם וגו' ויקח מנעלים לרגליו ולכאורה אין להבין למה הוצרכו חז"ל להזהיר ליקח מנעלים לרגליו ונראה מעט להבין דרך רמז. דהנה בכל אדם יש מידות פחותות היינו אכילה ושתיה ועוד עניינים הנאות גשמיות ואלה המדות נקראים רגל או

עקב אך שלא להשתמש בדברים האלו רק על צד ההכרח ולא למען למלאות תאותו ואף בעת שעושה דברים אלו ג"כ לא יעשה דברים אלו למלאות תאותו וזה הוא קדש עצמך במותר לך כמו רבינו הקדוש אמר שלא נהנה מעוה"ז אפי באצבע קטנה אף שהי' שלחנו שלחן מלכים לזאת הזהירו חז"ל אשר כל איש יהיו המדות האלו הנקראים רגל תחת המנעל היינו שהמדות האלו יהיו מסוגרים במנעול שלא להשתמש בהם למלאות תאותו בכל עת רק על צד ההכרח ולעשות דברים אלו רק מהכרח ולא ליהנות למלאות תאותו. והנה היבמה אמרה לא אבה יבמי והוא אמר לא חפצתי לקחתה. והיינו כי ידוע אשר מצות יבום הוא להקים לאחיו שם בישראל ולבנות בית אחיו והיבם ירא שמא לא יכול ליבם רק בשביל להקים ולבנות. ולזאת אמר לא חפצתי לקחתה היינו רק לקיחה ולא לשם מצוה זאת אינו חפן והנה יען אמר זאת ראינו אשר המדות הפחותות אינם תחת המנעל לזאת חלצה נעלו מעל רגלו היינו כי הוא אין לו המנעל וירקה בפניו על אשר לא יוכל לבנות בית אחיו.

פרשת נצבים

אתם נצבים היום. איתא בזוהר כי זהו ראש השנה ואמרתי על שלשה אופנים מדוע בר"ה צריכין להיות כל ישראל באהבה ואחוה. א' איתא במדרש הקב"ה הבטיח לאדה"ר שיצא בדימוס אז ביום הבריאה בר"ה כן יצאו בניך בדימוס בזה היום דין. והיינו מה אם אדה"ר אשר היה המתחיל לחטוא יצא בדימוס ומה גם אנחנו אשר כל חטאינו הוא ע"י החטא של אדה"ר אשר הוטל זהומת נחש בגוף החומר בוודאי נצא בדימוס אכן אם אין אנחנו אוהבים זה לזה רק להיפוך איש שונא את אחיו הלא זה החטא לא גרם אדה"ר. לזאת על זה החטא אין לנו הבטחה שנצא בדימוס לזאת צריכין אנחנו שנהי' כולנו באהבה ואחוה. ב' הנה כל אחד יודע נגעי לבבו ומעשיו אשר עשה כל השנה אשר ע"י מעשיו לא יזכה חו"ח ביום הדין אכן אם נהי' כלנו באהבה ואחוה אשר כל איש יצער עצמו מאוד בצער חבירו אזי יש לנו לקוות שלא יעניש המלך המשפט כי הלא לחבירו יהי' צער אם חבירו יהי' נענש חו"ח. ג' איתא במשנה בר ר"ה כל בני עולם עוברין לפניו כבני מרון ומפרש בגמ' כבני אימרנא. והנה כוונת המשנה להשמיענו באיזה בחינה נעמוד בר"ה היינו כבני אימרנא ככבשים והיינו כי אנחנו יודעים את מעשינו הרעים שעשינו אשר אנחנו בושים להרים פנינו לבקש רחמים לזאת צר לנו מאוד וידוע דהכבשים המה השפלים שבבהמות שאין להם שום דעת בלתי אל הרועה עיניהם כן נהי' אנחנו בבחינה זו ביום הדין אשר אין לנו שים דעת לחקור איך נזכה למשפט לזאת אנחנו ככבשים

שה פזורה ישראל וזה הוא ההפרש בין נצב לשומר כי עומד הוא שיכול לילך רק עמד לנוח ולנפוש ונצב הוא דבר קיום כמו נציב מלח וזה הוא שבר"ה נהי' במדרגת צבים שאנחנו אין יכולים לילך ולזוז ממקומנו כמו הכבשים. רק אל הבורא עולם עינינו אשר הוא מלכנו ורועינו אליו עינינו תלויות ויעשה עמנו חסד לרעות אותנו במרעה טוב אמן: **ואפשר** על זה הכוונה מרמז גם התקיעות שאנו תוקעין היינו שאין בנו כח לצעוק בפינו לפני הש"י כי בושים אנחנו רק אנו תוקעין בשופר הקול ימליץ טוב בעדנו ונזכה ביום הדין ועל כונה זו יש לתרץ מנהג העולם אשר במוצאי יום הקדוש כל איש אומר לחבירו בלשון תפלה על חבירו זאלסט דיר האבען אללעם גוטם אויס גיבטטען והוא תפלה על העבר ומה יועיל תפלה כזו. אכן לפי מש"כ אפשר לומר דבזה שמברך איש את חבירו נעשו אוהבים זל"ז ואזי יהי' לו לחבירו צער גדול אם חבירו יענש חלילה לזאת אף אם חלילה נשפט חבירו במשפט לא טוב. עכ"ז יוכל שיבטל המשפט למען לא יהי' לחבירו צער:

לר"ה שחל להיות בשבת

הנה איתא במסכת ר"ה אמר ר' יצחק כל שנה שאין תוקעין בתחילתה מריעין לה בסופה וכתבו התוס' בשם בה"ג דלאו אם איקלע בשבת רק אם מחמת אונס לא היו תוקעין עיי"ש. וקשה הלא אונס רחמנא פטרי' אלא ע"כ דאונסא כמאן דעביד לא אמרינן והיינו דאין לנו לענוש על הביטול מצות תקיעת שופר אם הי' אונס. אך מ"מ לא הי' לנו ההטבה והמעלה שאנחנו משיגים בהתקיעות להכי מריעין בסופה וא"כ קשה למה אין תוקעין אם חל בשבת הלא מ"מ לא יהי' לנו ההטבה והמעלה ונראה דהנה איתא שם אמר ר"א למה תוקעין בשופר של איל כדי שאזכור לכם עקדת יצחק בן אברהם ומעלה אני עליכם כאל עקדתם עצמיכם לפני. ויש להבין וכי צריך הקב"ה לעשות לו סימן כדי לזכור וגם למה יעלה עלינו בזה כאלו עקדנו לפניו. ונראה דהנה עוד יש לדקדק הלא בכל מקום בזכירת העקדה מצינו שאנו מזכירין רק על אברהם. מה שעקד את בנו לשוחטו וכאן מזכיר בש"ס עקידת יצחק. וגם באמת קשה הלא לכאורה הנסיון הי' יותר גדול על יצחק אבינו אשר הסכים מרצונו לשחוט עצמו לפני הקב"ה. ולמה בכל מקום נחשב הנסיון על אברהם. לכן נראה הגם שהנסיון יצחק הי גדול מאד. אך עכ"ז יען שיצחק הי' לו אב אברהם אשר הוליד אותו וגם הדריכו מיום הולדו בדרכי השם לזאת הי' לו בנקל למסור עצמו לשחיטה לקיים רצון הבורא. אכן אברהם אבינו נולד מתרח עובד ע"ז לזאת היה אצלו הנסיון יותר גדול לשחוט את בנו. ועיין מה שכתבתי עוד בזה פ' וירא. מעתה

אנחנו אשר גם יצחק וגם יעקב היו אבותינו בודאי יותר בנקל לנו לעבוד את הבורא ב"ה במסירת נפש ובפרט לעזוב את התאות עוה"ז שלא לעבור חלילה על רצון הבורא ית"ש וזה הוא כונת הש"ס כדי שאזכור לכם עקדת יצחק בן אברהם והיינו שאנחנו נזכור זאת והיינו כמו שכתבתי שלא נחשב כ"כ לנסיון על יצחק יען הי' לו אב אברהם והרי אברהם וגם יצחק וגם יעקב המה אבותינו. ע"כ מהראוי לקבל עלינו עבודת הבורא ולהשליך מעלינו את התאות עוה"ז רק לעבוד את הבורא בכל נפשינו כי יש לנו ירושה טובה מאבותינו כאשר אנחנו אומרים בכל יום מה יפה ירושתנו. ואחר שנקבל עלינו כל זה אזי יעלה הקב"ה עלינו כאלו עקדנו לפניו. ומעתה התקיעת שופר פועל אצלינו שנעבוד את הבורא ית"ש במסירת נפש וזה הוא ההטבה והמעלה אשר יהי' נחשב לנו כאלו עקדנו לפני הקב"ה. והנה מה שאין אנו תוקעין בשבת הוא משום שמא יעבירנו ארבע אמות בר"ה. והיינו שמא חלילה נבוא ע"י תקיעת שופר לחילול שבת חלילה. הרי אף שלא יהי' לנו המעלה של תקיעת שופר עכ"ז אין אנו חוששין לטובתינו מחמת חשש שלא נבוא חלילה לידי עבירה חילול שבת ונעבור חלילה על רצון הבורא. וא"כ הרי בזה מה שאין אנו תוקעין אנו עובדין את הבורא ית"ש במסירת נפש שלא נעבור חלילה על רצונו ית"ש. לזאת מה שאין אנו תוקעין בשבת הוא לנו לזכות גדול. ומעתה היאך אנו צריכין לקבל עלינו לשמור את השבת ושלא לחלל אותו חלילה כי תקיעת שופר אשר הוא גדול כ"כ לא קיימנו בשביל יראת חילול שבת והאיך חלילה נחלל שבת בשביל עצמינו:

עוד באופן אחר נראה לי לפרש מאמר ר"א למה תוקעין בשופר של איל וכו' כי איתא במדרש פ' וירא אחר שהראה הקב"ה לאברהם את האיל ניתק מחורש לחורש כן יהיו בניך נתקין ממלכות למלכות ונאחזין ומסובכין בצרות וסופן ליגאל בקרניו של איל. והנה יש להפליא איך אחר הנסיון הגדול שעשה אברהם אבינו יראה לו הקב"ה צרות של בניו אכן נראה דאברהם אבינו הי' לו צער גדול מזה על אשר לא זכה להיות בנו נשחט עבור הבורא ית"ש ויתקדש שם שמים. ע"ז בא הקב"ה להפיג צערו אשר יזכה מזרעו של יצחק אשר יקדשו שמו ברבים כי יהיו בגלות ויסבלו צרות ואעפ"כ לא ישכחו את הקב"ה ויהיו עובדי השם בתורה ומצות ובזה החוזק אשר לנו אנחנו ב"י אשר סבלנו צרות ומקיימים התורה והמצות והוא דומה לקרנו של איל כי הקרן הוא החוזק ובזכות זה החוזק הדומה לקרן של איל אנו נגאלין במהרה בימינו. ומעתה מה שלא זכה יצחק אבינו להיות נשחט לעולה הוא בשבילנו אשר נהי' בעולם לקדש את שמו. ומעתה בכל עת שאנחנו זוכרים את עקידת יצחק אבינו צריכין אנו להתחזק בעבודת הבורא ב"ה

בכל עוז למען יהי' נייחא ליצחק אבינו על אשר לא זכה להיות נשחט לעולה. מעתה יש לומר שזה כונת הש"ס אמר הקב"ה תקעו לפני בשופר של איל כדי שאזכור לכם עקידת יצחק והיינו שנזכור שהי' רק עקידה ולא זכה להיות נשחט לעולה בשבילנו. מעתה צריכין אנו להתחזק בעבודת הבורא ית"ש ולקדש את שמו. ואזי יעלה הקב"ה עלינו כאלו עקדנו לפניו:

עוד באופן אחר נראה לפרש כונת הש"ס הנ"ל דהנה איתא במשנה בר"ה כל באי עולם עוברים לפניו כבני מרון. ואיתא בש"ס הפירוש על כבני מרון א' כבני אימרנא ב' כמעלת בית חורון ג' כחיילות של בית דוד. והנה יש לעיין לאיזה תועלת משמיענו המשנה היאך אנחנו עוברין לפניו. ונראה דאפשר דהמשנה מלמדנו באיזה בחינה נבוא לפני הקב"ה בזה יום הדין ויהי' הפירוש בהמשנה כל באי עולם עוברין לפניו (והיינו שבאיזה בחינה עוברין לפניו והיינו) כבני מרון. וע"ז פליגי בש"ס הכוונה חד אמר כבני אימרנא והיינו השה הוא השפל שבבהמות כי אין לו שום הבנה לילך אל מקום מרעה בלתי הרועה המשגיח עליו. כן אנחנו ביום הדין אין לנו שום עצה כי על מה נתפלל אם על צרכינו חיים ופרנסה ובריאות הלא ידענו את חטאינו אשר חטאנו. ואם נתפלל על סליחות עונות הלא ידענו בעצמינו שלא עשינו תשובה כראוי. ע"כ אין אנו יודעין מה לעשות ע"כ רק אל ה' עינינו והרי אנו כמו כבשים אשר רק אל הרועה הוא מושגח. וחד אמר כמעלת בית חורון והיינו שביום הדין נעזוב את החברותא אשר אנו סומכין איש על רעהו. אבל ביום הדין אין לנו עזר משום איש רק כל אחד לבדו יתקן את דרכו. וחד אמר כחיילות של בית דוד והיינו דאמרינן בש"ס כל היוצא למלחמת בית דוד גט כריתות כותב לאשתו ונראה לפרש דהנה ידוע דהראשונים אמרו אשר יש זיווג ראשון וזיווג שני. והיינו דכל איש הוא זיווג היינו הנשמה עם הגוף והנה ידוע דכל התכלית הוא שלא לילך אחר תאות החומר ושלא לציית לבקשת החומר והיינו לגרש את החומר. ובזה אמרתי דרך צחות כל המגרש אשתו הראשונה מזבח מוריד עליו דמעות והיינו אשתו הראשונה הוא החומר היינו שאינו הולך אחר תאות העולם אז מזבח מוריד עליו דמעות כי בודאי איש כזה אינו חוטא ע"כ אינו מביא קרבנות וא"כ מזבח בטל והיינו שביום הדין נקבל עלינו לעזוב את דרכי היצה"ר וזה נוכל ללמוד מאבינו יצחק אשר הסכים להשחט בשביל רצון הבורא ית"ש עאכו"כ שלא נלך אחר תאות עוה"ז לקיים רצון הבורא בזה כונת הש"ס שנזכור אותנו את העקדה שנלמוד לעבוד את הבורא ולעזוב את תאות עוה"ז:

ליוה"כ

בפרקי רבי אליעזר איתא אמר סמאל הרשע לפני הקב"ה יש לך עם אחד בארץ כמלאכי השרת מה מלאכי השרת יחיפי רגל אף ישראל יחיפי רגל מה מלאכי השרת נקיים מכל חטא אף ישראל נקיים מכל חטא וכו' הקב"ה שומע עדות המקטריגים ומקבלו ע"כ. והנה מה בעי הסמאל הרשע בזה וגם מה שאמר הקב"ה מקבלו ולמה לא יקבל עדות המקטריגים הלא זה לאו קיטרוג. ונראה דסמאל הרשע גם היום לקטרוג מכוון והוא דאפשר לחשוב דאין להאשים כ"כ את ישראל במה שחוטאים כי כך בטבעם שיחטאו יען המה בשר ודם ודרים בארץ לכן אינו מועיל כ"כ בהקיטרוג כל השנה אכן היום ביום הכיפורים שנקיים מכל חטא אמר זאת לפני הקב"ה למען להאשים אותם במה שחטאו כל השנה כי זה היום לא חטאו כלל הרי אף שהמה בשר ודם ובארץ ועכ"ז לא חטאו היום ומדויק גם מה שאמר יש לך עם אחד בארץ אכן באמת מה שאנחנו נקיים מכל חטא ביום הכפורים הוא מה שבא לנו רוח טהרה מאבינו שבשמים כמו שאמר רבי עקיבא בהמשנה אשריכם ישראל מי מטהר אתכם אביכם שבשמים לזאת קטרוגו לאו קטרוג ועכ"ז הקב"ה שומע עדותו ומקבלו לטוב לנו מה שאנחנו נקיים היום מכל חטא:

ויש לתרץ בזה מה שבתורה נקרא יום הכיפורים ואנחנו קוראים יום הקדוש היינו כמו שכתב הקדושת לוי שצ"ל על חג הפסח שאנו קוראים ובתורה נקרא חג המצות שהקב"ה משבח אותנו על שלא הספיק בצקם ואנחנו משבחים הקב"ה על שפסח על בתי בני ישראל ובזה יש לומר שהקב"ה משבח אותנו מה שאנחנו מטוהרים מכל חטא ביום הכיפורים כדאיתא בגמרא בעי לכפורי ידי' ואנחנו תולים זאת בהקב"ה במה שהיום הוא קדוש והיינו שהקב"ה נותן קדושה לעצם היום שנוכל לנקות עצמנו מכל חטא:

פרשת וזאת הברכה

ויבכו בני ישראל את משה שלשים יום. כתב רש"י ב"י הזכרים אבל באהרן מתוך שהי' רודף שלום בין איש לאשתו ובין איש לרעהו נאמר כל בית ישראל. והנה לכאורה קשה מאד אשר משה רבינו ע"ה יהי' חסר מעלה אחת והוא רדיפת שלום וגם הלא הפרשה הזאת מן ויעל משה הוא להודיע מעלת משה רבינו ע"ה עד ולא קם כמשה ואיך כתב התור' שהי' חסר לו מדה אחת. אכן נראה דמה שלא הי' משה רבינו ע"ה רודף שלום זה הי ע"י גודל מעלת שלום. כי שמעתי מספרים על הקדוש אדומו"ר ר"מ זצללה"ה וכמדומה שנדפס כעת זאת דהיו שני אנשים פשוטים מריבים עצמם והכו זה את זה בהכאות גדולות לפני פתחו ואמרו ב"ב להרב הקדוש שיצא אליהם להשקיט המריבה

והשיב להם אם אלה הצדיקים מריבים זה עם זה מה אנכי לתווך ביניהם הרי איך הי' ענוותנותו ומעתה משה רבינו ע"ה אשר התורה כתבה עליו והאיש משה עניו מאד לא הי' יכול לעשות שלום בין איש לחבירו כי הם היו נחשבים בעיניו לגדולים וטובים ממנו ואמר מי אנכי כמו שאמר הרב הקדוש הנ"ל. וא"כ אדרבה זה הדבר שלא הי' רודף שלום זאת היתה מצד מדרגתו הגדולה שהי' עניו אד:

לפורים

במסכת יומא (דף כט) למה נמשלה אסתר לאילת השחר מה שחר סוף כל הלילה אף אסתר סוף כל הנסים ע"כ. והנה הלשון סוף כל הנסים משמע דלא היו עוד נסים. א"כ אין המשל דומה לנמשל. דהשחר הוא טוב יותר מהלילה אבל מה שלא יהי' עוד נסים זה אינו טוב. ונראה דהנה ידוע מה דאיתא במדרש תנחומא פ' נח על הא דאיתא במס' שבת על הפסוק ויתיצבו תחתית ההר שכפה עליהם ההר כגיגית אם תקבלו מוטב ואם לאו שם תהי' קבורתכם וקשה למה הוצרכו לכפי' הא אמרו נעשה ונשמע (וכן הקשה התו'). וכתב המדרש תנחומא דהכפי' היה על התורה שבע"פ שלא רצו לקבלו מרצונם הטוב עד שהוצרכו לכפיה רק בימי אחשורוש הדר וקיבלו מרצונם הטוב כדאיתא במסכת שבת שם. והנה צריכים להבין למה לא רצו לקבל תורה שבע"פ מרצונם עד שהוצרכו לכפי' וגם אחר הכפיה הי' מרופה בידם עד ימי אחשורוש ונראה דידוע דעיקר תורה שבע"פ הוא שצריכין לשמוע אל החכמים אשר יש להם תורה שבע"פ בקבלה ואשר המה יודעים ורואים הנסתרות שבתורתנו ואפי מה שהוא נגד שכלותינו ואפי' אם השכל שלנו הוא להיפך כמו שכתבה התורה אפי' על שמאל שהיא ימין צריכין לשמוע אליהם (כי השכל אנושי הגשמיות אינו כלום נגד השכל חכמי התורה) וידוע דבר זה לשמוע ולציית מה שהוא נגד השכל דבר זה הוא בטבע קשה על האדם. כי יאמר גם לי יש שכל להבין ואיך אעשה דבר מה שהוא נגד שכלי לזאת הי' מרופה בידם דבר זה ומה שקבלו מרצונם בימי אחשורוש נראה להבין מעט דהנה הצרה והישועה שהי' לנו בימי אחשורוש היו משונים בשני דברים מגלות מצרים והגאולה דהנה הגלות מצרים הי' ע"י פרעה הרשע והוא הי' המלך. ובאחשורוש כפי הנגלה ממגילת אסתר הי' אז הצרה רק ע"י המן הרשע אשר הלשין לפני המלך עלינו והפעיל עד שהמלך שמע לו. והישועה והגאולה במצרים היה שהביא הקב"ה עשר מכות על פרעה ומצרים עד שהוכרחו לשלחנו בעל כרחם. ובימי אחשורוש הי' הישועה לא ע"י שום הכאה רק שנתהפך מחשבת אחשורוש לטוב. ונראה דענין הצרה בימי אחשורוש מדה כנגד מדה כפי המעמד אשר היו עומדים אז בני

ישראל והיינו שהתורה בע"פ הי' מרופה בידם והיינו שלא רצו לשמוע אל הגדולים היינו חכמי התורה ואפשר עוד להיפך שרצונם הי' שהחכמי תורה ישמעו להם. עי"ז נתהוה הסבה מדה כנגד מדה כמו שרצונם אשר הגדולים ישמעו להקטנים כמו כן היה הצרה ע"י שהמלך אחשורוש שמע למי שקטן ממנו והוא המן הרשע להשמיד ולהרוג ואפשר מה שהצרה היתה כ"כ גדולה להשמיד ולהרוג כמו דאיתא במס' שבת הנ"ל ואם לאו שם תהי' קבורתכם. וכפי מה דאיתא במדרש תנחומא דזה הי' על תורה שבע"פ. לזאת כאשר ראו אז הצרה הזו אשר נגזר עליהם חשבו בדעתם למה ועל מה בא עליהם הצרה הגדולה הזו ואחר הישוב והחקירה בודאי נפקחו עיניהם וראו אשר יען לא רצו לשמוע אל הגדולים וגם נהפוך אשר הגדולים ישמעו להקטנים לזאת בא עליהם הצרה הזו מדה כנגד מדה. והנה כאשר נתודע להם זאת קיבלו עליהם ברוב חשקם ומרצונם הטוב לקבל עליהם התורה שכע"פ והיינו שמעכשיו ישמעו אל חכמי התורה מה שיאמרו להם אפי' עה שהוא נגד שכלם כי יבטלו את שכלם ומחשבתם נגד חכמי התורה. ומעתה כאשר קיבלו עליהם כל זה היתה הישועה ג"כ מדה כנגד מדה. כמו שביטלו מחשבתם ושכלם נגד חכמי התורה כמו כן ביטל הקב"ה מחשבת המלך אחשורוש אשר הסכים לעצת המן הרשע להשמיד והפך הקב"ה מחשבת המלך לטוב. ומעתה הגלות מצרים והגאולה הי' לנו לתכלית גדול לקבלת התורה שבכתב והצרה בימי אחשורוש והישועה הי' לתכלית גדול לקבלת תורה שבע"פ. והנה ידוע דזאת התורה שבכתב ושבע"פ היא כל היסוד ואנחנו בני ישראל אשר ע"י התורה הוא אור לנו כי יש לנו אור תורה וחלילה בלא תורה היא חושך. לזאת שפיר המשילו הש"ס אסתר לאילת השחר כי כמו השחר הוא סוף כל הלילה כי ע"י השחר הוא יום המאיר כמו כן ע"י אסתר נעשה אור לנו ע"י קבלת התורה שבע"פ והוא סוף כל הניסים והיינו שאין אנו צריכין עוד לגדולי ניסים כאלו כי השגנו התכלית המבוקש במה שקבלנו מרצון הטוב התורה:

ובזה יש להבין מה שצריכין אנו לקרות המגילה בלילה ולחזור ולשנותה ביום. והוא דבימי הפורים יש לנו לשמוח על שני דברים אחת מה שנצלנו ממות לחיים. והשנית הקבלת תורה שבע"פ. לזאת על זאת שנצלנו ממות לחיים אנו קוראין המגילה בלילה. ועל קבלת התורה שבע"פ אשר ע"י קבלת התורה הוא אור לנו כיום המאיר צריכין אנו לקרותה ביום כי בלא התורה הוא חושך:

ואפשר עוד לומר מה דאיתא בש"ס חייב איניש לבסומי בפוריא והוא לשתות כי איתא באלשיך פ' דע"י תורה שבכתב זכינו לאכילה וע"י תורה שבע"פ לשתי'. ונראה הכונה דע"י קדושת תורה שבכתב יש בידינו קדושה לתקן האכילה שאנו אוכלים וע"י קדושת

תורה שבע"פ יש בידינו קדושה לתקן השתי' שאנו שותין. לזאת בימי הפורים שהימים גורמים לקבל תורה שבע"פ לזאת החיוב לשתות להראות אשר בידינו לתקן השתי':

גם יש להבין למה קוראין פורים על שם הפור הוא הגורל של המן והוא על הצרה הלא למה אין אנו קוראין על שם הישועה. אך יען ע"י הגורל של המן קבלנו עלינו התורה שבע"פ לזאת אנחנו עושין זאת לזכרון ובזה אנחנו שמחים במה שקבלנו התורה שבעל פה:

והנה בש"ס מגילה (דף ז' ע"ב) חמר רבא חייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי ובתוס' ד"ה דלא ידע הביאו הירושלמי ארורה זרש ברוכה אסתר ארורים כל הרשעים ברוכים כל היהודים ע"כ. ונראה דהתו' מפרשו בזה הפירוש על האי דלא ידע. דהנה הנוסח שאנו אומרים ארור המן אשר ביקש לאבדי ארורה זרש אשת מפחידי ברוכה אסתר בעדי. והיינו שאנו מקללים את המן יען ביקש לאבדנו וכן זרש יען היתה אשת מפחידי ומברכין את מרדכי ואסתר יען על ידיהם הי' לנו הישועה כי כן הפירוש ברוכה אסתר בעדי היינו שהיתה בעדנו. וע"ז אמר רבא דצריכין אנחנו לבסם בפורים שנהי' במדרגה לשנוא ולקלל את המן הרשע אף אם לא הי' מבקש להרע לנו לאבדנו רק לשנוא אותו יען הוא רשע ולברך את הצדיקים כמרדכי ואסתר אף אם לא היה לנו על ידם טובה. וזה הוא כונת התו' שהביאו הנוסח שבירושלמי ארורה זרש ברוכה אסתר ארורים כל הרשעים ברוכים כל היהודים והיינו שבירושלמי לא נזכר על הרשעים עשיית רע לנו ועל הצדיקים לא שום עשיית טובה רק שכ"כ נהיה במדרגה אשר יהיה בוער בנו אהבת הבורא והתורה הקדושה עד שנהי' אוררים הרשעים ומברכים באהבה גדולה את הצדיקים. ומעתה כונת הש"ס עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי היינו דלא ידעינן מה שכתב בנוסח דידן בין ארור המן לברוך מרדכי "אשר ביקש לאבדי" רק לקלל את המן יען שהוא רשע וכן כל הרשעים ולברך כל היהודים מתוך אהבה גדולה:

במסכת מגילה (דף טו ע"ב) ת"ר מה ראתה אסתר שזימנה את המן וכו' עד ר"ש בן מנסיא אומר אולי ירגיש המקום ויעשה לנו נם פירש רש"י בפירוש קמא ירגיש הקב"ה שאף אני מקרבת שונאיהם של ישראל. ולכאורה קשה מחד להבין הלא הקב"ה יודע מחשבות וידע את מחשבתה אשר אינה מקרבת את המן רק בשביל זה שירגיש הקב"ה והרי יודע הקב"ה שאינה מקרבת וצ"ע מאד. לפי דעתי נראה דאפשר להבין מעט והוא דהנה ידוע מה דאיתא בספרים הקדושים דהקב"ה שעוזר לנו מן הצרות הוא על שני בחינות בחינה אחת אם אנחנו עומדים במדרגה טובה אשר בזכותינו עוזר לנו בחינה ב' אף אם חלילה אין לנו זכיות. הקב"ה עוזר לנו למען קידוש השם שלא יתחלל חלילה.

ובזה אמרתי לפרש מה שאנו אומרים בחנוכה בעל הניסים ולך עשית שם גדול וקדוש בעולמך אשר לכאורה אין להבין הלא כפי הנראה בפשטות נראה חלילה כמו שאומר איש לחבירו אשר היטב עמו אמר לו מה שהטבת עמי לא הי' כונתך לעשות לי טובה רק עבורך למען תעשה לך שם טוב אכן לפי הנ"ל כך הוא כונתינו בזה והיינו שאנחנו אומרים שמה שהי' לנו ישועה אז בימי חנוכה לא הי' בזכותינו רק למען שלא יתחלל חלילה שם שמים ובזה נראה דיש לפרש במגילת אסתר שהשיב מרדכי לאסתר אל תדמי בנפשך להמלט בית המלך מכל היהודים כ"א החרש תחרישי בעת הזאת ריוח והצלה יעמוד ליהודים ממקום אחר ואת ובית אביך תאבדו. והנה חלילה לחשוב על מרדכי שיחשוב על אסתר שתעשה השתדלות רק עבורה ולא למען בני ישראל אכן לפי הנ"ל דהנה מרדכי ידע כמו דאיתא במדרש אשר אנחנו בני ישראל היינו במעמד לא טוב עד שכמעט גם בהשמים הי' נחתם על הגזירה ומעתה ידע מרדכי אשר אין לנו זכות להושע רק למען קידוש שמו הגדול ומעתה שהי' רק לצפות לישועה למען שמו הגדול ושלא יתחלל חלילה לזה צריך דוקא נס שלא עפ"י דרך הטבע למען יתקדש שמו הגדול לזאת אמר מרדכי לאסתר על אמירתה שאמרה אשר עכשיו לא תוכל לבא אל המלך כי כלם יודעים אשר אחת דתו להמית מי שבא לפני המלך בלתי קריאתו לזאת רצתה להמתין עד יקרא לה המלך ע"ז השיב לה מרדכי כי רק יש לצפות על הישועה רק אם תלך עכשיו ואז יהיה נס אם ישמע המלך אבל אם תחריש בעת הזאת והקב"ה ירצה להושיע את בני ישראל אזי יהיה מוכרח אשר הצלתם תהיה ממקום אחר ואת ובית אביך תאבדו ואזי יהיה הישועה ע"י נס ויתקדש שמו הגדול אבל על ידך אם תעשה עפ"י הטבע לא יוכל להיות ישועה כי אין לנו זכות להושע וגם לא יהיה קידוש השם. ומעתה יש לפרש כוונת פירוש רש"י הנ"ל אולי ירגיש המקום כמו שפירש רש"י שאף אני מקרבת שונאים של ישראל ואזי יוכל הקב"ה להושיע לנו על ידי נם ויהיה קידוש שמו הגדול כי אזי יהיה ידוע לכל שהישועה לא היה עפ"י דרך הטבע יען היא אשתו של המלך שגם היא מקרבת את המן ומדויק לשון הש"ס ויעשה לנו נס:

דרוש לשבת הגדול

שנת בא ששון

אשר דרשתי בשבת שלפני שבת הגדול שהיה אז ערב פסח. ואמרתי למה קורין השבת הזה שבת פנויה. ואמרתי יען ארבעה שבתות היינו קורין כל שבת פרשה אחת מארבע פרשיות. והנה הארבע פרשיות שאנו קורין הוא לתכלית על חג הפסח שבא אלינו.

ולזאת שהיה לנו התכלית הזה אנחנו דומים לפנויה כמו פנויה צריכה להיות תחת רשות בעל כי זאת היא תכלית בריאתה כמו כן אנחנו בני ישראל צריכים להיות רק תחת הרשות של הקב"ה ובלילה של חג הפסח זכינו לזה כי חז"ל אסרו לאכול בערב פסח מצה ואמרו כל האוכל מצה בערב פסח כבועל ארוסתו בבית חמיו. הרי דבריהם הקדושים מדמים ליל הפסח כנישואין. כמו דאיתא בזוהר הקדוש ובספרי קדושים אשר בליל פסח בא שפע קדושה מהקב"ה אלינו. ולזאת נקרא חג פסח בהתוה"ק שבת (ממחרת השבת וכו') והוא כמו בשבת בא הקדושה מן השמים כמו כן בחג הפסח בא שפע קדושה מן השמים. והיינו כמו בליל יציאת מצרים נתגלה קדושת הקב"ה בעצמו ובכבודו כמו כן בכל ליל פסח זכינו לקדושה ולזאת הסימנים של ליל הפסח קדש ורחץ כרפס וכו' והיינו מי שרוצה לבא לידי מעלת קדושה צריך תחלה לרחוץ ולנקות עצמו מכל סיג אבל בליל פסח בא הקדושה אלינו מהתגלות הקדושה מן השמים. ואח"כ רחץ היינו בזאת הקדושה נרחוץ ולנקות אותנו. ואח"כ אוכלין כרפס. והיינו להראות אשר אכילתנו אינו כמדרגת אכילת בהמה רק במדרגה טובה כאשר ראוי לנו בני ישראל והיינו כרפס הוא ירק בטיבול במי מלח. והנה ירק הוא מאכל בהמה. אבל אנחנו אוכלים המאכל ונותנים באכילתנו טעם טוב היינו שאין אנו אוכלים המאכלים בגשמיות וזה הוא הטיבול במי מלח כי ידוע אשר המלח נותן טעם כמו כן אנחנו נותנים טעם בכל אכילתנו ועשייתנו כמו כן אנחנו מצפים קודם חג הפסח על ליל חג הפסח אשר הקב"ה מתקרב אלינו בקדושתו ואנחנו נתקרבו גם כן אל הקב"ה לעבוד אותו כאשר רק זה הוא תכלית בריאתנו. והנה בליל חג הפסח לבד אשר צריכין בכל יום לזכור יציאת מצרים אך בלילה הזו היא מצוה מיוחדת לספר ביציאת מצרים וכל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח. וגם כמה וכמה מצות הכתובים בתורה נכתב בהתורה אשר נזכור יציאת מצרים בשמירת שבת ועוד כמה מצות נזכר יציאת מצרים. והנה בודאי אין זה בפשטות היינו הטובה שעשה הקב"ה עמנו שהוציאנו מעבדות לחירות הלא מה שהיינו בגלות במצרים גם כן היה מהקב"ה כאשר אמר לאברהם אבינו ידוע תדע וכו'. וגם היום גם כן אנחנו בגלות. אין צורך להאריך אשר בודאי אין כל זה בפשטות. ונראה לפי קוצר דעתי מעט להבין כי גם זאת למה נקרא יציאת מצרים ובתורה כמה פעמים כתיב לשון יציאה אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים וכן המוציא אתכם וכו' ולמה לא נקרא גאולת מצרים. והנה נראה דהנה חז"ל קבעו לנו ברכה על הלחם המוציא לחם מן הארץ בשביל חשיבות הלחם אשר הוא סועד הלב ככתוב ולחם לבב אנוש יסעד הרי הלחם נקרא יציאה מהארץ וכמו עלינו נקראת יציאה מארץ מצרים הרי שיציאתנו מארץ מצרים הוא דומה ליציאת

לחם מן הארץ הרי שיש דמיון ומאיזה צד הוא דומה יציאת מצרים ליציאת לחם מן הארץ זאת נוכל לידע מהמדרש שוחר טוב (הובא בספר גבורות ה') ויוציא אתכם מכור הברזל כשם שהזהבי פושט ידו ונוטל הזהב מן הכור כך הוציא הקב"ה את ישראל ממצרים וכשם שהעובר נתון בתוך מעי של בהמה והרועה נותן ידו ושומטו כך הנסה אלקים לבא לקחת לו גוי מקרב גוי ע"כ. הרי כמו שהעובר נתהוה בתוך מעי הבהמה כמו כן אנחנו נתהוו כבריאה חדשה בקרב המצרים וכמו שהחשיבות הלחם הוא יען אשר הגרעיני תבואה היו נזרעים בהארץ והארץ היתה פועלת בהגרעין עד שנעשה נרקב ואח"כ צמחו הגרעיני התבואה אשר מהתבואה נעשה לחם אשר סועד הלב וזה הכח של הלחם הוא מהארץ אשר הגרעיני תבואה היו נזרעים בהארץ. והנה הלחם נעשה ע"י המים שנותנים בהקמח. וע"י האש חום התנור כמו כן אנחנו יען היינו בקרב המצרים והמצרים פעלו בנו בשעבוד ובעינוי והמצרים היו חומריים ביותר מכל האומות בשר חמורים בשרם לזאת היו המצריים דומה לאדמה ואנחנו כגרעינים בתוך האדמה לזריעה לזאת נתהווה אנחנו כבריאה חדשה כמו העובר במעי הבהמה וכמו הגרעינים שצמחו מהאדמה וכמו הלחם נעשה ע"י מים ואש התנור ועל ידי שנוי נעשה מדרגת ומעלת לחם אשר הוא סועד הלב כמו כן אנחנו השגנו מדרגה ממה שהיינו במצרים אשר ע"י זה זכינו לקבלת התוה"ק והתורה נמשלה למים ולאש וכאשר נקיים התורה הקדושה שנמשלה למים ואש נהיה במדרגה גדולה אשר אנחנו נהיה סועדים את העולם. ולזאת נזכר יציאת מצרים בכמה וכמה מצות. והוא למשל שבת אשר נתן לנו הקב"ה וידוע קדושת שבת אשר הקב"ה קידש את השבת ורק לנו נתן הקב"ה השבת והנכרי ששבת חייב מיתה. ואמרו הקדושים הטעם כי אסור להשתמש בשרביטו של מלך ובנו של המלך מותר להשתמש בשרביטו של אביו ויום השבת הקדוש אסור להנכרי רק אנחנו כבנים למקום לזאת זכינו ליתן לנו השבת ולזאת נזכר יציאת מצרים אשר בשביל יציאת מצרים זכינו לשבת קודש וכן בכל המצות אשר נזכר יציאת מצרים היינו כי בשביל יציאת מצרים זכינו לאלה המצות וכן בפרשת ציצית למען תזכרו ועשיתם את כל מצותי והייתם קדושים וכו' אני ה' אלקיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלקים היינו אשר צוה אותנו לעשות כל המצות ושנהיה קדושים ולא יהיה תמיה בעינינו איך אנחנו בשר ודם נהיה קדושים לזאת אמר הקב"ה אני אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים והשגתם המדרגה הזו שתוכלו להיות קדושים. ובזה נבין בטוב מה שאנו אומרים בהגדה ויעקב ובניו ירדו מצרים ברוך שומר הבטחתו לישראל ברוך הוא שהקב"ה חשב את הקץ לעשות כמו שאמר לאברהם אבינו ידוע תדע כי גר יהיה זרעך ועבדום וענו אותם ואחרי כן יצאו וגו' והיינו שאנו

משבחים להקב"ה גם בזה אשר שמר הבטחתו שנהיה בעבדות ובענוי במצרים ברוך הוא והיינו כי בעת שהיה לנו העבדות והענוי היה דומה לנו אשר הקב"ה מסתיר פנים מאתנו. והוא כנסתר מאתנו גם על זה ברוך הוא שהקב"ה חשב רק הקץ לעשות היינו שהעבדות והענוי במצרים היה לנו לקץ ותכלית הטוב שנהיה מוכשרים לתורה ומצות ושנהיה קדושים כמה שאמר לאברהם אבינו כי גר וגו'. והיינו על מה שאמר אברהם אבינו במה אדע כי אירשנה והיינו שאמר במה אדע אשר בניי יהיו מוכשרים לירושת ארץ הקדושה ע"ז אמר לו הקב"ה שנהיה בעבדות ובענוי בארץ לא להם ועל ידי העבדות והענוי נהיה מוכשרים לתורה ולמצות ולקדושת ארץ הקדושה (ועוד כתבתי בפרשת לך לך). ועל זה אנו אומרים בתחלה עבדים היינו במצרים היינו שהעבדות היה לנו לתכלית גדול דאלו לא הוציא הקב"ה וגו' היינו שבבחינת קדוש הוציאנו כי גם אנחנו נוכל להיות קדושים:

לפסח

הנה בליל פסח מצוה דאורייתא עלינו לספר ביציאת מצרים והחכמים הוסיפו לישב בהסיבה דרך חירות וגם לשתות ארבע כוסות ואיתא בירושלמי דהוא כנגד שעבוד ד' מלכיות. ולכאורה הוא פלא דהרי עדיין אין אנו נפטרין משעבוד מלכיות. וגם ענין ההסיבה אין להבין לכאורה כי היום עדיין אנחנו בגלות. ונראה לפרש מעט דהנה בהמדרש פ' לך לך איתא על הפסוק והנה אימה חשכה גדולה נופלת עליו דהקב"ה הראה לאאע"ה שעבוד ארבע מלכיות. ולכאורה יש לעיין דאיך הראה הקדוש ב"ה לאאע"ה המאוחר קודם דהרי אח"כ הראה הגלות מצרים אשר היה קודם השעבוד ד' מלכיות. והנה בהגדה בפיסקא וירא את ענינו זו פרישות דרך ארץ שנאמר וירא אלקים את בני ישראל וידע אלקים. ועמדו כל המפרשים מהיכן מוכח דהוא פרישות דרך ארץ. ונראה דהנה מתחלה הביא בעל הגדה הפסוק מפרשת שמות וישמע אלקים את נאקתם ויזכור אלקים את בריתו את אברהם וגו'. והנה אין להבין הלא הקב"ה רחמיו על כל מעשיו ומזה הפסוק משמע דלולא ברית אבות לא היינו נגאלים חלילה וכי חלילה אנחנו ב"י הגרועים והשפלים מכל מיני ברואים אשר הקב"ה מרחם עליהם. ונראה לתרץ כ"ז דהנה ידוע מה דאיתא בספרים הקדושים דלולי גלות מצרים לא היינו מוכנים לקבל התורה והמופת לזה דאומות העולם לא רצו לקבל התורה. כי מחמת חומריים העב והגס אין באפשרם להיות להם שייכות אל התוה"ק. ורק ע"י גלות מצרים נחלש החומר שלנו עד שהיינו ראוים לקבל התוה"ק כמאמר הכתוב בהוציאך את העם הזה תעבדון אלקים

וגו'. ובזה מיושב מה שלכאורה יש לתמוה למה לא ביקש אברהם אע"ה מהקב"ה רחמים בעת אשר גילה לו הגלות מצרים הלא מצינו שהתפלל עבור סדום. ועבור בניו לא יתפלל. אכן לפי האמת נכון מאד כי אדרבה אאע"ה היה לו שמחה גדולה מזה הבטחה שהבטיח לו הקב"ה הגלות מצרים כי עי"ז יהיו מוכנים לקבל התורה ועל פי זה יש לפרש הפסוק הנ"ל וישמע אלקים את נאקתם וגו'. ונמתיר הדבר ע"פ משל הנה כל אב אוהב את בנו ומרחם עליו ועושה לו כל רצונו ובפרט לבני הצעיר בימים. והנה על כל זה עת אשר בן הקטן יבא בשנים לילך אל החדר ללמוד אצל רבו. ובן הקטן אינו רוצה לילך ובוכה ומבקש מאביו שלא ילך אל החדר ואביו מוליך אותו אל החדר ואינו שומע לקולו. והנה אצל בן הקטן נחשב לו זאת לאכזריות. אך באמת זה האכזריות מהאב כעת הוא משום שהאב אוהב מאד את בנו וחושש לטובת בנו שיהיה לתכלית גדול כמו כן אנחנו נחשבים כבן הקטן אשר היינו צועקים לאבינו שבשמים שירחם עלינו מיסורי הגלות במצרים וה' שומע את קולנו אך יען זוכר השם ב"ה את הברית אבות אשר הבטיח להם אשר ישגיח על זרעם והוא אנחנו ב"י שנהיה מוכנים לקבל התורה כי הוא חושש לטובתנו כל הימים וע"ז מפרש בעל הגדה וירא את ענינו זו פרישות דרך ארץ. והפירוש וירא כמו רואה אני את דברי אדמון ופרישות דרך ארץ עינוי הגלות אשר היה פועל אותנו שנהיה נפרש מעניני עוה"ז וזה הוא פרישות דרך ארץ וזה וירא (היינו שיהיה טוב לפני הקב"ה) את ענינו כי עי"ז נהיה נפרש מדרך ארץ והוא עניני הגשמיים. וע"ז הביא הבעל הגדה מפסוק וירא אלקים את בני ישראל והיינו שהקב"ה חפץ בנו שנהיה נקראים בני ישראל וידע אלקים היינו שהשגיח עלינו בזה (או וידע מלשון אהבה) ולפ"ז יש להבין ג"כ מה שהודיע הקב"ה תחלה לאאע"ה השעבוד ד' מלכיות. דהנה איתא בשביל ד' דברים נגאלו אבותינו ממצרים. בשביל נשים צדקניות בשביל שלא שינו את שמם בשביל שלא שינו את לשונם בשביל שלא היה בהם דלטורין הרי יש ד' דברים. והנה ליל פסח יש לנו ג"כ ארבעה מצות סיפור יציאת מצרים. מצה. מרור. פסח. ונראה מעט להבין כ"ז דהנה ראינו אנחנו ב"י כל יסודותנו על ארבעה היינו נשים ישראלים לוים כהנים. גם יש בנו ישרים. צדיקים. חסידים. קדושים. כפי אשר מסודר בתפלת שבת בפי ישרים וגו' גם בפרט מיוסד כל איש ישראל בארבעה היינו הגוף מיוסד בארבעה יסודות. אש. רוח. עפר. מים. וגם הנשמה מיוסדת בארבעה. רוח. נפש. חיה. יחידה. וגם העולמות מיוסדים בארבעה אצילות. בריאה. יצירה. עשיה. והנה ידוע כאשר מפורש בספרים הקדושים אשר כל תכלית בריאת האדם והוא אנחנו ב"י לתקן כל העולמות ממדרגה למדרגה וכאשר יהיה זה התיקון נגמר אזי יבא משיח ויהיה מתוקן כל העולמות וזה התיקון הוא רק על ידינו

אנחנו ב"י והיינו שע"י שימצא בנו ישרים צדיקים חסידים קדושים עי"ז יהיה מתוקן הכל גם הארבעה עולמות:

והנה נראה מעט להבין הארבעה מדרגות ישר. צדיק. חסיד. קדוש. והנה מדרגות ישר היינו שהולך בדרך הישר והיינו שאינו עובר שום עבירה ומקיים כל המצות וזה הוא דרך הישר. ומדרגות צדיק עובד את השם ב"ה במדרגה יותר גדולה והיינו שכל עניני עוה"ז הרשות והמותר וההכרח כמו אכילה ושתיה הוא אוכל לא למלאות תאותו רק שיהיה לו כח לעבוד את הבורא ב"ה. ומדרגות חסיד הוא במדרגה יותר גדולה כמו שמצינו בספרים הקדושים שיש מדרגה גדולה אשר עם אכילה ושתיה בזה בעצמו עובד את הבורא. והיינו שבכל דבר יש בו ניצוצי קדושה עיין בספרים הקדושים ותמצא. ומדרגות קדוש הוא מדרגה יותר גדולה שכל גופו הוא קדוש כמו שכתוב ובקרב קדושים. היינו שגם הקרביים המה קדושים. וכנגד ארבעה מדרגות האלו מיוסדים אנחנו בני ישראל בארבעה. נשים נגד מדרגות ישר. כי בנשים די מדרגה זו. ישראלים נגד מדרגות צדיק. לוים נגד מדרגות חסיד כי כן כ יב בתוה"ק וללוי אמר תומיך ואוריך לאיש חסידך. כהנים נגד מדרגות קדוש כי כן כתיב אהרן קדוש ה'. ולפי זה יש לומר הכוונה בהמדרש הנ"ל בשביל ד' דברים נגאלו. היינו שיהיו נמצאים בינינו ב"י הארבעה מדרגות הנ"ל והיינו בשביל נשים צדקניות הוא כנגד ישרים כאשר כתבתי למעלה. ב' בשביל שלא שינו את שמם נראה לפרש דהוא כנגד צדיקים דהנה אנחנו בני ישראל שמנו ישראל כדכתיב ושמנו קראת בשמך. וידוע דהשם הוא מורה על המהות והתכלית כאשר נשתבח אדם הראשון בחכמתו הגדולה שהיה יודע לקרוא שמות לכל נפש. וכן כתוב בתהלים מונה מספר לכוכבים לכלם שמות יקרא היינו שהקב"ה קורא לכל כוכב שם על מהות שלו. והנה אף מי שהוא סור מרע ועושה טוב היינו שאינו עובר עבירה ומקיים המצות אך בעת אשר הוא עושה הדבר הרשות והמותר היינו שאוכל למלאות רעבונו אז אינו בבחינת שמו שם ישראל. אכן מעלת הצדיקים כאשר כתבנו למעלה שגם בדברים הרשות וההכרחים עושה כדי שעי"ז יוכל לעבוד את הבורא הרי תמיד הוא נושא את שמו שם ישראל. לזאת מדת צדיקים לא שינו את שמם כי תמיד מה שעושים הוא כפי מדת ומהות שמם. המדרגה השלישית בשביל שלא שינו את לשונם נראה דהוא כנגד מדרגות חסידים דהנה כפי מה שכתבנו למעלה דמדרגת חסידים אשר בזה בעצמו היינו בעניני עוה"ז היינו אכילה ושתיה בזה גופו עובדים את השם היינו שמעלים כל הדברים למדרגה יותר להעלות הניצוצי קדושה שיש בכל דבר. והנה דעיקר מעלת האדם שנקרא מדבר כמו שמפרש התרגום ויהי האדם לנפש חיה מתרגם לרוח ממללא. וידוע כאשר

מצינו בספרים הקדושים דזה עיקר תכלית האדם לתקן את הכל היינו לתקן כל הדברים הגשמיים להביאם למדרגות גדולה היינו מן דומה לצומח מן צומח לחי ומן חי למדבר והיינו מדרגות חסידים כאשר כתבנו המה מתקנים את הנפש המדבר. וידוע דמעלת הדיבור היא תלויה בלשון. וזה הוא שנאמר ורוממתנו מכל הלשונות. היינו שאנחנו בני ישראל נתרומם מכל המדברים שעל פני תבל, גם הלוים אשר נקראים חסידים עבודתם לשירם ולזמרם היינו בלשונם והוא מעלת המדבר. והמדרגה הרביעי שלא היה בהם דלטורין. הוא נגד קדושים כי ענין קדוש הוא כמו שאנו מתארין הבורא עולם בתואר קדוש והיינו שהוא קדוש ומובדל וכמו כל דבר קודש נקרא הקדש יען שהדבר נעשה נבדל מעוה"ז כמו כן איש אשר הוא במדרגות היותר גבוה היינו שהוא מובדל לגמרי מעניני עוה"ז וגם על עצמו אינו חושש כלל כי הוא שפל רוח ודכא אשר אינו נחשב בעיניו כלל זה הוא הנקרא קדוש:

והנה ידוע הלשון הרע גם מה שאמרו שאין אדם ניצל מאבק לה"ר הוא יען אם האדם נחשב בעיני עצמו לבר מעלה אזי בטבע חפץ בחסרון חבירו אכן מי שהוא שפל רוח ודכא אזי חבירו נחשב בעיניו למאד וחפץ רק במעלת חבירו ולא בחסרונותו ואיש כזה הוא קדוש וממילא לא נמצא בו שום לשון הרע. ומעתה יש לפרש דהארבעה מות שיש לנו בליל פסח רומזים על ארבעה מדרגות האלו מצות סיפור יציאת מצרים הוא נגד ישרים כי בודאי זה הוא הדרך הישר להודות ולהלל ולשבח את השם ב"ה על שעשה עמנו נסים ונפלאות וע"פ זה יש להבין המאמר בהגדה ואפילו כלנו חכמים כלנו נבונים כלנו זקנים כלנו יודעים את התורה מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים אשר לכאורה קשה להבין איזה רבותא בזה אשר כל אלו ג"כ חייבים במצוה זו. אכן לפי הנ"ל אפשר להבין כי שמעתי אומרים מפי אחד קדוש מדבר על המאמר דרך ארץ קדמה לתורה היינו שגם מצד דרך ארץ צריכין לעבוד את הבורא שלא לעשות חלילה עבירה נגד צווי הבורא ולעשות מה שצוה הבורא כי הוא ברא אותנו והשגיח עלינו. לזאת מצד דרך ארץ מחויבים אנחנו לעשות רצונו ושלא נעשה חלילה נגד רצונו. וזאת המדרגה קדמה לתורה כי ע"פ התורה יש עוד מדרגה יותר גבוה לעבוד את השם ולפי זה כפי אשר כתבתי דמצות סיפור יציאת מצרים הוא כנגד מדרגות ישרים וכפי דברי הקרוש הנ"ל זאת המדרגה הוא לעבוד את הבורא מטעם דרך ארץ לזאת אמר בעל הגדה דאפי' החכמים ויודעי התורה אשר המה עובדים את השם במדרגה יותר מדרך ארץ מ"מ מצוה גם עליהם לספר ביצ"מ כי כל המרבה לספר ביצ"מ הוא משובח. מצות אכילת מצה הוא כנגד צדיקים כי המצה מצווין אנו לאכול לתאבון היינו שיהיה רעב ותאב לאכול.

ולכאורה אדרבה אם היינו אוכלין את המצה על השובע היינו יכולין בקל יותר לאכול את המצה רק לשם מצוה כידוע. אך זאת בעצמו הכוונה במצוה זו. אף שאנחנו תאבים לאכילה על כל זה נתחזק עצמנו שנכוון בשעת אכילת מצה לכוון באכילתה לשם מצוה ולא למלאות רעבונו. והרי זה כמדרגות צדיקים אשר כל עשייתם בדבר הרשות הוא ג"כ שעי"ז יוכל לעבוד את השם ב"ה. מצות ומרור הוא נגד מדרגות חסידים:

כי בפסוק ישעיה קפיטל ה' הוי שמים מר למתוק ומתוק למר והיינו שהולכין אחר עניני עוה"ז הרי שעניני עוה"ז מכוונים בשם מר והרי לפי שכתבתי לעיל דמדרגות חסידים הוא שגם בעניני עולם הזה עובדים את השם. וע"ז בא מצות ומרור היינו שגם בהמר נעבוד את השם ב"ה. מצות קרבן פסח הוא נגד מדרגות קדושים כי גם הקרבן הוא קדוש וגם נאכל על השובע ולהראות כמו אכילה שעל השובע בשעת אכילה אין עושה שום פעולה אל הגוף והחומר כמו כן מדרגות איש קדוש אין לו שום שייכות גם על עצמותו כי אינו נחשב בעיניו לכלום. ובהיות כן אפשר לומר דהשעבוד ארבעה מלכיות המה לתועלת הזה שימצאו בינינו הארבעה מדרגות הנ"ל ישרים צדיקים חסידים קדושים. ומעתה יש מעט להבין למה הראה הקב"ה את המאוחר היינו השעבוד ד' מלכיות קודם גלות מצרים. דהנה בספר גבורת ה' הביא המדרש שוחר טוב על הפסוק ויוציא אתכם מכור הברזל וגו' לקחת לו גוי מקרב גוי. כשם שהזהבי פושט ידו ונוטל הזהב מן הכור. כך הוציא הקב"ה את ישראל ממצרים. וכעובר שהוא נתון בתוך מעיה של בהמה והרועה נותן ידו ושומטה כך הנסה אלקים לבא לקחת לו גוי מקרב גוי. ע"כ. הרי מתחלה אמר המדרש אשר אנחנו היינו במצרים כמו זהב בתוך הכור. והזהב בתוך הכור נותן הזהבי לתוך הכור לצרפו. כמו כן נתן הקב"ה אותנו בתוך כור מצרים לצרף אותנו ואח"כ מדמה אותנו לעובר שהוא נתון בתוך מעיה של בהמה והיינו ששם בגלות מצרים נתהוה הויות שלנו כמו העובר במעי אמו. והנה העובר כשנולד עדיין אין לו שום שלימות רק שהוא מוכן שיהיה לו השלימות כל אחד מה שהוא השלימות שלו. והנה אנחנו ב"י השלימות הוא ארבעה מדרגות הנ"ל וע"י גלות מצרים נתהוה אנחנו שנוכל להיות בינינו הארבעה מדרגות ע"י השעבוד ד' מלכיות. אבל אם לא היה הגלות מצרים מקודם לא היה באפשרי למצוא בינינו הארבעה מדרגות הנ"ל ועתה הגלות מצרים היתה הכנה להכשיר אותנו שנבא לתכלית גדול ע"י השעבוד ד' מלכיות. לכן הראה הקב"ה מתחלה לאברהם אע"ה לבשרו התכלית הטוב שיעשה עם זרעו על ידי השעבוד ד' מלכיות. אך מהיכן נהיה נכשרים לזה התכלית הטוב ע"ז אמר הקב"ה אליו שיעשה אותנו נכשרים לזה התכלית הטוב על ידי גלות מצרים ואז יהיה הלידה שלנו שנהיה מוכשרים לזה. ומעתה אברהם

אע"ה שמח שמחה גדולה על הבשורה הזאת ולא התפלל ע"ז כי אדרבה שמח שמחה גדולה. והנה המדרש לסדר לך איתא אמר לו אף אני בשעבוד אמר לו ואתה תבא אל אבותיך בשלום. והיינו כששמע אאע"ה הטובה הזאת והתכלית הגדול ע"י הגלות ביקש מהקב"ה שגם הוא יהיה בשעבוד למען גם הוא יבא לתכלית הטוב הזה ע"ז השיב לו הקב"ה שהוא אין צריך לזה ומעתה הרבה יש לנו לשמוח בהגיענו לליל פסח לספר יציאת מצרים ולאכול מצה ומרור. אשר הקב"ה חפץ בנו אשר אנחנו נתקן כל העולמות ע"י הארבעה מדרגות וע"ז תקנו חז"ל ארבע כוסות נגד הארבעה מלכיות כי יש לנו לשמוח על השעבוד ד' מלכיות אשר על ידי זה נבא לארבעה מדרגות הנ"ל. וגם תקנו לישב בהסיבה דרך חירות כי זה הוא עיקר החירות שלנו במה שע"י השעבוד ד' מלכיות נפרשים אנחנו מעניני עוה"ז והגשמיים כמו שאנחנו אומרים בתפלת ערבית ויוציא את עמו ישראל מתוכם לחירות עולה והיינו שיש לנו חירות מעולם הזה לזאת סדרו לנו לומר בלילה לרמוז אף שאנחנו בגלות שהיא דומה ללילה אף על פי כן אנו אומרים זאת שהוציאנו לחירות עולם. ועל פי זה אפשר לפרש הפיסקא בהגדה ברוך שומר הבטחתו לישראל ברוך הוא שהקדוש ברוך הוא חשב את הקץ לעשות כמה שאמר לאברהם אבינו וגו' והפיסקא הזאת קשה להבין וכי הקדוש ברוך הוא לא ישמור הבטחתו. וגם מה שאמר עוד ברוך הוא וגם מה שהקדוש ברוך הוא חשב את הקץ. אכן לפי הנ"ל כך הוא הפירוש שאנחנו מברכים להקדוש ב"ה גם על מה שהיינו בגלות מצרים וגם על הגלות של עכשיו והיינו שאנו מברכים במה ששומר הבטחתו לישראל אשר משגיח עלינו למען נבא לתכלית גדול ועל זה מפרש ברוך הוא והיינו כי ידוע אשר בעת אשר אנחנו בגלות נראה בעינינו אשר הקדוש ברוך הוא הוא בהסתר פנים מאתנו. ועל זה אנו אומרים ברוך הוא אף בעת שדומה לנו שהוא בהסתר על זה עצמו אנו מברכין אותו. והטעם לזה שהקדוש ברוך הוא חשב את הקץ לעשות והיינו דמה שהניח הקב"ה אותנו בגלות ובשעבוד הוא רק שחשב את הקץ והתכלית הטוב שיוצמח לנו כמה שנאמר לאברהם אבינו ידוע תדע וגו'. והנה בודאי לאברהם אבינו שקראו הקדוש ברוך הוא אוהבו בודאי גילה לו רק טוב מה שיעשה עמנו להיטיב עמנו על ידי הגליות אשר נזכה ע"י הגליות למדרגות גדולות מאד יה"ר שנזכה במהרה לכל זה:

לר"ח אלול

הנה דורשי רשומות אמרו רמזים על חדש אלול הפסוק ומל ה' אלהיך את לבבך ואת לבב זרעך הראשי תיבות מן את עד זרעך אלול. הפסוק אני לדודי ודודי לי ראשי תיבות

אלול. הפסוק במגילת אסתר משלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים מן איש ראשי תיבות אלול. ונראה דמן הפסוק ומל וכו' יש רמז לדרוש להעם דברי מוסר כי בפשטות אין להבין מה שאמר הכתוב ואת לבב זרעך הלא די אם הוא כתוב רק את לבבך והיו הכל בכלל. לכן נראה דהנה ידוע מאמר חכז"ל כל המלמד בן חברו תורה ה"ה כאילו ילדו לכן נראה דלכן נקראת המסכתא שאנו קורין בקיץ אבות היינו שלפי שזאת המסכתא לומדת אותנו מוסר ודרכי עבודת השם ב"ה לזאת המה אבותינו. וכן פירשתי הכתוב הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא וגו' והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם. וקשה להבין הפירוש והשיב לב אבות. ונראה לפרש דהנה מי שאינו שומע המוסר ממי שאומר המוסר אזי אין הלבבות שוים כי זה שאומר המוסר יש לו תרעומות למה אינם שומעים לו וזה שאינו מקבל המוסר יש לו תרעומות על זה שהגיד לו מוסר וזה מי שאומר המוסר נקרא אב וזה ששומע המוסר הוא בן. והבטיח הכתוב שאז יהיו הלבבות שוים כי יקבלו מוסר ולפי זה יש לפרש הכתוב דהנה באמת כל איש ירא לומר מוסר. כי ירא לנפשו שמא לא יאמר המוסר בדברים היוצאים מן הלב וא"כ לא יהיו נכנסים אל לב השומעים והבטיח לו הכתוב שימול ה' את לבו שיהיו יוצאין מן הלב הדברים אך עכ"ז ירא לנפשו שמא לא ישמעו לו ע"ז הבטיח הכתוב שימול ה' גם את לבב זרעך היינו השומעים שגם המה ישמעו והנה בזה אפשר לפרש מאמר חכז"ל בשעה שהחכם יושב ודורש והעם עומדין ושומעין הקב"ה מוחל להם עונותיהם אשר בפשטות אין להבין וגם הלשון בשעה. לכן נראה דהנה ידוע דכמו שיש חולי הגוף היינו באם לא שמר את בריאותו אזי אין לו החשק והתאוה לאכילה כמו כן חולי הנפש אם החטיא את נפשו בעבירות אזי נפשו מטומטם ולא יכנוס אצלו דברי תורה לזאת הנה ידוע אשר אה עושה אתערותא לתתא אזי הקב"ה עוזר לו לגמור הדבר לכן אם העם התחילו לעורר עצמם ועומדים לשמוע דברי תורה אזי הקב"ה עוזר להם ומוחל להם עונותיהם בשעה זו למען יכנסו דברי מוסר בלבם ובזה יש להבין מה שהדרשה יוכל לפעול כי בזה מה שבאו לשמוע הדרוש ועושים אתערותא אזי הקב"ה עוזר להם שיפעול להם מה ששומעים מפי הדורש והנה אמרו אשר השלשה רמזים הנ"ל רומזים על תשובה היינו הכתוב ומל וכו' תפלה היינו הכתוב אני לדודי וכו' צדקה היינו הכתוב איש לרעהו וכו' וכן אומרים בפיוט ר"ה ויה"כ ותשובה ותפלה וצדקה מעבירין את רוע הגזרה ונראה דהנה לכאורה אם עושה תשובה ממילא הכל בכלל הלא עיקר התשובה להטיב את דרכו וממילא מתפלל' ועושה צדקה. אך בפשוט אפשר לפרש דהנה אף כשעשה תשובה כראוי על עונותיו עכ"ז צריך להתפלל ולהתחנן הרבה תחנונים להקב"ה שימחול לו עונותיו כמאמר המדרש אשר

החכמה והנבואה כולם אמרו אשר הנפש החוטאת תמות ולא יועיל תשובה רק הקב"ה ברוב רחמיו אמר שיעשה תשובה ולכן כל איש אשר חטא אף אם עושה תשובה עכ"ז צריך לבקש רחמים שימחול לו הקב"ה כי מצד השכל אין די בכל הסיגופים לפייס את הבורא עולם מה שמרד נגדו ועיקר התפלה שירחם עליו במדת רחמנות לכן ממילא צריך ג"כ הוא לרחם על עניים וליתן להם צדקה כי אם הוא אינו מרחם על האביונים האיך יכול לבקש מהשם ב"ה שירחם עליו אכן בהמחזורים נרשם על תשובה. צום. ועל תפלה. קול. ועל צדקה ממון. ואין להבין מה אנו יודעין יותר מהרשימות האלה ובפרט הרשימה קול על תפלה הלא הוא נגד הדין דתפלה צריך להיות בלחש ולא בקול. ונראה דהנה ידוע דעיקר תכלית האיש אשר יהי' מתוקן עם כל הנפשות אשר לכל איש וידוע אשר לכל איש ישראל יש לו שלשה נפשות נפש הבהמית ונפש האדם ונשמה הקדושה. ונראה לפרש בזה כוונת הש"ס שבת על הכתוב ויבא יעקב שלם דרשו הש"ס שלם בגופו שלם בממונו שלם בתורתו והיינו שיעקב אבינו ע"ה הי' שלם בכל חלקי הנפשות בגופו היינו החומר בממונו זה נגד נפש האדם אשר ידוע שנפש האדם לאסוף תחת ידו רכוש וממון. בתורתו זה הוא נגד הנשמה הקדושה והי' יעקב אע"ה שלם בכל זה ואגב אכתוב מה שנלפענ"ד על מה שאמרו עוד שם הש"ס הנ"ל על הכתוב ויחן את פני העיר תיקן להם מטבע תיקן להם מרחצאות תיקן להם שווקים ואין להבין בפשטות וכי יעקב אע"ה הי אומן ובונה בנינים ונראה לכאורה בפשטות תיקן להם מטבע היינו שתיקן להם שלא יהי' להם חמדה אל המטבע תיקן להם מרחצאות היינו שתיקן להם כי כל עניני עוה"ז נוכל לעשות על שני אופנים אופן אחד הוא על צד ההכרח כמו אכילה ושתי' או מרחץ כי ההכרח לעשות כל אלה אופן הב' על צד תענוג להתענג בהם. אך הדרך הישר לעשות כל אלה רק על צד ההכרח ולא להתענג בהם לזאת תיקן להם זה הענין מרחצאות היינו שיעשו רק על צד ההכרח תיקן להם שווקים היינו המסחר של שווקים שיהי' בצדק ובמשפט עוד אפשר לומר תיקן להם מטבע כפשוטו אך הכונה כי ידוע אשר מטבע הוא חומר וצורה ועיקר תשוקות והחשק אל המטבע הוא רק מצד הצורה אשר על המטבע. ויש ללמוד מהמטבע מוסר ומכמה כמו שחשיבות המטבע היא רק מצד הצורה הרי עיקר החשיבות היא הצורה ולא החומר והצורה גרמה החשק אל המטבע כמו כן על אחת כמה וכמה מחויב כל איש להיות נחשב אצלו רק הצורה והיינו הנשמה הקדושה ולא החומר הוא הגוף וכל מעשיו יהיו רק אשר נאים וראוים להצורה והמעשים הנצרכים לעשות להחומר יהי' רק על צד ההכרח וע"ז בא הרמז צום קול ממון היינו לתקן השלשה נפשות. צום הוא נגד נפש הבהמיות כידוע להכניע התאות שבנפש הבהמיות קול הוא

נגד נפש האדם כידוע שמעלת האדם נגד כל בעל חי במה שנקרא מדבר כמו שהתרגום מפרש על הפסוק ויהי האדם לנפש חיה ומפרש התרגום לרוח ממללא. וידוע אשר נפש האדם הוא בטבעו להתגאה ולאסוף הון ורכוש וחושב אשר כחו ועוצם ידו עשו לו כל החיל לזאת תפלה הוא נגד כל זה כי הנה ידוע מה שחקרו איך התפלה פועלת אשר הקב"ה ימלא בקשתו ע"י התפלה מה שלא היה השיג קודם התפלה וכי יש חלילה לומר על הקב"ה שינוי רצון היינו שע"י התפלה נשתנה רצון הבורא חלילה לומר ולחשוב כן על הקב"ה ונראה לי מעט להבין ענין תפלה שפועלת להשיג מבוקשו כי הנה הקב"ה הוא הטוב והמטיב ורצונו הטוב להשפיע לכל בריותיו די מחסורם אך יען עיקר תכלית בריאת העולם למען נדע ונזכור תמיד שיש בורא עולם אשר הוא המשגיח על בריותיו תמיד והכל הוא בהשגחתו. כמו ואלהים עשה שייראו מלפניו וזה כל תכליתנו אשר אנחנו תמיד יהי' זאת במחשבותינו אשר הקב"ה הוא הנותן ומשגיח על הכל ובלתי השגחתו אין שום דבר לזאת מי ששוכח זאת וחושב שע"י השתדלותו השיג מבוקשו לאיש כזה אין הקב"ה מטיב עמו ליתן לו די מחסורו כי יחשוב שע"י השתדלותו וכחו יש לו מה שיש לו וישכח חלילה בהשגחת הבורא ושכחה בהשגחת הבורא חלילה הוא יותר רע לאדם מכל רעות שבעולם כי לא השיג התכלית של ביאתו לעולם. אכן בעת אשר האיש יבין בדעתו ובככלו אשר אין לו שום עצה ותחבולה ואל מי לפנות רק אל הבורא עולם אשר הוא המשגיח על כול לזאת אנחנו מתפללי' לפני הקב"ה בבחינה זו אשר אין לו על מי להשען רק על אבינו שבשמים. לזאת אם הוא בבחינה זו ואזי ידע אם ישיג מבוקשו שזה הוא רק מהקב"ה ויודה וישבח להקב"ה על אשר הטיב עמו ואזי הקב"ה ימלא בקשתו כי הקב"ה הוא הטוב והמטיב לכל כי אז בבחינה זו יבא האיש להתכלית הטוב אשר הקב"ה הוא המשגיח ובזה נראה לפרש איזה פסוקים בתהלים קפיטל ה' הקשיבה לקול שועי מלכי ואלהי כי אליך אתפלל ה' בקר תשמע קולי בקר אערך לך ואצפה. ולכאורה הי' לו לכתוב כי אליך אנכי מתפלל כי אתפלל הוא לשון עתיד לזאת נראה כי הנה ידוע אש בטבע איש אשר מה שיש לו נדמה לו אשר הוא בטוח בו אכן באמת אף על מה שיש לו צריך עוד להתפלל אל הקב"ה שישאר תחת ידו כי בלתי השגחת הבורא אף מה שיש לו אינו בטוח ובזה הכוונה צריך כל איש להתפלל אל הקב"ה כמו שכתוב בפסוקים האלו הקשיבה לקול שועי מלכי ואלהי והכוונה מה שמתאר מלכי היינו כמו המלך שמחלק מזונות אל חילותיו כמו כן הקב"ה נותן לכל אחד מחסורו. לזאת מתפלל אל הקב"ה שיתן לו מבוקשו. ויקבל על עצמו שאף אחר שישיג מבוקשו על כל זה יתפלל תמיד אל הקב"ה שישאר תחת ידו מה שיש לו וזה כונת

הכתוב כי אליך אתפלל אף אחר שאשיג מבוקשי ועוד ה' בוקר היינו שיהי' לו כל טוב כבקר אשר הוא טוב גם כן תשמע קולי בתפלה ועוד יותר בוקר אערך לך בתפלה ואצפה והיינו שיהי' נדמה לי כל מה שיש לי כאילו לא הי' לי רק שאני צריך לצפות עליו כי אינו בטוח אצלי אף מה שיש לי רק בהשגחת הבורא ע"י תפלה שאתפלל אליו נחזור להנ"ל אם מתפלל בכוונה זו אזי ע"י תפלה כזו מתקן את נפש האדם אשר בטבעו להתגאה שבכחו ועוצם ידו עושה הכל ובזו התפלה מכניע עצמו ומתקן בזה את מעלת נפש האדם שנקרא מדבר וזה הוא קול. ועל צדקה ציין הפייט ממון אפשר לפרש כמו שהממון הוא החשיבות שבעולם כי ע"י הממון יוכל להשיג כל דבר הנצרך לצרכי אדם בעולם הזה אכן יש יותר חשיבות הנשמה הקדושה. כי איתא בש"ס אין אדם מת וחצי תאותו בידו. והנה אם נכתב כן בהש"ס כך הי' בטבע כל איש א"כ אם הי' כך ברא הבורא עולם אותנו שיהי' בנו הטבע הזאת א"כ אין לנו להאשים על מי שמשתדל כל ימיו להשיג יותר כי כך הוא הטבע אכן באמת שכך ברא בורא העולם שיהי' לנו הטבע זו להשיג עוד יותר ממה שיש לו אך לאיזה תועלת הוטבע הב"ע הטבע זו להוסיף ולהשיג עוד יותר תורה ומצות לעבודת הבורא כאשר אנו רואים הצדיקים אשר כל יגיעתם בתורה ובמצות כל ימיהם חשקם ורצונם להשיג עוד יותר ומי שמייגע בעניני עוה"ז וביותר תאות ממון כל ימיו חושק להוסיף ולהשיג עוד יותר הנה לייגע בתורה ובמצות בחשק להוסיף זאת היא רצונה של הנשמה הקדושה והנה ידוע דמי שחושק אל התורה והמצות אינו חושק לעניני עוה"ז ומי שהוא חושק חלילה אל עניני עוה"ז ועפ"י רוב היא תאות ממון אינו חושק לתורה ומצות. והנה מי שנותן צדקה בממונו ומחסר ממונו ליתן צדקה עושה פעולה בזה שנחלש אצלו תאות ממון להוסיף יותר ועי"ז שנחלש אצלו תאות ממון עי"ז נתחזק אצלו החשק שבטבעו לחשוק ולהוסיף עוד יותר תורה ומצות. ובזה נתחזק אצלו הנשמה הקדושה. ולזאת על ידי צדקה נתעלה הנשמה הקדושה:

לעשי"ת

בס' כסא דוד הובא מדרש סתום וז"ל בשעה שעקד אברהם אבינו את יצחק בנו אמר רבש"ע תן לבני עשרת ימי תשובה ע"כ. והוא פלא למה ביקש אז. וגם מה זה שיתן להם הקב"ה הימי תשובה. הלא התשובה הוא בידינו והיה לו לבקש שיקבל תשובתנו. ונראה לפרש המדרש ואגב אפרש גם הש"ע על עשרת ימי תשובה המחבר בסימן תר"ב סעיף א' בעשי"ת מרבים בתפלות ובתחנונים והנה הלשון מרבים משמע שהש"ע מספר לנו אשר אנחנו מרבים בתפלות והיה לכתוב כפי סדר הש"ע אשר ירבו בתפלות ובתחנונים.

ובסימן תר"ג אף מי שאינו נזהר בכל השנה בפת נחתום כותי יהיה נזהר בעשי"ת (ועיין במג"א שהביא גם להחמיר בימים אלו לאכול בטהרה) וכל זה לכאורה אין להבין כ"כ בפשיטות אדרבה אם יהיה נזהר מפת כותי בימים האלו הרי מראה בזה שלא נכון לאכול פת כותי והיאך יאכל כל השנה דבר' אשר אין נכון כ"כ לאכול והרמ"א שם באותו סימן כתב ויש לכל אדם לחפש ולפשפש במעשיו וכו'. והנה גם זה אין להבין כ"כ הגם שבודאי צריך כל אדם לכל הפחות בעשי"ת לפשפש במעשיו אבל לכתוב זאת בש"ע משמע שרק בימים האלו צריך לעשות תשובה. והלא ידוע מכל ספרי מוסר אשר עיקר התשובה תיכף אחר עשיית העבירה ר"ל גם מצד השכל יש להבין זאת אם בן יחטא נגד אביו ואם לא יפייס את אביו מיד כל יום ויום אשר לא יפייס את אביו חוטא יותר מגוף החטא כי גוף החטא הי' רק רגע אחת והיה לו אז רוח שטות כאשר בטבע בשר ודם לעשות לפעמים מעשים מקולקלים. אבל אחר עשיית החטא למה לא יתחרט ולפייס את אביו על אחת כמה וכמה נגד אבינו שבשמים בכל יום ויום שאין עושה תשובה על החטא להתחרט ולבקש מחילה הוא יותר מהחטא כי עכשו אין עוד בז הרוח שטות והנה מקודם אפרש המדרש הנ"ל דהנה ידוע דע"י העשרה נסיונות שנתנסה אאע"ה זכה שיצא ממנו אנחנו בני ישראל ושנזכה ליתן לנו את התורה. והנה אפשר לומר שעל ידי העקדה זכינו לתורה שבכתב ולתורה שבע"פ כי הנה אאע"ה שמע מפי הקב"ה להעלות את יצחק לעולה ויצחק אע"ה שמע מאביו אברהם אע"ה ועשו העקדה. וידוע דתורה שבע"פ הוא עיקר לשמוע אל החכמים לזאת זכינו לתורה שבכתב בזכות אאע"ה ותורה שבעל פה בזכות יצחק והנה בודאי הבין אאע"ה בשעת עקדה שבניו יזכו לתורה והנה ידוע שעשרת הדברות הוא שורש לכל התורה והמצות והנה איתא במדרש על הפסוק לדוד ה' אורי וישעי אורי זה ראש השנה וישעי זה יום הכפורים והכונה כמו שמצינו בהספרים הקדושים אשר בימים האלו מר"ה עד יוה"כ בא התעוררת קדושה בלב כל ישראל מן השמים ובזה פרשתי הפסוק בשיר השירים קול דודי דופק פתחי לי אחותי וגו' שראשי נמלא טל וידוע שהגשם תחלתו הוא מן הארץ אבל טל הוא רק מן השמים וזה הוא כונת הכתוב שראשי נמלא טל וידוע היינו שהקב"ה אומר אשר אף אם לא יהיה לנו התעוררות יתן ה' לנו התעוררות בימים האלו וזה הוא כונת המדרש אורי בר"ה והיינו שהקב"ה מאיר לנו בהתעוררות הקדושה בר"ה למען יתעורר בנו לעשות תשובה עי"ז הוא ישעי ביוה"כ לכפר על כל חטאתנו ע"י התשובה ומעתה כשהבין אאע"ה אשר בניו יזכו לתורה וירא שמא יחטאו ולא יקיימו ביקש מהקב"ה שיתן להם עשי"ת היינו שיאיר להם בהתעוררות קדושה בימים העשרה האלו למען יתעוררו לעשות תשובה וזה הוא

אשר הימים האלו נקראים עשרת ימי תשובה והיינו שהימים האלה יתעוררו מעצמם לתשובה. ומעתה יש להבין הש"ע היינו שהש"ע מספר לנו איך שהימים האלו המה קדושים אשר ע"י התעוררות הקדושה שיש לנו אנחנו מרבים בתפלה ובתחנונים ויען אשר אנחנו במדרגה קדושה בימים האלו יותר מכל ימות השנה לזאת כל איש ישראל לא יאכל פת נחתום כותי בימים האלו. כי ידוע מה שהתורה אסרה לנו בבהמות טמאים ועופות טמאים הוא בשביל שאנחנו במדרגה גדולה אין לנו לאכול אלה הבהמות. לכן בימים האלו אשר אנחנו יותר במדרגה אין לנו לאכול אף פת נחתום כותי ובזה יש להצדיק אשר בליל פסח כל אחד נוטל ידיו על אכילת כרפס משום טיבולו במשקה וכל השנה הרוב אינם נזהרים ליטול ידיו לטיבולו במשקה ועיין בט"ז הלכות פסח. ולהנ"ל יען בליל פסח בא שפע קדושה מן השמים כידוע אשר בשביל זה נקרא פסח שבת לזאת כל איש ישראל במדרגה גדולה ונזהרים מטיבולו במשקה. וע"ז בא הרמ"א ז"ל וכתב כיון שאנחנו במדרגה קדושה היינו במה שהקב"ה האיר לנו בהתעוררות קדושה והרי יש לנו בימים האלו אור קדושה אזי יש שעת הכושר לחפש את מעשינו ולפשפש בהם איזה מעשה טוב. כי כמו שבודק את החמץ לאור הנר כמו כן צריכין לבדוק ולבער היצה"ר צריך להיות לאור הקדושה ובימים האלו יש לנו אור הקדושה מן השמים ע"כ אז עת לבדוק ולחפש את מעשנו ולשוב מהם. לזאת יען שידע אאע"ה שבניו יזכו לתורה שבכתב ושבע"פ וירא שמא לא יקיימו חלילה ככל התורה הזאת וגם אולי לא יהי' לנו מעצמנו התעוררות לתשובה לזאת ביקש אאע"ה מהקב"ה שיתן לנו בעשרת הימים התעוררות לתשובה ולזאת נקראים הימים האלו ימי תשובה והיינו שהימים בעצמם מצד קדושתם מתעוררים לעשות תשובה. ואפשר דעשרת הימים המה נגד עשרת הדברות כל יום לתקן אחת מעשרת הדברות. ויום ראשון מעשרת ימי תשובה הוא ראש השנה הוא נגד אנכי ה' אלהיך שבעשרת הדברות כמו דאיתא בש"ס אמר הקב"ה אמרו לפני מלכיות שתמליכוני עליכם:

לוח הטעות

דף ב' ע"א שורה ד' אוהע"ז צ"ל אוה"ע
דף ד' ע"א שורה מ"א ינגע צ"ל נגע
דף ד' ע"ג שורה א' אכן צ"ל כן
דף ד' ע"ג שורה י"ח שאמרת צ"ל שאמרתי
דף ה' ע"א שורה ל"ד היא צ"ל הא

דף ה' ע"ג שורה כ"ד נשמט בסה"ד וצ"ל ועי"ז מצפים אשר בשבת הבא נחזור לדביקות הבורא ב"ה וב"ש.
דף ה' ע"ג שורה נ"ג לפי חז"ל צ"ל לפי דברי חז"ל
דף ה' ע"ב שורה י"ז א"כ צ"ל ג"כ
דף ו' ע"ד שורה מ"ט מעשה צ"ל מכח מעשה
דף ח' ע"ד שורה ה' יקשה צ"ל וקשה
דף י"ד ע"ג שורה ט"ו והוא צ"ל ומה
דף י"ד ע"ג שורה כ"ו לאת צ"ל לזאת
דף ט"ו ע"ב שורה כ"ד לעבודתו הישינה צ"ל היינו
דף כ"ג ע"ב שורה ט' ביותר בשבט צ"ל באחד בשבט
דף כ"ו ע"א שורה מ"ט דיבור של מקום צריך להיות דיבור של משה
דף ל' ע"ג שורה מ"ט והי' בעם צ"ל והי' פעם
דף ל"ב ע"א שורה י' כתב התורה צ"ל כתבה התורה
דף ל"ב ע"ג שורה ד' דלא היו צ"ל דלא יהיה
דף ל"ב ע"ד שורה ב' התורה שבע"פ צריך להיות התורה שבע"פ
דף ל"ב ע"ד שורה ג' אפי' ע"ה צ"ל אפי' מה